

Evropské Politiky Architektury

Přehled aktérů, politik a nástrojů podporujících kvalitní architekturu a baukultur jako nový politický étos v Evropě

Architects' Council of Europe
Conseil des Architectes d'Europe

prosinec 2023

Autor: Mgr:

João Bento, výzkumný pracovník
CIAUD, Výzkumné centrum pro architekturu,
Urbanismus a design, Lisabonská škola architektury,
Universidade de Lisboa
https://ucl.academia.edu/Joao_Bento

Pólo Universitário do Alto da Ajuda
1349-063 Lisboa
Portugalsko

Výzkum zadal:

Rada architektů Evropy
Rue Paul Emile Janson 29
B-1050 Brusel
Belgie

Podpora ze strany:

Podpora Evropské komise pro vydání této publikace nepředstavuje schválení jejího obsahu, který odráží pouze názory autorů, a Komise nenes odpovědnost za jakékoli použití informací v ní obsažených.

Tato práce je financována z národních zdrojů prostřednictvím FCT - Fundação para a Ciência e a Tecnologia, I.P., v rámci strategického projektu s referenčními čísly UIDB/04008/2020 a UIDP/04008/2020.

ISBN 978-972-9346-53-8

Evropské Politiky architektury

Přehled aktérů, politik a nástrojů podporujících
kvalitní architekturu a baukultur jako nový politický
étos v Evropě

"Vysoká kvalita
architektury a
vystavěného
prostředí je
spouštěč
ekonomického
růstu, sociální
koheze, klimatické
odolnosti a kulturní
živosti"

Obsah

PŘEDMLUVA	6	5. DOKUMENTY POLITIKY ARCHITEKTURY	63
SHRNUTÍ	8	5.1 Administrativa politiky architektury	64
PODĚKOVÁNÍ	15	5.1.1 Přístupy politik	66
		Legislativní dokumenty (typ 1)	68
		Komplexní/strategické politiky (typ 2)	77
		Odvětvové politiky (typ 3)	90
1. ÚVOD	17	5.1.2 Rozpočet politiky	96
		5.1.3 Stav implementace	98
2. EVROPSKÉ POLITIKY	23	5.2 Orgány, které plánují vypracovat politiku	101
2.1 Politika Evropské unie (EU) v oblasti architektury	24	5.3 Municipální politiky architektury	104
2.2 Iniciativy Evropské komise (EK) o architektuře	25		
2.3 Tvorba celoevropské politiky	28	6. NÁSTROJE A INICIATIVY	109
2.3.1 Davoský proces <i>Baukultur</i>	28	6.1 Neformální nástroje kultury kvality	113
2.3.2 Evropské konference politik architektury (ECAP)	30	6.1.1 Analytické nástroje	113
2.3.3 Setkání evropských ředitelů politik architektury (EDAP)	32	6.1.2 Informační nástroje	118
		6.1.3 Nástroje přesvědčování	124
3. VÝZKUMNÝ PŘÍSTUP	35	6.2 Neformální nástroje pro poskytování kvality	132
3.1 Cíle	36	6.2.1 Nástroje pro hodnocení	132
3.2 Metodika	36	6.2.2 Podpůrné nástroje	138
3.3 Oblast působnosti	39	6.2.3 Nástroje pro průzkum	143
3.4 Omezení	39	6.3 Formální nástroje pro podporu kvality	147
3.5 Reakce	39		
4. INSTITUCIONÁLNÍ AKTÉŘI	41	7. DOPAD ARCHITEKTONICKÝCH POLITIK	153
4.1 Vládní subjekty	42	7.1 Dopad politik architektury EU	154
4.1.1 Vládní odbory odpovědné za politiku architektury	42	7.2 Vliv národních/regionálních politik architektury	158
4.1.2 Státní architekti / Týmy vládních architektů	46	7.3 Omezení architektonických politik	165
4.1.3 Komise pro posouzení návrhů / nezávislé organizace	50	8. ZÁVĚRY	171
4.2 Kulturní organizace	52		
4.3 Profesionální organizace	56	BIBLIOGRAFIE	177
4.4 Neziskové organizace / sdružení	57		
4.5 Komise politiky / poradní sbory	58	PŘÍLOHY	183
		Seznam odpovědí na dotazník	184
		Seznam obrázků bez popisku	186

PŘEDMLUVA

Ruth Schagemannová

Předseda ACE

S cílem posílit schopnost odvětví čelit společným výzvám a podporovat kvalitní architekturu a vystavěné prostředí Rada architektů Evropy (ACE) shromažďuje a šíří data, znalosti a dobrou praxi v oblasti kvality navrhování, a to zejména prostřednictvím shrnutích politik architektury a *baukultur* na celém kontinentu.

Studie ACE "Architektonické politiky v Evropě" přináší aktualizovaný přehled aktérů, politik, nástrojů a iniciativ podporujících kvalitní architekturu a *Baukultur* jako nový politický étos v Evropě. Politiky architektury jsou vytvářeny a realizovány veřejným sektorem ve spojení s celou řadou institucí, v nichž jsou profesní organizace architektů hluboce zapojeny a podporují lepší kvalitu života pro všechny.

Ráda bych poděkovala za spolupráci všem institucím a jednotlivcům, kteří přispěli k této studii. Zvláštní poděkování patří Evropské komisi za finanční podporu v rámci programu Kreativní Evropa .

ace-
cae-
eu

MANAŽERSKÉ SHRNUTÍ

Tato studie, která vychází z výsledků celoevropského průzkumu politik architektury, poskytuje přehled o vzniku a rozšíření politik architektury na celém kontinentu, o zapojených institucionálních aktérech, různých typech přístupů politik a hlavních nástrojích politik s příklady široké škály iniciativ zaměřených na podporu kvality navrhování. Následuje zhodnocení vlivu evropských politik architektury na rozvoj podobných politik členských států EU, jakož i vlivu národních/regionálních politik architektury na procesy *urban design governance* a jeho hlavních omezení. Studie odhaluje pozitivní vliv politik architektury na podporu kvalitní architektury a vystavěného prostředí jako cíle veřejných politik na evropské, národní, regionální a místní úrovni.

Evropeizace politik architektury

V posledních 30 letech se stále více uznává význam kvality architektury pro sociální a kulturní rozvoj, tvorbu bohatství a ekonomický blahobyt. Na podporu tohoto cíle rozvíjí stále více evropských zemí a regionů politiky architektury a *Baukultur*, které kladou vysoké nároky na kvalitu architektury a vystavěného prostředí. Některé členské státy, odrážející velkou rozmanitost kultur v EU, přijaly komplexní politiky, které zavádějí širokou škálu iniciativ, zatímco jiné schválily vnitrostátní právní předpisy určené klientům a stakeholderům nebo vypracovaly politiky v rámci odvětvové oblasti politiky architektury. Některé země v rámci svých politik zavedly nové přístupy k *urban design governance*. Některé z nich zřídily specializované útvary, které monitorují provádění politiky a umožňují realizaci iniciativ/akcí, nebo vytvořily nové kulturní organizace, jejichž úkolem je šířit a podporovat kulturu kvalitního navrhování. Navzdory rozdílům je všem přístupům společná vůle podporovat dobře navržené obytné prostředí a kvalitní místa.

Evropské instituce, které sdílejí tyto obavy, rovněž vyvíjejí politiky a iniciativy, které podporují členské státy, aby podporovaly vysoce kvalitní vystavěné prostředí. To bylo posíleno celoevropskou Davoskou deklarací v roce 2018 a jejími následnými iniciativami, jakož i zahájením projektu New European Bauhaus (NEB) v roce 2020, transdisciplinárního kulturního projektu vedeného Evropskou komisí, který mezi svými hlavními zásadami vyhláší architektonickou kvalitu a design thinking. Oba trendy byly podníceny řadou evropských konferencí a setkání odborníků k politikám architektury a *Baukultur*, které odhalily vysoké odhodlání evropských institucí i členských států EU postavit kvalitu navrhování jako politický cíl do centra tvorby evropské politiky.

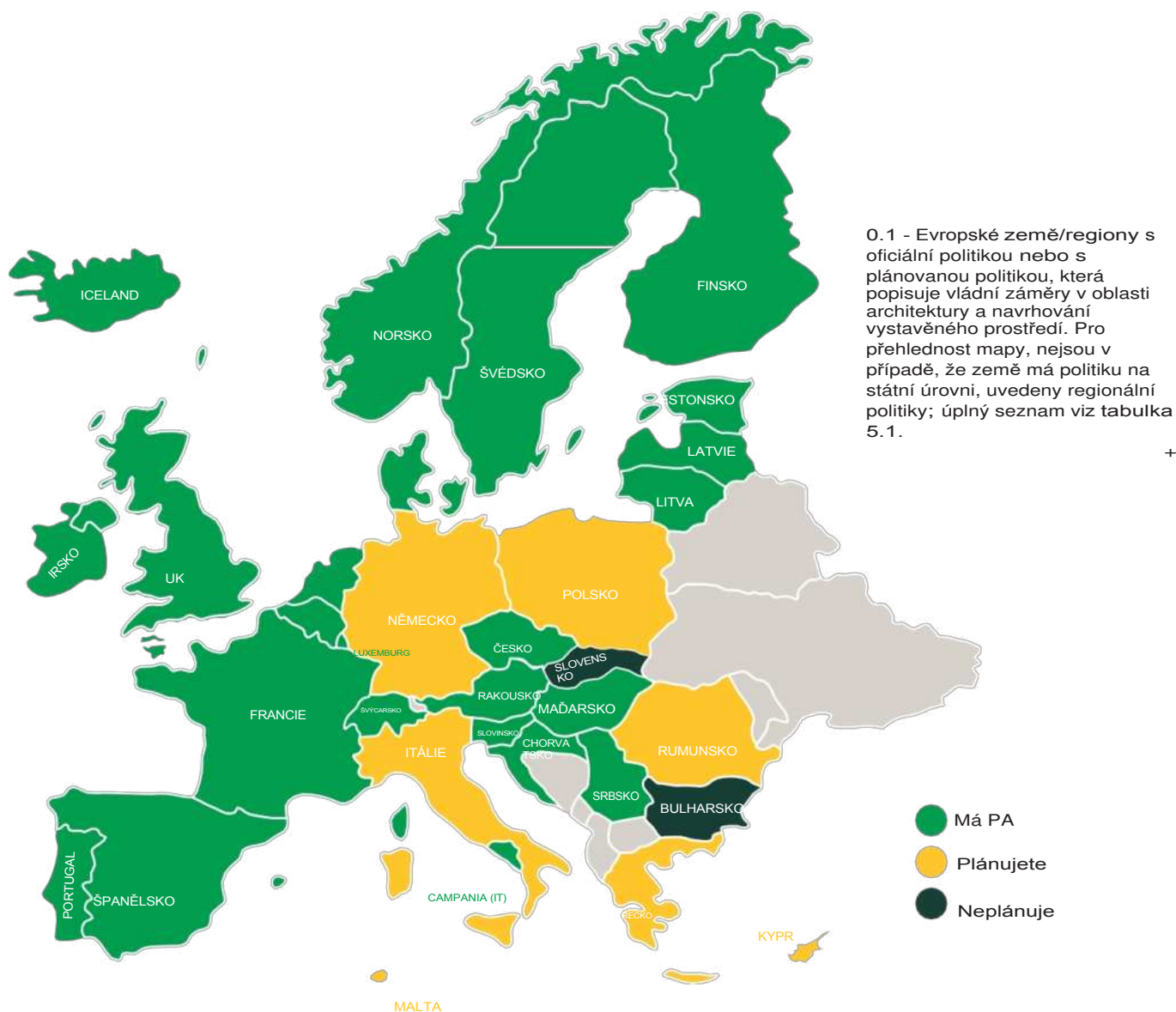
Při pohledu na vývoj národních/regionálních PA napříč EU lze konstatovat, že probíhá proces evropeizace, v němž se jednotlivé země učí od ostatních a umožňují sbližování politik. Rozdíly v přístupech vyplývají z toho, že členské státy se stále liší v mnoha aspektech: historický vývoj, politické/právní systémy, kulturní a sociální zázemí. Přesto je možné identifikovat rostoucí tendenci k rozvoji formálních PA, přičemž národní, regionální a místní vlády přebírají roli katalyzátoru.

Evropské politiky přispívají k rozvoji PA v celé Evropě jako hnací síla ovlivňující domácí politické programy a podněcující začlenění cílů kvality navrhování do národních politických priorit. Děje se tak na úrovni politického diskurzu a poskytováním *design leadership*, konkrétně prostřednictvím široké škály iniciativ a síťových aktivit NEB (ocenění, akce, projekty, finanční podpora atd.). Evropská politika architektury má tedy pozitivní dopad na podporu členských států při prosazování kvality navrhování jako podmínky pro zlepšení kvality života evropských občanů. Kromě toho jsou evropské politiky a iniciativy důležité pro legitimizaci již publikovaných PA a především pro stimulaci těch, které se v současné době připravují. Nicméně povahu a obsah politik nelze oddělit od ústavního, správního a politického rámce, v němž byly vytvořeny.

Národní / regionální politiky architektury

Od počátku 90. let 20. století stále více evropských zemí rozvíjí národní a regionální politiky v oblasti architektury, které si kladou za politický cíl kvalitu míst a podporují dobře navržené obytné prostředí. V současné době má oficiální PA na národní a/nebo regionální úrovni 35 evropských správních orgánů. Tento počet se od počátku 90. let 20. století zvyšuje a očekává se, že v následujících letech bude dále růst, což znamená, že Evropa bude brzy z velké části pokryta národními/regionálními PA. Kromě toho stále více místních správních orgánů začalo přijímat municipální politiky architektury podporující kvalitní obytné prostředí na úrovni obcí.

Většina národních/regionálních politik vychází ze "strategické komplexní politiky", v níž je návrh vystavěného prostředí považován za průřezový problém, který může přinést mnohostranné výhody a hodnoty v různých oblastech a definuje soubor iniciativ a opatření, jež mají být realizovány s velkým počtem stakeholderů. Některé z těchto politik mají přidělený rozpočet na podporu několika projektů a iniciativ v oblasti architektury, zejména na podporu kultury navrhování a zvyšování povědomí veřejnosti o významu kvalitního vystavěného prostředí.

Několik evropských zemí/regionů přijalo zákon o architektuře, který formalizuje zásadu veřejného zájmu architektury. Některé z nich zahrnují normy upravující profesi architekta, povinnost, aby stavební projekty byly autorizovány architekty, zavedení zásad kvality návrhu, požadavky na povinné architektonické soutěže pro veřejné stavby, zavedení cen za návrh atd. Některé zákony o architektuře také zřizují nové specializované instituce:

- i) poradní sbory/rady pro architekturu, které poskytují poradenství ústřední/regionální správě, zlepšují koordinaci a navrhují iniciativy podporující kvalitu návrhu, a
- ii) architektonické kulturní organizace, které realizují širokou škálu iniciativ na podporu kvality návrhu a *placemaking culture*.

Institucionální aktéři

Některé evropské země zřídily v rámci veřejné správy specializované útvary, které monitorují provádění PA a umožňují realizaci iniciativ/akcí. Některé z nich jmenovaly tým státních nebo městských architektů, kteří sledují cíle politiky architektury a akční plány, nebo zřídily komise pro navrhování, které prosazují kvalitu navrhování ve veřejné správě i mimo ni. Kromě toho v celé Evropě roste počet kulturních institucí, které hrají důležitou roli při šíření a sdělování hodnoty kvality návrhu nejen odborníkům, ale i širšímu publiku, zvyšování povědomí a podpoře *placemaking culture*. Současně se na realizaci PA podílejí profesní organizace a další nevládní organizace, které podporují širokou škálu iniciativ přímo i nepřímo přispívajících k cílům a aspiracím PA. Za účelem zlepšení koordinace PA napříč odvětvími zřídilo několik národních/regionálních správních orgánů meziresortní platformy nebo pracovní skupiny, které pomáhají při koordinaci iniciativ a realizaci opatření mezi orgány zabývajícími se vystavěným prostředím.

Nástroje a iniciativy

Několik evropských zemí zavedlo v rámci své PA nové přístupy k *urban design governance*. Projekt European Urban Maestro (UM) odhalil, že stále více správních orgánů vyvíjí stále rozmanitější a sofistikovanější soubor přístupů, které mají v této oblasti nabídnout jasný *leadership*. Projekt také odhalil, že neformální nástroje *urban design governance* jsou v Evropě aktivně a ve velké míře využívány k rozvoji pozitivní kultury, v jejímž rámci může docházet k rozhodování o navrhování, a také k pomoci při realizaci kvalitnějších projektů a míst.

Některé nástroje jsou široce používány a přijaty téměř všemi správními orgány v Evropě (např. ceny za projekty a realizace), zatímco jiné jsou mnohem sporadičtější (např. *design indicators*). Jedná se většinou o měkké nástroje, jejichž cílem je formovat preference zúčastněných stran a ovlivňovat jejich volby a rozhodnutí spíše pomocí přesvědčování než nátlaku. Neformální nástroje by nicméně měly být považovány za důležité prostředky, které doplňují formální stránku *design governance* a výrazně rozšiřují prostředky, které mají státní subjekty k dispozici pro ovlivňování toho, jak je utvářeno vystavěné prostředí. Nicméně jedním z klíčových poznatků UM bylo, že nástroje *urban design governance* fungují efektivněji, pokud se používají společně (Carmona, et al., 2023).

Dopady PA

Ačkoli jsou kontexty *design governance* na celém kontinentu velmi různorodé, zdá se, že evropské politiky v oblasti architektury mají pozitivní dopad na podporu členských států při prosazování kvality navrhování jako politického cíle, konkrétně na širokou škálu iniciativ NEB, které jsou realizovány společně s velkým počtem partnerů s cílem inspirovat transformaci evropských měst. Do jaké míry tyto iniciativy ovlivní různé postupy na národní, regionální a místní úrovni, se teprve ukáže. Nicméně probíhající iniciativy ukazují, že se stále více usiluje o to, aby se vynikající navrhování stalo středem evropské správy měst.

Pokud se podíváme na pokrok v implementaci politik na státní/regionální úrovni, zjistíme, že navzdory rozdílům mezi nimi mají PA zásadní dopad na procesy *design governance*, a to zejména na zlepšení koordinace politik, usnadnění meziodvětvové spolupráce napříč veřejnou správou i mimo ni a podporu rozmanitým iniciativám propagujícím dobrou praxi a *placemaking culture*. I když v některých oblastech více než v jiných, jejich intenzita se liší v závislosti na množství dostupných zdrojů a na rozmanitosti iniciativ v jednotlivých případech.

Jedním z hlavních přínosů PA byl rozvoj nové škály neformálních nástrojů *urban design governance*, které v některých zemích dříve neexistovaly, jako jsou nové osvětlové a vzdělávací iniciativy, stejně jako větší využívání systémů ocenění, komisí pro posuzování návrhů, architektonických soutěží atd. K tomu některé správní orgány zřídily specializovaná oddělení nebo podporují nové organizace, které jsou odpovědné za realizaci iniciativ/akcí podporujících kvalitu navrhování. To znamená, že PA mohou mít pozitivní dopad pouze v případě, že jsou účinně prováděny a řádně financovány, jinak zůstanou pouhými dobře míněnými aspiracemi a nebudou schopny hrát roli v *design governance*, pokud nebudou mít stabilní koordinaci a zdroje na implementaci.

Poděkování

Tento výzkum navazuje na předchozí "Průzkum politik architektury v Evropě", který jsem provedl společně s bývalým "Evropským fórem pro architektonické politiky (EFAP)" v roce 2012 a který byl publikován s podporou Švédského muzea architektury, a rozšiřuje jej. Deset let poté se Evropská rada architektů (ACE) rozhodla zadat nový evropský průzkum, který by poskytl aktuální přehled architektonických politik a měření pokroku v jejich provádění a dopadu.

V tomto rámci jsem velmi vděčný všem vládním úřadům a profesním organizacím, které odpověděly na dotazník a za všechny poskytnuté informace. Bez nich by tato studie nebyla možná.

Od roku 2012 proběhlo několik výzkumných aktivit. Proto je tento výzkum založen také na mé doktorské práci (2017), evropském projektu URBAN MAESTRO, který probíhal v letech 2019-2021, a jeho následných publikacích (Carmona, M. et al, 2023). Ten byl stěžejní pro rámování politických nástrojů (kapitola 6), stejně jako pojem urban design governance, jako pozadí, kde jsou diskutovány empirické důkazy (kapitola 7).

Rád bych také poděkoval a ocenil členy poradního sboru, kteří mi poskytli užitečné připomínky a postřehy jak k úvodní části výzkumu, tak k vypracované zprávě:

- Christer Larsson (Švédsko)
- Daniel Fügenschuh (Rakousko)
- Estanislau Vidal-Folch (Španělsko)
- Matthew Carmona (Spojené království)
- Ruta Leitanaite (Litva)

K závěrečné zprávě přispěli svými připomínkami Alina Popescu (RO), Andrej Jaroš (SK), Arja Lukin (FI), Dzintra Purviņa (LV), Emma Harju (FI), Gerhard Jagersberger (AT), Jeanna Andreen (SE), Josef Morkus (CZ), Katrine Østergaard Bang (DK), Krzysztof Frąckowiak (PL), Ludmila Ševčíková (CZ), Madeleine Chauvard (FR), Milou Joosten (NE), Nicola Matthews (IR), Oliver Martin (CH), Reto Gmür (CH), Riitta Kaivosoja (FI), Saskia Naafs (NE), Stephan Mayer (DE), Thomas Moor (BE), Typhaine Moogin (BE) a Žaklina Gligorijević (RS).

Závěrem bych rád poděkoval Ruth Schagemannové, prezidentce ACE, za možnost vypracovat tuto studii a Ianu Pritchardovi, generálnímu tajemníkovi ACE, za veškerou podporu v průběhu výzkumu.

João Bento
prosinec 2023

1 ÚVOD

Tato zpráva přináší výsledky celoevropského průzkumu PA a poskytuje přehled o vzniku a rozšíření PA na celém kontinentu, o hlavních institucionálních aktérech, kteří se na nich podílejí, o pokroku v implementačním úsilí, nástrojích a iniciativách podporujících kvalitu navrhování a zkoumání výsledného dopadu na procesy *urban design governance*. V posledních desetiletích se stále více uznává role, kterou vysoce kvalitní vystavěné prostředí může hrát v hospodářském růstu, sociální inkluzi, odolnosti vůči klimatu a kulturní dynamice. Ve snaze využít tento potenciál bylo v Evropě vytvořeno několik politických iniciativ, které kladou velký důraz na holistický přístup zaměřený na kulturu, který zdůrazňuje klíčovou roli kvality navrhování jako základu "integrovaných procesů plánování a navrhování pro každé lidské vytváření vystavěného prostředí v evropských městech" (EU, 2020).

V této souvislosti stále více evropských zemí a regionů rozvíjí politiky architektury a *Baukultur*, které kladou vysoké nároky na kvalitu architektury a vystavěného prostředí. Některé členské státy, odrážející velkou rozmanitost kultur v EU, přijaly komplexní politiky stanovující širokou škálu iniciativ, zatímco jiné schválily národní legislativu určenou klientům a stakeholderům nebo vypracovaly politiky v rámci sektorové oblasti PA. Některé země v rámci svých politik zavedly nové přístupy k *design governance*. Některé z nich zřídily specializované útvary, které monitorují provádění politiky a umožňují realizaci iniciativ/akcí, nebo vytvořily nové kulturní organizace pro šíření a podporu kultury kvality navrhování. Navzdory rozdílům je všem přístupům společná vůle podporovat dobře navržené obytné prostředí a kvalitní místa.

Evropské instituce, které sdílejí tyto obavy, rovněž vyvíjejí politiky a iniciativy, které podporují členské státy, aby podporovaly vysoce kvalitní vystavěné prostředí. To bylo posíleno celoevropskou davoskou deklarací "Na cestě ke kvalitní *Baukultur* pro Evropu" v roce 2018 a jejími následnými iniciativami, jakož i zahájením projektu New European Bauhaus (NEB)¹ v roce 2020, transdisciplinárního kulturního projektu vedeného Evropskou komisí, který uvádí architektonickou kvalitu a návrhové myšlení mezi svými hlavními zásadami. Oba trendy byly podníceny řadou evropských konferencí a setkání odborníků o politice architektury a *Baukultur*, které odhalily vysoké odhodlání evropských institucí i členských států postavit kvalitu návrhu jako politický cíl do centra tvorby evropské politiky.

Evropský průzkum

S cílem posílit schopnost odvětví čelit společným výzvám a podporovat kvalitní architekturu vyvíjí Rada architektů Evropy (ACE)² řadu aktivit v rámci programu NET-ARCH (2022-2024), který získává finanční podporu z rámce Kreativní Evropa Evropské komise. Cílem ACE je mimo jiné shromažďovat a šířit údaje, znalosti a osvědčené postupy v souvislosti s kvalitou navrhování, a to konkrétně prostřednictvím průzkumu vývoje politik architektury *Baukultur* v celé Evropě.

V roce 2012 podpořilo bývalé Evropské fórum pro architektonické politiky (EFAP) "Průzkum architektonických politik v Evropě" s cílem zmapovat pokrok v PA na celém kontinentu a posoudit dopad usnesení Rady EU o architektonické kvalitě (2001/C 73/04) a závěrů Rady EU o architektuře (2008/C 319/05). Průzkum dospěl k závěru, že tyto dva dokumenty EU měly pozitivní dopad na rozvoj reagujících politik na úrovni jednotlivých členských států a přispěly k "evropeizaci" PA na celém kontinentu (Bento 2012: 86).

Výsledky nového průzkumu, které jsou prezentovány v této zprávě, přicházejí deset let po původním průzkumu a jejich cílem je poskytnout aktualizované panorama politik architektury a *Baukultur*, s přidaným zájmem o implementační úsilí a dopad na procesy *design governance* - a také odhalit konkrétní iniciativy a opatření na podporu kvality navrhování, které mohly být mezitím vytvořeny. Tato inventura, která zahrnuje popis hlavních rozdílů a rozmanitosti nástrojů používaných v různých kontextech, nakonec přispěje k formulaci lepších rad pro orgány na evropské, národní a místní úrovni.

Co je to politika architektury?

Politiku architektury lze definovat jako veřejnou politiku podporující kvalitu architektury a vystavěného prostředí, která zahrnuje návrh budov, veřejných prostranství, infrastruktury a všech prvků, které tvoří životní prostředí. Vzhledem ke svému širokému záběru zasahuje do různých oblastí politiky, které ovlivňují kvalitu návrhu vystavěného prostředí, jako jsou mimo jiné stavebnictví, územní plánování, životní prostředí, kulturní dědictví, veřejné zakázky. To znamená, že zahrnuje různé úrovně a sektory státu, jakož i další zúčastněné strany, které zasahují do procesů navrhování a správy vystavěného prostředí.

V rámci globálního přístupu ke kvalitě vystavěného prostředí definuje politika architektury zásady, záměry a cíle pro dosažení kvalitního životního prostředí, které budou následně realizovány veřejnými institucemi a dalšími partnery. Zatímco stavební předpisy určují minimální standardy, politika architektury stanovuje kvalitu navrhování jako strategický zájem v širokém spektru odvětvových kompetencí, které spadají do různých oblastí veřejné politiky a jsou řízeny různými veřejnými institucemi. Tím, že se vlády zabývají architekturou a vystavěným prostředím holistickým způsobem, mohou stanovit vysoké nároky na kvalitu vystavěného prostředí takovým způsobem, aby byla jasně vyjádřena odpovědnost všech veřejných orgánů (a dalších subjektů).

Proč se názvy politik liší?

"Architektura a design sahají od měřítka stavebního detailu - například kliky - přes budovu, ulici až po měřítko krajiny, města nebo obce." (Irsko, 2022)

Konkrétní názvy PA se v Evropě mohou měnit v závislosti na místních preferencích, jazyce a kulturních souvislostech. Obecně se tyto politiky zaměřují na kvalitu vystavěného prostředí a v některých případech zahrnují také přírodní prostředí a krajinu. Protože termín *architektura* má různé konotace - v užším slova smyslu je chápán jako "navrhování budov", zatímco v širším slova smyslu se vztahuje na "navrhování vystavěného prostředí" jako celku - některé země dávají přednost používání jiných souvisejících klíčových slov, která posilují odkaz na celek lidských sídel. V této souvislosti se některé PA nazývají napříč kontinentem různě, ale používají podobné pojmy: architektura, urban design, *baukultur*, place, placemaking, space design nebo design environment.

Zejména pojem *Baukultur* získal v poslední době na významu na celém kontinentu, k čemuž přispěla Davoská deklarace a následné iniciativy. *Baukultur*, oficiálně překládaný jako "building culture - stavební kultura", zahrnuje všechny lidské činnosti, které mění životní prostředí, včetně nejen ochrany stávajícího stavebního fondu, ale také současnou a budoucí transformaci vystavěného prostředí (Švýcarská konfederace, 2023). *Baukultur* se týká také způsobu, jakým společnost zachází s vystavěným prostředím a architekturou, a také procesů a technik, které vedou ke kvalitnímu prostředí. Kvalitní "stavební kultura" tak povede k dobře navrženému životnímu prostředí. Význam podpory kvalitní *Baukultur* podpořila řada vlád a organizací v celé Evropě.

Kromě rozdílů v sémantice se mohou politické dokumenty lišit také svým rozsahem nebo formálním schválením. Jak již bylo uvedeno, většina PA má strategickou povahu (není tedy právně závazná) a může být přijata v různých formátech podle domácích preferencí, včetně následujících: politika, strategie, směrnice, program, memorandum atd. Několik zemí však přijalo skutečný zákon o architektuře, který stanoví stejné zásady kvality návrhu, ale s mnohem silnější politickou vahou vzhledem k jeho zákonné povaze. Ty nejen upravují postupy napříč veřejnou politikou, jako jsou veřejné zakázky, ale mohou také zakládat nové architektonické instituce nebo ovlivňovat vznik a řízení profesních organizací.

1. https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_en

2. ACE je reprezentativní organizace pro architektonickou profesi na evropské úrovni, kterou tvoří 47 členských organizací z 32 zemí Evropy: národní regulační a profesní zastupitelské orgány architektů v členských státech EU, Norsku, Švýcarsku, Spojeném království, Srbsku, Turecku a Ukrajině

Urban design governance jako rámec analýzy

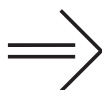
Urban design governance lze definovat jako praxi "státních zásahů do prostředků a procesů navrhování a správy vystavěného prostředí s cílem tvarovat procesy i výsledky v definovaném veřejném zájmu" (Carmona, 2021). V tomto kontextu funguje *urban design governance* prostřednictvím nástrojů a různých mechanismů, které ovlivňují rozhodování aktérů rozvoje (ať už veřejných, soukromých nebo komunitních), aby jejich rozhodnutí získala jasný rozměr *place-based* kvality. Budou se pohybovat napříč formálními (tvrdými) a neformálními (měkkými) pravomocemi státu, jinými slovy těmi, které jsou právně závazné a sankcionované zákonem; a těmi, které nejsou donucovací, ale diskreční a volitelné (ibidem).

PA představují komplexní přístup k vystavěnému prostředí, jsou však jedním z mnoha nástrojů státních zásahů do procesů *design governance* a měly by být vnímány a posuzovány v širším kontextu, konkrétně v širším systému správy architektury a *urban design governance* v rámci každé jurisdikce, ať už se jedná o zemi, region nebo město. PA budou zkoumány na pozadí tohoto širšího chápání státních zásahů a kontinuálního působení, do něhož jsou zapojeni nejen veřejní aktéři, ale také široká škála zúčastněných stran působících v procesech rozvoje měst, včetně společnosti jako celku (viz Carmona, Bento a kol., 2023).

Struktura zprávy

Tato zpráva je rozdělena do osmi kapitol. První kapitola představuje rámec a účel tohoto šetření. Druhá kapitola poskytuje přehled o tvorbě evropské politiky v oblasti architektury a *Baukultur*, přičemž zahrnuje politické dokumenty EU a iniciativy EK, jakož i celoevropské iniciativy a sítě. Třetí kapitola popisuje přístup a metodiku výzkumu. Čtvrtá kapitola se zabývá institucionálními aktéry odpovědnými za implementaci PA. Pátá kapitola zkoumá rozmanitost dokumentů PA v Evropě, zjištěné rozdílné přístupy a pokrok. Šestá kapitola se zabývá souborem neformálních nástrojů *urbani design governance* používaných napříč kontinentem s příklady. Sedmá kapitola se zabývá vlivem evropských architektonických politik na vývoj podobných politik v členských státech EU a také vlivem národních/regionálních PA na procesy *urban design governance* a jeho omezení. Osmá kapitola obsahuje závěry studie. Na konci je uveden seznam literatury.

Kromě odpovědí na dotazník a shromážděné dokumentace vychází tato zpráva z předchozích výzkumných zpráv na toto téma, dostupných zdrojů informací a z desk research. Vzhledem k časovým a zdrojovým omezením nebylo možné předložit komplexní přehled všech přístupů k veřejné politice, institucionálních aktérů a nástrojů používaných v celé Evropě. Zpráva nicméně shrnuje a popisuje hlavní politické trendy a nástroje, které se v současnosti používají, s příklady ilustrujícími škálu zjištěných přístupů.

2 EVROPSKÉ POLITIKY

Počátky evropské architektonické politiky sahají až do počátku tisíciletí a jsou založeny na dvou pilířích: na dokumentech Evropské unie (EU) týkajících se politiky architektury a na iniciativách Evropské komise (EK) v oblasti architektury a designu (EK, 2021b). Obě tyto iniciativy byly nedávno posíleny celoevropskou Davoskou deklarací (2018) a iniciativou EK "Nový evropský Bauhaus" (2020), které představují hlavní hnací síly probíhajícího evropského politického hnutí zaměřeného na kvalitní *Baukultur* a životní prostředí pro všechny.

POLITIKY ARCHITEKTURY	ARCHITEKTONICKÉ INICIATIVY EK
<p>Měkké politiky EU</p> <p>Usnesení Rady o kvalitě architektury (2001)</p> <p>Závěry Rady o architektuře (2008)</p> <p>Závěry Rady o kultuře, vysoce kvalitní architektuře a vystavěném prostředí (2021)</p> <p>Celoevropské politiky</p> <p>Davoská deklarace: Na cestě ke kvalitní <i>Baukultur</i> (2018)</p> <p>Davos <i>Baukultur</i> Alliance (2023-...)</p>	<p>Mies v.d.R. Award (2021-...)</p> <p>Politika architektury ES (2009)</p> <p>Expertní skupina členských států pro vysoce kvalitní architekturu (2020-21; 2023-26)</p> <p>Nový evropský Bauhaus: network, ceny, programy financování, festival atd. (2020-...)</p> <p>Living Spaces -peer learning program (2023-24)</p>

2.1 - Dva pilíře evropské politiky architektury: Politika EU a celoevropská politika a iniciativy EK (obrázek: João Bento).

21 Politiky Evropské unie (EU) v oblasti architektury

Historicky první politikou EU týkající se architektury byla *směrnice Rady o architektech* (85/384/EHS) z roku 1985³. Její působnost však byla omezena na vzájemné uznávání diplomů a jiných formálních kvalifikací v oblasti architektury, aby byla zaručena volnost pohybu architektů v rámci EU a aby architekti z různých členských států měli stejnou úroveň dovedností a kompetencí (Meijer & Visscher, 2005). S širším záběrem začalo na počátku devadesátých let několik evropských zemí vytvářet a realizovat komplexní politiky architektury na podporu excelence navrhování a zvyšování povědomí veřejnosti o významu kvalitní architektury a vystavěného prostředí.

V návaznosti na tyto iniciativy přijala Rada EU v roce 2001 *usnesení o kvalitě architektury v městském a venkovském prostředí* (2001/C 73/04)⁴, které uznalo význam architektury pro zlepšení kvalitu každodenního prostředí a života evropských občanů. Usnesení EU bylo prvním politickým dokumentem o architektuře s globálním přístupem na evropské úrovni (MCC, 2002). Rezoluce mimo jiné vybízela členské státy, aby zintenzivnily své úsilí o zlepšení znalostí a propagaci kvality architektury, jakož i o podporu kvality navrhování prostřednictvím příkladné politiky veřejných budov.

V roce 2007 schválili evropští ministři odpovědní za rozvoj měst *Lipskou chartu udržitelných evropských měst*. V rámci integrované politiky rozvoje měst se v ní uvádí, že "kvalita veřejných prostranství, městské krajiny vytvořené člověkem a architektury hraje důležitou roli v životních podmínkách městského obyvatelstva".

V roce 2008 přijala Rada EU druhou politiku přímo zaměřenou na architekturu, *Conclusion on Architecture: Culture's Contribution to Sustainable Development*: (2008/C 319/05)⁵, které vyzývají členské státy, aby zohlednily architekturu ve všech politikách a zvýšily povědomí o "úloze architektury při vytváření kvalitního životního prostředí". Tato politika zachovává stejný holistický přístup k architektuře, ale kladla nový důraz na přínos kultury pro udržitelný rozvoj s ohledem na "její dopad na kulturní rozměr měst a obcí, jakož i na hospodářství, sociální soudržnost a životní prostředí" (EU, 2008).

Od té doby následovalo několik dalších evropských a mezinárodních politických událostí, například *Agenda OSN pro udržitelný rozvoj 2030* (2015) a *Městská agenda pro EU* (2016)⁶. V nedávné době *Nová lipská charta* (2020)⁷ posílila, mimo jiné aspekty, význam kvalitního navrhování a veřejných prostor pro obecné blaho, jakož i potřebu podporovat dobré urbanistické plánování a navrhování, které umožní vznik kompaktních, sociálně a ekonomicky smíšených měst. K dosažení tohoto cíle je podle *Nové lipské charty* nezbytné "holistické chápání vysoce kvalitní *Baukultur* jako základu integrovaných procesů plánování a navrhování pro každé lidské přetváření vystavěného prostředí v evropských městech" (EU, 2020).

V tomto rámci přijala Rada EU v roce 2021 v návaznosti na práci skupiny odborníků členských států EU pro vysoce kvalitní architekturu, která probíhala v letech 2019-21, a na Davoskou deklaraci (viz níže) třetí politiku v oblasti architektury, "*Závěry Rady o kultuře, vysoce kvalitní architektuře a vystavěném prostředí jako klíčových prvcích iniciativy Nový evropský Bauhaus*"⁸, které posílily dynamiku a evropský závazek podporovat vysoce kvalitní životní prostředí. Členské státy byly mimo jiné vyzvány:

- dodržovat osvědčené postupy při pořádání soutěží v oblasti architektury, krajiny a územního plánování;
- využívat dostupné finanční nástroje k usnadnění dosahování vysoce kvalitních standardů;
- přispívat k vytváření uceleného chápání a sdílení kultury vysoce kvalitní architektury prostřednictvím dalšího zvyšování povědomí, např. prostřednictvím formálního a neformálního vzdělávání od útlého věku;
- posílit soudržnost a koordinaci politik v oblasti kvalitní architektury a vystavěného prostředí;
- zřídit poradní expertní skupiny, jako jsou "týmy státních a městských architektů" (EU, 2021).

Přestože výše uvedené politické dokumenty přijala Rada EU, jsou považovány za tzv. *měkké politiky*, neboť nejsou pro členské státy závazné. Nicméně, jak bude dále uvedeno, evropské politiky přispívají k vývoji rostoucího počtu státních, regionálních a místních politik v oblasti architektury v celé Evropě.

22 Iniciativy Evropské komise (EK) v oblasti architektury

Souběžně s politikami EU začaly iniciativy EK v oblasti architektury v roce 2001 udělením "*Ceny EU za současnou architekturu - Ceny Miese van der Rohe*". Od té doby je tato cena, podporovaná programem EK Kreativní Evropa, udělována každé dva roky s cílem ocenit vynikající realizovaná díla, vyzdvihnout osvědčené postupy a ocenit kvalitu navrhování v Evropě (Ramos & Blasi, 2020). Historicky si cena získala podporu tehdejšího Evropského hospodářského společenství, přičemž její první ročník se konal v roce 1988 jako "Cena Miese van der Rohe za evropskou architekturu". V roce 2000 předložila Fundació Mies van der Rohe model Ceny Miese van der Rohe v reakci na výzvu EK k předkládání návrhů na "Cenu Evropské unie za současnou architekturu", která se v roce 2001 stala oficiální cenou EU za architekturu⁹.

V návaznosti na doporučení závěrů Rady EU (2008) se EK v roce 2009 rozhodla přijmout vlastní politiku v oblasti architektury, v níž stanovila požadavky na vysokou kvalitu všech svých zařízení a definovala soubor kritérií kvality návrhu, která by měly zohlednit všechny zúčastněné strany při provádění politiky Komise v oblasti výstavby¹⁰, konkrétně pořádání mezinárodních soutěží na návrhy svých zařízení, jako je nový areál Společného výzkumného střediska EK, který má být první budovou EK, jež je od svého vzniku zcela založena na koncepčním rámci NEB.

3. Směrnice Rady 85/384/EHS ze dne 10. června 1985 o vzájemném uznávání diplomů, osvědčení a jiných dokladů o dosažené kvalifikaci v oboru architektury, včetně opatření k usnadnění účinného výkonu práva usazování a volného pohybu služeb.

Nahrazena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES.

4. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:073:0006:0007:EN:PDF>

5. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:319:0013:0014:EN:PDF>

6. <https://www.urban-agenda.eu/>

7. <https://ectp-ceu.eu/the-new-leipzig-charter/>

8. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14534-2021-INIT/en/pdf>

9. <https://www.miesarch.com/about-the-prize/background>

10. [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C\(2009\)7032&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C(2009)7032&lang=en)

2.2 - Budova "Europa", v níž sídlí Evropská rada a Rada EU a která vychází ze zásad udržitelné architektury, vzešla z celoevropské soutěže a byla otevřena v roce 2016 v Bruselu (zdroj: Quentin Olbrechts)

V návaznosti na pracovní plán EU pro kulturu na období 2019-2022 ("Soudržnost a blahobyt") zřídila EK skupinu odborníků členských států pro otevřenou metodu koordinace (OMC), která se zaměřuje na *vysoce kvalitní architekturu a zastavěné prostředí pro všechny*. Na konci roku 2021 skupina zveřejnila zpráva "*Na cestě ke společné kultuře architektury*", která shrnuje převládající trendy a osvědčené postupy a obsahuje soubor šesti doporučení na podporu vysoce kvalitních míst¹¹. K vytvoření sdílené kultury kvalitní architektury v Evropě se rovněž doporučuje zvyšování povědomí od útlého věku, budování kapacit a spoluvytváření.

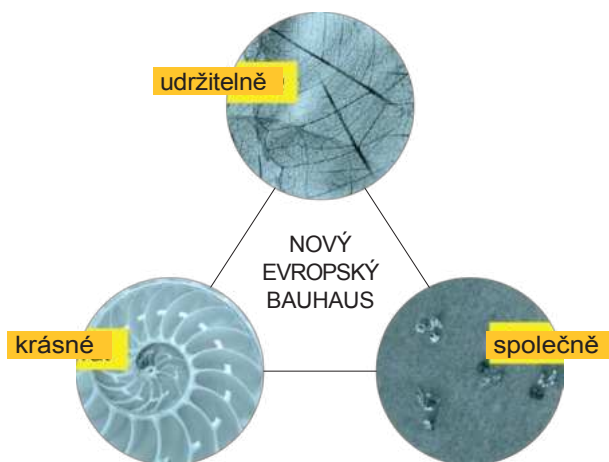

V roce 2020 oznámila předsedkyně EK vytvoření rozsáhlé evropské iniciativy "Nový evropský Bauhaus" (NEB), společného kulturního projektu, který mezi své hlavní zásady řadí architektonickou kvalitu a návrhové myšlení. Cílem NEB je transformovat *evropskou politiku Green Deal* a její *strategii Renovation Wave* do nového kulturního projektu spojeného s vystavěným prostředím spolu s myšlenkami udržitelnosti a inovací¹².

Touto novou evropskou iniciativou EK klade inovace a kvalitu navrhování jako politický cíl, jehož cílem je vytvořit hnutí, které inspiruje proměnu evropských měst a vystavěného prostředí na základě tří hlavních principů: udržitelnosti (environmentální udržitelnost), estetiky (kvalita zážitku) a inkluze (dostupnost a přístupnost) (Ibidem).

23 - Obálka zprávy skupiny odborníků členských států pro otevřenou metodu koordinace s názvem "Na cestě ke sdílené kultuře architektury" (zdroj:

24 - Nový evropský Bauhaus tři základní neoddělitelné hodnoty (zdroj: EK, 2021a).

NEB bude probíhat ve třech fázích, nazvaných "spoluvytváření" (2020-21), "realizace" (2021-23) a "šíření" (2023-24). První fáze se zaměřila na spoluvytváření projektu NEB, kdy EK provedla široký participativní proces spoluvytváření, včetně evropské výzvy k udělení cen NEB, která se nyní uděluje potřetí a jejímž cílem je ocenit stávající úspěchy¹³. Koncem roku 2021 byla zahájena fáze "realizace" NEB, která navazuje na existující programy EU a mobilizuje je, aby bylo možné vyhlásit soubor specializovaných výzev pro návrhy v letech 2021-2022 (EK, 2021a). Iniciativu NEB podporuje a řídí Společné výzkumné středisko EK.

Podle zprávy o pokroku předložené Evropskému parlamentu (Evropská komise, 2023) byla prostřednictvím mobilizace různých programů EU vyhlášena řada specializovaných výzev - v součtu až do výše 106,3 milionu EUR - podpořena realizace NEB v letech 2021 a 2022 a financována široká škála projektů, které přispívají k naplnění jejich cílů a jsou rozprostřeny po celém kontinentu. Za účelem podpory realizace NEB zřídila EK *Společenství NEB*, síť partnerů, která zahrnuje oficiální partnery NEB; členy kulatého stolu na vysoké úrovni; národní kontaktní místa; vítěze a finalisty cen NEB; příjemce výzev NEB; přátele NEB a členy EK. Cílem je rozšířit zásady a myšlenky NEB prostřednictvím široké sítě partnerů, kteří mohou realizovat a prosazovat projekty a iniciativy na různých úrovních v celé Evropě.

Kromě výše uvedeného EK vytvořila *laboratoř NEB*, která sleduje strategii budování komunity a přijímá konkrétní projekty. Ať už jsou podporovány z prostředků EU, nebo z jiných iniciativ, jejich cílem je spojit je za účelem vzájemné podpory a učení¹⁴ (EK, 2021a). Mezi dalšími iniciativami EK podpořila Festival NEB v červnu 2022, třídní akci s řadou výstav, konferencí a procházek po městech. V současné době se propaguje druhý ročník, který se má konat v dubnu 2024, přičemž jsou otevřeny výzvy k předkládání návrhů aktivit, projektů nebo satelitních akcí.

Aby pomohla identifikovat inspirativní projekty, místa a postupy, definovala strategie označování NEB nástroje pro charakteristiku konkrétních iniciativ: *Kompas NEB*, který stanoví klíčové charakteristiky příkladných projektů NEB a který má sloužit jako nástroj pro rozhodování a řízení projektů, jež chtějí uplatňovat zásady a kritéria NEB na své činnosti; řada *rámců pro hodnocení NEB*, které zavádějí konkrétní seznamy měřitelných kritérií pro konkrétní typy projektů a výstupů a zjednodušují standardy a pokyny týkající se tří zásad NEB (ve vývoji). Pro přehled o činnostech a projektech NEB byl vytvořen interaktivní panel¹⁵.

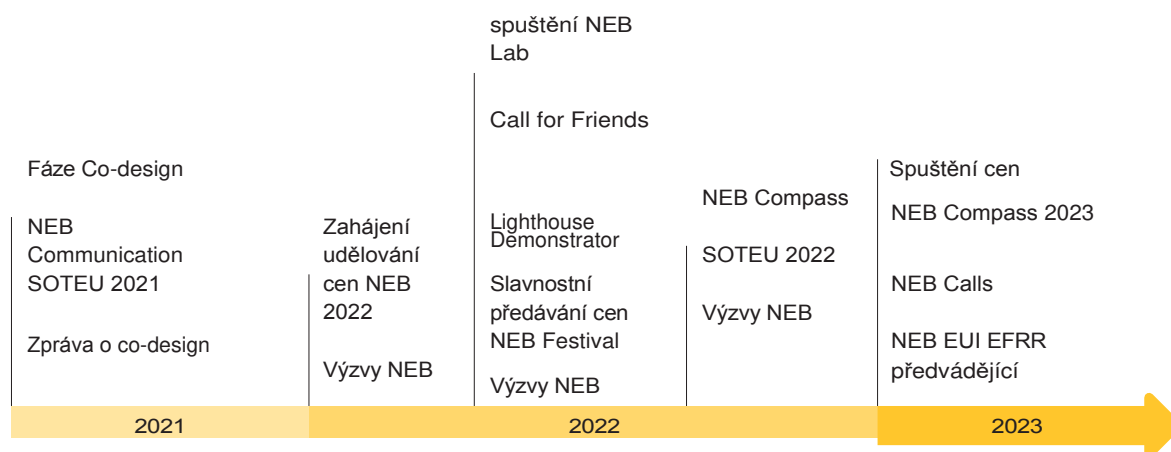
11. <https://op.europa.eu/pt/publication-detail/-/publication/bd7cba7e-2680-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>

12. https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_en

13. <https://prizes.new-european-bauhaus.eu/>

14. Příkladem může být projekt "New European Bauhaus goes South", který spojuje šest jihoevropských zemí, jež spojují své síly s cílem zlepšit vzdělávání prostřednictvím architektury. Více informací: <https://www.up.pt/neb-goes-south/>

15. Přístrojová deska NEB: <https://web.jrc.ec.europa.eu/dashboard/NEB/>

25- Časová osa hlavních projektů NEB a jejich zahájení (zdroj: EK, 2023).

Nový pracovní plán EU pro kulturu na období 2023-2026 zavádí pokračování předchozí aktivity "*Vysoce kvalitní obytné prostředí pro všechny*", která definuje tři možné pracovní metody provádění: prostřednictvím setkání evropských ředitelů pro politik architektury (EDAP); podporu iniciativy NEB prostřednictvím výměnných sítí odborníků po skončení OMC a případné uspořádání evropské konference o politikách architektury (EU, 2022).

Generální ředitelství Evropské komise pro vzdělávání, mládež, sport a kulturu (DG EAC) nedávno zahájilo program vzájemného učení určený místním a regionálním orgánům, aby se naučily, jak plánovat a realizovat kvalitní politiky architektury a projekty, nazvaný "Living spaces. Města a regiony utvářejí vystavěné prostředí pro všechny". Program, který bude probíhat od července 2023 do listopadu 2024, usnadní výměnu informací mezi městy, regiony, členskými státy a příslušnými zúčastněnými stranami o procesech a osvědčených postupech v celé Evropě¹⁶. Program Living Spaces je financován z programu EU Kreativní Evropa a realizují jej organizace Eurocities a ACE.

2.3 Tvorba celoevropské politiky

Kromě výše uvedených politik a iniciativ EU existují také tři celoevropské procesy a sítě tvorby politik, které přispívají k posílení agendy evropské politiky v oblasti navrhování: davoský proces *Baukultur*, Evropské konference pro politiky architektury (ECAP) a setkání evropských ředitelů pro politiky architektury (EDAP).

23.1 Davos Baukultur Process

V rámci výročního zasedání Světového ekonomického fóra, které se konalo v roce 2018 ve Švýcarsku, byla na první mezinárodní konferenci ministrů kultury přijata celoevropská Davoská deklarace "Směrem ke kvalitní *Baukultur* pro Evropu"¹⁷. Deklarace vyzdvihuje ústřední roli kultury ve vystavěném prostředí a vyzývá k tomu, aby byla kvalitní stavební kultura (*Baukultur*) považována za primární politický cíl, vedle propagace konceptu *Baukultur* mimo německy mluvící země (koncept zahrnuje mimo jiné architekturu, kulturní dědictví, veřejný prostor, krajinu, infrastrukturu a kulturní proces). Davoskou deklaraci podepsalo 33 ministrů a dalších evropských aktérů (např. ACE a Europa Nostra) a po prvním zveřejnění ji podpořilo několik dalších institucí (např. Španělský řád architektů).

O rok později (2019) se ve švýcarské Ženevě konalo mezinárodní setkání ke kritériím kvality *Baukultur*. Jako výstup z této konference vydala švýcarská vláda spolu s několika mezinárodními partnery (např. Europa Nostra) v roce 2021 Davoský systém kvality *Baukultur* (DBQS), nástroj, jehož cílem je lépe definovat pojem *Baukultur* a umožnit uživatelům posoudit kvalitu míst (Švýcarský federální úřad pro kulturu, 2021). DBQS definuje osm kritérií, která zahrnují různé dimenze kvalitní stavební kultury (*Baukultur*)¹⁸. DBQS byl velmi kladně přijat a schválen mezinárodními organizacemi, přijat expertní skupinou EU pro otevřenou metodu koordinace a zmíněn v třetí politice architektury EU.

26 - Osm kritérií pro kvalitní *Baukultur* ze systému kvality Davos *Baukultur* (zdroj: převzato ze Švýcarského federálního úřadu pro kulturu, Bern 2021).

Nedávno, v lednu 2023, na druhé evropské konferenci ministrů kultury o vysoce kvalitní *Baukultur* - opět v rámci Světového ekonomického fóra - zahájil švýcarský Federální úřad pro kulturu novou "Davoskou alianci *Baukultur*", která sdružuje partnery napříč veřejným a soukromým sektorem a občanskou společností ve snaze o lepší obytné prostředí. Podle svého zakládacího dokumentu (2023) představuje Aliance *Baukultur* neformální síť institucionálních partnerů, kteří mají zájem o zapojení do politiky *Baukultur*, včetně: národních/agentur pro kulturu, mezinárodních stavebních, realitních/finančních společností, mezivládních orgánů a mezinárodních nevládních organizací. Novinkou nové aliance je snaha zapojit do debat o architektuře a politice *Baukultur* zainteresované strany ze soukromého sektoru, které obvykle chybí, přestože hrají v rozvojových procesech významnou roli.

16. <https://culture.ec.europa.eu/cultural-and-creative-sectors/architecture/living-spaces>

17. <https://davosdeclaration2018.ch/>

18. <https://davosdeclaration2018.ch/quality-system/>

Cílem Davoské aliance *Baukultur* je usnadnit komunikaci a spolupráci mezi partnery v Evropě i mimo ni a přispět k prosazování hodnot a cílů hnutí *Baukultur* spolu s aktivitami NEB a dalšími iniciativami. Byl zřízen řídicí výbor, který bude řídit alianci a organizovat setkání a akce s cílem povzbudit veřejné i soukromé subjekty a také zapojit aktéry občanské společnosti. Kromě toho probíhají aktivity Davoské aliance v různých fokusních skupinách, které vedou diskuse a zlepšují relevantní témata pro dosažení vysoce kvalitních míst, jako jsou "Cenová dostupnost a tvorba sociální hodnoty", "Odolnost a přizpůsobení se klimatu", "Udržitelnost a oběhové hospodářství" a "Obnova Ukrajiny".

232 Evropské konference pro architektonickou politiku (ECAP)

První mezinárodní setkání o politikách architektury se uskutečnilo v roce 1997 za nizozemského předsednictví Rady EU. Zvláštností této akce bylo, že se na ní sešly vládní agentury, kulturní instituce a profesní organizace z celé Evropy. Na základě tohoto prvního setkání se uskutečnilo druhé setkání během finského předsednictví v Radě EU v roce 1999 a jeho základním cílem bylo vytvořit síťovou organizaci na evropské úrovni, což vedlo k vytvoření *Evropského fóra pro architektonické politiky* (EFAP).

Od té doby se EFAP schází každých šest měsíců pod vedením země, která předsedá EU. Na základě své činnosti EFAP pravidelně vydává politická prohlášení, závěry a méně často politické manifesty k otázkám souvisejícím s navrhováním. Síť EFAP umožňovala výměnu politik mezi členskými státy a vedla k vydání "Průzkumu architektonických politik v Evropě" v roce 2012, což byla první studie na evropské úrovni na toto téma.

V roce 2013 se na zasedání EFAP během irského předsednictví Rady EU zhodnotilo provádění závěrů Rady o architektuře (2008) a výsledky byly shrnuty v jejich zprávě (EFAP, 2013). Poukázalo na dvě klíčové otázky, které jsou stěžejní pro budoucí vývoj politik architektury v celé Evropě a které vyplynuly i z průzkumu EFAP:

1. Pro úspěšnou podporu kvalitního navrhování a územní kvality je zásadní informovanost veřejnosti a politická angažovanost. Je naléhavě nutné pozvednout zájem o architekturu nad rámec pouhé profesní sféry. Stejně tak je výzvou pro nevládní organizace a tvůrce politik, aby společně jednali a vytvořili poptávku po dobře navrženém obytném prostředí u všech občanů EU;
2. Výzkumné a návrhové iniciativy by měly být posíleny a podporovány prostřednictvím způsobilých finančních prostředků.

V dubnu 2007 bylo založeno neziskové sdružení podle belgického práva se sídlem v Bruselu, které podporuje činnost sítě EFAP. Z důvodu finančních omezení však bylo toto sdružení v roce 2017 formálně zrušeno. Neformální politická síť nicméně stále existuje a mezinárodní setkání se nadále konají na různých místech, nyní pod názvem *Evropské konference pro architektonickou politiku* (ECAP) nebo v podobných úpravách.

První zasedání ECAP se konalo v roce 2018 ve Vídni během rakouského předsednictví EU za silné účasti politických odborníků z celé Evropy. Následoval druhý ECAP, který se konal v Bukurešti v prvním pololetí roku 2019 za rumunského předsednictví EU, což vedlo k podpisu společného prohlášení o vypracování první politiky architektury v Rumunsku (toho zatím nebylo dosaženo). V listopadu 2019 se v rámci finského předsednictví EU konala v Helsinkách také mezinárodní architektonická konference zaměřená na vzdělávací sílu architektury. Vzhledem k v období pandemie a jejích opakovaným výluk byly akce ECAP v Chorvatsku i Portugalsku prováděny v hybridním online formátu.

V říjnu 2021, během slovinského předsednictví EU, proběhla třídnenní přeshraniční akce ECAP ve Štýrském Hradci (Rakousko) a Mariboru (Slovinsko) pod názvem: "*Budování Evropy. Směrem ke kultuře vysoce kvalitní architektury a vystavěného prostředí*". Kromě obnovení sítí byla akce příležitostí k prezentaci osvědčených postupů a poskytnutí podkladů pro závěrečnou přípravu nejnovější politiky EU v oblasti architektury (2021). A konečně, v říjnu 2022 hostila česká vláda v Praze ECAP, s názvem "*Konference o politikách architektury a stavební kultury*", které se zúčastnilo přibližně 200 lidí z 22 evropských zemí. Příští ECAP je plánován na duben 2024, během belgického předsednictví v Radě EU.

Ačkoli je ECAP neformální, poskytuje prostor pro socializaci mezi odborníky na národní politiky a úředníky EU, a usnadňuje tak výměnu informací o osvědčených postupech v oblasti politik architektury, nástrojů a iniciativ *Baukultur* v celé Evropě. Nicméně je skutečností, že neexistuje žádné formální sdružení EFAP, které by řídilo agendu, a že akce byly nepravidelné a závisely na vůli zemí, které předsedají EU, aby je uspořádaly. Tuto mezeru částečně nahradila pravidelná setkání evropských ředitelů pro politiky architektury, která se však omezují na vládní pilíř a vylučují ostatní strany, jako jsou odborné a kulturní instituce, z možnosti vyjádřit se k procesům tvorby politik architektury.

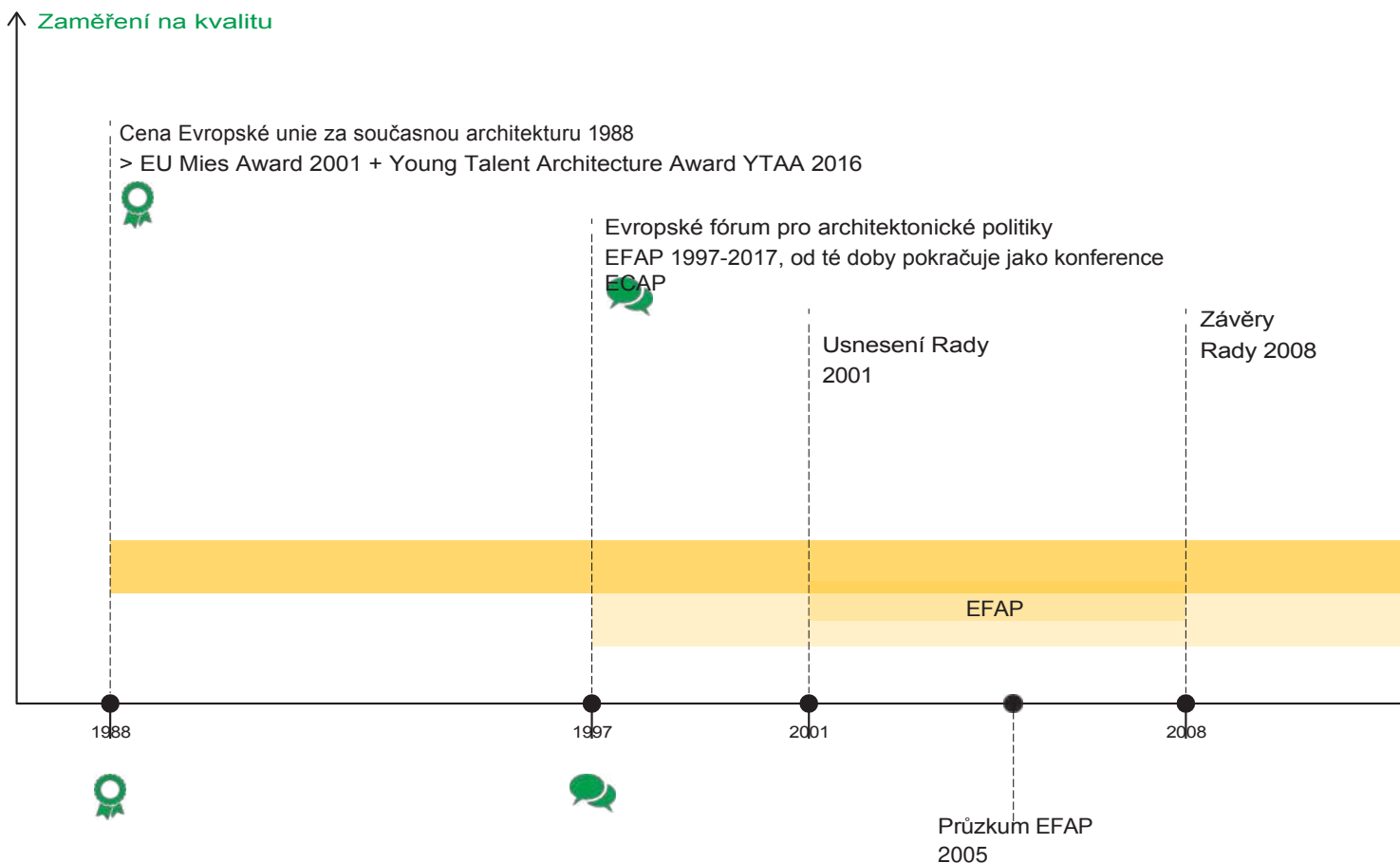

27 - Evropská konference o architektonických politikách (ECAP), Praha, Česká republika, říjen 2022 (snímek: Oldřich Drnec).

233 Zasedání evropských ředitelů politik architektury (EDAP)

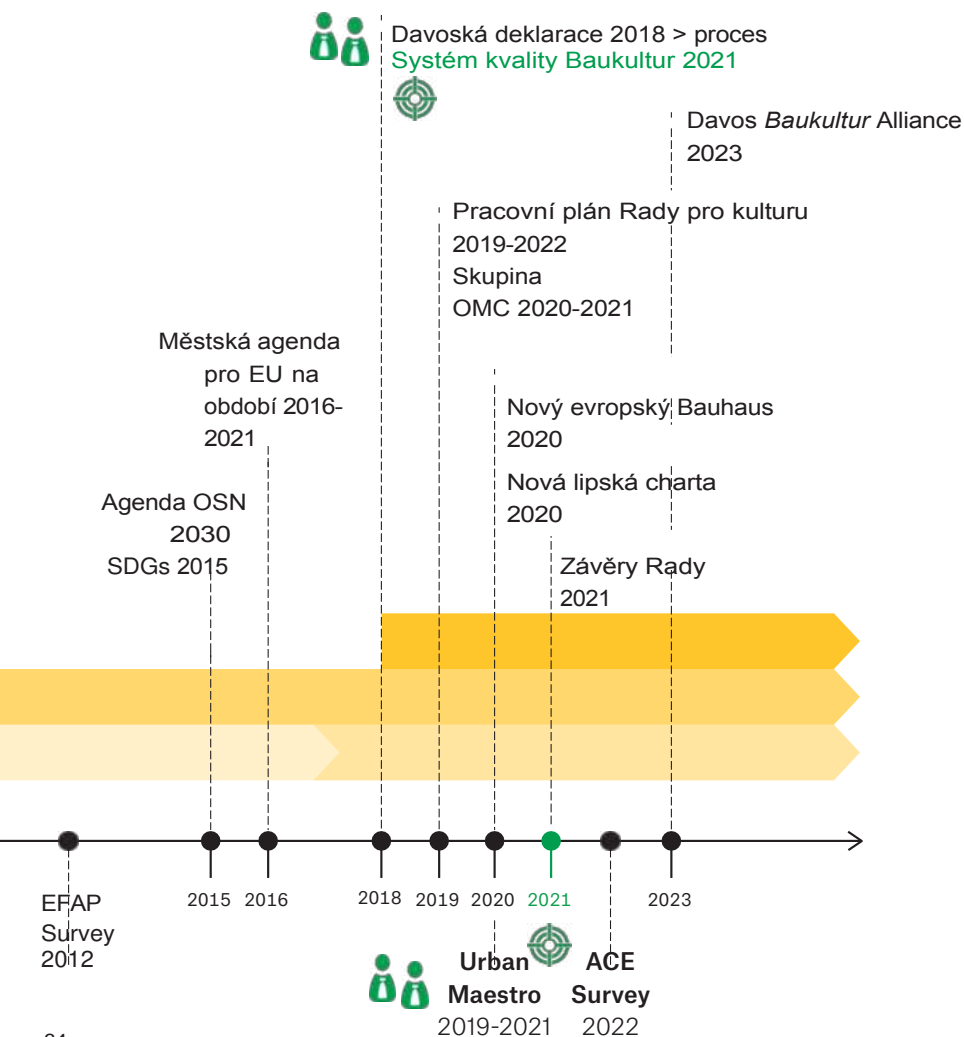
Souběžně s akcemi ECAP, které jsou přístupné všem, se v posledních letech konalo několik setkání evropských ředitelů politik architektury (EDAP). V roce 2017 podpořilo francouzské ministerstvo kultury tzv. první setkání EDAP, na kterém si vyměnili názory na vývoj politik a iniciativ v oblasti architektury. Na tomto setkání se sešli pouze veřejní činitelé a zástupci vládních oddělení odpovědných za politiku architektury. Tento formát se poté opakoval ve Vídni (2018), Ženevě (2019), Bruselu (2020), Mariboru (2021), Paříži (2022) a Praze (2022). Poslední zasedání EDAP se konala v červnu v Malmö 2023 během švédského předsednictví EU a v Granadě v říjnu 2023 během španělského předsednictví. Příští EDAP je plánován na duben 2024, během belgického předsednictví Rady EU.

Motivace jednání EDAP byla posílena skupinou odborníků OMC Group členských států zaměřenou na *vysoce kvalitní architekturu a vystavěné prostředí*, kterou podpořila EK a která probíhala v letech 2019-21 a vyvrcholila zveřejněním výše uvedené zprávy. Vzhledem k tomu, že je omezena na úředníky, setkání EDAP podporují vzájemné učení vládních politik, sdílení osvědčených postupů a inovativních zkušeností v oblasti správy věcí veřejných, jakož i realizaci pracovních setkání zaměřených na společné výzvy. Ačkoli neexistuje oficiální program, setkání EDAP získávají podporu ze strany EK, konkrétně v nejnovějším pracovním plánu EU pro kulturu na období 2023-2026, který definuje setkání EDAP jako jednu z možných pracovních metod implementace na podporu vysoce kvalitní architektury na evropské úrovni.

28 - Zasedání evropských ředitelů pro politiku architektury (EDAP) a kontaktních míst NEB, Malmö, Švédsko, červen 2023
(Obrázek: Daniel Engvall, Form/Design Center).

2.9 - Časová osa celoevropských iniciativ v oblasti architektury a kvality prostředí (1988-2021), která ukazuje rostoucí úroveň zájmu, který je těmto tématům věnován (Zdroj: upraveno podle OMC Experts Group Report členských států EU, 2021, EK).

3 VÝZKUMNÝ PŘÍSTUP

3.1 Cíle

Cílem tohoto výzkumu je poskytnout aktualizovaný přehled politik architektury v Evropě a změřit pokrok v jejich provádění na celém kontinentu. Výzkum navazuje na předchozí "Průzkum politik architektury v Evropě", který byl proveden v rámci autorova doktorského výzkumu na UCL, s bývalým EFAP v roce 2012, a rozšiřuje jej. Z průzkumu vyplynulo, že *usnesení Rady o kvalitě architektury v městském a venkovském prostředí* (2001/C 73/04) a *závěry o architektuře: Příspěvek kultury k udržitelnému rozvoji* (2008/C 319/05) měly od svého formálního přijetí pozitivní dopad na rozvoj politik architektury jednotlivých členských států EU.

Od té doby došlo k řadě nových politických změn jak na evropské úrovni, tak na úrovni jednotlivých států. Jak již bylo popsáno výše, kvalitní architektura a vystavěné prostředí se staly politickou prioritou evropských institucí, kde se Evropská komise ujala vedení se svou ambiciózní probíhající iniciativou NEB. Stejně tak většina zemí EU přijala formální politiku architektury, která sleduje stejné cíle a zavádí různorodý soubor nástrojů a iniciativ podporujících kulturu vytváření míst. Neexistuje však žádný aktualizovaný přehled politik architektury na evropské úrovni. V tomto rámci, deset let po předchozím průzkumu, se ACE rozhodlo zadat novou evropskou studii o politikách architektury s cílem zmapovat vládní politiky v oblasti architektury, změřit jejich provádění, dopad a pokrok v celé Evropě.

Výchozím bodem tohoto výzkumu bylo naplánování a provedení nového evropského průzkumu politik architektury, jehož cílem bylo shromáždit informace o vývoji politik v oblasti architektury a *Baukultur* na celém kontinentu. Aby bylo možné výsledky porovnat, zachoval tento průzkum stejné tři linie šetření jako průzkum předchozí. Za prvé se průzkum snažil identifikovat a popsat stávající vládní struktury odpovědné za politiku architektury a stávající styčné a/nebo koordinační postupy mezi jednotlivými ministerskými resorty nebo jejich absenci. Studie rovněž zkoumala existující agentury a další zúčastněné strany, které hrají roli při formulování, rozvoji a provádění příslušných aspektů politiky architektury.

Za druhé se průzkum snažil zjistit, zda existují politické dokumenty týkající se kvality architektury - oficiální publikace, zákon, memorandum nebo politika, která nastiňuje vládní aspirace v oblasti architektury a vystavěného prostředí - a pokud žádný politický dokument neexistuje, zda vláda plánuje v blízké budoucnosti nějaký přijmout. Kromě politických dokumentů se snažila shromáždit informace o úspěších a omezeních při provádění a zejména o tom, zda byl s politikou spojen nějaký rozpočet. To by umožnilo charakterizovat různé přístupy k politice a to, jaké zdroje jsou vynakládány na podporu cílů politiky.

Cílem průzkumu bylo také shromáždit informace o konkrétních iniciativách a akcích na podporu vysoce kvalitní architektury a vystavěného prostředí, které se zabývají doporučeními usnesení a závěrů Rady EU (2001) o architektuře. To by umožnilo lépe pochopit, jak jsou tyto politiky prováděny, a posoudit dopad politik architektury na procesy *urban design governance*.

3.2 Metodika

Tento průzkum vychází z mezinárodního srovnávacího výzkumu. V oblasti analýzy politik tato metodologie poskytuje možnost porovnávat a srovnávat silné a slabé stránky různých politických přístupů, a tím se poučit z jiných zemí (Rose 2005: 4). Záměrem není kopírovat politické přístupy mezi zcela odlišnými jurisdikcemi, ale spíše zjistit, za jakých okolností a do jaké míry programy účinně řeší konkrétní politické problémy, v tomto případě kvalitu architektury a vystavěného prostředí.

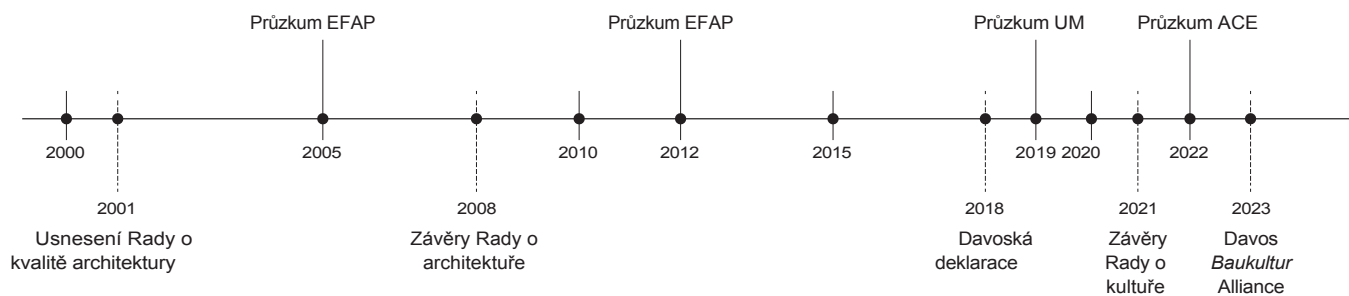
Za účelem shromáždění informací o politikách architektury byl zúčastněným stranám v Evropě zaslán dotazník, který zahrnoval vládní úřady a profesní organizace na národní úrovni a v některých případech i na regionální úrovni (Belgie a Spojené království) - respondenti mohli vyplnit informace o politikách používaných v jejich jurisdikci a také uvést příslušné iniciativy. Pro účely šíření informací byl shromážděn seznam kontaktů, který zahrnoval nejméně dva typy institucí v jednotlivých zemích:

- Národní/regionální vládní útvary odpovědné za politiku architektury;
- Národní/regionální profesní organizace architektů (členské organizace ACE).

V případě, že odpovědnost za politiku architektury byla rozdělena mezi různá ministerstva/ odbory, byl dotazník zaslán všem příslušným vládním odborům. V některých zemích koordinoval odpověď jeden vládní odbor jménem několika ministerstev/agentur.

Časová osa

Tato studie vychází z předchozího výzkumu politik architektury v Evropě, konkrétně ze dvou předchozích průzkumů EFAP (2005 a 2012), které přezkoumaly dopad usnesení Rady EU (2001) a závěrů Rady (2008) na architekturu. Výzkum je rovněž informován o dalším evropském průzkumu neformálních nástrojů řízení městského designu (2019), který byl proveden v rámci projektu Urban Maestro (UM) (2019-21) (www.urbanmaestro.org).

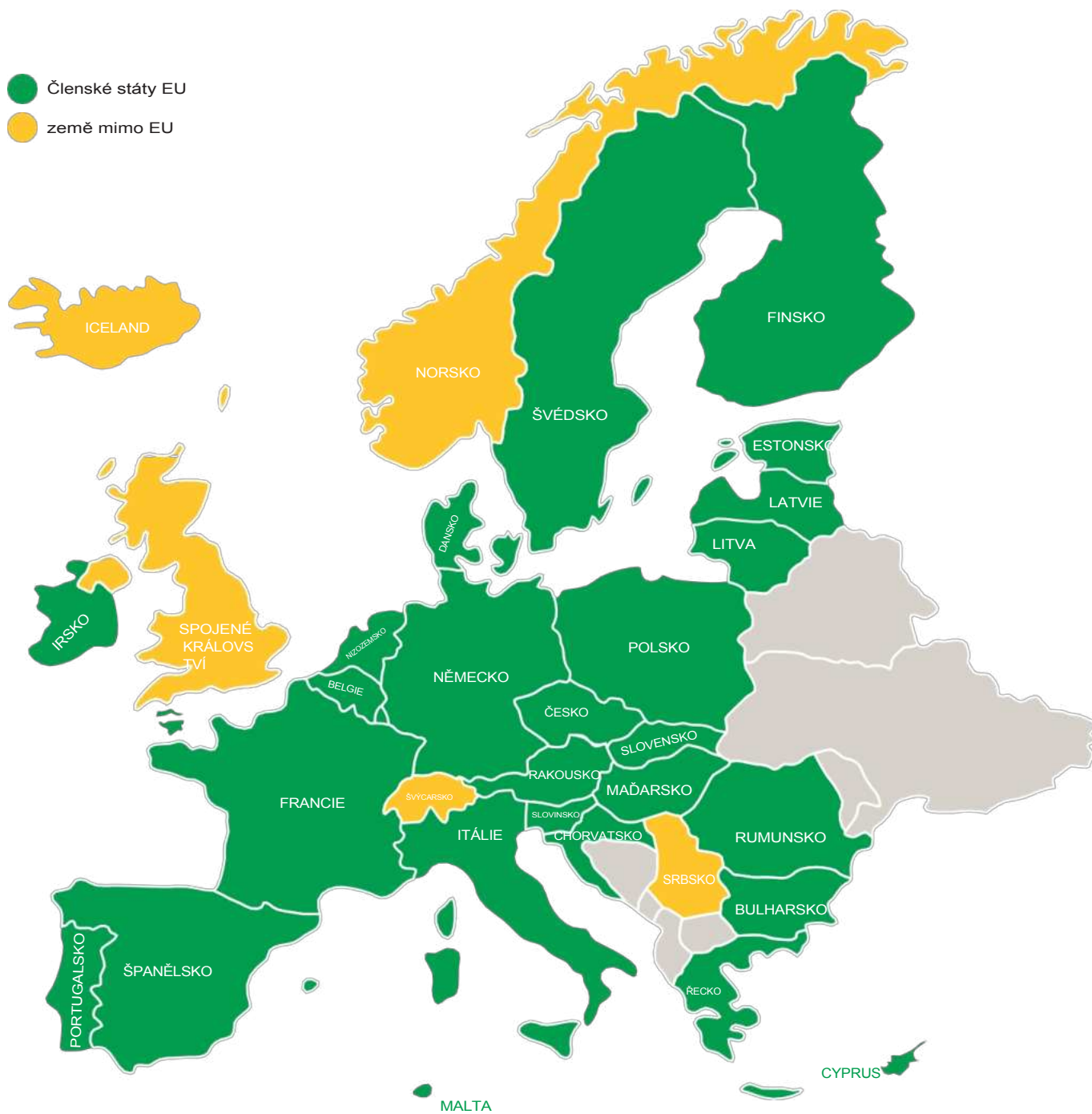

3.1 - Časová osa: průzkumy politiky architektury a evropské politiky v oblasti architektury

Výzkumné práce byly rozděleny do čtyř fází v letech 2022 až 2023. První fáze byla věnována přípravě dotazníku a shromažďování kontaktů na příslušné organizace v celé Evropě. Druhá fáze byla věnována šíření průzkumu, kdy byla první personalizovaná pozvánka zaslána e-mailem institucím v květnu a druhá v červenci 2022. Kromě e-mailových pozvánek bylo uskutečněno několik telefonických hovorů, které měly podpořit širší účast v průzkumu. Třetí fáze byla věnována analýze odpovědí a získaných informací, jakož i různých shromážděných politických dokumentů.

Předběžné výsledky průzkumu byly prezentovány na evropském setkání ředitelů pro politiky architektury, které se konalo ^{10.} října v Praze (Česká republika), a na valném shromáždění ACE v Bruselu (Belgie) ^{25.} listopadu 2022. Vzhledem k tomu, že někteří respondenti požádali o více času na vyplnění dotazníku, bylo rozhodnuto ponechat průzkum otevřený do konce roku 2022, aby bylo možné zohlednit opožděné odpovědi v rámci čtvrté a závěrečné fáze práce. Nakonec byla v průběhu roku 2023 vypracována, přezkoumána a dokončena zpráva o průzkumu.

3.2 - Země vyzvané k účasti na průzkumu a jejich status v EU.

Dotazník

Struktura dotazníku a obsah otázek byly navrženy tak, aby shromažďovaly informace o politikách architektury v celé Evropě na základě dotazníku z minulého průzkumu (2012), aby bylo možné porovnat výsledky z let 2012 a 2022. Dotazník byl rozdělen do tří částí:

- První část se zaměřila na identifikaci hlavních zúčastněných stran v Evropě, aby přispěla k zmapování institucionální architektury v různých evropských zemích¹⁹;
- Druhá část byla věnována shromažďování národních / státních / regionálních politik v oblasti architektury. Ta se zaměřila na všechny oficiální publikace, memoranda nebo politiky, které nastínily vládní aspirace v oblasti designu vystavěného prostředí s cílem podpořit vysoké standardy v architektuře a urbanismu;
- Třetí část se zaměřila na shromažďování informací o konkrétních iniciativách a opatřeních prováděných v různých jurisdikcích veřejnými orgány nebo jinými příslušnými zúčastněnými stranami, které by se mohly týkat doporučení usnesení Rady EU (2001) a závěrů Rady EU (2008) o architektuře²⁰.

3.3 Oblast působnosti

Průzkum zahrnoval 31 evropských zemí: 27 členských států Evropské unie a 4 země mimo EU (Island, Norsko, Švýcarsko a Spojené království). V Belgii a ve Spojeném království odpovídaly jejich regiony samostatně. Na závěr průzkumu zaslal Svaz architektů Srbska informace o nové vládní politice. V důsledku toho se cílová skupina průzkumu rozšířila na celkem 37 správních struktur (viz 3.2).

3.4 Omezení

Stejně jako u většiny výzkumů má metodika zvolená pro průzkum určitá omezení. Zaprvé, složité administrativní struktury v různých evropských státech ztěžovaly určení, zda byl dotazník zaslán nejvhodnějšímu respondentovi. Zadruhé, v polovině zkoumaných správních orgánů je architektura a urbanismus oblastí politiky, kterou sdílí několik oddělení. Při tak širokém spektru aktérů by získání úplných a přesných informací o jednotlivých státech vyžadovalo více než jednoho respondenta na správu, což nebylo možné zaručit. Za třetí, dotazník s otevřenými otázkami nevyhnutelně vede k rozdílným v pečlivosti, s jakou jsou odpovědi poskytovány. Zřejmý nedostatek centrálních znalostí o činnostech prováděných v některých jurisdikcích vedl v některých lokalitách k určité míře nejednotnosti shromážděných informací.

3.5 Reakce

Ze 72 institucí, které byly vyzvány k účasti na průzkumu, bylo obdrženo 48 odpovědí, což představuje 67% míru odpovědí (viz úplný seznam odpovědí v příloze 1). Rozdělíme-li tento počet na části, z 36 cílových zemí/států pochází následující odpovědi: 30 odpovědí pochází od vládních úřadů a 18 od profesních organizací. Národní/regionální vlády poskytly ve srovnání s profesními organizacemi obsáhlejší odpovědi. To odráží skutečnost, že dotazník byl z velké části zaměřen na politiky a iniciativy vypracované ústřední/regionální správou. Přesto bylo dosaženo dobrého geografického rozložení s pokrytím z celé Evropy (viz 3.3).

V následujících třech kapitolách jsou popsána hlavní zjištění, která byla získána v rámci průzkumu na základě 48 obdržených odpovědí. Podle stejné struktury, jakou měl dotazník, jsou zjištění uspořádána do tří kapitol: institucionální aktéři (kapitola 4); dokumenty politiky architektury (kapitola 5); a iniciativy/opatření podporující kvalitu navrhování a rozvíjející kulturu utváření míst (kapitola 6).

19. V souladu s předpisy o ochraně osobních údajů nejsou informace o kontaktech v této zprávě uvedeny.

20. Dotazník se netýkal doporučení Rady EU "Závěry o kultuře, vysoce kvalitní architektuře a vystavěném prostředí jako klíčových prvcích nové evropské iniciativy Bauhaus", protože tato politika byla přijata na konci roku 2021, jen několik měsíců před průzkumem.

4 INSTITUCIONÁLNÍ AKTÉŘI

Jedním z hlavních cílů průzkumu bylo zjistit, která vládní oddělení jsou zodpovědná za politiku architektury jednotlivých vlád v Evropě. V rámci tohoto rozsahu se průzkum zaměřil také na zmapování dalších relevantních aktérů, kteří se podílejí na provádění politiky a realizaci iniciativ, a také na meziresortní výbory / platformy. V této souvislosti je tato kapitola rozdělena do čtyř částí. První část identifikuje vládní útvary odpovědné za politiku architektury na národní/regionální úrovni, včetně státních architektů a komisí pro navrhování (arms-length). Druhá část se zabývá kulturními organizacemi podporujícími architekturu a kulturu navrhování. Třetí část se zabývá nevládními organizacemi, včetně profesních organizací. A konečně čtvrtá část stručně analyzuje různé typy meziresortních výborů a poradních orgánů vytvořených za účelem zlepšení koordinace a komunikace mezi zúčastněnými stranami.

4.1 Vládní subjekty

4.1.1 Vládní útvary odpovědné za politiku architektury

Ačkoli každá země/region má svůj specifický systém řízení a správní strukturu, ve většině států/regionů je politika architektury v kompetenci konkrétního státního útvaru nebo veřejné organizace (např. generálního ředitelství nebo institutu), který obvykle působí v rámci ministerstva s odpovědností za vystavěné prostředí. V jiných státech/regionech spadá politika architektury pod více odborů, které mohou být pod dohledem různých ministerstev (např. kultury, životního prostředí nebo veřejných prací), a to vzhledem k průřezové povaze architektury a územního plánování (viz Bento, 2012).

Na základě výsledků průzkumu lze ověřit, že v 37 dotázaných správních orgánech má 20 z nich konkrétní veřejný odbor/oddělení odpovědné za politiku architektury, zatímco ve zbývajících je tato politika v kompetenci několika odborů (4.1).

	Rakousko	BE Flandry	BE Brusel-hlavní	BE Valonsko-Brusel	Bulharsko	Kypr	Chorvatsko	Česko	Dánsko	Estonsko	Finsko	Francie	Německo	Řecko	Maďarsko	Irsko	Itálie	Lotyšsko	Litva	Lucembursko	Malta	Nizozemsko	Polsko	Portugalsko	Rumunsko	Slovensko	Slovinsko	Španělsko	Švédsko	UK Anglie	UK Skotsko	UK Severní Irsko	UK Wales	Island	Norsko	Srbsko	Švýcarsko		
Ano	■	■	■	■		■	■	■	■	■		■	■			■	■	■	■									■		■	■	■					■	■	
Ne											■			■						■	■	■		■	■	■	■		■					■	■				
Žádné informace					■										■							■							■										

Tabulka 1 - Existuje konkrétní oddělení/odbor odpovědný za politiku architektury?

V případech, kdy je za politiku architektury odpovědný konkrétní odbor (20 správních úřadů), je možné pozorovat, že rozsah a uspořádání veřejných odborů je různorodé a může zahrnovat i jiné kompetence než politiku architektury (např. kulturní dědictví). Na základě administrativní struktury, tradic politiky a dalších kontextuálních faktorů lze konstatovat, že odpovědnost za politiku architektury obvykle spadá pod odbory kultury nebo odbory územního plánování (4.2).

Země / oblast	Název
Rakousko	Ochrana památek, Baukultur a restituce umění
Belgie / Hlavní město Brusel	Bouwmeester Maitre Architecte
Belgie / Vlámsko	Vlaams Bouwmeester
Belgie / Valonsko-Brusel	Bouwmeester
Kypr	Odbor územního plánování a bydlení
Chorvatsko	Udržitelný územní rozvoj a mezinárodní spolupráce
Česko	Odbor územního plánování
Dánsko	Oddělení umění a vzdělávání
Estonsko	Oddělení umění
Francie	Direktorát architektury
Německo	Odbor pro městský a územní rozvoj
Irsko	Odbor bydlení plánování a místní samosprávy
Lotyšsko	Odbor kulturní politiky / Oddělení kreativního průmyslu
Itálie	Gen. ředitelství pro současnou tvorbu / současnou architekturu,
Litva	Skupina pro politiku výstavby a územního plánování
Španělsko	Generální ředitelství pro městskou agendu a architekturu
Spojené království / Severní Irsko	Odbor pro komunity
Spojené království / Skotsko	Odbor plánování, architektury a regenerace
Spojené království / Wales	Ředitelství pro plánování
Srbsko	Oddělení pro architektonickou politiku a stavební výroby
Švýcarsko	Švýcarský federální úřad pro kulturu (FOC) / Sekce Baukultur

Tabulka 2 - Názvy konkrétních oddělení odpovědných za politiku architektury

Ačkoli se konkrétní kompetence mohou lišit a bez ohledu na to, zda se nacházejí na straně kultury nebo na straně urbanistického/prostorového plánování, oddělení architektury obvykle využívají kombinaci formálních (regulačních) a neformálních (neregulačních) nástrojů k prosazování politických ambicí a cílů. Ty mohou zahrnovat umožnění kvality navrhování napříč různými sektory a úrovněmi státu, realizaci iniciativ na podporu kultury navrhování, sdílení osvědčených postupů, poskytování poradenství v oblasti navrhování pro veřejné rozvojové programy, monitorování legislativy a podávání zpráv o její účinnosti, správu dotací nebo finančních programů, hodnocení projektů atd (viz rámeček 1).

Existence zvláštního oddělení, které se věnuje podpoře kvality architektury, neznamená existenci formálního politického dokumentu, jako jsou ty, které budou zkoumány v následující části. Jako příklad lze uvést, že ačkoli Itálie nemá formální politiku, italské ministerstvo kultury má oddělení současné architektury, které je zodpovědné za podporu kvality architektonických a urbanistických projektů, konkrétně za účast na developmentu veřejných staveb nebo poskytování poradenství při jejich navrhování, a to zejména s ohledem na díla s dopadem na kvalitu historicko-uměleckého a krajinného kontextu. Kromě toho je italský odbor schopen podporovat iniciativy na obnovu měst, rozvíjet osvětové iniciativy, organizovat vzdělávací programy a také rozvíjet výzkumné činnosti a rozšiřovat znalosti o architektuře ve spolupráci s univerzitami, regionálními a místními institucemi²¹.

Jak bude dále uvedeno, každé správní uspořádání má svůj vlastní systém norem a administrativní organizace, kde architektura a *Baukultur* jako předmět veřejné politiky mohou být více či méně přítomny v závislosti na konkrétním kontextu. Existence specializovaného oddělení pro kvalitu navrhování je způsobem, jak posílit koordinaci politiky a realizaci veřejných opatření.

21. Kromě výše uvedeného má italské ministerstvo také pravomoc prohlásit významnou uměleckou povahu současné architektury, konkrétně přiznat ekonomické příspěvky architektonickým dílům, která jsou prohlášena za díla významné umělecké povahy . Viz: <https://creativitacontemporanea.beniculturali.it/architettura-contemporanea/>

Ačkoli některé země mají specializované oddělení architektury již více než třicet let (např. Španělsko nebo Francie), některá z těchto oddělení začala mít plnou odpovědnost za politiku architektury až v posledních deseti či dvaceti letech a některá byla vytvořena teprve nedávno. Například Flandry (Belgie) jmenovaly vlámského vládního architekta v roce 1999, Valonsko-bruselská federace (Belgie) vytvořila oddělení architektury v roce 2007 a Estonsko zřídilo pozici poradce pro architekturu v roce 2007. Tyto nové a specializované architektonické útvary jsou jedním z patrných dopadů přijetí a rozvoje politik architektury národními státy v Evropě a uznání architektury jako předmětu veřejné politiky.

Vzhledem k umístění oddělení v rámci správních struktur lze ověřit, že v zemích, které mají zvláštní oddělení, se většina z nich nachází v působnosti ministerstev kultury. Nicméně v několika dalších zemích působí příslušné orgány v rámci ministerstev životního prostředí / územního plánování; v několika málo zemích spadá politika architektury do oblasti bydlení (Španělsko) nebo veřejných prací / infrastruktury / stavebnictví (Polsko) (4.3).

	Rakousko	BE Brusel-hlavní	BE Flandry	BE Valonsko-Brusel	Bulharsko	Kypr	Chorvatsko	Česko	Dánsko	Estonsko	Finsko	Francie	Německo	Řecko	Maďarsko	Irsko	Itálie	Lotyško	Litva	Lucembursko	Malta	Nizozemsko	Polsko	Portugalsko	Rumunsko	Slovensko	Slovinsko	Španělsko	Švédsko	Velká Británie Anglie	Velká Británie	Spojené království	Velká Británie Wales	Island	Norsko	Srbsko	Švýcarsko		
Kultura ^(a)	■			■					■	■	■	■	■	■		■	■	■		■	■	■	■	■	■	■	■	■		■	■	■						■	
Životní prostředí ^(b)		■				■	■	■					■	■				■	■			■	■											■					
Veřejné práce ^(c)																				■	■	■					■												■
Další			■																	■	■													■					
Žádné informace					■										■									■				■							■				

(a) Označuje se také jako ministerstvo kultury, školství a/nebo umění.

(b) Označuje se také jako Ministerstvo životního prostředí a rozvoje měst a/nebo regionálního rozvoje.

(c) Označuje se také jako ministerstvo pro infrastrukturu/dopravu a/nebo stavebnictví/bydlení.

POZNÁMKA: Tato tabulka je zobecněním. V některých případech neodpovídá přesně názvu ministerstva.

Tabulka 3 - Ministerstvo odpovědné za politiku architektury

Stejně jako v případě konkrétních resortů, i ve správních orgánech, v nichž je politika architektury v kompetenci dvou nebo více resortů, je odpovědnost za politiku ve většině případů rozdělena mezi ministerstvo kultury/umění a ministerstvo životního prostředí/územního plánování. Vysvětluje se to povahou politiky architektury, která má jak stavební, tak kulturní rozměr, prochází napříč různými politickými sektory a úrovněmi státu a je propojena s dalšími strategickými dokumenty s územním dopadem, jako je územní rozvoj, bydlení, památková péče atd (4.4).

Velká rozmanitost v povaze a uspořádání správních struktur je důsledkem toho, že členské státy se stále liší v mnoha aspektech: historickém vývoji, politických a právních systémech, kulturním a sociálním zázemí. Ačkoli ve většině správních orgánů je odpovědnost za politiku architektury jasně vymezena, v některých správních orgánech není architektura stále uznávána jako formální politika *jako taková* a oddělení není tak snadné identifikovat. Jak již bylo zmíněno, rostoucí počet zemí, které přijímají formální politiku architektury, přispívá také k určení veřejných činitelů v rámci správních orgánů, kteří budou mít na starosti cíle politiky architektury.

Rámeček 1 - Generální ředitelství pro dědictví a architekturu (Francie)

4.1 - Obytný program Arpajon (Francie) s 55 sociálními byty, obchody a aktivitami. Projekt byl jedním z vítězných projektů iniciativy "Commitment Program for the Quality of Tomorrow's Housing", kterou podporuje Generální ředitelství pro památky a architekturu spolu s Ministerstvem ekologické transformace, 2021 (zdroj: Jean & Aline Harari architects)

Generální ředitelství pro kulturní dědictví a architekturu (DGHA)²², které spadá pod ministerstvo kultury je zodpovědné za politiku architektury, kulturního dědictví a muzejnictví ve Francii. Za tímto účelem má DGHA zvláštní oddělení, které má na starosti podporu kvality architektury a krajiny.

DGHA odpovídá za kontrolu právních předpisů týkajících se veřejných zakázek a profese architekta (zákon o architektuře z roku 1977), jakož i za šíření a propagaci architektonické kultury prostřednictvím široké škály iniciativ, zejména koordinací činností decentralizovaných služeb v oblasti architektury a kulturního dědictví a veřejných institucí (Národní centrum architektury a dvacet škol architektury). Přispívá také k rozvoji vzdělávacích programů a výzkumu nových výzev v oblasti architektury.

Kromě výše uvedeného DGHA dohlíží na činnost národního centra architektury (*Cité de l'Architecture et du Patrimoine*) a dvaceti národních škol architektury rozmístěných po celé zemi. Vykonává také kuratelství nad Řádem architektů a provozuje statistické pozorování profese a jejích ekonomických změn.

Ředitelství pro architekturu a odbor bydlení (ministerstvo pro ekologickou transformaci) realizují "Program pro kvalitu bydlení zítřka". Jedná se o *pětiletý program*, jehož cílem je vytvořit soubor zhruba stovky případů reprezentujících vynikající návrh z hlediska kvality navrhování a životního prostředí, s kontrolovanými náklady a ve službách výroby kvalitního bydlení²³.

22. <https://www.culture.gouv.fr/en/Know-us/Organisation-du-ministere/The-Directorate-General-for-Heritage-and-Architecture>
23. Další informace: <https://engages-pour-la-qualite-du-logement-de-demain.archi.fr/>

4.12 Týmy státních architektů / hlavních vládních architektů

Některé evropské vlády jmenovaly "státního architekta" nebo "hlavního vládního architekta" (známého také jako *Bouwmeester*), který poskytuje strategické poradenství vládě a *design leadership* v oblasti podpory kvalitních veřejných budov a v konečném důsledku ovlivňuje kvalitu vystavěného prostředí. Státní architekti, kteří vedou malý nebo velký tým (v závislosti na kontextu), plní toto poslání prostřednictvím různých neformálních nástrojů řízení navrhování (*design governance*), včetně podpory veřejných zadavatelů/developerů, poradenství v oblasti navrhování, architektonických soutěží, *researche by design*, spojení s dalšími zúčastněnými stranami a neméně důležité propagace zaměřené na podporu kultury vytváření prostředí. Státní architekti tak přispívají k rozvoji dlouhodobé politické vize a poradenství při uvádění vládní politiky architektury do praxe / její realizaci.

Stát/region	Pozice	Ministerstvo/instit.	Unit/kancelář	Staff	Pozice
Hlavní město Brusel	Vládní architekt	Perspektiva Brusel	Bouwmeester Maitre Architecte (BMA)	17	Venku (v kanceláři)
(BE) Flandry (BE)	Vládní architekt	Předsednictví ministrů	Vlámský vládní tým architektů	22	Venku (v kanceláři)
Maďarsko	Hlavní architekt	Ministerstvo vnitra	Národní úřad hlavního architekta	-	Uvnitř (oddělení)
Irsko	Státní architekt	Úřad pro veřejné práce (OPW)	Architektonické služby	90	Uvnitř (oddělení)
Nizozemsko	Vládní architekt	Ústřední vládní agentura pro nemovitosti (RVB)	Rada vládních poradců	40	Uvnitř (kancelář)
Skotsko	Hlavní architekt	Ředitelství pro vystavěné prostředí	Divize Architektura a místo	8	Uvnitř (divize) Uvnitř (divize)
Švédsko	Státní architekt	Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování	Státní architekt	2 (25)*	

* Švédský státní architekt pracuje s různými vedoucími projektů podle státní zakázky.

Tabulka 4 - Státní architekti (nebo hlavní vládní architekti) a jejich týmy v různých Evropské správní orgány (zdroj: Bento, 2022)

Přestože je většina státních architektů jmenována vládou, mají částečně nezávislý status, který jim umožňuje působit jako (polo)autonomní odborníci uvnitř i vně státní správy a prosazovat kvalitu navrhování ve vystavěném prostředí a kvalitní veřejné budovy (Carmona, Bento a kol., 2023, s. 272). Toto hybridní postavení umožňuje státním architektům hrát aktivní roli v procesech řízení designu napříč veřejnou správou (viz Bento, 2022).

Přestože se konkrétní kompetence a oblasti odpovědnosti státního architekta liší podle národního/regionálního kontextu, obvykle hraje důležitou roli při implementaci a budování znalostí o navrženém životním prostředí, propojování aktérů a úkolů na národní úrovni (např. školství, zdravotnictví, obrana, finance, vnitřní záležitosti atd.), identifikaci synergií a vytváření základny pro spolupráci. Některé z nich poskytují odborné poradenství v oblasti kvality návrhu veřejných budov, které zahrnuje spolupráci s dalšími odvětvovými resorty. V mnoha zemích má každé ministerstvo svůj vlastní odbor veřejných prací, který je odpovědný za správu a údržbu jejich sektorového stavebního fondu, zatímco v jiných zemích je tato služba centralizována ve velkých stavebních a majetkových agenturách (např. Rakousko, Dánsko, Irsko).

Bez ohledu na rozdělení oblastí architektury nemá většina státních úřadů vlastní kapacity na přípravu návrhů a specifikací pro větší veřejné (jakož i státní) stavební projekty. V této souvislosti poskytuje úřad státního architekta podporu veřejným zadavatelům, pomáhá s procesem organizace soutěží o návrh nebo výběrem architektonických firem, které si stát najímá. V některých případech může také pomáhat při posuzování a schvalování návrhů vypracovaných architekty ze soukromého sektoru.

Státní architekt je rovněž pověřen poskytováním poradenství vládě v oblasti právních předpisů a stavebních nařízení, které mají dopad na navrhování vystavěného prostředí a s ním spojené procesy. Na podporu tohoto úkolu si někteří státní architekti zřídili poradní sbor s odbornými znalostmi v dané oblasti. Státní architekt se rovněž podílí na prosazování politiky a designu, konkrétně na definování a rozvoji politiky v oblasti architektury a vystavěného prostředí.

Jako příklad lze uvést Nizozemsko, které má hlavního vládního architekta od počátku 19. století (Nizozemsko, 2006). Od roku 2004, vzhledem k vysokému počtu žádostí, pomáhá nizozemskému hlavnímu vládnímu architektovi Rada vládních poradců (CRa), která se skládá z hlavního vládního architekta a dvou hlavních vládních poradců (krajinnářského architekta a urbanisty). Společně se svým týmem radí nizozemské vládě v oblasti prostorové kvality a územního plánování, na požádání nebo z vlastní iniciativy sledují urbanizaci a kvalitu návrhů veřejných budov, harmonizaci architektury s územním a krajinným plánováním, ochranu památek a využití uměleckých intervencí²⁴.

42 - Jeden z workshopů CRa "Future Atelier", 2020 (zdroj: College van Rijksadviseurs)

Nizozemský hlavní vládní architekt se stal inspirací pro belgické regiony, počínaje Vlámskem v roce 1999, při vytváření jejich vlastní verze této pozice pod označením "hlavní vládní architekt". "Bouwmeester". V roce 2009, jak již bylo zmíněno, byla tato pozice zavedena také v regionu hlavního města Bruselu, brzy poté následoval Charleroi a v roce 2017 Gent (viz rámeček 2).

V roce 2009 byla v rámci irské politiky zřízena pozice státního architekta namísto dřívější pozice "hlavního architekta", který je odpovědný za vedení a řízení architektonického týmu úřadu, dohled nad architektonickou částí výstavby, udržování kvality struktury státního nemovitostního portfolia a zachování památkově chráněných nemovitostí ve státní péči, jakož i za funkci hlavního vládního poradce ve vztahu k architektonickým záležitostem.

24. Další informace: <https://www.collegevanrijksadviseurs.nl/>

Rámeček 2 - Vlámský vládní architekt (Belgie)

Vlámský vládní architekt (*Vlaams Bouwmeester*) nabízí odbornost a znalosti na vysoké úrovni v oblasti plánování, architektury a krajinářské architektury s cílem podpořit soudržné a inovativní přístupy ve Vlámku. Usiluje o vypracování dlouhodobé územní vize po konzultaci s různými správními orgány a externími zúčastněnými stranami a zároveň je povinen přispívat k přípravě a provádění architektonické politiky. Cílem tohoto nezávislého vládního orgánu je zajistit kvalitní životní prostředí v celých Flandrech²⁵.

43 - Office of Flemish Government Architect, Brusel - Belgie (zdroj: Vlaams Bouwmeester)

Vlámský vládní architekt je nezávislá funkce, kterou jmenuje vlámská vláda. Vlámský vládní architekt působí jako nezávislý poradce a propojovatel, který přistupuje k projektům z mezioborové perspektivy a napříč politikami. Jedním z jeho hlavních úkolů je poskytovat podporu a poradenství veřejným činitelům v oblasti rozvojových projektů a aktivně přispívat k rozvoji politiky, poradenství a iniciativ souvisejících se sociálními výzvami a jejich důsledky a možnostmi z hlediska kvalitního navrhování a výstavby.

K dosažení těchto cílů má vládní architekt k dispozici několik návrhových nástrojů. Nejdůležitějším nástrojem pro zvyšování kvality veřejných budov ve Vlámku je otevřená výzva, která pomáhá vybírat projektanty pro veřejné zakázky pro místní samosprávy. Vládní architekt využívá také celou řadu dalších nástrojů na podporu a dohled nad kvalitou prostředí, jako je například Bouwmeester Scan a Pilotní projekty. Státní architekt se snaží zvyšovat povědomí o aktuálních otázkách, radí postupy jak překonat nedostatky v předpisech, a obecně působí na podporu architektonické kvality, včetně poskytování příležitostí mladým projektantům.

Vlámský vládní architekt podporuje kvalitní vystavěné prostředí a kulturu vytváření prostředí v celém regionu. Jejich práce má přímý dopad na veřejnou správu; zlepšují projektové postupy na regionální a místní úrovni, ovlivňují a podporují diskusi o kvalitě architektury nové výstavby ve městech a regionech, formování strategií regionálního plánování, testování různých přístupů k podpoře kvality, rozvoj výzkumu atd.

25. vlaamsbouwmeester.be/

Nedávno, v roce 2018, švédská vláda jmenovala svého prvního národního architekta v Národní radě pro bydlení, stavebnictví a plánování (*Boverket*), která je zodpovědná za provádění nové národní politiky architektury ve Švédsku (viz rámeček 9)²⁶.

V Evropě může státní architekt působit na různých úrovních veřejné správy. V některých zemích existují také regionální (nebo provinční) architekti, kteří plní podobné úkoly, a také architekti na úrovni měst, obvykle známí jako městští architekti - většinou v severoevropských zemích, ale také v Rumunsku a jinde. Například některé nizozemské provincie jmenují (nezávislé) poradce v oblasti kvality prostředí, kteří působí jako "*design champions*" nebo stále častěji jako poradní týmy (v současné době sedm provincií)²⁷. Provinční poradci pro kvalitu prostředí obvykle dodržují strukturu poradního sboru, jako je například sbor zřízený vládním architektem v roce 2004.

Na evropské úrovni má Evropská komise vlastní verzi této funkce - hlavního architekta Komise (*Maitre Architecte/Bouwmeester*) - v Úřadu pro infrastrukturu a logistiku (správa nemovitostí)²⁸.

Bento (2022) zkoumal v pěti evropských státech (Flandry, Irsko, Nizozemsko, Skotsko a Švédsko) úlohu, nástroje a dopad týmů státních architektů a podobných institucí na podporu kvality území a kultury tvorby míst. Na základě řady hloubkových rozhovorů s hlavními zúčastněnými stranami dospěl k těmto závěrům:

- specializované instituce, jako jsou státní architekti, vytvářejí institucionální podmínky pro zlepšení veřejné činnosti v oblasti architektury a kvality prostředí, zlepšují koordinaci a interakci mezi různými zúčastněnými stranami;
- tyto pozice poskytují vedení a strategické poradenství vládě napříč širokou škálou odvětvových útvarů, které se podílejí na rozvoji měst a územním plánování;
- Odpovědnost se pohybuje od navrhování a výstavby veřejných budov přes vytváření mezioborových politických rámců a souvisejícího poradenství až po podporu kulturních aktivit v oblasti navrhování;
- díky těmto prostředkům měly týmy státních a městských architektů pozitivní dopad na procesy "design governance". Základem je přesvědčení, že "zlepšením procesu navrhování veřejné výstavby, mohou také následně zlepšit celkovou kvalitu výsledné stavby" (Bento, 2022, s. 156).

Ačkoli se škála nástrojů, které mají státní architekti k dispozici liší, organizační opatření zavedená pro jejich poskytování jsou hmatatelným důkazem tohoto závazku v oblasti kvality návrhu (Carmona, Bento a kol., 2023). Stejně jako v jakékoli jiné politické oblasti budou obavy o kvalitu měst řešeny pouze tehdy, pokud budou řádně zajištěny a účinně realizovány, například prostřednictvím týmu státních architektů, jinak zůstanou politická prohlášení na vysoké úrovni o hodnotě dobrého návrhu pouze dobře míněnými aspiracemi (viz oddíl o dopadu).

26. Švédský národní zákon o architektuře a designu (Prop. 2017/18: 110).

27. Od 1. září 2023 má Nizozemsko také regionálního "bouwmeestera" (národní koordinátor z Groningenu jmenoval Eddo Zuidema regionálním architektem pro oblast zemědělení).

28. Viz: https://op.europa.eu/en/web/who-is-who/person/-/person/COM_00006A3F7AC3

4.13 Projektové komise / nezávislé organizace

Některé země zřídily specializované komise/agentury (nezávislé organizace) na podporu kvality navrhování ve veřejné správě a na prosazování kvality navrhování ve vystavěném prostředí. Stejně jako státní architekti jsou i komise pro navrhování pověřeny poskytováním podpory ostatním orgánům veřejné správy, prosazováním zájmů všech zúčastněných stran a vedením kampaní za kvalitní architektonický, urbanistický návrh a návrh veřejných prostranství. V závislosti na kontextu se může lišit struktura, typ kompetencí a úroveň zdrojů - ale navzdory rozdílům komise pro navrhování aktivně nabízejí své podpůrné služby napříč veřejnou správou a využívají nástroje, které jsou z velké části neformální a nestatutární.

Jako příklad lze uvést francouzskou vládu, která v roce 1977 zřídila "Meziresortní misi pro kvalitu veřejných budov"²⁹ (MIQCP). Posláním MIQCP je podporovat kvalitu ve veřejných výstavbě, které zahrnuje veškeré nové nebo údržbové práce na budovách, infrastruktuře a veřejných prostranstvích, za něž odpovídá stát nebo místní subjekty, a to především spojením různých subjektů zapojených do projektů v oblasti vystavěného prostředí³⁰. MIQCP působí v celém veřejném sektoru a sdružuje různé subjekty zapojené do projektů v oblasti vystavěného prostředí, přičemž jeho konkrétní opatření spadají do pěti klíčových témat a využívají širokou škálu nástrojů:

- i. *Zapojení klientů*, kde je hlavním cílem mobilizovat všechny klienty a podporovat efektivní vztahy se státními a místními orgány a v případě potřeby využívat svého postavení nestranného prostředkujícího orgánu. MIQCP přitom vystupuje jako konzultant, který se účastní všech fází developementu před samotným zahájením stavby i architektonických soutěží;
- ii. *Příspěvek k vývoji postupů*, který se týká obecných a specifických regulačních rámců. MIQCP poskytuje poradenství při přípravě právních předpisů, spolupracuje s profesními organizacemi a působí jako centrum zdrojů otevřené veřejným zadavatelům a projektovým konzultantům;
- iii. *Školení a zvyšování informovanosti*, které zahrnuje školení a konzultace otevřené klientům a profesním subjektům, například o problémech udržení kvality návrhů a školení členů porot pro soutěže;
- iv. *Komunikace*, včetně provádění a zveřejňování výzkumu, vyjadřování se k aktuálním problémům, vydávání doporučení atd.;
- v. *Výměna zkušeností na mezinárodní úrovni* prostřednictvím propagace francouzských zkušeností a účasti na diskusích o harmonizaci politiky a postupů v Evropě.

Ve Spojeném království měla každá země svou vlastní komisi pro navrhování až do zrušení anglické Komise pro architekturu a zastavěné prostředí (CABE) v roce 2012. Nicméně ve zbývajících třech zemích stále existují komise pro navrhování, které podporují vlády při realizaci jejich politiky v oblasti architektury. Například *Architecture and Design Scotland* (A&DS) byla založena v roce 2005 jako nezávislý national champion dobré architektury, navrhování a plánování ve vystavěném prostředí. A&DS je výkonný mimoresortní veřejný orgán (NDPB), který zajišťuje výstavy, akce a vzdělávací program pro veřejnost, jakož i poradenství, zdroje a podporu pro odborníky z praxe v sektoru vystavěného prostředí³¹.

29. Ve francouzštině: Mission interministérielle pour la qualité des constructions publiques. Další informace: www.miqcp.gouv.fr/

30. Další informace naleznete na adrese: <http://www.miqcp.gouv.fr/index.php?lang=en>

31. Společnost A&DS převzala a rozšířila Královskou komisi pro výtvarné umění ve Skotsku (RFACS). Viz: <https://www.ads.org.uk/>

Rámeček 3 - Komise pro navrhování ve Walesu (Spojené království)

Komise pro design ve Walesu (DCFW) je velšský design champion a poradní orgán, jehož posláním je podporovat širší chápání významu dobrého návrhu ve vystavěném prostředí. DCFW poskytuje poradenství a podporu v oblasti navrhování soukromým i veřejným klientům, podporuje povědomí o navrhování, vede kampaně a provádí výzkum navrhování a procesů navrhování s cílem získat podklady pro průvodce navrhováním, případové studie apod. DCFW je financována velšskou vládou.

4.4 - Webové stránky Komise pro design ve Walesu (zdroj: DCFW)

Společnost DCFW byla založena Národním shromážděním na podporu dobrého navrhování ve Walesu a vyvinula širokou škálu aktivit zaměřených na různé cílové skupiny ve čtyřech směrech: přezkoumávání návrhů, poskytování školení, podpora klientů a zvyšování povědomí. V první stopě poskytuje DCFW služby národního přezkoumání návrhů pro včasné konzultace plánů a projektů a také přístup k nezávislým multioborovým konzultacím před podáním žádosti o povolení. V rámci druhého okruhu nabízí DCFW specializovaná školení pro místní úřady, odborníky a praktiky, jakož i školení a akreditaci pro Building for Life 12 Wales. V rámci třetího okruhu poskytuje DCFW podporu při projektování platícím klientům tím, že jim pomáhá a vede je v raných fázích vývoje zadání a pomáhá jim zajistit správný projekční tým. A konečně počtvrté DCFW podporuje několik akcí, publikací a sítí, aby zvýšila povědomí, podnítila širší diskusi a informovala o výhodách dobrého návrhu.

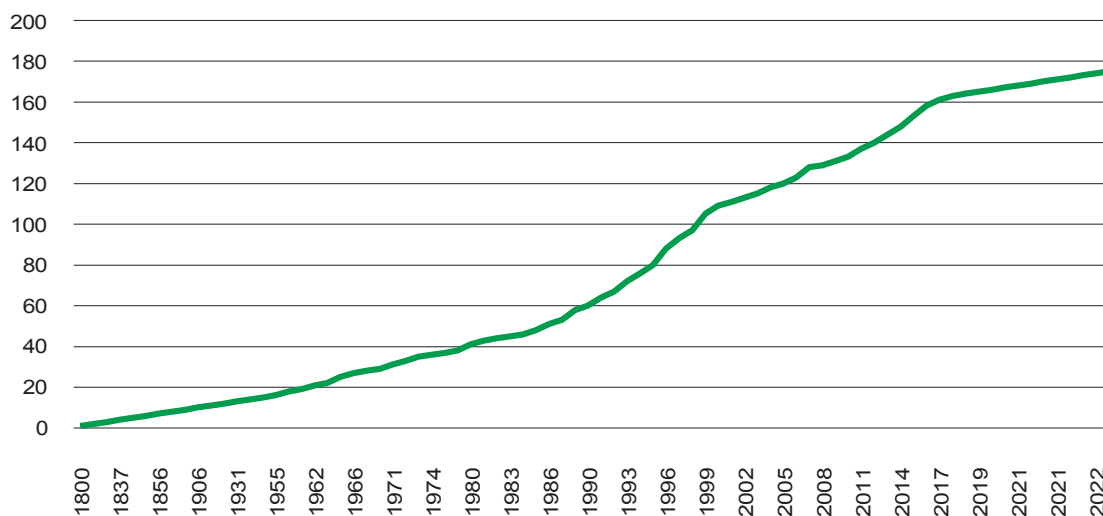
DCFW také provádí výzkum zaměřený na pochopení problémů a procesů spojených s navrhováním a rozvojem, přičemž výsledný materiál je pak začleněn do několika různých typů publikací (např. příruček pro školení) a do online případových studií, které jsou uspořádány podle několika tematických oblastí, jako jsou veřejná zařízení, komerční oblasti, obytné a bytové ulice, veřejná prostranství a infrastruktura.

DCFW prosazuje vysoké standardy v architektuře, krajině a urbanistickém návrhu pro zlepšení vystavěného prostředí ve Walesu. Za tímto účelem poskytuje poradenství v oblasti navrhování veřejnému i soukromému sektoru v celé zemi, propaguje a vede kampaně o přínosech dobrého návrhu pro odborníky i širokou veřejnost a vydává širokou škálu publikací o návrzích a procesu navrhování³²

32. Další informace: <https://dcfw.org/>

4.2 Kulturní organizace

V návaznosti na cíl politiky architektury podporovat kulturu vytváření prostředí zakládají nebo podporují vlády nové kulturní instituce, které se věnují výhradně propagaci architektury a kultury navrhování. Z odpovědí na dotazník je zřejmé, že v posledních desetiletích došlo ke zdravému a výraznému nárůstu počtu kulturních organizací, které se aktivně podílejí na shromažďování a šíření znalostí a na prosazování cílů politiky architektury. Uvědomění si důležitosti zprostředkování hodnoty architektury a kvality designu širšímu publiku vedlo nejen vlády, ale i profesní organizace a soukromé společnosti k finanční podpoře fungování architektonických kulturních organizací působících na národní, regionální a místní úrovni.

4.5 - Vývoj počtu architektonických kulturních organizací v Evropě (zdroj: ACE Survey, 2022; EFAP Survey 2012; Sawyers & Ford, 2003) (obrázek: João Bento)

Přestože některá muzea architektury vznikla již v první polovině 20.století³³, jedním z nejviditelnějších výsledků politiky architektury bylo založení specializovaných kulturních organizací zabývajících se architekturou po celé Evropě (Sawyers & Ford, 2003). V této souvislosti mají ministerstva kultury značný a významný vliv prostřednictvím přímého patronátu nad subjekty a institucemi, jako jsou muzea architektury, architektonická centra, architektonické archivy, architektonické nadace, architektonické asociace, umělecké rady a mnoho dalších podobných organizací existujících v celé Evropské unii.

V závislosti na správním kontextu a domácích preferencích se liší i charakter kulturních institucí v oblasti architektury, přičemž nejčastější jsou pravděpodobně "muzeum architektury" nebo "centrum architektury" (označované také jako "architektonická nadace" nebo "dům architektury"). Patří sem organizace plně financované veřejným sektorem, které mohou být začleněny do aparátu veřejné správy (např. muzeum nebo centrum), nebo mohou mít nějaký nezávislý status (např. nezávislá organizace).

Hlavním cílem architektonických kulturních organizací je propagovat a šířit znalosti o architektuře a vystavěném prostředí s cílem zvýšit povědomí a zprostředkovat myšlenky, procesy a výsledky architektury. Přestože se struktura a působnost jednotlivých institucí liší, vyvíjejí širokou škálu aktivit a poskytují informace o architektuře a urbanismu a vytvářejí prostor pro diskusi o budoucnosti vystavěného prostředí. Patří mezi ně programy zaměřené na různé publikum, jako jsou děti a mládež (školní

workshopy, výukové materiály atd.), profesionálové (přednášky, debaty atd.) a široká veřejnost (výstavy, dny otevřených dveří, televizní programy atd.). Hlavním cílem je podpořit kulturu kvality navrhování, která bude mít následně dopad na kvalitu vystavěného prostředí tím, že zvýší očekávání spotřebitelů (klientů, kupujících, komunit) ohledně kvality návrhu.

V této souvislosti hrají kulturní organizace důležitou roli při realizaci vládní politiky architektury tím, že propagují a podporují kulturu navrhování prostřednictvím široké škály nástrojů a iniciativ různých formátů, jako jsou výstavy, festivaly, debaty, filmy, akce, ocenění, publikace, konference, workshopy, projekty a další. Všechny tyto nástroje a iniciativy mají neformální charakter a podporují větší povědomí o úloze a přínosech kvality architektury, které doplňují formální a regulační stránku spektra *governance*.

Přestože většina těchto organizací má nezávislý status, většina z nich je dotována vládou a stejně jako ostatní organizace v podobném postavení musí balancovat mezi zachováním nezávislosti a funkčním propojením se státní správou. Jsou pověřeny řadou veřejných úkolů a pro obnovení svého financování musí obvykle předkládat příslušnému ministrovi roční plány činnosti a finanční zprávu. Polská vláda například zřídila Národní institut architektury a urbanismu (NIAIU), jehož úkolem je šířit a popularizovat znalosti týkající se architektury a urbanismu (např. osvětová činnost věnovaná mladému publiku³⁴). Jako další příklad lze uvést, že od devadesátých let spolková vláda Rakouska podporuje Domy architektury ve všech devíti rakouských regionech.

Všechny tyto instituce provádějí osvětovou činnost a přispívají ke kultuře navrhování, ale bez přímé záštity ústředních orgánů a místních orgánů by jen těžko mohly plnit své úkoly. Například *Estonské muzeum architektury* je financováno převážně z prostředků ministerstva kultury, z dalších zdrojů, včetně příjmů ze vstupného (vstupenky, služby), a z projektového financování převážně z Kulturního fondu (nezávislý státní fond). Poměr je zhruba následující: 85 % státní podpory (na nájemné, platy, ostatní výdaje), 8 % příjmů z výdělečné činnosti a 7 % z projektů (výstavy, publikace, programy).

Dalším příkladem je Spolková nadace *Baukultur*, která hájí zájmy kvalitního projektování a výstavby budov, včetně toho, že toto téma je předmětem veřejného zájmu, a která byla zřízena spolkovým zákonem v roce 2006. Nadace je tedy advokátem a působí jako nezávislý interface který konsoliduje a rozšiřuje stávající síť³⁵. Posláním nadace je aby se vystavěné prostředí stalo společným zájmem, a proto podporuje vysoce kvalitní projektování a výstavbu budov. Kromě toho funguje jako platforma pro podporu veřejné diskuse o *Baukultur* prostřednictvím akcí, společných projektů a publikací a pro rozšiřování a posilování stávajících sítí (webové stránky nadace, konzultováno v roce 2022).

V některých zemích vlády uzavřely dohody o partnerství s více zúčastněnými stranami, aby financovaly organizace, které mají zajistit kvalitní kulturní agendu v oblasti designu. Zajímavým příkladem je Dánské centrum architektury (DAC), které vzniklo v roce 1985 díky spolupráci dánského ministerstva kultury, ministerstva hospodářství a obchodu a soukromé společnosti *Realdania foundation*. Od té doby je hlavní financování DAC zajištěno prostřednictvím partnerství veřejného a soukromého sektoru mezi společností *Realdania* a dánským státem³⁶. Na základě tohoto paktu dánská vláda definuje, že DAC "pracuje jako hlavní subjekt při koordinaci a realizaci nové meziřesortní politiky architektury" (Dánsko, 2007, s. 52) (viz rámeček 4).

33. Jedním z prvních muzeí v Evropě, které se věnovalo výhradně ochraně a vystavování sbírek architektury a designu, bylo v roce 1954 Muzeum finské architektury. Více informací: <http://www.mta.fi/>

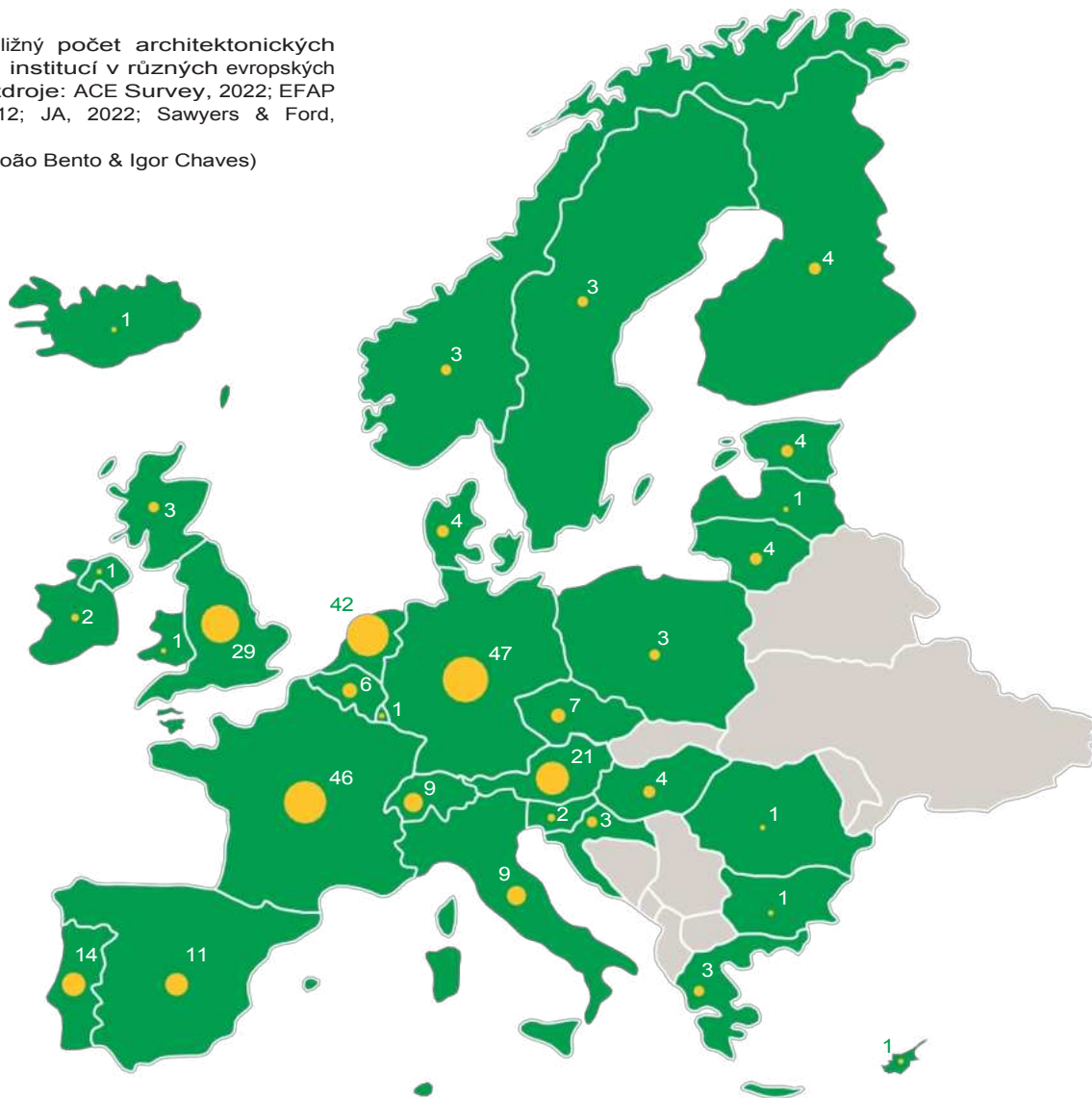
34. Další informace: <https://niaiu.pl/en/strona-glowna-2/>

35. Další informace: <https://www.bundesstiftung-baukultur.de/>

36. Společnost DAC bývala umístěna ve staré přístavní budově Gammel Dok v Kodani. V současné době sídlí DAC v nové velké budově se smíšeným využitím navržené architektou OMA, která zahrnuje několik různých funkcí, mimo jiné kavárnu a restauraci, fitness centrum, kancelářské a meeting prostory a bydlení.

4.6 - Přibližný počet architektonických kulturních institucí v různých evropských zemích (zdroje: ACE Survey, 2022; EFAP Survey 2012; JA, 2022; Sawyers & Ford, 2003)

(obrázek: João Bento & Igor Chaves)

Nevládní nebo soukromé kulturní organizace zabývající se architekturou plní souběžně podobné poslání jako kulturní organizace plně financované státem. Hlavní rozdíl mezi nimi spočívá v právní povaze nevládních organizací, které jsou naprosto nezávislé na vládě. Ačkoli mohou dostávat veřejné prostředky, většina nevládních nebo soukromých organizací čerpá finance z různých zdrojů, včetně soukromých sponzorů, státních dotací a příspěvků a darů od partnerů.

Jako příklad lze uvést Lucemburské centrum pro architekturu (LUCA), neziskové sdružení se smíšeným financováním, jehož hlavním posláním je "vzdělávat, zvyšovat povědomí a podněcovat veřejnost a rozhodovací orgány k tomu, aby převzaly odpovědnost za zvyšování kvality životního prostředí, budov a územního plánování obecně".

Na mezinárodní úrovni existuje také několik organizací, které podporují a zvyšují povědomí široké veřejnosti o architektuře a prostorovém plánování na mezinárodní úrovni. Jako příklad lze uvést Evropský dům architektury, německo-francouzské sdružení s trojnárodním dopadem, jehož oblast působení se rozprostírá na velkém území: Alsaska (Francie), Bádenska-Württemberska (Německo) a dvou švýcarských kantonů Basel-Stadt a Basel-Landschaft.

Rámeček 4 - Dánské středisko architektury

4.7 - Dánské centrum architektury (DAC) sídlí v nové budově s kombinovaným využitím BLOX (Kodaň, Dánsko), navržené OMA, 2018 (zdroj: Rasmus Hjortshøj,)

Dánské centrum architektury (DAC) se zaměřuje na podporu a šíření znalostí o architektuře, výstavbě a rozvoji měst. DAC bylo založeno v roce 1985 na základě dohody mezi dánským ministerstvem kultury, ministerstvem hospodářství a obchodu a soukromou nadací Realdania. Prostřednictvím inovativního modelu financování založeného na partnerství veřejného a soukromého sektoru, který poskytuje přímou grantovou podporu svému poslání, si DAC klade za cíl zvýšit povědomí veřejnosti o tom, co kvalita a inovace v zastavěném prostředí znamenají pro kvalitu života, a to tím, že propojí občany a odborníky, aby společně prožili a diskutovali o budoucnosti měst a udržitelném rozvoji.

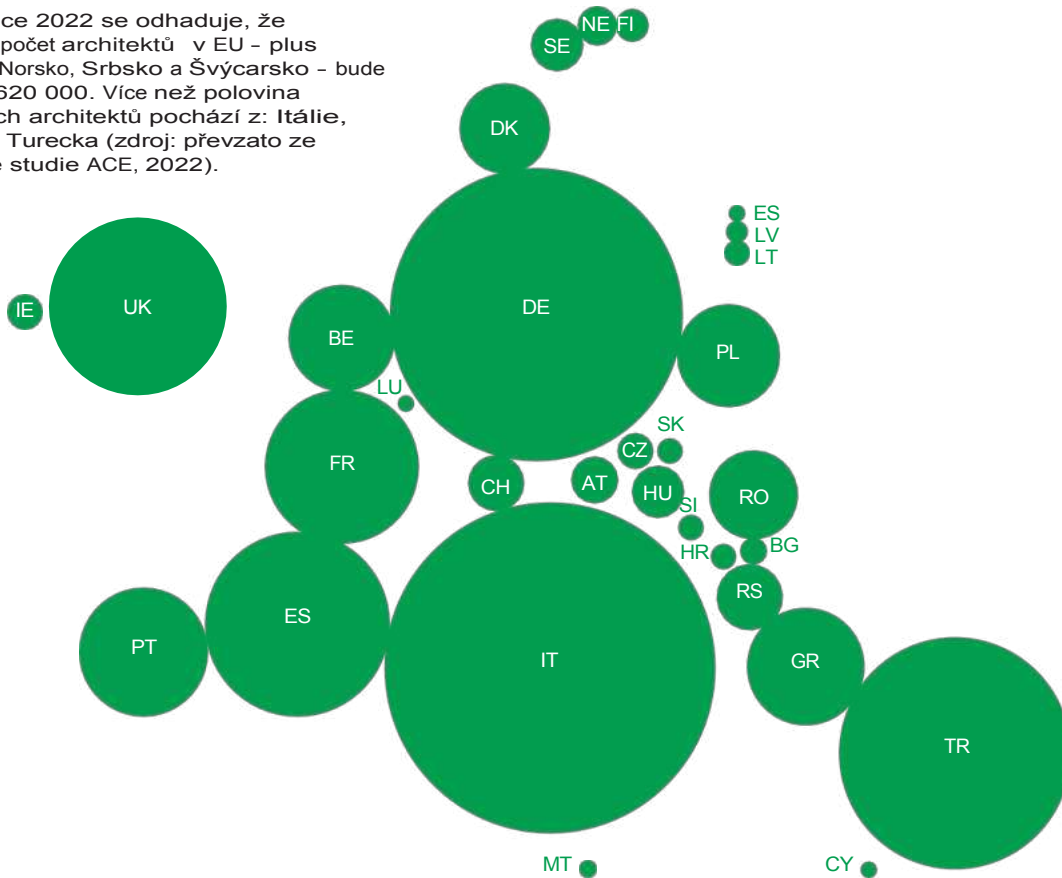
Cíle a legitimita DAC spočívají v podpoře spolupráce napříč profesními hranicemi stavebního a architektonického sektoru, aby zúčastněné strany mohly spolupracovat a přispívat k rozvoji architektury a stavebnictví konkrétně a k lepšímu místu obecně. V této souvislosti DAC podporuje a nabízí širokou škálu odborných a kulturních aktivit, včetně výstav, seminářů, prohlídek měst s průvodcem atd. Tyto aktivity jsou zaměřeny ve dvou směrech: jeden je široký, zaměřený na občany, druhý je zaměřený na odborný sektor. Pro první z nich nabízí kontinuální program kulturních aktivit a vzdělávací kurzy a materiály zaměřené na děti a mládež. V druhé linii nabízí specializované debaty a konference a odborné vzdělávací kurzy, například strategické řízení města nebo udržitelnou výstavbu. Snaží se vytvářet průřezové a pilotní projekty, které oslovují jak občany, tak odborníky. Nedávno, v roce 2018, se DAC přestěhoval do budovy BLOX, která se nachází na kodaňském nábřeží.

4.3 Profesní organizace

Všechny evropské země mají profesní organizaci architektů působící na národní/regionální úrovni, která podporuje kvalitu architektury obecně a zastupuje zájmy svých členů, přičemž sdružuje více než půl milionu architektů v celé Evropě³⁷.

4.8 - V roce 2022 se odhaduje, že celkový počet architektů v EU - plus Turecko, Norsko, Srbsko a Švýcarsko - bude přibližně 620 000. Více než polovina evropských architektů pochází z: Itálie, Německa a Turecka (zdroj: převzato ze sektorové studie ACE, 2022).

Povaha profesních organizací se v jednotlivých místech mění, přičemž některé mají státem delegovanou pravomoc regulovat jejich profesní praxi, obvykle pod názvem řád nebo komora, pověřená regulací architektů a dalších projektantů (např. povinnost registrace titulu), s pravomocí udělovat nebo odebrat profesní titul³⁸. Některé z nich mají pověření krále (Královský institut), zatímco zbývající jsou pouze neziskovými profesními sdruženími omezenými na příslušné odborníky, podobně jako mnoho dalších.

V některých evropských zemích je přístup omezen na architekty, zatímco v jiných je rozšířen na více projektantů a stavebních odborníků. Například v Rakousku zahrnuje profesní organizace architekty a inženýry a ve Švédsku architekty, interiérové architekty, krajinné architekty a územní plánovače. Některé státy mají povinnost budoucích projektantů získat před zápisem do rejstříku architektů minimální dobu odborné praxe.

Podobně jako jiné profesní organizace vyvíjejí i organizace architektů aktivity, jejichž cílem je ovlivňovat procesy tvorby politik, jako je účast v legislativních konzultačních procesech, setkávání s veřejnými subjekty, vytváření partnerských sítí a kampaní apod.

Většina profesních organizací také nabízí podpůrné služby pro pořádání architektonických soutěží pro veřejné i soukromé klienty, případně může jmenovat členy pro účast v porotách soutěží. Kromě toho profesní organizace poskytují svým členům služby technické podpory (např. výklad právních předpisů) a komplexní vzdělávací programy, včetně rozvoje profesních dovedností a celoživotního vzdělávání.

Profesní organizace také aktivně přispívají ke kultuře kvality navrhování prostřednictvím řady iniciativ, jako jsou publikace, výstavy, ocenění a akce. Některé z těchto iniciativ mohou být částečně podporovány z veřejných zdrojů. Například Rumunská známka architektury (Timbrul de Arhitectură) je kulturní fond, který se věnuje podpoře architektury a stavební kultury v Rumunsku. Tento kulturní fond je financován pevně stanoveným procentem z investiční hodnoty staveb probíhajících v celé zemi, které vybírají místní úřady a následně je odevzdávají dvěma rumunským profesním organizacím architektů, které mají odlišné stanovky a účel (pouze Řád reguluje profesi).

V některých jiných zemích se profesní organizace účastní práce ve výborech pro politiku architektury společně s veřejnými institucemi a aktivně se podílejí na tvorbě a provádění architektonické politiky. Například v Irsku Královský institut architektů Irska (Royal Institute of the Architects of Ireland, RIAI) realizuje několik iniciativ a nástrojů podporovaných vládní politikou architektury a podporuje fungování Irské nadace architektury.

Kromě národních organizací má většina zemí regionální nebo městské pobočky profesních organizací architektů. Například v Chorvatsku regionální a městské profesní organizace architektů nepřetržitě pracují s cílem rozvíjet a potvrzovat architekturu a urbanismus, kulturu prostředí a ochranu vystavěného prostředí. Stejně jako celostátní orgány tyto regionální/místní organizace kromě své běžné činnosti podporují výstavy, přednášky, panely, semináře, propagační akce a odborné prezentace, podílejí se na přípravě, organizaci a realizaci architektonických a urbanistických soutěží atd.

4.4 Neziskové organizace / sdružení

Kromě kulturních a profesních organizací, které lze rovněž považovat za nezisková sdružení, existuje celá řada skutečných neziskových organizací / sdružení / občanských hnutí s aktivní rolí v procesech design governance, propagace a kampaně za kvalitu navrhování na národní i místní úrovni, aktivit na budování kapacit různým zúčastněným stranám. Obvykle se označují jako nevládní organizace (NGO) a jsou obvykle popisovány jako neziskové subjekty, které jsou nezávislé na vládě se sociálním nebo environmentálním cílem (Leverty, 2008). Nevládní organizace zahrnují mnoho různých typů organizací a mohou zahrnovat sdružení kolektivních a/nebo individuálních členů, kteří vyvíjejí činnost v souladu se svým posláním a poskytují služby svým členům (Willetts, 2009).

Ačkoli na celém kontinentu existuje nepřehledné množství nevládních organizací různého charakteru (např. charitativní organizace, nadace, rady atd.), existuje několik nevládních organizací, které se věnují speciálně podpoře architektury a stavební kultury a naplňování cílů architektonické politiky. To je případ "*Conseil d'Architecture, d'Urbanisme et de l'Environnement* (CAUE), které byly zřízeny francouzským zákonem o architektuře (1977). V roce 2017 působilo po celé zemi 93 CAUE, které poskytovaly bezplatné poradenství v oblasti projektování a plnily úkoly veřejné služby na podporu a rozvoj kvality architektury, urbanismu a životního prostředí. CAUE je neziskové sdružení, které vzniká z iniciativy místních úředníků a jemuž předsedá místně zvolený zástupce³⁹.

37. Podle sektorové studie Rady architektů Evropy (ACE) z roku 2022 tento počet od začátku tisíciletí rychle roste. Odhaduje se, že 71 % praxí tvoří jednočlenné praxe (ACE, 2023).

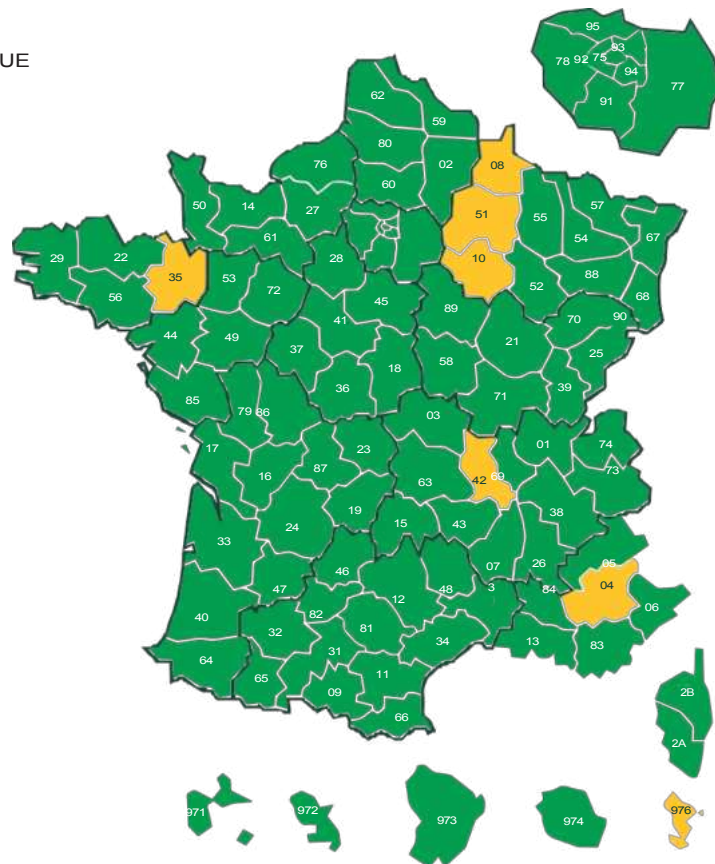
38. V některých zemích existuje zvláštní veřejný orgán, který je pověřen registrací titulu architekt (Architect Registration Board), například Architects' Register ve Spojeném království nebo Architects Registration Bureau v Nizozemsku.

39. Další informace: <http://www.fncaue.com/>

● Department s CAUE
 ● Department bez CAUE

4.9 - V roce 2023 bylo založeno 93 CAUE, které byly rozmístěny téměř ve všech francouzských departementech (zdroj: přeloženo a upraveno podle FNCAUE, 2023).

Posláním CAUE je rozvíjet informace a podporovat informovanost a účast veřejnosti v oblasti architektury, urbanismu a životního prostředí. Za tímto účelem poskytují bezplatné poradenství široké veřejnosti i odpovídajícím orgánům. Kromě propagační a podpůrné činnosti, jsou konzultačním a zprostředkovatelským orgánem mezi různými aktéry zapojenými do výstavby a správy městských i venkovských oblastí. To znamená že kromě přímého zapojení do různých forem propagačních aktivit s cílem zvýšit povědomí o hodnotě návrhu může CAUE také navazovat partnerství, méně formální styky a sítě s dalšími organizacemi, které by mohly pomoci plnit její cíle v oblasti zvyšování povědomí a budování kapacit, mimo jiné vydávat řadu publikací a praktických příruček⁴⁰.

Dalším příkladem je rakouské sdružení *LandLuft*, které se zasazuje o dobrou stavební kulturu ve venkovských oblastech v celé zemi, a to prostřednictvím celé řady nástrojů, jako je propagace, ocenění, výzkum a komunikace. *LandLuft* byl založen v roce 1999 a jeho cílovou skupinou jsou místní rozhodovací orgány, iniciativy a angažovaní občané ve venkovských oblastech Rakouska, kteří přispívají ke zvyšování povědomí a realizaci spolkové politiky v oblasti stavební kultury⁴¹.

Existují také neformální politické sítě, které se aktivně podílejí na propagaci kvality místa a navrhování prostředí prostřednictvím akcí, publikací a výzkumných činností. Například ve Velké Británii působí Place Alliance jako občanské hnutí, jehož cílem je zaplnit mezeru ve vládní činnosti a vedení kampaní, aby se lépe naplnil hlavní cíl, kterým je spojit lidi, fakta a nové způsoby myšlení jako prostředek podpory kvality místa a aktivně vést kampaně ve prospěch investic do vysoce kvalitního vystavěného prostředí⁴².

4.5 Politické výbory / poradní sbory

V rámci ústřední/regionální správy existuje několik útvarů, které mají přímý vliv na procesy design governance prostřednictvím široké škály odvětvových politik, které mají dopad na zastavěné a prostorové prostředí, jako je stavebnictví, bydlení, životní prostředí, plánování, kulturní dědictví, infrastruktura, doprava atd. Tyto útvary mohou působit na různých úrovních veřejné správy v závislosti na konkrétním národním / regionálním systému správy, založeném na zásadách subsidiarity a spolupráci s obcemi. V tomto kontextu je jednou z hlavních otázek, kterým musí politiky architektury čelit s ohledem na své implementační strategie, jak ovlivnit různé vládní resorty a zlepšit koordinaci široké škály politik, které ovlivňují kvalitu návrhu vystavěného prostředí.

Pro zlepšení mezioborové koordinace napříč resorty veřejné správy zřídily některé správní orgány specializované meziresortní výbory/platformy pro architekturu a prostorovou kvalitu (nebo stavební kulturu

v německy mluvících zemích), aby byla zajištěna koordinace mezi různými státními sektory, sdílení znalostí a zlepšení komunikace. Například lotyšská vláda zřídila v roce 2009 Národní radu pro architekturu jako poradní instituci, která má koordinovat a podporovat spolupráci mezi různými státními institucemi a odborníky ve strategických otázkách souvisejících s rozvojem architektury a podporou kvalitního kulturního prostředí v Lotyšsku⁴³.

Jiným příkladem je Švédsko, kde státní architekt předsedá společnému výboru pro politiku životního prostředí. Jasná struktura odpovědnosti světuje Národní radě pro bydlení, výstavbu a plánování (Boverket) koordinaci práce s navrženým obytným prostředím v zemi. Práce probíhá v úzkém dialogu s různými aktéry: veřejnými činiteli na státní, regionální a obecní úrovni, podnikatelskou sférou, občanskou společností a vědou.

V tomto rámci švédský státní architekt předsedá řídicímu výboru koordinační komise politiky architektury, který se skládá ze čtyř klíčových státních agentur pověřených vládou prováděním této politiky: Boverket, Národní rada pro kulturní dědictví, ArkDes a Švédská rada pro umění. Tyto čtyři agentury mají společnou odpovědnost za zvyšování znalostí o kvalitě navrhování a podporu dobře navrženého obytného prostředí. Řídicí výbor se pravidelně schází, aby informoval o tom, co jednotlivé agentury vyvíjejí/plánují vyvíjet v oblasti architektury a navrhování, a také aby plánoval a projednával společné projekty, jako je například každoroční konference o politice navrhování obytného prostředí, kterou čtyři partneři společně pořádají.

S podobným posláním bude na novou irskou architektonickou politiku (2022) dohlížet skupina na vysoké úrovni (Delivery Board), které bude předsedat hlavní architekt Úřadu veřejných prací (State Architect) a kterou bude podporovat Ministerstvo bydlení, místní správy a kulturního dědictví. Radu pro realizaci budou tvořit zástupci na vysoké úrovni z ostatních vládních rezortů, veřejných orgánů (včetně Rady pro umění a Rady pro kulturní dědictví) a irské RIAI. Rada by se měla scházet čtyřikrát ročně a připravovat víceletý pracovní program, který bude řídit realizaci (Irsko, 2022, s. 21) (viz 4.9).

Jako další příklad lze uvést, že v roce 2017 byl v Portugalsku zřízen Výbor pro monitorování architektury a krajiny (ALMC), který zahrnuje zúčastněné strany ze dvou ministerstev - životního prostředí a kultury - a dvou profesních organizací - Řádu architektů a Portugalské asociace krajinářských architektů - a který má na starosti stanovení akčního plánu politiky, monitorování jeho plnění, vypracovávání výročních zpráv o pokroku a hodnocení a vydávání doporučení podle potřeby. ALMC podporuje a organizuje výroční cenu a konferenci o architektuře a krajině, jakož i řadu online fór o souvisejících tématech⁴⁴.

Rakouský parlament v jiném formátu odsouhlasil zřízení *Poradního sboru pro stavební kulturu (Beirat für Baukultur)* jako poradního orgánu spolkové vlády, v němž by všechna spolková ministerstva, jakož i zástupci spolkových zemí a další zainteresované strany mohli navrhnout opatření ke zlepšení architektury a stavební kultury v Rakousku⁴⁵. Kancelář poradního sboru byla umístěna na spolkovém ministerstvu pro umění, kulturu, veřejné služby a sport a jeho první zasedání se konalo v roce 2009⁴⁶. Poradní sbor se schází alespoň dvakrát ročně, radí spolkové vládě a navrhuje opatření ke zlepšení procesů projektování a plánování, jakož i iniciativy k posílení povědomí veřejnosti o baukultur. Je také zodpovědný za koordinaci rakouských zpráv o *baukultur*, které se vydávají každých pět let.

40. Pro usnadnění přístupu ke všem těmto informacím soustřeďuje národní federace CAUE veškerou dokumentaci vytvořenou různými CAUE rozmístěnými po celé zemi, uspořádanou do sedmi tematických sekcí: architektura, urbanismus, životní prostředí, kulturní dědictví, energie, krajina a biologická rozmanitost. Další informace: www.fncaue.com/dossiers-thematiques/

41. Další informace naleznete na adrese: www.landluft.at

42. Další informace naleznete na: placealliance.org.uk/

43. Další informace naleznete na adrese: <https://www.km.gov.lv/lv/arhitekturas-padome>

44. Další informace: <https://pnap.dgterritorio.gov.pt/>

45. Poradní sbor má 28 členů, mezi nimiž jsou zástupci všech spolkových ministerstev, Spolkového realitního podniku, Spolkového památkového úřadu, měst a obcí a 10 externích odborníků.

46. Rakouský poradní sbor pro stavební kulturu (Beirat für Baukultur) byl zřízen usnesením Národní rady a nařízením spolkového kancléře ze dne 27. října 2008 (Spolková sbírka zákonů II č. 377/2008).

Ve Švýcarsku byla za účelem zlepšení komunikace a koordinace mezi jednotlivými federálními úřady a ministerstvy zřízena *federální pracovní skupina (AG) Baukultur*. *Baukultur* je mnohostranná a zahrnuje různé oblasti politiky, jako je ochrana, plánování a výstavba, výzkum a šíření, podpora prostřednictvím finanční pomoci a rozvoj normativních základů, které jsou v kompetenci různých oddělení a úřadů na federální úrovni. Integrovaná podpora kvalitní *Baukultur* proto vyžaduje úsilí několika spolkových úřadů a meziresortní spolupráci. Spolkové úřady koordinují své aktivity v oblasti *Baukultur* v rámci meziresortní *spolkové pracovní skupiny Baukultur*.

V nedávné době některé evropské správní orgány schválily národní/regionální zákony o architektuře, které zřizují nové poradní sbory/rady pro kvalitu architektury (viz oddíl 5.3).

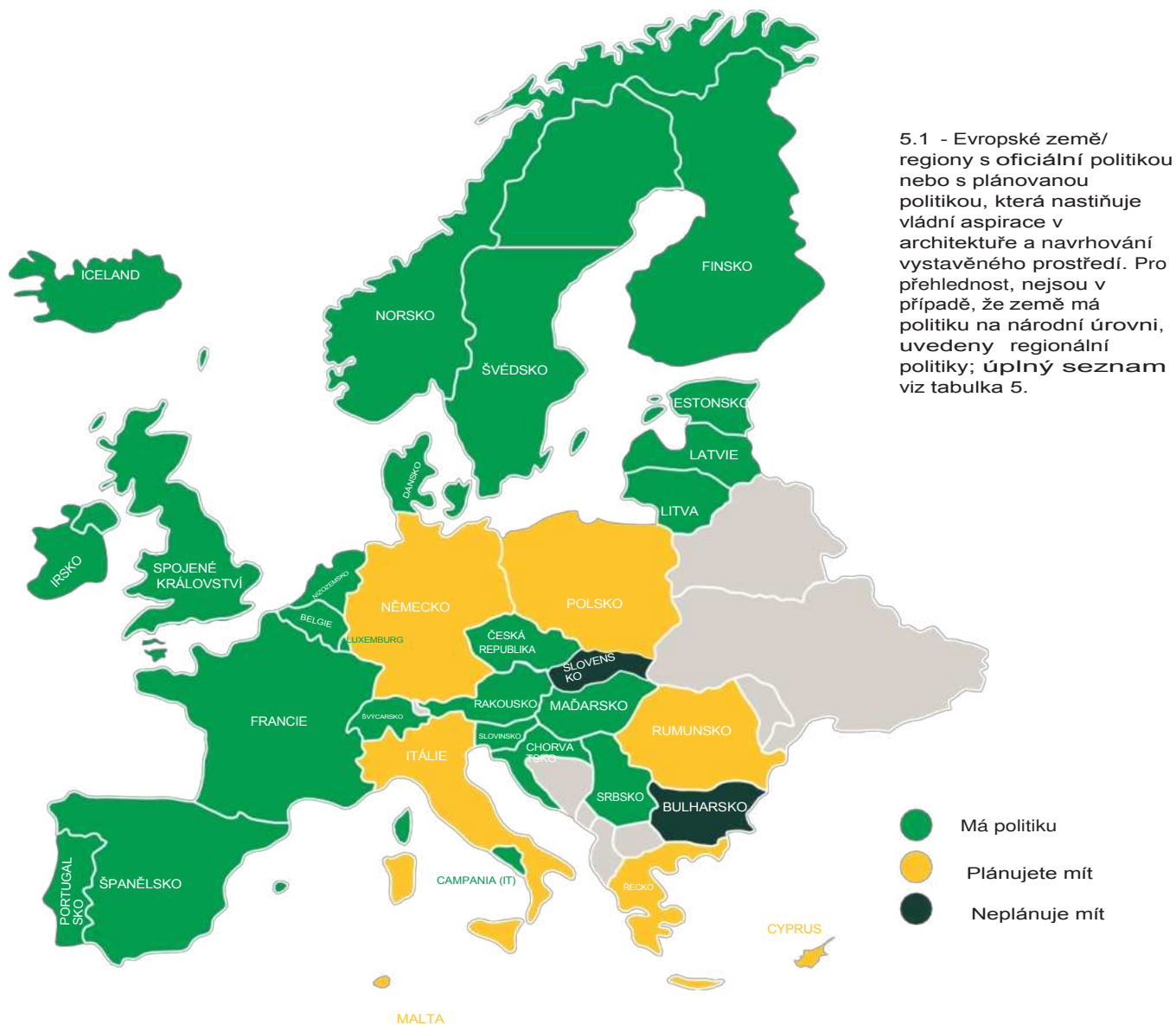
Ačkoli se konkrétní kompetence v jednotlivých zemích liší, tyto nové poradní sbory/rady mohou poskytovat poradenství v oblasti kvality navrhování v rámci procesů zadávání veřejných zakázek a právních předpisů ovlivňujících zastavěné prostředí a fungovat jako platforma pro výměnu znalostí a komunikaci. Ačkoli jejich rady a zprávy nejsou pro veřejnou správu závazné, mohou poradní sbory/rady vydávat proaktivní doporučení v různých oblastech politiky souvisejících s kvalitou vystavěného prostředí. Nové poradní orgány/rady pro architekturu, které byly zřízeny nedávnými zákony o architektuře, mají tyto kompetence:

- Litva (2017) - "*Regionální rady pro architekturu*" budou zkoumat oblasti architektury, územního plánování, architektonického a urbanistického dědictví a další otázky související s architekturou, poskytovat doporučení a návrhy státním a obecním institucím při rozhodování o architektuře a hodnotit kvalitu architektury;
- Katalánsko (2017) - "*Rada pro architektonickou a urbanistickou kvalitu*" bude působit jako poradní a konzultační orgán správy v otázkách architektonické kvality. Kromě jiných úkolů by měla navrhopvat kritéria a technický obsah, které musí veřejné orgány zohlednit při zadávání architektonických prací; provádět monitorování výročních zpráv o provádění zákona; navrhopvat Katalánské ceny za architekturu a stavební dědictví; navrhopvat obsah architektury v rámci univerzitního studia a dalších úrovní vzdělávacího systému; a podporovat výzkum a inovace v oblasti kvality architektury;
- Kampánie (2020) - "*Regionální středisko pro sledování kvality architektury a urbanismu*" by mělo mimo jiné podporovat výzkum a inovace v oblasti kvality architektury, dvouleté udělování cen za architekturu a design, šíření a realizaci soutěží, zvyšování povědomí o architektonické a urbanistické kultuře v regionu pro všechny úrovně vzdělávacího systému;
- Španělsko (2022) - "*Rada pro kvalitu architektury*" bude působit jako poradní a konzultační orgán ústřední správy, jehož cílem je chránit, podporovat a šířit kvalitu architektury, mimo jiné tím, že bude podporovat vypracování nebo revizi stávajících právních předpisů v této oblasti, shromažďovat statistické údaje pro lepší pochopení situace, facilitovat digitalizaci procesu výstavby a prosazovat inovativní pilotní projekty jakož i propagovat osvědčené postupy. V oblasti zadávání veřejných zakázek bude Rada: podporovat přijetí nových norem nebo úpravu stávajících norem s cílem zlepšit kvalitu architektury; poskytovat poradenství zadavatelům při odhadu odměny pro stanovení předpokládaných cen při výběrech a pomáhat zadavatelům při vypracování kritérií hodnocení kvality.

5 ARCHITECTURAL POLICY DOCUMENTS

Pokud se podíváme na geografické rozložení orgánů veřejné správy, které přijaly politický dokument, a na ty, které své první dokumenty teprve připravují, můžeme konstatovat, že v následujících letech bude téměř celá EU pokryta politickými dokumenty, které nastíní vládní aspirace v oblasti architektury a navrhování vystavěného prostředí.

Přestože místní správa není součástí tohoto výzkumu, stojí za zmínku, že stále více evropských měst přijímá komunální architektonické politiky inspirované národními / regionální politikami. V severovýchodních zemích převažují města, která mají v současné době přibližně 95 dokumentů o městské architektonické politice, v některých případech přijatých před více než deseti lety (např. Bergen, Malmö, Helsinky, Oslo, Stockholm, Vídeň) (viz kapitola 5.3).

5.1.1 Politické přístupy

Po analýze a porovnání politik shromážděných v rámci průzkumu bylo možné ověřit, že povaha dokumentů není vždy stejná a že se liší i rozsah jejich intervence. Politiky lze rozdělit do tří hlavních typů:

1. *Legislativa* (Francie, Litva, IT Kampánie, ES Katalánsko, Španělsko, Švédsko);
2. *Komplexní/strategické politiky* (Rakousko, Korutany, Chorvatsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, FI Häme, FI Helsinki-Uusimaa, FI Satakunta, FI Jihozápadní Finsko, Francie, Maďarsko, Irsko, Lotyšsko, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko, Srbsko, Slovinsko, Švýcarsko, Spojené království Skotsko, Spojené království Severní Irsko, Island a Norsko);
3. *Odvětvová politika* (BE Brusel-hlavní město, BE Vlámsko, BE Valonsko-Bruselská federace, UK Anglie, UK Wales)

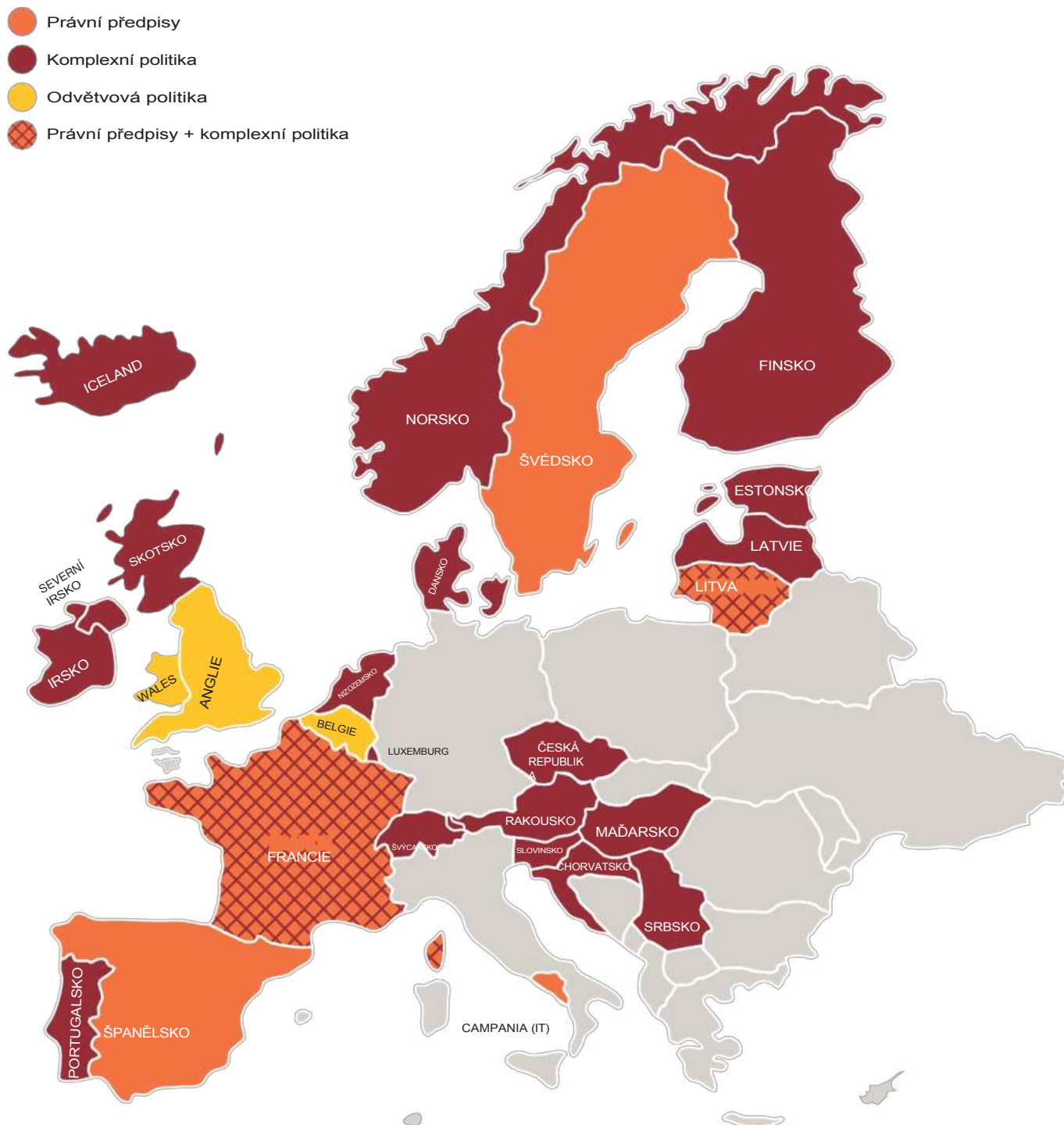
První typ dokumentů zahrnuje architektonické politiky *legislativní povahy*, které mají závaznou platnost a ukládají vládě a veřejné správě soubor zásad. Ve všech těchto politikách je formalizován princip veřejného zájmu architektury a v závislosti na případě mohou obsahovat normy regulující profesi architekta. To může zahrnovat například povinnost, aby projekty staveb navrhovali architekti; zásady kvality návrhu; soutěže o návrh povinné pro veřejné stavby, vytváření poradních sborů pro návrhy, stanovování cen za návrhy atd. Takové zákony byly také využity ke zřízení nových architektonických institucí (viz níže).

Druhý typ dokumentů zahrnuje politiky architektury *strategické povahy s komplexním rozsahem* - tento typ přijala většina zemí s formální politikou architektury. Politiky tohoto typu zasahují do různých odvětvových politik a do jejich realizace je zapojena široká škála aktérů. Ačkoli nemají závaznou platnost, formalizují architekturu jako předmět veřejné politiky ve formě strategie nebo programu a podporují orgány veřejné správy při sledování cílů kvality a stanovování opatření k realizaci tohoto programu; obvykle se jedná o širokou škálu iniciativ a opatření zaměřených na podporu kvality území a zlepšení procesů řízení navrhování v určitém období.

Třetí typ zahrnuje politiky s *odvětvovým přístupem*, které se skládají z oficiálních dokumentů, jež nastiňují vládní politiku v oblasti architektury s odvětvovým rozměrem. Jak název napovídá, sektorové politiky zahrnují menší počet resortů a fungují v logice sektorové politiky (např. územní plánování, kulturní dědictví, veřejné budovy atd.). Tento třetí typ zahrnuje také politické dokumenty, které se týkají pouze veřejné instituce, která je vypracovala. To je případ správních orgánů, které mají hlavního vládního architekta nebo odštěpenou organizaci prosazující kvalitu designu a poskytující podporu napříč vládními resorty i mimo ně, jako jsou např. belgické regiony. S velkou pravděpodobností existuje více zemí nebo regionů s podobnými sektorovými politikami, ale v průzkumu je uvedly pouze ty, které jsou zahrnuty ve výše uvedeném seznamu.

Z analýzy rozložení těchto tří typů na evropské úrovni vyplývá, že dvacet pět zemí/regionů se rozhodlo pro komplexní politiku (typ 2), což představuje 70 % správních orgánů s formální politikou, zatímco pouze šest se rozhodlo pro právní předpisy (typ 1) a pět pro odvětvový přístup (typ 3). Ačkoli většina správních orgánů přijala pouze jeden z přístupů, Francie a Litva se rozhodly pro kombinaci dvou přístupů a mají jak vnitrostátní právní předpisy, tak strategickou komplexní politiku v oblasti architektury (viz níže).

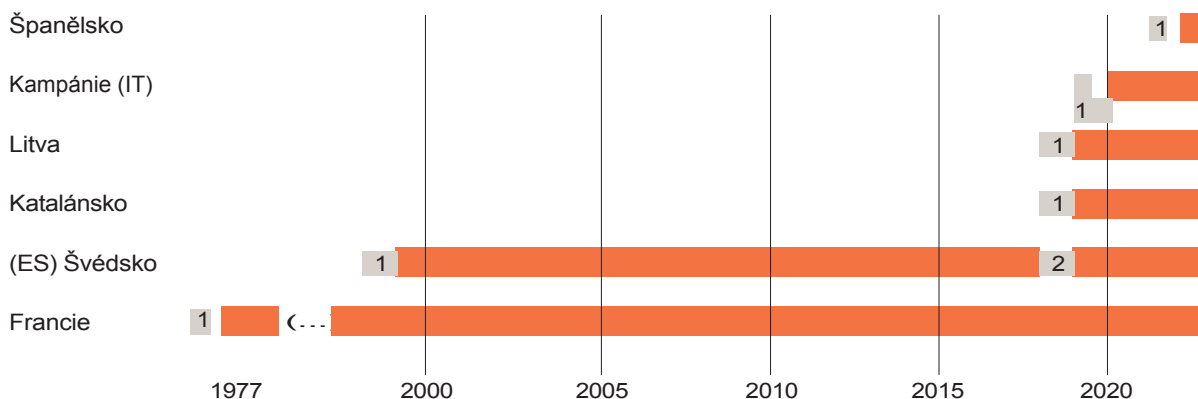
Při pohledu na geografické rozložení jednotlivých typů lze konstatovat, že komplexní politika (typ 2) je v Evropě dobře rozšířena, neboť ji přijala většina zemí/regionů (25 správních orgánů). Legislativní model (typ 1) existuje v menším počtu správních orgánů, ale se značnou územní působností (téměř 40 % územní oblasti EU). Odvětvový přístup (typ 3) existuje pouze v části Spojeného království (Anglie a Wales) a v regionech Belgie. Na evropské úrovni pouze Francie a Litva přijaly dva typy: legislativní a komplexní politiku (mapa 5.2).

5.2 - Typy oficiálních politických dokumentů, které nastiňují vládní záměry v oblasti architektury a navrhování vystavěného prostředí (Obrázek: João Bento)

Legislativní dokumenty (typ 1)

V evropském měřítku přijalo vnitrostátní nebo regionální zákon o architektuře pouze šest správních orgánů. Až donedávna měly pouze Francie (1977) a Švédsko (1998) schválenou architektonickou politiku ve formě zákona. V roce 2017 přijaly zákon o kvalitě architektury region Katalánsko (Španělsko) a Litva, v roce 2019 je následoval region Kampánie (Itálie) a v roce 2022 Španělsko. Tato nedávná vlna architektonických zákonů posílila probíhající proces formalizace architektury jako předmětu veřejné politiky, kdy další země již oznámily záměr přijmout podobné zákony⁴⁷.

5.3 - Časová osa politických dokumentů v oblasti legislativy (1977-2023)

Různé zákony o architektuře začínají stanovením obecného principu *veřejného zájmu v architektuře* kvůli jejímu přínosu pro kvalitu života a stanovují obecné zásady dobrého navrhování. Přestože zákony vyzdvihují kvalitu úspěšných míst, neposkytují normativní, "shora dolů" směřující pokyny týkající se podrobných kritérií navrhování nebo nových regulačních rámců (např. stavební zákon). Vyjadřují aspirace na vystavěné prostředí, identifikují osvědčené postupy a jejich přínosy a zdůrazňují dlouhodobou hodnotu - z ekonomického, kulturního, sociálního a zdravotního hlediska - navrhování dobrých míst.

Navzdory rozdílům mezi nimi se nejnovější zákony zaměřují na architektonické soutěže jako na mocný nástroj pro dosažení vysoké kvality míst a nově definují pravidla a postupy, které musí veřejní zadavatelé dodržovat. Kromě toho vytvářejí nové specializované instituce: národní/regionální architektonické centrum pro podporu kultury kvality návrhů a poradní sbor/radu pro kvalitu architektury, které mají za úkol monitorovat a dohlížet na provádění politiky, poskytovat poradenství ohledně legislativních iniciativ a dalších souvisejících záležitostí, navrhnout nové iniciativy a opatření ve prospěch lepší kvality návrhů. Vzhledem k jejich specifickým se tato část zabývá každou z nich a identifikuje jejich hlavní legislativní rysy.

Francie | 1977

Jak již bylo zmíněno, Francie byla první evropskou zemí, která přijala národní politiku architektury schválením zákona o architektuře v roce 1977. Kromě proklamace veřejného zájmu v architektuře stanovil nový intervenční rámec a způsoby jeho provozování. Ačkoli byl titul architekta chráněn již vytvořením Řádu architektů v roce 1940, zapojení architekta nebyly povinné a využívání architektonických služeb klienty a manažery bylo velmi omezené (Brandão, 2004). Nový zákon stanovil povinnost podpisu architekta pod architektonickým projektem pro všechna stavební povolení, s výjimkou drobných staveb a malých staveb (méně než 170 m²) (Castelo Branco, 2021).

Kromě toho francouzský zákon také upřesňuje různé způsoby výkonu profese, podle nichž mohou titul používat pouze registrovaní architekti - a nově definuje organizační strukturu Řádu architektů, který je odpovědný za registraci a ochranu titulu. Zákon rovněž ukládá architektonickým spolkům povinnost registrace, aby mohly vykonávat činnosti vyžadované touto profesí. V neposlední řadě zavádí kodex profesního chování a disciplinární řízení.

V neposlední řadě byl zákonem z roku 1977 vytvořen základ pro CAUE: neziskové organizace, které poskytují poradenství v oblasti navrhování, vytvářejí vzdělávací materiály/publikace a podporují informovanost a účast veřejnosti v oblasti architektury, urbanismu a životního prostředí. CAUE, které působí na úrovni jednotlivých departmentů, nabízejí místním občanům a veřejným činitelům mimo dalších úkolů, bezplatné poradenství v oblasti projektování, které nepřímo přispívá ke kvalitě vystavěného prostředí. V současné době existuje 93 CAUE, které jsou rozmístěny ve většině francouzských departmentů⁴⁸ (viz oddíl 4.4).

Kromě výše uvedeného vedl zákon z roku 1977 kvůli vyššímu principu veřejného zájmu v architektuře k vytvoření několika institucí. Dvě z nich hrají důležitou roli ve francouzském systému design governance: *Meziresortní mise pro kvalitu veřejné výstavby* (MIQCP) a *Francouzský institut architektury* (IFA). MIQCP je vládní architektonická agentura odpovědná za zvyšování obecné úrovně veškeré veřejné architektury prostřednictvím vzdělávání a školení těch, kteří zadávají stavby (viz oddíl 4.1.3). Dalším výstupem zákona bylo v roce 1980 vytvoření IFA, která je zodpovědná za šíření architektonických znalostí mezi širší veřejnost. V roce 2004 se IFA spojil se dvěma dalšími subjekty a vytvořil nové rozšířené architektonické centrum: *Cité de l'Architecture et du Patrimoine*⁴⁹ (viz 4.2).

Druhou legislativní politikou se silným dopadem na kvalitu projektování veřejných budov ve Francii byl zákon MOP (zkratka MOP pochází z francouzského výrazu "*Maitrise d'Ouvrage Public*"), vydaný v roce 1985, který stanoví vztahy mezi veřejnými zadavateli a soukromými projektovými konzultanty. Kromě stanovení odpovědnosti veřejných zadavatelů stanovil MOP rozsah poslání projektových konzultantů, který zahrnuje všechny předběžné studie, různé fáze projektování během stavebních prací (Francie, 1985). Zákon MOP definoval, že všechna architektonická zadání zadaná veřejnými orgány musí být kompletními projekty (Brandão, 2004). Zákon o MOP se vztahoval na všechny smlouvy uzavřené s veřejnými zadavateli na novostavby, rekonstrukce nebo renovace (Biau, 2002).

Významnou novinkou v procesu zadávání veřejných zakázek ve Francii byla kromě požadavku na zadání kompletních projektů byla také povinnost pořádat architektonické soutěže (Punter, 1999). Architektonické soutěže se od roku 1980 staly povinnými pro všechny nové veřejné budovy nad předem stanovenou hranici. Díky tomuto pravidlu se architektonické soutěže rozšířily po celé zemi a každoročně se koná více než 1000 soutěží, které podporuje národní vládní oddělení až do nejmenších obcí (Biau, 2002). Jak již bylo uvedeno, na realizaci francouzských veřejných architektonických soutěží dohlíží MIQCP.

47. V roce 2023 předložila maďarská vláda návrh zákona o maďarské architektuře, který navrhuje třístupňový systém hlavních architektů: národního hlavního architekta, státního hlavního architekta a obecního hlavního architekta. V roce 2020 lotyšské ministerstvo kultury vyhlásilo veřejnou konzultaci k návrhu "zákonu o architektuře" pro Lotyšsko.
48. Ve francouzštině, Conseils d'Architecture, d'Urbanisme et Environment. Více informací naleznete na: <http://www.fncaue.com/>
49. Další informace naleznete na adrese: <https://www.citedelarchitecture.fr/fr>

5.4 - Cité de l'Architecture et du Patrimoine je francouzské muzeum a centrum architektury, které nabízí řadu stálých i dočasných expozic, debat, archiv atd. a sídlí v pařížském Palais De Chaillot (zdroj: nahoře Denys Vinson; dole Jim Prunier, Cité de l'Architecture et du Patrimoine).

V nedávné době se francouzská vláda rozhodla vypracovat komplexní národní politiku v oblasti architektury, která byla oficiálně přijata v roce 2015. Nová komplexní politika, která stanovila strategický plán a několik cílů, posílila a doplnila zmíněný zákon o architektuře, který je stále v platnosti, o akční program (viz další část).

Švédsko | 1998 / 2018

Jak již bylo zmíněno, švédský parlament schválil v roce 1998 návrh zákona o architektuře s názvem *Formy pro budoucnost - akční plán pro architekturu a design*. Ten předložil řadu cílů pro zlepšení kvality architektury a zavedl estetické klauzule do zákona o plánování a výstavbě, zákona o silnicích a dálnicích a zákona o výstavbě železnic. Jedním z nástrojů stanovených ve švédském zákoně je, že všechny státní orgány, které se podílejí na výstavbě a údržbě budov, musí vypracovat a oznámit vlastní opatření ke zlepšení kvality vystavěného prostředí v oblastech své působnosti (Švédsko, 1998).

Schválení švédské politiky architektury souviselo s otevřením nové budovy Švédského muzea architektury (1998), které bylo založeno v 50. letech 20. století. V roce 2009 se vláda rozhodla rozšířit její působnost o další oblasti prostorové tvorby, jako je urbanismus, architektura, krajinářská architektura, produktový design a digitální média. V roce 2013 vláda změnila jeho název na "*Švédské centrum pro architekturu a design*" (ArkDes) a upřesnila jeho poslání na propagaci hodnoty architektury a designu pro zlepšení kvality života občanů a pozitivní zvýšení kvality navrhování ve Švédsku podporou kultury navrhování. Toho mělo být dosaženo prostřednictvím výstav, akcí a debat, vzdělávacích programů, sbírek a knihovny atd.⁵⁰

V roce 2017, téměř po dvaceti letech, přijala Rada ministrů nový návrh zákona o architektuře a designu s názvem "Politika pro navržené životní prostředí". Ačkoli byla přijata ve formě zákona, švédská politika se spíše velmi podobá komplexní politice architektury, která se zaměřuje na zlepšování kvality vystavěného i nevystavěného prostředí podporou kultury design excellence (Sweden, 2018). Nový návrh zákona přijímá integrovanou definici pojmu architektura, vnímanou jako "*navržené životní prostředí*" - zahrnující architekturu, formu, design, umění a kulturní dědictví. Stanovuje vysoké ambice a podporuje hodnotu kvality návrhu "s cílem vytvořit udržitelnou, spravedlivou a méně segregovanou společnost s pečlivě navrženým životním prostředím" (ibidem). Na základě cílů první politiky bylo stanoveno následujících šest cílů:

- udržitelnost a kvalita nejsou podřízeny krátkodobým finančním hlediskům;
- rozvíjení a šíření znalosti v oblasti architektury a designu;
- veřejný sektor slouží jako vzor;
- estetické, umělecké a kulturní hodnoty jsou zachovány a rozvíjeny;
- prostředí je navrženo tak, aby bylo přístupná všem; a
- spolupráce a kooperace se rozvíjí na národní i mezinárodní úrovni (tamtéž).

V tomto rámci byla Švédská národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování (Boverket) pověřena celkovou odpovědností za koordinaci politiky, monitorování provádění, poskytování podpory kompetence a propagaci iniciativ veřejným subjektům na celostátní, regionální a místní úrovni. V roce 2019 zřídil Boverket v rámci své struktury pozici národního státního architekta, který má pomáhat při realizaci politiky a dohledu nad ní, zajišťovat vedení v oblasti designu a podporovat excelenci v oblasti designu v rámci celé veřejné správy (viz oddíl 4.1.2)⁵¹.

50. Další informace: <https://arkdes.se/>

51. Například: <https://urbanmaestro.org/example/national-architect-of-sweden/>

5.5 - Interiér Švédského centra pro architekturu a design (ArkDes) a jeho galerie Boxen, navržené architektky Dehlin Brattgård, jako výkladní skříň nového experimentálního designu a reinstalovaná sbírka v roce 2018, Stockholm (zdroj: Johan Dehlin, ArkDes)

Litva | 2017

Ačkoli Litva přijala komplexní politiku architektury již v roce 2005, ministerstvo kultury přijalo v roce 2015 revidovanou politiku s názvem "*Hlavní směry rozvoje architektury a designu*". Politika stanovila hlavní vládní cíle v oblasti architektury a zdůraznila úlohu a význam kvality navrhování v sociálním, vzdělávacím, ekonomickém a kulturním kontextu⁵². Jedním z výstupů této politiky bylo vypracování litevského zákona o architektuře, který byl schválen v roce 2017⁵³. Cílem zákona o architektuře je definovat a regulovat proces design governance v oblasti architektury za účelem podpory a propagace kvalitní architektury a vystavěného prostředí (Komise a Generální ředitelství pro vzdělávání, sport a kulturu, 2021, s. 61).

Litevský zákon o architektuře je obecně rozdělen do čtyř hlavních oblastí. První část stanoví požadavky, podmínky a postupy pro vzdělávání architektů a jejich kvalifikaci, včetně práv a povinností architektů a požadavků na kvalitu vztahujících se na jejich činnost a její výsledky⁵⁴. V rámci této oblasti také vymezuje kvalifikační požadavky a působnost (povinnosti a funkce) hlavních městských architektů působících v obcích.

Druhá část zákona stanoví soubor požadavků na kvalitu návrhu, aby bylo dosaženo dobře navržených budov a prostor. Zaprvé, že návrhy projektů a urbanistické koncepce musí být autorizovány autorizovaným architektem. Zadruhé, povinnost architektonických soutěží na projektování budov

architektonického, městského, státního nebo veřejného zájmu (článek 13). Ačkoli je uveden seznam toho, co je považováno za veřejný zájem, konkrétní díla a stavby, které se musí projít architektonickou soutěží, musí přijmout každý samospráva. Zákon rovněž definuje deset kritérií, která mají sloužit jako referenční při posuzování kvality návrhů (článek 11):

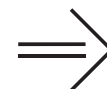
1. městská integrita;
2. soulad se zásadou udržitelného rozvoje;
3. kvalita konstrukce a vytvořeného prostředí (ergonomie), trvanlivost;
4. inovace (využití nových technologií, materiálů, architektonických a urbanistických řešení);
5. zachování nemovitého kulturního dědictví;
6. přizpůsobení prostředí občanům - uplatnění zásad navrhování pro všechny (univerzální návrh), zajištění průchodnosti a přístupnosti navrhovaných objektů;
7. architektonická idea;
8. návrh funkční stavební struktury;
9. estetika;
10. racionalita rozhodnutí, s ohledem na optimální poměr projektové a realizční ceny stavby.

Třetí část definuje požadované architektonické kompetence vlády, obcí a Komory architektů. V této části zákona jsou rovněž zřízeny Regionální rady architektury (RCA), které "zkoumají oblasti architektury, územního plánování, architektonického a urbanistického dědictví a další otázky související s architekturou, poskytují doporučení a návrhy státním a obecním institucím" a to rozhodováním o architektuře a hodnocením kvality architektury" (článek 18). Stejně jako poradní sbory pro navrhování, které existují jinde, působí RCA na regionální úrovni a skládají se nejméně ze 13 členů jmenovaných na tříleté období různými institucemi.

Komora architektů hraje důležitou roli při provádění zákona. Předpisy a složení RCA schvaluje Komora architektů v koordinaci s ministerstvy životního prostředí a kultury. Kromě toho by měla Komora architektů definovat tzv. harmonizaci pravidel a postupů architektonických soutěží v koordinaci s Ministerstvem životního prostředí (článek 13). V neposlední řadě by měla v případě potřeby zastupovat a chránit veřejný zájem architektury v soudních sporech.

Katalánsko (Španělsko) | 2017

V červnu 2017 schválil katalánský parlament, inspirovaný výše popsaným francouzským zákonem, regionální zákon o architektuře - první svého druhu ve Španělsku - který prohlašuje architekturu za činnost obecného zájmu a základ blahobytu a sociální soudržnosti. Vyžaduje, aby vláda a orgány veřejné správy zavedly opatření na podporu a propagaci kvality architektonického a urbanistického navrhování a zavedly opatření na podporu vhodného rámce pro činnost v oblasti veřejných zakázek a také jako měřítko pro činnosti v soukromém sektoru (Katalánsko, 2017)⁵⁵.

52. Předchozí zásady z roku 2005 byly schváleny usnesením č. 554.

53. Odkaz: 8. června 2017 č. XIII-425

54. V roce 2006 schválila litevská vláda zákon o Komoře architektů, který upravuje zřízení, funkce, činnost a řízení Komory architektů Litvy.

55. Katalánsko je jedním ze 17 španělských autonomních společenství. Viz: <https://web.gencat.cat/>

Ačkoli má podobu právního předpisu⁵⁶, dokument se spíše podobá komplexní politice, neboť stanoví zásady a cíle - určující veřejný zájem v architektuře - a také opatření pro šíření, informovanost a znalost architektury. Zákon nejprve stanoví hodnoty vlastní architektuře, které by měly být použity jako referenční při posuzování kvality návrhu (Beirak, 2019)⁵⁷. Cílem katalánského zákona je:

- propagovat hodnoty architektury a urbanismu;
- zachovat stávající stavební dědictví a rozšířit znalosti veřejnosti o něm;
- podporovat inovace, kreativitu a kvalitu v architektuře, zejména využíváním technologií ve fázi výstavby, které nabízejí integrované informace o budovách;
- podporovat vzdělávání o architektuře, stavebním dědictví a jejich vlivu na kvalitu života;
- propagovat úlohu syntézy a architektonických inovací ve stavebnictví a jejich potenciál pro podporu udržitelného rozvoje, energetické účinnosti a snižování emisí skleníkových plynů;
- přispět k potenciálu architektury pro hospodářský růst a zaměstnanost;
- zavést mechanismy v oblasti zadávání zakázek pro organizace, orgány a subjekty, které tvoří katalánský veřejný sektor a které podléhají právním předpisům o zadávání veřejných zakázek;
- podporovat souběžnou a koordinovanou účast všech profesních oborů zapojených do architektonického procesu, aby byla kvalita společným cílem a odpovědností;
- chránit architekturu jako obor, který je neodmyslitelně spjat s historickým utvářením krajiny, a to jak pro její dědictví a hodnoty identity, tak pro ekologicky šetrné způsoby výstavby.

První část katalánského zákona zavádí několik opatření pro šíření znalostí a osvětových iniciativ na podporu kvality navrhování, jako jsou výzkum a diskuse, publikace, iniciativy pro šíření informací, výuka atd. Druhá část se zaměřuje na podporu kvality navrhování v politice územního plánování prostřednictvím dalších obecních vyhlášek, které stanoví konkrétní opatření ke zlepšení a zachování architektonické kvality. Kromě toho podporuje ustavení ocenění a vyznamenání za dobrou praxi stran účastných procesu navrhování, a to zřízením "Ceny za architekturu a stavební dědictví v Katalánsku".

Třetí část zavádí doplňující předpisy pro zadávání veřejných zakázek, které stanoví zásadu, že v zadávacích řízeních mají kritéria kvality přednost před cenou. Definuje, že veřejné zakázky na návrhy by měly mít formu dvoukolových architektonických soutěží, a zavádí povinné zřízení porot v zadávacích řízeních na návrhy, aby se zajistil výběr nejlepší nabídky. V zájmu zajištění transparentnosti je rovněž zahrnuto zmocnění k povinnému zveřejňování zápisů z jednání poroty a předložených nabídek (Ibidem).

Zákon také vytváří novou strukturu, která má dohlížet na tyto mandáty, *Radu pro architektonickou a urbanistickou kvalitu Katalánska*; poradní a konzultační orgán katalánské správy pro kvalitu navrhování (viz oddíl 4.5). Rada by měla mimo jiné navrhovat kritéria a technický obsah z hlediska kvality návrhu, které musí příslušné orgány zohlednit při řízení a zadávání architektonických prací. Kromě toho by měla vypracovávat výroční hodnotící zprávy o výsledcích architektonického zákona. Zavádí také možnost, aby obce zřizovaly podobné poradní orgány pro architektonickou a urbanistickou kvalitu (tamtéž).

Kampánie (Itálie) | 2019

Ačkoli Itálie nemá formální politiku na národní úrovni, regionální rada Kampánie schválila v roce 2019 "Zákon na podporu kvality architektury"⁵⁸. Je to poprvé, kdy italský region přijal zákon, který podporuje kvalitu, ochranu a zlepšování moderní a současné architektury. Na přípravě textu zákona se podíleli regionální zástupci profesních sdružení architektů a inženýrů, katedry architektury Kampánské univerzity a několik dalších zúčastněných stran. Prostřednictvím tohoto zákona region potvrzuje, že kvalita architektonické koncepce, začlenění nových stavebních a infrastrukturních zásahů podle kritérií ochrany, inovace a udržitelného zhodnocení přírodní a historické městské krajiny představují hodnotu identity a regionální dědictví (Campania, 2019).

Některé z cílů, které má tento zákon sledovat, jsou následující:

- snaha o kvalitu architektury prostřednictvím podpory soutěžních postupů, využívání aktivních participačních postupů,
- příprava mechanismů odměňování s pobídkami na podporu transformačních procesů, a to prostřednictvím vytvoření Seznamu ctnostných obcí;
- podpora zvyšování povědomí o současné architektuře, a to jak u novostaveb, tak u architektonických rekonstrukcí, redevelopementu budov a městských regenerací;
- podpora znalostí o architektuře a urbanismu;
- podpora a šíření vzdělávání a výzkumu v oblasti architektury;
- podpora účasti mladých designérů v soutěžích a příležitostech v oblasti navrhování.

Mezi novými institucemi zákon zřizuje "Domy architektury a designu" v kampánských městech; první z nich bude v Neapoli v Palazzo Penne, budově regionální vlády. Zákon rovněž zřizuje "Regionální observatoř pro kvalitu architektonického a urbanistického plánování", která bude působit v rámci správní struktury odpovědné za územní správu. Tato observatoř by měla každé dva roky vypracovat zprávu o stavu architektury v Kampánii. Kromě jiných pravomocí má tyto cíle:

- a) podporuje technický výzkum a inovace v oblasti kvality architektury;
- b) navrhuje iniciativy pro poznání architektonické a městské kultury v regionu pro všechny úrovně vzdělávacího systému;
- c) připravuje regionální seznam obcí s kvalitním architektonickým řešením;
- d) navrhuje každé dva roky udělit cenu za architekturu a design za aktivity a zásahy realizované na území regionu;
- e) propaguje a podporuje šíření architektonických soutěží, jejich provádění a účinnost při zajišťování tvorby kvalitních veřejných nebo soukromých děl, přičemž má za úkol sledovat a každoročně vyhodnocovat dosažené výsledky a jejich pozitivní výstup;
- f) připravuje shromažďování a uchovávání dokumentačních materiálů týkajících se architektury a urbanismu, jakož i archivů architektů a urbanistů, orgánů a společností, které působily v tomto odvětví, a podporuje spolupráci s dalšími italskými a evropskými dokumentačními centry, která sledují podobné cíle.

5.6 - Budoucí "Dům architektury Kampánie" se bude nacházet v paláci Penne z 15. století, jehož projekt obnovy byl veřejnosti představen na konci roku 2023 a který se nachází ve starém městě Neapole (zdroj: regionální vláda Kampánie).

56. Přijato ve formě zákona s katalánským odkazem: Ley 12/2017 de la Arquitectura de Cataluña.

57. Patří sem: a) vhodnost a technická kvalita staveb; b) zlepšení kvality života lidí, zajištění jejich pohody a pohodlí; c) přínos k sociální soudržnosti a vztahu občanů k uměleckému a kulturnímu rozměru; d) přizpůsobení se životnímu prostředí a krajině městských sídel nebo volných prostranství; e) udržitelnost z hlediska životního prostředí, ekonomických a sociálních aspektů, energetické účinnosti atd.; f) krása a umělecká zajímavost.

58. Legge Regionale 19/2019, "Legge per la promozione della qualità dell'architettura".

Španělsko | 2022

V roce 2020 zahájilo španělské ministerstvo dopravy, mobility a městské agendy, inspirováno katalánským zákonem, veřejnou konzultaci s cílem informovat o legislativním vývoji budoucího "zákonu o kvalitě architektury"⁵⁹. V lednu 2022 byl návrh zákona o kvalitě architektury (*Ley de Calidad de la Arquitectura*) schválen Radou ministrů a zaslán národnímu parlamentu. V červnu 2022 byl v národním parlamentu většinově schválen, přičemž nikdo nehlasoval proti, a vstoupil tak ve Španělsku v platnost.

Nový zákon stanoví architekturu jako veřejný zájem a zavádí několik změn právního rámce s cílem zvýšit architektonickou kvalitu veřejných budov a vystavěného prostředí, přičemž klade důraz na kulturní rozměr architektury. Zákon stanoví, že "architektura je statkem veřejného zájmu, protože přispívá k vytváření kulturní identity, kvality života, blahobytu, sociální soudržnosti a začlenění, zdraví, souvisí s ochranou bezpečnosti a zdraví pracovníků, spotřebitelů a uživatelů, má význam pro zmírnění dopadů změny klimatu a přizpůsobení se jí, jakož i hospodářský význam" (Španělsko, 2022).

Španělské právo stanoví jasný mandát pro veřejné orgány: architektura je předmětem veřejného zájmu, což znamená, že všechny veřejné orgány jsou v rámci svých pravomocí povinny podporovat její ochranu, rozvoj a šíření. Skutečnost, že architektura souvisí s dalšími prvky veřejného zájmu, jako je zdraví a veřejná bezpečnost, kvalita života a změna klimatu, významně posiluje regulaci architektonických služeb a profesní praxe architektů (Ibidem). Hlavními cíli zákona jsou: chránit architektonické dědictví, a to jak historické, tak současné; podporovat výzkum, vzdělávání a odbornou přípravu v oblasti architektury; přispívat k dosažení cílů v oblasti dekarbonizace, klimatické neutrality, oběhového hospodářství, energetické účinnosti, využívání obnovitelných zdrojů energie; podporovat uplatňování zásady kvality při zadávání veřejných zakázek a podporovat společenskou užitečnost architektury s cílem zaručit blahobyt lidí (Ibidem).

V zájmu podpory a uplatňování zásad architektonické kvality jsou v novém zákoně zohledněny všechny fáze procesu architektonického navrhování. Stanoví, že všechny politiky vypracované orgány veřejné správy ve vztahu k navrhování, výstavbě a plánování "se musí řídit zásadou kvality" (tamtéž). Na podporu obecného zájmu o architekturu a na podporu uplatňování zásady kvality při zadávání veřejných zakázek zákon zřizuje dva nové orgány: *Radu pro kvalitu v architektuře* a *Dům architektury*.

Rada pro kvalitu v architektuře bude působit jako poradní a konzultační orgán Generální státní správy. Její zprávy sice nebudou závazné, ale bude to platforma pro výměnu poznatků a pro konzultace a poradenství v otázkách souvisejících se zákonem. Rada bude usilovat o ochranu, propagaci a šíření kvality architektury tím, že bude podporovat vypracování nebo revizi stávajících právních předpisů v této oblasti, shromažďovat statistické údaje, usnadňovat digitalizaci stavebního procesu a prosazovat inovativní pilotní projekty, jakož i propagovat osvědčené postupy. V oblasti veřejných zakázek bude Rada podporovat přijetí nových norem nebo úpravu stávajících norem s cílem zlepšit kvalitu architektury, poskytovat poradenství zadavatelům při odhadu cen pro stanovení předpokládaných cen ve výběrech a pomáhat zadavatelům při vypracování kritérií hodnocení kvality (tamtéž).

Zákon uznává důležitost šíření hodnot kvality navrhování ve společnosti jako celku a zřizuje nové kulturní centrum architektury s názvem *Dům architektury*, které je koncipováno jako muzeum při ministerstvu architektury. Dům architektury je zamýšlen jako nástroj kulturní diplomacie a je pověřen úkolem stát se národním a mezinárodním referenčním bodem pro propagaci architektury. Mimo jiné bude usilovat o šíření architektonické kultury; zlepšovat oceňování architektury; podporovat účast občanů; sloužit jako fórum pro diskusi o úloze architektury; spolupracovat se vzdělávacím sektorem; provádět inventarizaci, výstavy, publikace, katalogizaci zajímavých děl; podporovat organizaci a šíření ocenění (tamtéž).

5.7 - Nový španělský "Dům architektury" byl slavnostně otevřen v prosinci 2023, v "La Arquería de Nuevos Ministerios" v Madridu (zdroj: La Casa de la Arquitectura)

Komplexní/strategické politiky (typ 2)

Druhým a nejčastějším typem politických dokumentů v Evropě je komplexní/strategická politika architektury. Zatímco legislativní přístup přijal menší počet správních orgánů, komplexní/strategickou politiku přijala většina evropských zemí/regionů (viz 5.4). Ačkoli politiky tohoto typu nemají závaznost, formalizují architekturu jako předmět veřejné politiky ve formě strategie nebo programu, což umožňuje orgánům veřejné správy sledovat cíle kvality a realizační opatření, obvykle širokou škálu iniciativ a opatření zaměřených na podporu kvality prostředí a zlepšení procesů design governance.

První takovou komplexní politiku vypracovalo Nizozemsko v roce 1991 jako společnou iniciativu ministerstva kultury a ministerstva životního prostředí. Obsahovala řadu opatření na podporu dobré architektury zaměřených na roli vlády jako zadavatele a na zlepšení architektonického klimatu. V návaznosti na tuto průkopnickou iniciativu začalo několik sousedních zemí přijímat podobné politické dokumenty týkající se architektury, které se pomalu rozšířily po celém kontinentu a ovlivnily orgány EU, aby přijaly politické pokyny týkající se kvalitní architektury a vystavěného prostředí (viz oddíl 2.1).

Ačkoli každý dokument má své vlastní charakteristiky, komplexní/strategickou politiku lze popsat jako oficiální politiku strategického zaměření cílenou na kvalitu navrhování vystavěného prostředí holistickým nebo meziodvětvovým způsobem, kde vláda definuje hlavní cíle a úkoly na podporu vysoce kvalitních míst, které jsou následně realizovány orgány veřejné správy a dalšími zúčastněnými stranami (Bento, 2017). Cílem komplexní politiky je proto zajistit, aby kvalita návrhu byla vnímána jako strategický zájem v širokém spektru odvětvových kompetencí, které ovlivňují design governance vystavěného prostředí. Tím, že se vlády zabývají vystavěným prostředím tímto komplexním způsobem, mohou stanovit vysoké aspirace na kvalitu navrhování - i když ne právně závazné - takovým způsobem, aby byla jasně stanovena úloha a odpovědnost různých vládních aktérů a dalších orgánů veřejné správy (Carmona, 2020).

Komplexní politika architektury je obvykle zahájena vytvořením meziresortní pracovní skupiny, která definuje hlavní cíle, obsah a rozsah politiky. V tomto procesu se pracovní skupina bude zabývat různými oblastmi politiky ovlivňujícími vystavěné prostředí, jako jsou stavební předpisy, urbánní rozvoj a regenerace, bytová politika, politika územního plánování, ochrana kulturního dědictví, veřejné zdraví, správa životního prostředí atd. Kromě veřejné politiky se bude zabývat i širším systémem rozvoje a společenských výzev (např. změny klimatu), aby bylo možné definovat, jak může politika architektury tyto problémy řešit a dlouhodobě zlepšovat kvalitu životního prostředí prostřednictvím diverzifikovaného akčního programu.

V některých případech je komplexní/strategická politika před konečným schválením předložena k veřejné diskusi, která zahrnuje formální i neformální konzultace a oslovení různých zúčastněných a zainteresovaných stran. To představuje příležitost, jak umožnit různým vládním sektorům, ale i odbornému sektoru a komunitě ovlivňovat tvorbu politiky architektury a vystavěného prostředí. Poté je politika architektury předložena ke schválení parlamentu nebo na ministerské úrovni a nakonec je zveřejněna jako oficiální vládní politický dokument.

Rok	Země / region	Politický dokument
1991	Nizozemsko	Prostor pro architekturu
1992	Norsko	Okolí jako kultura: Program pro estetiku ve veřejném prostředí
1996	Dánsko	Architektura 1996
1997	Nizozemsko	Architektura prostoru
1997	Norsko	Estetika ve vládních budovách a stavbách
1998	Finsko	Finská Politika architektury
2001	Nizozemsko	Utváření Nizozemska
2001	Velká Británie Skotsko	Politika architektury pro Skotsko
2002	Estonsko	Architektonická politika Estonska
2002	Irsko	Akce v oblasti architektury: 2002 - 2005
2004	Lucembursko	Pour une Politique architecturale
2005	Litva	Trendy politiky architektury v Litevské republice
2005	Nizozemsko	Politika architektury a Belvedere
2006	Sp. království Severní Irsko	Architektura a vystavěné prostředí pro Severní Irsko
2006	FI Jihozápadní Finsko	Chvilé práce ovlivní tisíc let
2007	Dánsko	Národ architektury
2007	Island	Politika islandské vlády v oblasti architektury
2007	Velká Británie Skotsko	Budování našeho Legay. Prohlášení o architektonické politice Skotska
2007	FI Häme	Promýšlet je potřeba. Architektonický program v Häme
2008	Nizozemsko	Kultura designu. 2009-2012
2009	Irsko	Na cestě k udržitelné budoucnosti: Poskytování kvality ve vystavěném prostředí
2009	Lotyšsko	Hlavní zásady architektonické politiky 2009 - 2015
2009	Norsko	Architecture.now
2009	FI Helsinky-Uusimaa	Naše společná metropole - Naše společná apolie
2012	FI Satakunta	Pohled do dálky. Politika architektury v Satakuntě
2013	Chorvatsko	Apolitika - Národní směrnice pro kvalitu a kulturu stavebnictví
2013	Nizozemsko	Stavět na síle navrhování
2013	Velká Británie Skotsko	Vytváření míst - politické prohlášení o architektuře a místech pro Skotsko
2014	Dánsko	Dánská architektonická politika. Lidé na prvním místě
2014	Island	Kulturní politika v lidské struktuře. Úloha islandských panovníků v architektuře
2014	FI Helsinky-Uusimaa	Naše společná metropole. Cíle politiky v oblasti architektury na období 2014-2020
2015	Maďarsko	Národní politika architektury
2015	Česká republika	Politika architektury a stavební kultury
2015	Francie	Národní strategie pro architekturu
2015	Portugalsko	Národní politika architektury a krajiny
2015	Lotyšsko	Odvětvová strategie pro architekturu 2015-2020
2015	Litva	Pokyny pro rozvoj architektury a designu
2016	Nizozemsko	Spolupráce na silném navrhování 2017-2020
2017	Rakousko	Federální pokyny k baukultur
2020	Švýcarsko	Strategie <i>Baukultur</i> . Stratégie interdépartementale d'encouragement de la culture du bâti
2021	AT Korutany	Stavební kulturní směrnice spolkové země Korutany
2021	Nizozemsko	Akční program územního plánování 2021-2024
2022	Finsko	Na cestě k udržitelné architektuře. Finská politika architektury 2022-2035
2022	Irsko	Místa pro lidi - národní politika architektury
2022	Lotyšsko	Strategický plán lotyšské architektury na období 2022-2027
2022	Česká republika	Politika architektury a stavební kultury České republiky. Aktualizace 2022
2023	Srbsko	Architektura pro nás - Národní strategie architektury Srbska na období 2023-2035

Tabulka 6 - Seznam komplexních politik architektury v Evropě (aktualizováno podle Bento, 2012)

Porovnáme-li jednotlivé strategické dokumenty, je zřejmé, že komplexní/strategické politiky vycházejí ze stejných principů jako legislativní dokumenty: architektura je věcí veřejného zájmu a práva občanů na kvalitní vystavěné prostředí. V tomto rámci všechny politiky představují společný diskurz, který proklamuje hodnotu kvality navrhování pro zlepšení kvality života občanů a zdůrazňuje, že vláda má odpovědnost za podporu kvalitního prostředí. V některých politikách se uvádí, že kvalitní životní prostředí je ústavním právem všech občanů a že vytvoření politiky architektury zajistí lepší soudržnost mezi sektorovými politikami, což povede k lepší účinnosti politik (Bento, 2017).

Při pohledu na všechny dokumenty lze konstatovat, že komplexní politiky vycházejí z širokého chápání architektury, která zahrnuje design budov, veřejných prostranství a všech stavebních prvků, které tvoří lidská sídla. Jak bylo uvedeno na začátku této zprávy, architektura je často vágní pojem a může mít velmi odlišný výklad podle kontextu, v němž je používán. Tento sémantický rozkol se ještě prohlubuje v kontextech se silným profesním rozdělením, kde je architektura vnímána především jako navrhování budov. Při širším pojetí se architektura chápe jako navrhování vystavěného prostředí, které je průřezovou záležitostí ovlivňovanou několika sektory a úrovněmi veřejných politik, jako je bytová a stavební, urbanistická, environmentální a krajinná politika.

V průběhu let a v závislosti na kontextu se rozsah politik rozšiřoval a začal zahrnovat další příbuzné pojmy, které mohou lépe vyjádřit mezioborovou povahu vystavěného prostředí, jako je prostorový design v Nizozemsku, place-making v anglosaských zemích, navržené obytné prostředí ve Švédsku a *Baukultur* v germánských zemích, nyní široce používaný s Davoskou deklarací (viz předchozí oddíl).

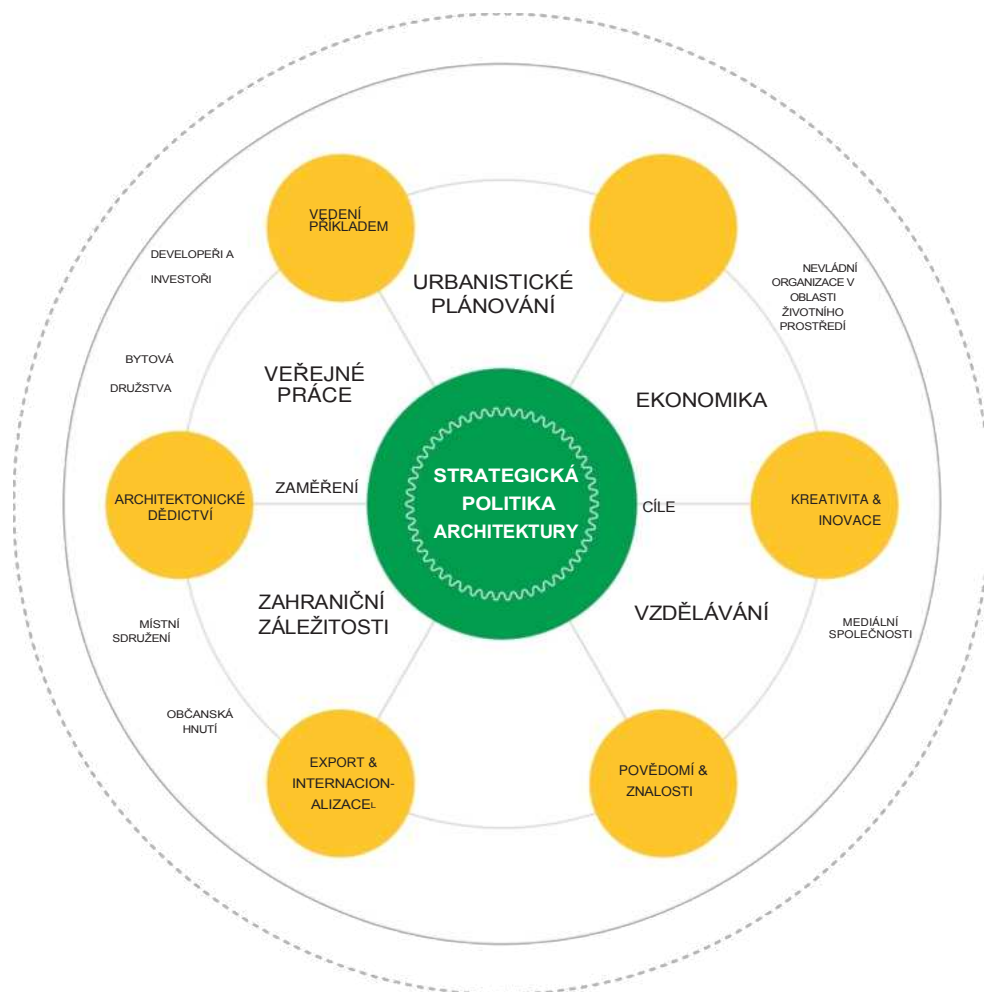
Země	Počáteční rozsah		Nové koncepty	
Nizozemsko	Architektura a urbanismus	"	Prostorový design	
Rakousko	Architektura a stavební kultura	=	Baukultur	
Skotsko	Architektura a vystavěné prostředí	+	Place-making	+ více
Švédsko	Architektura a design	"	Navržené prostředí	" rozšířena na
Portugalsko	Architektura a vystavěné prostředí	"	Architektura a krajina	= ekvivalent

Tabulka 7 - Rozšíření oblasti působnosti komplexních politik architektury (zdroj: João Bento)

Navzdory rozdílům v sémantice je cílem všech politik podporovat kvalitní architekturu/vystavěné prostředí jako způsob, jak zlepšit pohodu lidí, udržitelnost životního prostředí, sociální soudržnost a pocit identity. Kvalitu designu jako otázku veřejného zájmu však lze považovat za komplexní sociální problém, neboť má kořeny v široké škále příčin, na nichž se podílejí jak soukromé, tak veřejné subjekty (Cousins, 2009). Všechny komplexní politiky proto zdůrazňují význam státu, který jde příkladem a podporuje příznivé klima pro kvalitní návrh, a to prostřednictvím realizace diverzifikované politické agendy a iniciativ.

Konkrétní způsob, jakým chce komplexní/strategická politika architektury dosáhnout svých cílů, je nicméně ovlivněn kontextem, v němž vzniká, například právními a správními tradicemi, dostupností zdrojů, zapojenými osobami a zvláštnostmi každého období. Ačkoli se hlavní cíle a rozsah cílových oblastí jednotlivých politik liší, je možné identifikovat šest hlavních politických dimenzí: 1) vedení příkladem, 2) udržitelnost a odolnost, 3) kreativita a inovace, 4) informovanost a znalosti, 5) internacionalizace a 6) architektonické dědictví (Bento, 2017).

5.8 - Konceptní schéma komplexní/strategické politiky architektury, kde je možné uspořádat hlavní cíle do šesti širokých oblastí činnosti, které zahrnují různé sektory veřejné správy a zapojují různé nevládní subjekty (obrázek: João Bento).

Obecně lze říci, že základem téměř všech politik architektury je jít příkladem a zvyšovat povědomí o cílových oblastech. Vzhledem k tomu, že stát je jedním z hlavních klientů stavebního průmyslu a jedním z největších vlastníků nemovitostí, měl by jít příkladem tím, že bude prosazovat osvědčené postupy jako vlastník, developer a uživatel veřejných budov. Kromě toho byly jednou z hlavních oblastí intervence politiky iniciativy na zvyšování povědomí a přesvědčovací kampaně na podporu kultury kvality navrhování mezi veřejnými a soukromými zúčastněnými stranami a širokou veřejností.

Vzestup komplexní politiky architektury (1991-2001)

Ačkoli Francie byla první evropskou zemí, která přijala národní politiku architektury, když v roce 1977 parlament schválil zákon o architektuře, francouzský model nebyl následován žádnou další evropskou správou - pravděpodobně kvůli jeho legislativnímu charakteru shora dolů. Teprve v roce 1991 přijala nizozemská vláda, navzdory dlouhé tradici v územním plánování a urbanismu⁶⁰, průlomovou politiku na národní úrovni, která stanovila vysoké nároky na architekturu a urbanismus, nazvanou "*Prostor pro architekturu*". Tato nizozemská iniciativa, podepsaná dvěma ministerstvy, byla průkopnickou politikou na vysoké úrovni v tom smyslu, že přijala komplexní přístup k architektuře a urbanismu, jehož cílem bylo zvýšit kvalitu návrhů veřejných budov a vystavěného prostředí a propojit kulturu a stavební politiku (Nizozemsko, 1991).

Stejně jako většina inovací se tato průkopnická politika neobjevila jen tak z ničeho nic. Deset let předtím se začalo rozvíjet hnutí místních iniciativ zdola nahoru, které dalo podnět k celkovému zlepšení architektonického klimatu v Nizozemsku (Ibidem). Ve stejné době se vedly debaty o umístění nového Nizozemského institutu architektury (NAi)⁶¹ (Ulzen, 2007, s. 171). NAi byla oficiálně založena v roce 1988 a vznikla sloučením tří existujících architektonických organizací, které dříve pracovaly paralelně a podporovaly architektonické iniciativy s různými cílovými skupinami, a které se poté rozhodly sdílet zdroje a infrastrukturu.

Toto architektonické hnutí zdola, které se objevovalo v 80. letech, bylo také odrazem nespokojenosti s kvalitou budov a městských prostor, které vznikly v předchozích desetiletích. V sedmdesátých letech vzniklo obrovské množství nekvalitních bytů, ovlivněných poválečnými modely bydlení, v nichž trh nehodnotil návrh (Figueiredo, 2010b). Tato nespokojenost posílila myšlenku, že je třeba podporovat kvalitu návrhu, a to jak ze společenského, tak z tržního hlediska. Dalším důležitým faktorem byla národní restrukturalizace nizozemské kulturní politiky na konci 80. let, která vedla tehdejšího ministra kultury a ministra bydlení, plánování a životního prostředí ke spolupráci na společné politice architektury, přijaté v roce 1991⁶².

První nizozemská politika architektury si v návaznosti na strategický politický přístup stanovila dva hlavní cíle: podporovat osvědčené postupy mezi orgány veřejné správy a vytvářet příznivé prostředí pro architekturu a urbanismus (Dings, 2009, s. 133). První z nich měl být příkladem pro celou společnost a zejména pro aktéry rozvoje, a to prostřednictvím rozvoje kvalitních veřejných budov a urbanistických projektů (Nizozemí, 1991, s. 13) - zatímco druhý z nich měl za cíl zlepšit architektonické klima a podpořit kulturu navrhování. Za tímto účelem byl zaveden soubor institucí zabývajících se navrhováním a široká škála opatření, podpořených meziresortním finančním portfoliem ve výši několika milionů eur na čtyřleté období (Bento, 2017).

Od té doby nizozemská vláda každé čtyři roky obnovuje svou politiku architektury, aby schválila svůj víceletý rozpočet, zavedla nová témata a aktualizovala svůj akční plán. Její druhá politika s názvem "*Architektura prostoru*" byla přijata v roce 1996. Významně rozšířila oblast působnosti své politiky, zavedla širší pojem "navrhování prostředí" a zaměřila se na cíl prosazovat "kvalitu prostředí" jako pojem procházející různými obory, jako je architektura, urbanismus, krajinářství a navrhování infrastruktury (Netherlands, 1996). Jedním z jejích opatření bylo uspořádání evropského setkání o politikách v oblasti architektury, které se konalo rok později v Rotterdamu za nizozemského předsednictví EU a mělo vést ke vzniku sítě EFAP (viz předchozí oddíl).

60. Historický přehled viz: Dings (2009), "Historic perspective 1900-2010", in "Design and politics", edit by Henk Ovink & Elien Wierenga, O10 publishers, Rotterdam.

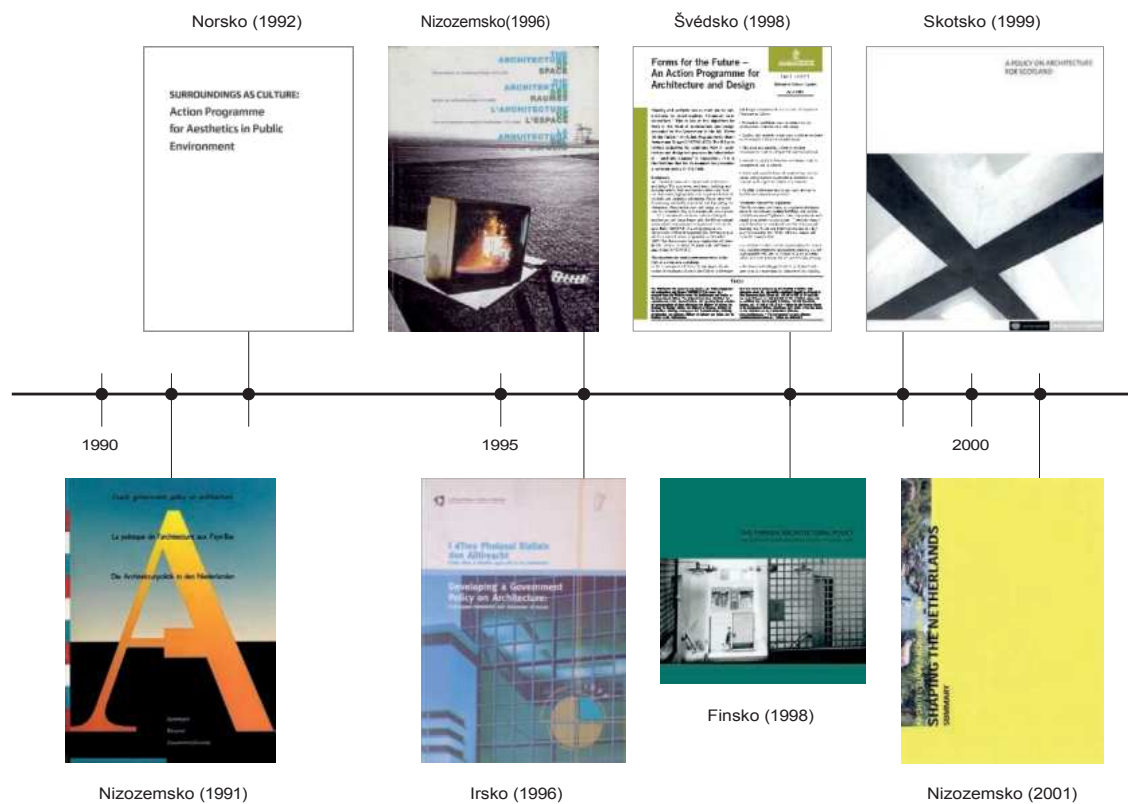
61. Po soutěži o návrh a výstavbě byla nová budova NAi otevřena v roce 1993.

62. V roce 1989 Hedy d'Ancona (ministryně kultury) a J. G. M. Alders (ministr bydlení, plánování a životního prostředí) navázali na myšlenku vypracovat společnou architektonickou politiku, která by mohla politicky zarámovat "Nizozemský institut architektury" (NAi) a sblížit stavební a kulturní politiku vytvořením politické platformy mezi oběma ministerstvy.

5.9 - Nizozemský institut architektury (NAI) byl otevřen v roce 1993 po sloučení tří architektonických kulturních organizací o několik let dříve podle návrhu Jo Coenen & Co; nyní je součástí Nového institutu (Het Nieuwe Instituut) v Rotterdamu (zdroj: F.Eveleens).

Po nizozemském vzoru začalo několik dalších evropských zemí vytvářet vlastní národní politiky, konkrétně Norsko (1992), Irsko (1996), Finsko (1996), Švédsko (1998) a Skotsko (2000). V Irsku vznikla myšlenka vypracovat politiku na základě konference konané v Amsterdamu v roce 1992, kde členové představenstva Královského institutu architektů poprvé vzali na vědomí novou nizozemskou politiku. Doma byl vytvořen malý tým, který měl irskou vládu přesvědčit, aby politiku architektury přijala (Bento, 2017, s. 173). V roce 1996 byl nakonec zveřejněn konzultační dokument, který vyústil v přijetí národní politiky architektury, která uznala význam kvality navrhování pro irské občany (Ireland, 1996, s. 69)⁶³.

5.10 - První vlna rozvoje architektonických politik v Evropě (1991-2001)

Ve Finsku, které se rovněž inspirovalo nizozemskou politikou, byl proces tvorby politiky zahájen jmenováním výboru, který měl v roce 1996 připravit první finskou architektonickou politiku. Po rozsáhlém kole připomínek k pracovní verzi byla politika oficiálně přijata Radou ministrů v roce 1998. Finská politika byla v té době považována za referenční dokument - byla přeložena do několika jazyků - kvůli svému zaměření na mladou generaci a na význam vzdělávání pro vytváření kulturních hodnot finské společnosti (Finsko, 1998).

Vlámská vláda (Belgie) se v roce 1998 rozhodla jmenovat hlavního vládního architekta (Bouwmeester) jako nezávislého odborníka, který bude podporovat veřejné zadavatele a prosazovat kvalitu designu v regionálních a místních samosprávách a bude působit ve spolupráci s Flanderským institutem architektury (viz oddíl 4.1.2)⁶⁴.

Konečně vývoj skotské politiky začal v roce 1997 s procesem decentralizace, kdy první vládní program obsahoval konkrétní iniciativu: "*vypracovat vůbec první národní politiku v oblasti architektury*" (Skotsko, 1999)⁶⁵. V roce 1999, čtyři měsíce po skotských volbách, nová exekutiva zveřejnila rámcový dokument pro veřejnou konzultaci (Skotsko, 1999). Pod koordinací Úřadu hlavního architekta proběhla v celém Skotsku řada veřejných setkání, která vedla ke schválení první skotské architektonické politiky v roce 2001.

Pokud se podíváme na desetileté období od první nizozemské politiky (1991), můžeme konstatovat, že první dvě nizozemské politiky měly velký vliv na ostatní evropské země, které se jimi inspirovaly při vytváření vlastních národních/regionálních politik architektury. Vznik architektury jako nové oblasti politiky přešlo z národního na nadnárodní zájem díky pořádání evropských setkání na toto téma, která vedla k přijetí *usnesení Rady EU o kvalitě architektury* v roce 2001 a k zahájení jednání o prvním ročníku *Ceny EU za současnou architekturu - Mies van der Rohe Award* v témže roce (viz oddíl 2.1).

Šíření politik architektury v Evropě

Po první vlně politik architektury a po přijetí *usnesení Rady EU* v roce 2001 se počet členských států a regionů EU s komplexními politikami výrazně zvýšil. Během deseti let mezi lety 2002 a 2012 přijaly komplexní politiku architektury Estonsko (2002), Lucembursko (2004), Litva (2005), Severní Irsko (2006), Dánsko (2007) a Lotyšsko (2009). V návaznosti na decentralizovaný systém správy, přijaly své první politiky také finské regiony Jihozápadní Finsko (2006), Helsinky-Uusimaa (2007), Häme (2009) a Satakunta (2012), stejně jako několik finských (a dánských) měst, což ukazuje, že politika architektury byla také záležitostí regionálních a místních správ.

Současně se několik dalších zemí, které již politiku přijaly, rozhodlo revidovat své strategie politiky architektury. Kromě Nizozemska, které pokračovalo v revizi svého politického dokumentu každé čtyři roky (2005; 2008, 2012), patří do tohoto seznamu Skotsko (2007), Norsko (2009) a Irsko (2009). Všechny tyto země průběžně aktualizovaly a přidávaly nová témata, revidovaly cíle a navrhovaly nové akční plány zaměřené na podporu vysoce kvalitního vystavěného prostředí.

V návaznosti na tyto trendy přijala Rada EU druhý politický dokument, *Závěry EU o architektuře: V roce 2008 byly přijaty již zmíněné závěry o architektuře: Příspěvek kultury k udržitelnému rozvoji*. Tato nová politika EU zdůraznila význam architektury pro udržitelný rozvoj, posílila evropeizaci architektury jako předmětu veřejné politiky a podpořila rozvoj architektonických politik členských států (viz oddíl 2.1).

63. Teprve v roce 2000 byla vytvořena meziresortní pracovní skupina, která definovala návrhy politik a opatření, a v roce 2002 byla přijata nová irská politika v oblasti architektury pod názvem *Akce v oblasti architektury 2002-2005*.

64. Další informace naleznete na adrese: <https://www.vlaamsbouwmeester.be/>

65. Myšlenku politiky designu ve Skotsku částečně ovlivnilo několik významných událostí: nová budova parlamentu, rok architektury v Glasgow a založení národního centra pro architekturu a design The Lighthouse.

5.11 - Druhá vlna vývoje národních politik architektury v Evropě (2002-2012).

Aby bylo možné zhodnotit dopad obou evropských politik na pokrok v národních/regionálních politikách, podpořil EFAP v roce 2012 průzkum o architektonických politikách v Evropě (viz oddíl 3.1). V době konání průzkumu mělo již 18 správních orgánů (včetně Islandu a Norska) oficiální dokument politiky architektury, zatímco dalších 14 správních orgánů uvedlo, že se nacházejí v různých fázích jejího vytváření nebo o ní aktivně uvažují.

Analýza pokroku v provádění jednotlivých politických dokumentů dospěla k závěru, že: "Při pohledu na vývoj národních politik architektury v EU dochází stejně jako u jiných veřejných politik k procesu evropeizace, kdy se každá země prostřednictvím srovnávání učí od ostatních a umožňuje větší konvergenci mezi politikami. Nicméně povahu a obsah politik nelze oddělit od ústavního, správního a politického rámce, v němž byla politika vytvořena." Zdá se, že obě usnesení EU jako taková měla pozitivní dopad na povzbuzení států k podpoře kvality designu jako předpokladu pro zlepšení kvality života jejich občanů (Bento 2012: 86).

Průzkum také ukázal, že politiky architektury jsou vytvářeny různými vládními odděleními v závislosti na konkrétním kontextu, ve většině případů ministerstvy kultury nebo životního prostředí, méně často ministerstvy veřejných prací nebo vnitra. V některých správních orgánech bylo vzhledem k průřezové povaze politiky architektury obtížné určit, kdo nese odpovědnost za její tvorbu a provádění, neboť ve většině zemí politika architektury byla společnou odpovědností (viz oddíl 4.1). Jedním z výstupů politiky architektury tak bylo zřízení nových specializovaných institucí (např. státních architektů nebo architektonických institucí) a rozvoj široké škály iniciativ a akcí, které dříve neexistovaly.

5.12 - Obsahy prvních komplexních politik v evropských zemích v letech 2012-2023

Od průzkumu EFAP se počet administrativ s komplexní politikou dále zvyšoval, přičemž několik dalších evropských zemí rovněž přijalo své první politiky, konkrétně: Chorvatsko (2012), Maďarsko (2015), Francie (2015), Portugalsko (2015), Česká republika (2015), Slovinsko (2017), Rakousko (2017), Švýcarsko (2020), Korutany (2021) a Srbsko (2023).

Na základě předchozí iniciativy organizací architektů a návrhu pracovní skupiny přijala chorvatská vláda první politiku v roce 2012. Politika stanovuje vysoké ambice pro vystavěné prostředí a pokyny pro budoucí vývoj s cílem dosáhnout vysoké architektonické kvality v Chorvatsku v období 2013-2020. Chorvatská politika definovala tři hlavní cíle: 1) stavební kultura jako předpoklad kvality vystavěného prostředí; 2) dosažení kvality vystavěného prostředí jako základu kvality života každého jednotlivce; 3) vytvořit kvalitní architekturu jako pobídku pro národní rozvoj a pokrok (Chorvatsko, 2013)⁶⁶.

Přestože národní zákon o architektuře existuje již od roku 1977, francouzská vláda po dlouhých přípravách a několika zprávách (Castelo Branco, 2021) přijala v roce 2015 první *národní strategii pro architekturu*. Tento strategický dokument stanoví šest jasných cílů, z nichž většina je podobná komplexním politikám jiných zemí, včetně snahy o zvyšování povědomí a rozvoj znalostí o architektuře pro širokou veřejnost a všechny veřejné i soukromé subjekty působící v oblasti urbanismu. Tyto cíle jsou rozděleny do 30 konkrétních opatření (Francie, 2015).

66. V současné době probíhá revize této politiky na období 2023-2030.

Ve stejném roce (2015) po dlouhém procesu schválily své první politiky také Portugalsko, Česká republika a Maďarsko. Portugalská politika je v evropském panoramatu výjimečná tím, že kombinuje politiku architektury a krajiny, jejímž cílem je ochrana ekologické funkce krajiny, zlepšení kvalitativních znaků zastavěných území a podpora identity místa (Portugalsko, 2015). O dva roky později (2017) přijalo národní politiku poprvé také Slovinsko a Rakousko. V roce 2020, po období rozsáhlých veřejných konzultací, švýcarská Spolková rada formálně přijala svou první federální politiku *Baukultur* (viz níže).

Nedávno (2023) přijalo Srbsko také národní politiku s názvem "*Architektura pro nás - Národní architektonická strategie Srbska na období 2023-2035*". Strategický dokument vypracovalo Oddělení pro politiku architektury, sektor pro bydlení a politiku architektury, komunální aktivity a energetickou účinnost v rámci Ministerstva výstavby, dopravy a infrastruktury (MCTI) a poté byl navržen srbské vládě ke schválení.

Hnutí *Baukultur*

Přestože Rakousko mělo již dříve tradici podpory iniciativ v oblasti architektonické kultury, v roce 2000 začalo hnutí zdola nahoru podporovat iniciativy týkající se architektury a vystavěného prostředí pod pojmem *Baukultur* (stavební kultura). Jak je uvedeno v kapitole 2.3.1, německý výraz *Baukultur* je holistický pojem, který se do češtiny překládá zjednodušeně jako stavební kultura, zahrnující všechny aspekty vystavěného prostředí i řízení návrhu a plánování, které za ním stojí. Hnutí zdola nahoru v Rakousku zahrnovalo širokou škálu odborníků, veřejných institucí a souvisejících zainteresovaných stran, což vedlo k parlamentní debatě na téma politiky architektury a stavební kultury (2004), po níž následovalo zveřejnění první rakouské zprávy o *baukultur* v roce 2006.

O rok později (2007) schválil rakouský parlament zřízení Poradního sboru pro *baukultur* (*Beirat für Baukultur*) jako poradního orgánu spolkové vlády, v němž mohou všechna ministerstva, zástupci spolkových zemí a další zainteresované strany navrhnout opatření ke zlepšení architektury a stavební kultury v Rakousku⁶⁷. Jedním z prvních opatření bylo pokračovat ve vypracovávání zprávy *Baukultur* v pětiletém rytmu, přičemž druhá zpráva byla zveřejněna v roce 2011 a třetí v roce 2017.

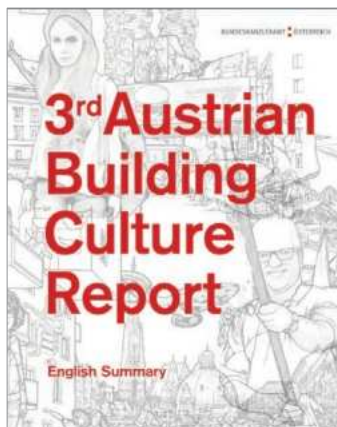
2006

2011

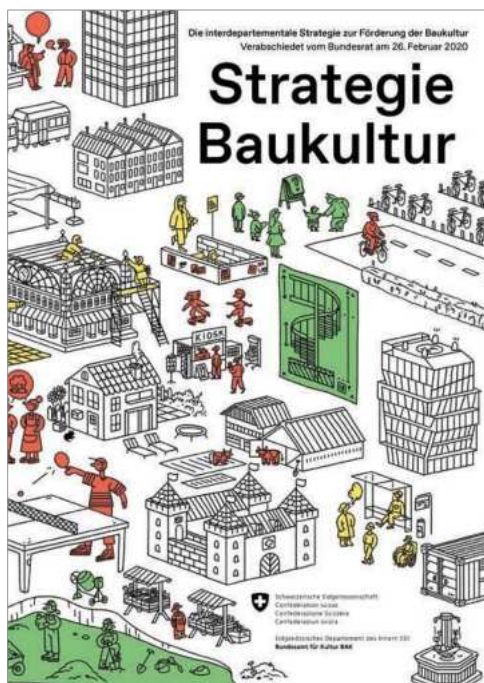
2017

2021

5.13 - Obálka čtyř rakouských zpráv o *baukultur* (2006-2021)

5.14 - Obálka švýcarské meziresortní strategie na podporu *Baukultur* (2020)

V roce 2017 přijala rakouská Rada ministrů na návrh poradního sboru své první "*Spolkové směrnice pro baukultur*". Spolkové směrnice zdůrazňují, že je zapotřebí komplexní strategie na spolkové úrovni, aby bylo možné zakotvit baukultur ve všech resortech na spolkové, zemské i místní úrovni. Cílem této politiky, která zahrnuje šest oblastí činnosti a 20 hlavních směrů, je podpořit baukultur a vytvořit širší společenské povědomí o jejích zásadách. Jejím cílem je zejména oslovit vedoucí představitel v politice, podnikání a veřejné správě, a to i prostřednictvím podpory informovanosti a účasti veřejnosti, výzkumu a předávání znalostí a zkušeností, jakož i koordinace a spolupráce napříč vládními vrstvami (Rakousko, 2017).

Čtvrtá rakouská zpráva o *baukultur* navrhla v roce 2021 zřízení *Agentury pro baukultur*. Ta by kromě jiných funkcí realizovala nový specializovaný rámec financování se zaměřením na podněcování kontaktů mezi aktéry stávající široké ekologie iniciativ a organizací *souvisejících* s *Baukultur*, aby v konečném důsledku podpořila vysoce kvalitní baukultur. Navrhované financování by se zaměřilo na čtyři oblasti: financování baukultur pro města a obce, financování výzkumu, poradenství a spolupráce a rozvoj kvality (Rakousko, 2021).

V témže roce spolková země Korutany přijala své první "*Směrnice pro baukultur*" a stala se tak jedinou spolkovou zemí v Rakousku, která zavedla spolkové směrnice pro baukultur na zemské úrovni, aby byly cíle *Baukultur* dlouhodobě zohledněny.

Mimo EU se švýcarská federální vláda v návaznosti na dvě iniciativy podporované Svazem inženýrů a architektů (SIA)⁶⁷ rozhodla v roce 2015 vypracovat svou první politiku pro *Baukultur*⁶⁸. V roce 2018 pozval Spolkový úřad pro kulturu evropská ministerstva kultury na mezinárodní konferenci, jejímž výsledkem byla Davoská deklarace (viz oddíl 2.3.1). V roce 2020 Spolková rada po období rozsáhlých veřejných konzultací formálně přijala první spolkovou politiku *Baukultur* s názvem "*Meziresortní politika na podporu Baukultur*".

67. Poradní sbor má 28 členů, mezi nimiž jsou zástupci všech spolkových ministerstev, spolkového realitního podniku a spolkového památkového úřadu, měst a obcí a 10 externích odborníků.

68. Viz: <https://www.sia.ch/de/themen/baukultur/>

69. Toto rozhodnutí bylo stanoveno ve švýcarské federální politice na podporu kultury "Kulturní poselství 2016–2020" v prosinci 2015: <https://www.parlament.ch/de/ratsbetrieb/suche-curia-vista/geschaefte?AffairId=20140096>.

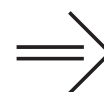
Švýcarská politika *Baukultur* klade zvláštní důraz na to, aby spolková vláda šla příkladem a podporovala kvalitní *baukultur*. Politika propojuje všechny činnosti různých federálních úřadů související s projektováním a definuje sedm strategických cílů a jedenačtyřicet opatření, která se zabývají aspekty zapojení veřejnosti, budování kapacit a spolupráce (ADD ref, 2020). Byla zřízena meziresortní pracovní skupina pro zlepšení komunikace a koordinace a pro spolupráci s příslušnými zúčastněnými stranami (viz 4.5). V roce 2021 byla zřízena platforma pro síťovou výměnu, *Forum Baukultur*, která sdružuje zástupce veřejné správy, akademické obce a občanské společnosti a projednává cíle a opatření k posílení mezioborové spolupráce.

V Německu, přestože dosud neexistuje žádná formální politika, jsou od roku 2000 stejné zájmy a iniciativy týkající se architektury a stavební kultury podporovány na spolkové úrovni, konkrétně Spolkovou nadací *Baukultur* (viz 4.4), a také na úrovni jednotlivých spolkových zemí (viz následující kapitola).

Revize architektonické politiky: nový impuls

Stejně jako v předchozím desetiletí se v roce 2010 několik evropských zemí a regionů, které již měly formální politiku architektury, rozhodlo přezkoumat a přijmout druhou (nebo třetí) generaci politických dokumentů, přidat nová témata a aktualizovat své akční programy. To je případ The Nizozemsko (2013, 2016, 2021), Skotsko (2013), Dánsko (2014), FI Helsinky-Uusimaa (2014), Lotyšsko (2015, 2022), Česká republika (2022), Irsko (2022) a Finsko (2022).

V Nizozemsku došlo po období vážné hospodářské recese k novému přístupu vlády, který znamenal změnu ve způsobu provádění politiky architektury v posledních 20 letech. Po zveřejnění pěti politik byl rozsah pozornosti rozšířen přijetím *akčního programu* zaměřeného na stimulaci prostorového navrhování ve vztahu ke společenským výzvám. Šestá verze politiky (2013-2016), přijatá od té doby jako akční program, definovala "kompaktní základní kulturní infrastrukturu" sestávající z jediného stimulačního fondu a jediného kulturního institutu. Nicméně cíl excelence v zadávání zakázek zůstal zachován, stejně jako cíl včasného začlenění návrhu do politických procesů národních programů a projektů. Zachováno zůstalo i poslání hlavního vládního architekta, o němž byla zmínka již dříve (oddíl 4.1.2). V roce 2021 byl přijat osmý a nejnovější nizozemský akční program podepsaný dvěma ministerstvy, jehož hlavním cílem je podpora využívání prostorového navrhování k podpoře vysoce kvalitního životního prostředí.

5.15 - Obálka nejnovější nizozemské architektonické politiky "Akční program prostorového navrhování 2021-24". (zdroj: Nizozemsko, 2021. anglická verze)

V roce 2013 Skotsko potřeby obnovilo svou politiku architektury a vypracovalo dokument s názvem "*Creating Places, A policy Statement on Architecture and Place for Scotland*". Nová skotská politika sloučila druhou politiku architektury (2007) s politikou urbanismu (2002) v jedinou politickou strategii zaměřenou na koncept placemakingu, která prosazuje stejná témata, ale s širším politickým programem. Také Litva přijala v roce 2015 novou politiku, na kterou v roce 2017 navázalo schválení národního zákona o architektuře, který překrývá první dva politické přístupy: legislativní a komplexní/strategickou politiku (viz předchozí oddíl).

Dánská vláda také v roce 2014 přezkoumala a přijala novou politiku architektury, která se zaměřuje na zapojení občanů, environmentální a sociální udržitelnost a údržbu budov ve venkovských oblastech. Revidovaná politika byla vypracována ve spolupráci s vysokým počtem ministerstev a zúčastněných stran a zahájil 62 iniciativ (49 iniciativ + 13 příkladů) v různých oblastech odpovědnosti ministerstev. V současné době dánská vláda připravuje novou verzi politiky. Od roku 2009 byly v Lotyšsku postupně přijaty tři komplexní politiky a strategie v oblasti architektury: první z nich, Hlavní směry politiky architektury 2009-2015, které sloužily jako základ pro Strategii architektury Lotyšska 2020, a druhá, Odvětvová strategie architektury 2015-2020. (schválená ministrem kultury); a pozdější, Strategie architektury Lotyšska 2022-2027, schválená ministrem kultury v roce 2022.

Irsko v roce 2022 také revidovalo svou politiku architektury s názvem "Místa pro lidi", která popisuje způsoby, jak podpořit a zakotvit kvalitu v architektuře a vystavěném prostředí. Cílem nové irské politiky je zvýšit zapojení veřejnosti do architektury a posílit postavení architektonické profese, zejména v rámci veřejné služby. Jejím cílem je také zvýšit kvalitu navrhování a zlepšit údaje a výzkum vystavěného prostředí (Irsko, 2022). Ve stejném roce revidovala a aktualizovala svou politiku s názvem "*Politika architektury a stavební kultury*" také Česká republika.

Po dlouhém procesu konzultací a dvaceti letech od první politiky revidovalo v roce 2022 svou politiku architektury s názvem "*Směrem k udržitelné architektuře*" také Finsko. Nová politika architektury (nazvaná *Apoli*), která má strategický charakter, nabízí "komplexní pohled na cílevědomý rozvoj finského vystavěného prostředí" (Finsko, 2022). Pod vedením dvou ministerstev, a to ministerstva Ministerstva školství a kultury a Ministerstva životního prostředí ve spolupráci s Ministerstvem hospodářství a zaměstnanosti je cílem nové politiky posílit spolupráci mezi různými zúčastněnými stranami ve Finsku. V této souvislosti *Apoli* nevytváří nové předpisy pro oblast navrhování a stavebnictví, ale definuje strategické směry pro všechny strany, které mají vliv na vystavěné prostředí, identifikuje prioritní výzvy a navrhuje opatření, která mají pozitivně ovlivnit a nasměrovat veřejné a soukromé subjekty ke konkrétním výsledkům v oblasti navrhování vystavěného prostředí (ibidem).

Na základě startegického politického přístupu je vytvořen soubor iniciativ, jejichž cílem je dosáhnout cílů udržitelnosti prostřednictvím přesvědčování, vyjednávání a informování, včetně různých opatření, jako jsou kampaně, propagace, výzkum, vzdělávání, školení, informování a komunikace. *Apoli* také zavádí vícerozměrný koncept - udržitelnost architektury - který přispívá k probíhající mezinárodní diskusi o tom, jak zlepšit kvalitu staveb a zvýšit vnímání vystavěného prostředí jako součásti kultury (Ibidem).

5.16 - Konceptní rámec "udržitelné architektury" nové finské politiky (zdroj: převzato z Finska, 2022)

Odvětvové politiky (typ 3)

Třetím typem jsou oficiální dokumenty, které nastiňují vládní politiku v oblasti architektury a urbanismu s odvětvovým rozměrem, které zahrnují menší počet oddělení a fungují v rámci specifických vládních kompetencí, jako je územní plánování, kulturní dědictví, životní prostředí nebo veřejné budovy. Ačkoli i jiné evropské správní orgány mohou mít oficiální politiky architektury s odvětvovým rozměrem, v průzkumu se na ně výslovně odvolávalo pouze pět z nich: Anglie (UK), Wales (UK), Vlámsko (BE), Brusel-hlavní město (BE) a Valonsko-Bruselská federace (BE).

Anglie (Spojené království)

Ačkoli vládní pokyny týkající se designu v Anglii sahají přinejmenším do roku 1966 (historie estetické kontroly v Anglii viz Punter, 1986), jeden z prvních pokusů definovat národní politiku navrhování v Anglii zahájil na počátku 90. let John Gummer, státní tajemník pro životní prostředí, vládním diskusním dokumentem *Quality in Town and Country* (zveřejněným v roce 1994). Cílem této iniciativy bylo zvýšit povědomí a podpořit pochopení významu dobrého návrhu a kvality budov a vystavěného prostředí jako celku (England, 1994). Jednou z jejích hlavních iniciativ byla *kampaň Urban Design Campaign*, která byla zahájena v roce 1995 s cílem podpořit širší diskusi, zejména na místní úrovni, o urbanistickém navrhování a jeho přínosu ke zlepšení vystavěného prostředí. Podporovala výměnu nápadů, návrhů a místních zkušeností, a tím upozorňovala na úvahy o urbanistickém navrhování v rané fázi procesu rozvoje. V návaznosti na práci Urban Task Force, které předsedal architekt Richard Rogers a jejímž cílem bylo vypracovat národní strategii na podporu urban revival britských měst, která byla uzavřena zprávou *"Towards an Urban Renaissance"* (UTF, 1999), se vláda v roce 1999 rozhodla zřídit Komisi pro architekturu a vystavěné prostředí (CABE), novou organizaci, jejímž úkolem je obhajovat, prosazovat a obhajovat kvalitu navrhování v rámci vlády i mimo ni (Macmillan, 2004).

Za 11 let svého působení vyvinula CABE velké úsilí o zvýšení standardů kvality navrhování ve vystavěném prostředí, obhajovala a prosazovala kvalitu navrhování a prováděla výzkum a vytvářela důkazy o hodnotě dobrého návrhu (Carmona et al., 2017). V roce 2011 však tehdejší vláda zrušila financování CABE, aby snížila veřejné výdaje. V reakci na to se několik institucí a jednotlivců spojilo do *Place Alliance*, organizace prosazující lepší místa a kvalitní prostředí a tlačící na politická opatření

2021

2022

5.17 - Anglický národní průvodce navrhováním (2021) a národní modelový kodex navrhování (2022).

ze strany vlády. Jedná se o volnou síť zainteresovaných stran, jejímž posláním je vést kampaň za kvalitu míst v Anglii, a to především prostřednictvím tvorby a šíření výzkumných podkladů⁷⁰.

Anglická vláda v roce 2018 stanovila rámec, který určuje národní očekávání v oblasti navrhování. Revidovaný Národní rámec politiky plánování (NPPF) uznává, že na kvalitě návrhu záleží a že plánovací orgány by měly zvyšovat standardy ve všech formách rozvoje, a poskytuje související národní pokyny, které zahrnují *Národní průvodce navrhováním (2020)* a *Národní vzorový kodex navrhování (2021)* na podporu používání kodexů navrhování v systému plánování⁷¹. V roce 2021 anglická vláda kromě jiných iniciativ zřídila nový *Úřad pro místo, který má vést a podporovat rozsáhlejší změnu kultury v oblasti navrhování*.

Wales (Spojené království)

V roce 2002 velšská vláda posílila zájmy architektury a designu v *dokumentu Technical Advice Note 12: Design*, jehož cílem bylo poskytnout rady, jak v rámci plánovacího procesu podpořit "udržitelnost prostřednictvím dobrého návrhu"⁷². Od svého přijetí prošla TAN 12 několika revizemi, nejpozději v březnu 2016. V nedávné době revidovaná Politika plánování ve Walesu (vydání 11) z roku 2021 zdůrazňuje hodnotu dobrého návrhu pro dosažení lepších míst a definuje soubor cílů dobrého navrhování, které je třeba zohlednit v procesu plánování.

5.18 - Velšské technické poradenství 12: Design (verze 2009 a 2016)

70. Další informace: <http://placealliance.org.uk/>

71. Další informace: <https://www.gov.uk/guidance/design>

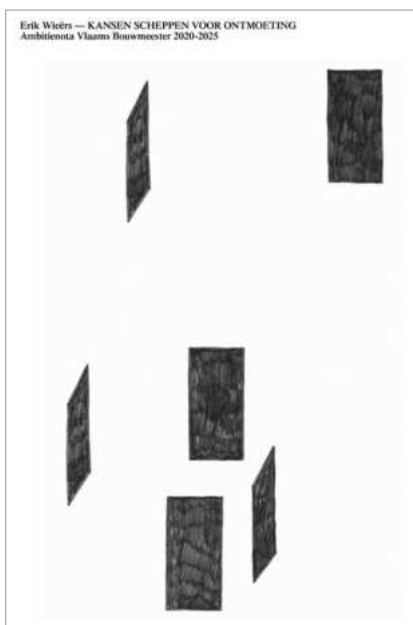
72. Další informace: <http://wales.gov.uk/topics/planning/policy/tans/tan12/?lang=en>

V roce 2002 také velšská vláda zřídila *Komisi pro design ve Walesu* (DCFW), jejímž úkolem je prosazovat vysoké standardy v architektuře a urbanismu a zlepšovat vystavěné prostředí ve Walesu. Za tímto účelem poskytuje DCFW po celých dvacet let své činnosti poradenství v oblasti navrhování veřejnému i soukromému sektoru a propaguje a propaguje výhody dobrého návrhu v celé zemi. DCFW poskytuje objednaným klientům podporu v oblasti projektování tím, že jim pomáhá a vede je v raných fázích přípravy zadání, jakož i pomoc při zajišťování správného projekčního týmu a národní služby posuzování návrhů pro včasné konzultace plánů a projektů a přístup k nezávislým víceoborovým odborníkům. DCFW také nabízí specializované školení pro místní úřady, odborníky a praktiky (např. akreditace pro Building for Life 12 Wales)⁷³. Organizuje a podporuje také několik akcí a sítí, jejichž cílem je zvýšit povědomí, podnítit širší diskusi a informovat o přínosech dobrého návrhu. Kromě toho vydává celou řadu publikací a online případových studií o navrhování a procesu navrhování.

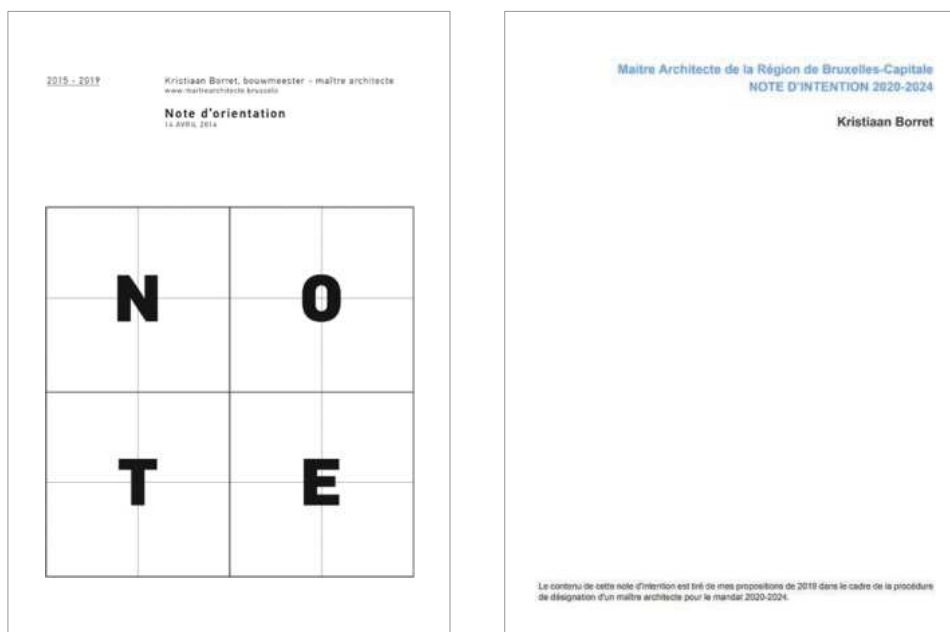
Flandry (Belgie)

Ačkoli Vlámsko nemá žádný komplexní/strategický politický dokument, v roce 1999 vlámská vláda vytvořila pozici vládního architekta (Bouwmeester), který má dlouhodobě podporovat regionální vládu při přípravě a realizaci politiky architektury, která podporuje vysokou kvalitu architektury a vystavěného prostředí v regionu (Schreurs, 2000, s. 63). V rámci této působnosti poskytuje vládní architekt nezávislé poradenství napříč vlámskou veřejnou správou na regionální i místní úrovni. Jedním z hlavních úkolů kanceláře je poskytovat podporu a poradenství veřejným činitelům v oblasti rozvojových projektů a aktivně přispívat k rozvoji politiky, poradenství a iniciativ souvisejících se sociálními výzvami a jejich důsledky a možnostmi z hlediska vysoce kvalitního projektování a výstavby (viz rámeček 4.2).

V tomto rámci předkládá vlámský vládní architekt každé čtyři roky vládě ke schválení politický dokument, který definuje jeho ambice pro region a hlavní směry práce v rámci jeho mandátu. Nejnovější politický dokument nese název: "Ambice vlámského vládního architekta 2020-2025: *Vytváření příležitostí pro setkávání*".

5.19 - Poslední dvě politiky vlámské vlády Architekt (2017-20 / 2020-2025)

5.20 - Přední strana dvou nejnovějších politik vládního architekta (Bouwmeester) regionu hlavního města Bruselu (2015-19 / 2020-24) .

Brusel-hlavní město (Belgie)

Stejně jako ve Vlámku zřídila vláda regionu hlavního města Bruselu v roce 2009 pozici vládního architekta (Bouwmeester Maître Architecte - BMA). Posláním bruselského vládního architekta je podporovat kvalitu vystavěného prostředí, a to jak z hlediska architektonického, tak z hlediska urbanistického plánování / navrhování veřejných prostranství v regionu, a prosazovat tak ambice Bruselu v oblasti rozvoje měst. S malým týmem, který zaměstnávají orgány plánování regionu, působí BMA také jako částečně nezávislá pozice, která pomáhá, radí a povzbuzuje veřejné i soukromé klienty, aby věnovali pozornost kvalitě návrhu, a to pomocí různých neformálních nástrojů, které jsou zkoumány v následující kapitole⁷⁴ .

BMA hlavního města Bruselu rovněž vydává politický dokument, jehož poslední verze nese název "*Note d'orientation*" a který stanoví klíčové zásady pro její mandát na období 2020-24. Od roku 2019 stanovuje bruselská legislativa v oblasti územního plánování CoBAT (Code Bruxellois de l'Aménagement du Territoire, článek 11) oficiálně pozici vládního architekta (*Bouwmeester*) a ukládá nutnost přezkoumání návrhu ze strany BMA u všech žádostí o stavební povolení nad 5000 m².

73. Další informace: <http://dcfw.org/>

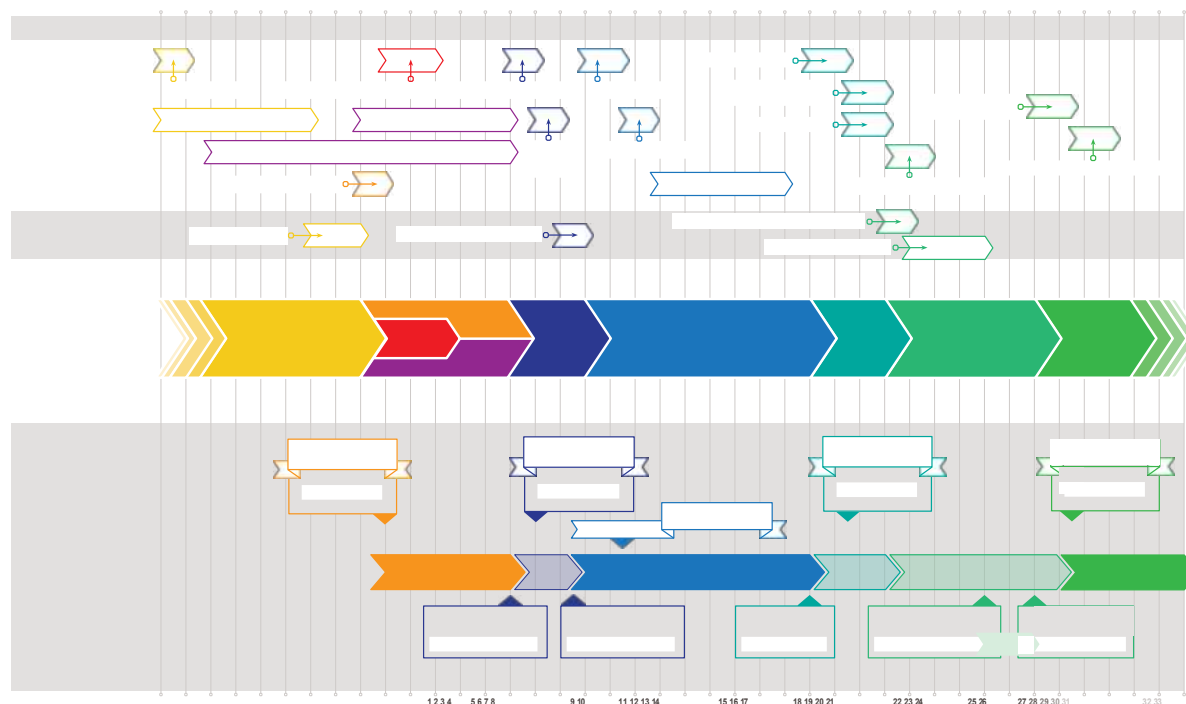
74. Další informace: <http://bma.brussels/>

Valonsko-bruselská federace (Belgie)

Přestože Valonsko-bruselská federace nemá komplexní dokument politiky architektury, sleduje stejné cíle prostřednictvím zřízení specializovaného oddělení "Jednotka architektury" (Cellule architecture) v roce 2007. Útvar architektury si klade za cíl podporovat kvalitu architektury ve Valonsku-Bruselu, která je vyjádřena třemi hlavními cíli:

1. *Zaručit architektonickou kvalitu budov a prostor přístupných veřejnosti. Za tímto účelem Útvar pro architekturu vypracoval řadu standardních dokumentů v podobě praktického průvodce, který má usnadnit práci místních provozovatelů (volba postupu, zadání, časový harmonogram, organizace poroty, rámec předběžné analýzy souborů, atribuce atd.) Poskytuje také podpůrný servis veřejným zadavatelům zakázek na určení projektanta (pomoc s vypracováním programů, identifikace omezení, vytvoření příznivých podmínek pro hladký průběh soutěže týmů, komunikace atd.) (viz 5.16);*
2. *Podporovat a rozvíjet začlenění uměleckých děl do veřejných budov;*
3. *Podporovat architekturu jako kulturní disciplínu prostřednictvím politiky realizace a podpory veřejných i soukromých iniciativ, které se podílejí na identifikaci, propagaci a posilování architektury a souvisejících oborů.*

V tomto rámci přijalo ministerstvo kultury v roce 2017 kulturní politiku Valonsko-bruselské federace pod názvem "Podnikání v kultuře a způsoby financování kultury", kde definovalo politická doporučení a stanovilo finanční rámec pro různá kulturní odvětví v regionu, včetně role architektury a designu jako kulturní disciplíny⁷⁵.

5.21 - Valonsko-bruselská federace "Praktický průvodce architektonickými zakázkami (fr. Guide Pratique des Marchés d'Architecture) je online nástroj, který má informovat a radit při zadávání veřejných zakázek (viz: marchesdarchitecture.be/; zdroj: Thomas Moor).

Nedávno, v roce 2019, založilo Ministerstvo kultury Valonska-Brusel *Kulturní institut architektury Valonsko-Brusel* (ICA-WB), aby vytvořilo místo setkávání a propagovalo architekturu v nejširším slova smyslu mezi odborníky i širší veřejností, včetně architektonických, krajinářských a urbanistických přístupů a projektů, které podporují budování kvalitního vystavěného prostředí⁷⁶.

Irsko (Rada pro umění)

Po dvoufázovém konzultačním procesu přijala Irská rada pro umění politiku v oblasti architektury s názvem *Championing Architecture*, která stanoví strategický akční plán na podporu architektonické kultury a propagaci přínosů kvalitní architektury. Architektura je v Irsku od prvního zákona o umění z roku 1951 vyhlášena uměleckou formou, čímž Rada pro umění získala jedinečnou zákonnou odpovědnost za rozvoj architektury jako umělecké formy. Rada pro umění vypracovala novou vizi do roku 2021, která doplňuje Národní politiku architektury podporou tvůrčí praxe architektů, obhajobou architektonické kultury a propagací přínosů kvalitní architektury v každodenním životě.

5.22 - Politika Rady pro umění Irska v oblasti architektury (2021-25)

Irská rada pro umění od roku 2010 realizuje program financování pod názvem "*Engaging with Architecture Scheme*". Cílem tohoto programu je podporovat inovativní a vysoce kvalitní iniciativy, které jsou zaměřeny na zlepšení a rozšíření zkušeností veřejnosti s architekturou a jejího zapojení do ní. Program financuje kulturní projekty a iniciativy a je otevřen jednotlivcům, místním orgánům a organizacím⁷⁷.

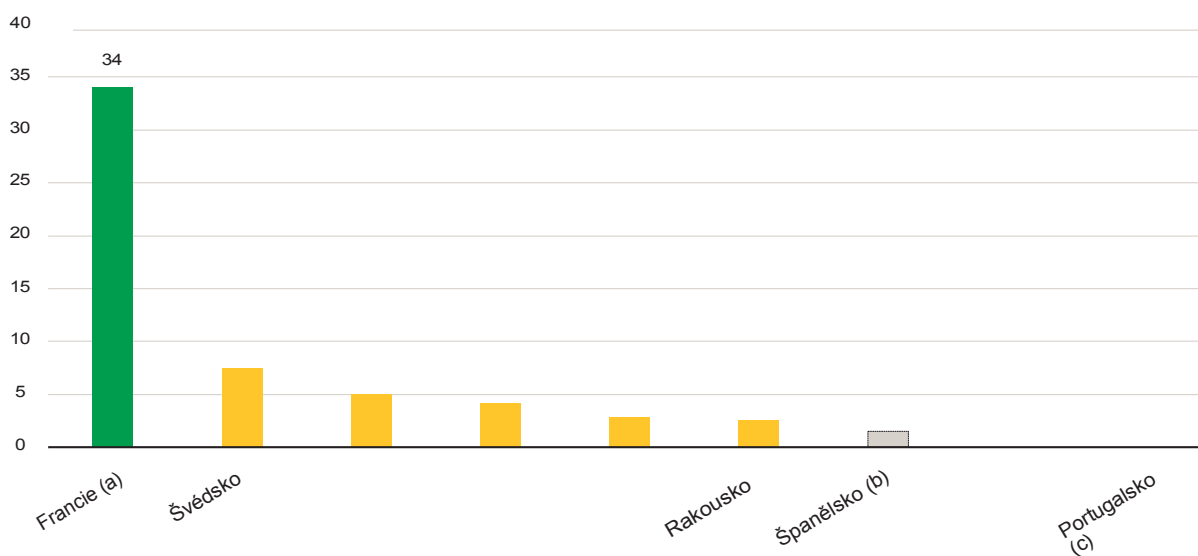
75. Ministère de la Culture de la Fédération Wallonie-Bruxelles s názvem: "Bouger la lignes, Coupole - Entrepreneurat culturel et modes de financement de la culture", 2017.

76. Další informace: <https://ica-wb.be/>

77. Další informace: <https://www.artscouncil.ie/Funds/engaging-with-architecture-scheme/>

5.1.2 Politický rozpočet

Pokud jde o rozpočet na politiku architektury, pouze malý počet zemí uvedl, že má na provádění politiky architektury přidělený roční rozpočet. Jedním z důvodů nedostatku informací je pravděpodobně obtížnost určení ročního průměru státní podpory architektury, protože kategorizace různých zdrojů financování napříč politickými sektory není snadný úkol. Kromě toho se výše zdrojů, které jsou k dispozici na realizaci politiky, v jednotlivých zemích liší, přičemž je třeba vzít v úvahu několik kontextových faktorů, abychom měli k dispozici úplný údaj o skutečné výši veřejných investic do podpory kvality designu a architektury (např. některé země mají kulturní centra architektury nebo nezávislé komise pro navrhování podporované z veřejných prostředků, které nejsou zahrnuty do rozpočtu politiky architektury, zatímco v jiných správních orgánech může být tato oblast zahrnuta do rozpočtu politiky).

- a) Včetně architektury a památek.
- b) Odhadovaný roční rozpočet na propagaci architektury a designu.
- c) Roční rozpočet na politický vzdělávací projekt (2023-25).

5.23 - Roční rozpočet na politiku architektury (průměr) v různých evropských jurisdikcích v milionech eur (informace shromážděné v rámci průzkumu ACE v roce 2022)

Pokud se podíváme na čísla, vidíme, že francouzský roční rozpočet (34 milionů eur) je ve srovnání s ostatními zeměmi velmi vysoký - je to proto, že zahrnuje roční rozpočet pro architekturu a památky (např. granty na podporu architektury a zachování kulturního dědictví), jakož i provozní náklady národního kulturního centra pro architekturu a památky (Cité de l'Architecture et du Patrimoine).

Při shrnutí finančních prostředků, včetně administrativních dotací pro orgány, vykazuje Švédsko nejvyšší roční rozpočet na provádění své politiky navrhovaného životního prostředí (přibližně 7,5 milionu EUR), který je rozdělen do různých úkolů pro hlavní vnitrostátní veřejné agentury odpovědné za politiku architektury a politiku navrhovaného životního prostředí:

- *Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování* (Boverket) má od roku 2018 vládní úkol koordinovat a posilovat práci v rámci politiky architektury a navrhovaného životního prostředí (14,2 milionu SEK ročně); včetně práce s Radou pro udržitelná města;
- *Národní centrum pro architekturu a design* (ArkDes) má za úkol sledovat národní cíle politiky v oblasti architektury a designu a sledovat dopady politiky v této oblasti nad rámec svého úkolu být muzeem a plnit další povinnosti spojené s funkcí úřadu (5,6 milionu eur ročně). ArkDes také dostává další 0,4 milionu eur ročně na zajištění výzkumné funkce pro navržené životní prostředí;
- *Form/Design Center* v Malmö zodpovědné za koordinaci jižního Švédska (nevládní organizace) dostalo za úkol propagovat a poskytovat místo pro setkávání architektury, designu a uměleckých řemesel a spolupracovat s příslušnými aktéry v této oblasti (3 miliony SEK);
- Švédská vláda rovněž rozhodla o konkrétních a časově omezených vládních úkolech v rámci politiky navrhovaného životního prostředí, jako je finanční podpora inovativních a udržitelných projektů budování komunit ve dvou severních okresech Švédska⁷⁸.

Švýcarský federální úřad pro kulturu má po Švédsku druhý nejvyšší roční rozpočet na provádění politiky *Baukultur* (5 milionů eur ročně). Švýcarský rozpočet politiky *Baukultur* vychází ze široké koncepce a podporuje aktivity veřejných a nevládních organizací (sdružení, nadace atd.) nebo projekty (aplikovaný výzkum, zvyšování povědomí, vzdělávání, participace atd.), které mohou přispět k cílům politiky *Baukultur*.

Nizozemsko vyčleňuje na realizaci "*Akčního programu pro architekturu a prostorový design*", který zajišťuje Ministerstvo školství, kultury a vědy (MECS) a Ministerstvo vnitra a vztahů s královstvím (MIKR), rozpočet ve výši 4,5 milionu eur ročně. Největší podíl připadá na program Stimulus s ročním rozpočtem 2,4 milionu eur. Následuje rozpočet pro Radu vládních poradců s 1,2 milionu EUR ročně⁷⁹. Dále je k dispozici 450 000 EUR ročně na Agendu navrhování a Dialog o navrhování a zbývající prostředky (1,3 mil. EUR) jsou k dispozici pro Meziresortní platformu, Průvodce navrhování prostředí, posilování kompetencí (včetně vládní ceny Zlatá pyramida) a doplňkový design-based výzkum pro strukturální uplatnění navrhování v rámci vlády. V souvislosti s Agendou navrhování podávají ministerstva každoročně Sněmovně reprezentantů zprávu o pokroku a dopadech akčního programu.

78. K realizaci politiky navrhovaného obytného prostředí přispívají v rámci svých úkolů také švédské orgány Národní památková rada (RAÄ) a Švédská agentura pro veřejné umění. Například:

– Národní rada pro kulturní dědictví (RAÄ) byla pověřena třemi vládními úkoly k provádění této politiky: Kulturně-historické hodnoty v procesu plánování a výstavby; Veřejné umění související s budovami, iniciativy pro zvyšování znalostí, společně se Švédskou radou pro umění; Veřejné umění související s budovami, metodická podpora kulturně-historického hodnocení, rovněž společně se Švédskou radou pro umění;

– Švédská agentura Public Art Agency obdržela tři zakázky na realizaci této politiky: Jak může být výtvarné umění nebo design integrován při výstavbě státu (zpráva za rok 2021); Veřejné umění znalostních center (zpráva za rok 2020); Veřejné umění jako kulturní dědictví (zpráva za rok 2019);

– RAÄ, ArkDes a Public Art Agency Sweden budou každoročně podávat zprávy o realizovaných iniciativách a výsledcích práce na provádění politiky pro navržené životní prostředí, a to jak v rámci příslušného orgánu, tak ve spolupráci s Boverketem.

Další iniciativy, které lze zmínit, jsou iniciativy státní výzkumné rady Formas, jako například Designed living environment health and wellbeing (Gestaltad livsmiljö för hälsa och välbefinnande - Formas) a Artist and researchers take on public spaces and living environments in ten new research projects (Konstnärer och forskare tar sig an offentliga rum och livsmiljöer i tio nya forskningsprojekt - Formas).

79. Z toho 480 000 EUR poskytuje MECS a MIKR a zbytek přispívají ostatní resorty.

Skotsko (Spojené království) je na čtvrtém místě s ročním rozpočtem téměř 3 miliony eur na realizaci svého programu "*Architektura a místní politika*". Ačkoli se rozpočet v průběhu času měnil a byl rozdělen mezi různé iniciativy, velká část tohoto rozpočtu je určena na podporu činnosti skotské organizace Architect and Design Scotland (A+DS), která je skotským národním leaderem v oblasti architektury, urbanismu a tvorby míst (viz oddíl 4.1.3).

Následuje Rakousko s ročním rozpočtem ve výši 2,5 milionu eur, který je rozdělen do dvou bloků: rozpočet pro poradní sbor *Baukultur* (300 000,00 eur ročně) a rozpočet na financování architektury a designu (2,2 milionu eur) na podporu aktivit v této oblasti (např. dotace pro Domy architektury působící v devíti regionech po celé zemi).

Ačkoli ve Finsku neexistuje roční rozpočet spojený s politikou architektury, podle zprávy Centra pro výzkum kulturní politiky Cupore (2021) autoři odhadují, že v roce 2019 získal sektor architektury něco přes 4 miliony eur ze státních prostředků, přičemž největší podpora jde na provoz *Informačního centra architektury* (ArchInfo) (Jakonen et al., 2021, s. 46). Z toho vyplývá, že absence informací o ročním rozpočtu politiky architektury neznamená, že do kulturní podpory architektury a designu nejsou investovány žádné veřejné prostředky. Ve Finsku, a podobně v některých zemích již existuje strukturovaná kulturní infrastruktura, která podporuje a propaguje kvalitu architektury.

Dalším příkladem může být Španělsko, kde je reakce nutně roztržštěná: v duchu španělského zákona je na obnovu architektonického dědictví vyčleněno přibližně 50 milionů eur ročně a 1,5 milionu eur na činnost subjektů, které podporují architektonickou kvalitu⁸⁰. Kromě toho všechny španělské regiony vyčleňují finanční prostředky na architektonické dědictví. Jako příklad lze uvést regionální ministerstvo kultury katalánské vlády, které na obnovu kulturního dědictví vyčleňuje přibližně 2 000 000 eur ročně, přičemž na regionální úrovni existuje také rozpočet na podporu současné architektury. Kromě toho nový španělský zákon o architektuře zřizuje dvě nové instituce, "Dům architektury" a "Národní radu pro vysoce kvalitní architekturu", jejichž související rozpočet bude brzy definován.

V Severním Irsku (Spojené království) sice politika v oblasti architektury a vystavěného prostředí také nemá přidělený rozpočet, ale na podporu ministerské poradní skupiny pro architekturu a vystavěné prostředí (MAG), která podporuje provádění politiky, je vyčleněn roční rozpočet ve výši přibližně 70 000 EUR ročně. MAG účinně podporuje politiku v řadě oblastí, jako je například: poskytování posouzení návrhů, rozvoj přístupu k vypracování plánů na oživení hlavních ulic, ovlivňování přípravy zadávacích řízení s cílem zajistit lepší výsledky, zprostředkování celostátně významných projektů atd.⁸¹.

V Portugalsku, ačkoli jeho národní politika architektury také nemá rozpočet na provádění, byl nedávno vyčleněn zvláštní rozpočet na provádění tříletého politického programu, jehož cílem je vypracovat a provádět národní strategii vzdělávání v oblasti architektury a krajiny zaměřenou na mladou generaci a školní prostředí.

5.1.3 Pokrok v provádění

Při pohledu na empirické údaje je třeba zdůraznit, že v posledních 30 letech došlo k pozoruhodnému nárůstu počtu správních orgánů, které vypracovaly formální politiku architektury na národní a regionální úrovni. Tento počet se zvyšuje od počátku devadesátých let a očekává se, že v následujících letech bude dále růst. Navzdory rozdílu v přístupech bude Evropa brzy pokryta národními/regionálními politikami architektury.

5.24 - Vývoj dokumentů politik architektury v Evropě (upraveno podle Bento, 2012)

80. V roce 2022 bylo výjimečně vyčleněno 600 milionů eur na energetickou účinnost budov a 20 milionů eur na realizaci plánů městské agendy ve Španělsku v rámci programu Next generation Europe.

81. <https://www.communities-ni.gov.uk/landing-pages/mag-ministerial-advisory-group-architecture-and-built-environment-northern-ireland>

Přestože v této zprávě není prostor pro systematickou analýzu procesu tvorby politik a rozdílů mezi jednotlivými politikami, lze zdůraznit následující zjištění:

- *Neustálé šíření politik architektury v Evropě* - před přijetím usnesení Rady EU v roce 2001 přijalo politiku architektury pouze 9 správních orgánů; po přijetí usnesení (2001) a do přijetí závěrů Rady EU o architektuře (2008) přijalo oficiální dokument dalších 10 správních orgánů. Po přijetí Závěrů Rady (2008) až do Závěrů Rady (2021) přijalo politiku dalších 15. V roce 2008 bylo přijato dalších 15 dokumentů. Po přijetí Davoského prohlášení (2018) až do současnosti se k nim přidaly také další dvě;
- *Převaha komplexní/strategické politiky* - 25 správních orgánů přijalo komplexní/strategickou politiku (68 %), protože pouze 6 správních orgánů má zákon o architektuře (18 %) a 5 správních orgánů uplatňuje sektorový přístup (15 %);
- *Nedávná vlna zákonů o architektuře* - za posledních šest let se počet správních orgánů se zákonem o architektuře ztrojnásobil; do roku 2017 měly politiku architektury ve formě zákona pouze dvě země, zatímco nyní jí má šest správních orgánů;
- *Správní orgány se dvěma politickými přístupy* - přestože francouzská vláda má od roku 1977 národní zákon o architektuře, v roce 2015 poprvé přijala národní strategii pro architekturu. V případě Litvy, přestože měla komplexní politiku z let 2005 a 2015, přijala vláda národní zákon o architektuře rovněž v roce 2017;
- *Odvětvový přístup zůstává nízký* - počet správních orgánů s odvětvovým přístupem zůstává nízký (5). Navzdory neexistující komplexní politice mají belgické regiony prospěch z robustního systému vládních architektů a specializovaných veřejných divizí (v případě Valonska) spolu s architektonickými kulturními centry, které realizují a sledují stejné cíle;
- *Vývoj Baukultur* - na základě uceleného konceptu *Baukultur* se k této skupině připojily i země, které dosud nepřijaly politiku architektury kvůli federálnímu vládnímu systému (Rakousko a Švýcarsko);
- *Mimo EU přijaly komplexní politiku architektury také správní orgány* - Island, Norsko, Srbsko a Švýcarsko; dále Skotsko - Spojené království a Severní Irsko - Spojené království);
- Dvě třetiny správních orgánů se stále nacházejí v první generaci svých politických dokumentů;
- *Třetina správních orgánů své politiky přezkoumala* - Nizozemsko přezkoumává své politiky v oblasti architektury každých pět let; Česká republika, Dánsko, Finsko, Lotyšsko, Irsko, Anglie (Spojené království), Wales (Spojené království), Skotsko (Spojené království), Švédsko a Norsko přezkoumaly své politické dokumenty, ale s různými časovými harmonogramy. Například Finsko po více než dvaceti letech revidovalo svou první politiku (1998) a v roce 2022 přijalo druhý a revidovaný politický program zaměřený na udržitelnou architekturu.

5.2 Administrativy, které plánují vypracovat politiku

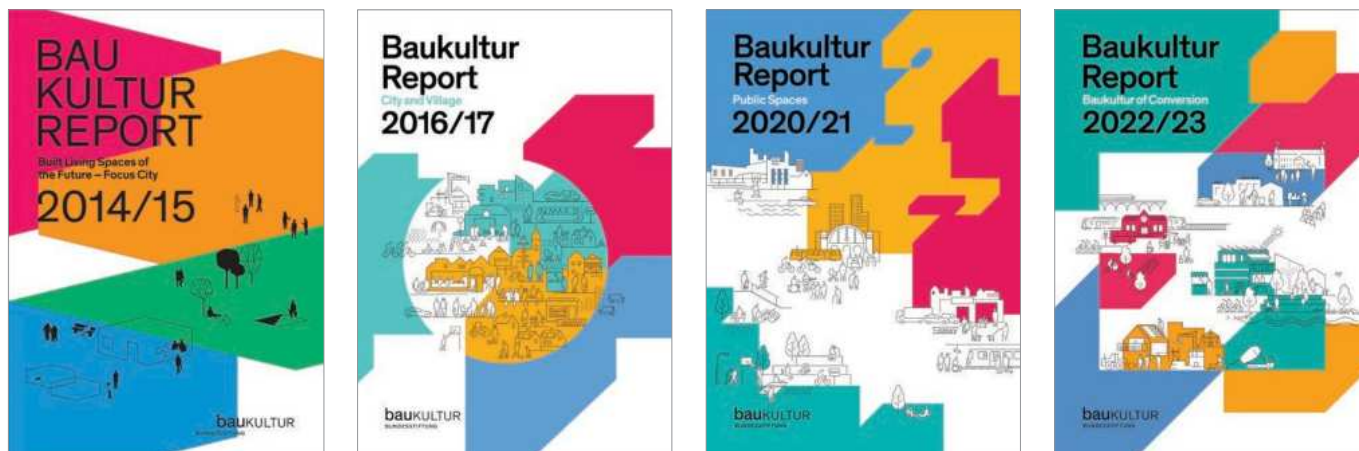
Ve skupině administrativ, které nemají oficiální dokument o politice v oblasti architektury, sedm správních orgánů uvedlo, že plánují v blízké budoucnosti takový dokument přijmout: Kypr, Itálie, Malta, Německo, Polsko, Rumunsko a Řecko. To však neznamená, že půjde o konsenzuální nebo rychlý proces. Stejně jako v případě všech veřejných politik mohou politický proces zdržovat nabitá vládní agenda, různé pohledy na to, jaké by měly být cíle politiky, volební cykly a hospodářské cykly (Bento, 2017). V této skupině správních orgánů Německo prosazuje přístup založený na stavební kultuře (*Baukultur*), podobně jako Rakousko a Švýcarsko, a Itálie prosazuje legislativní přístup, podobně jako Francie a další.

Kypr

Přestože na Kypru neexistuje žádná formální politika architektury na národní úrovni, jsou politiky v oblasti navrhování zahrnuty do všech zákonem stanovených plánů územního rozvoje, které jsou připravovány v rámci zákona o městském a venkovském plánování - včetně místních plánů, územních plánů a prohlášení o politice pro venkov. Všechny tyto nástroje obsahují zásady týkající se architektonické kvality a obsahují přílohu se *Zásadami a pokyny pro estetické zlepšení a zvýšení kvality vystavěného prostředí*. Většina z nich byla zavedena v 90. letech 20. století a výrazně se rozvinula v desetiletí po roce 2010. Kromě toho byla přijata samostatná národní politika architektonických soutěží na veřejné budovy.

Německo

Německo od roku 2000 velmi aktivně podporuje diskuse, debaty a publikace o architektuře a stavební kultuře v rámci konceptu stavební kultury (*Baukultur*)⁸². V roce 2000 zahájilo německé Spolkové ministerstvo stavebnictví iniciativu *The Architecture and Baukultur*, jejímž cílem je podnítit a zaměřit veřejné diskuse o kvalitě plánování a výstavby v Německu. Iniciativa podpořila řadu workshopů a akcí, které se zabývaly *Baukultur* v Německu. Byly vydány dvě zprávy, první v roce 2001 s názvem *Zpráva o stavu stavební kultury v Německu. Výchozí situace a doporučení*; a druhá v roce 2005 s názvem *2. zpráva o stavu stavební kultury v Německu - informace, argumenty a koncepce*⁸³.

5.25 - Obálky čtyř zpráv *Baukultur* v Německu (zleva doprava: první dvě 2014/15 a 2016/17 a poslední dvě 2020/21 a 2022/23; zdroj: Spolková nadace *Baukultur*)

82. Německý výraz *Baukultur* je široký pojem, který se do češtiny překládá jako stavební kultura a který zahrnuje všechny aspekty vystavěného prostředí, jako je prostorový, infrastrukturní, sociální a ekonomický kontext měst a kulturní krajiny, a všechny procesy, které se týkají vytváření dobře navrženého prostředí. Koncept tedy integruje architekturu, stavební inženýrství, městské a regionální plánování, zájmy památkové péče, krajinářskou architekturu, interiérový design a umění pro veřejné budovy.

83. NĚMECKO, *Zpráva o stavu stavební kultury v Německu. Výchozí situace a doporučení*; Německé ministerstvo dopravy, stavebnictví a bydlení, Berlín, 2001.

V roce 2006 schválila německá spolková vláda zákon o zřízení Spolkové nadace *Baukultur*⁸⁴. Nadace sídlí v Postupimi a působí jako nezávislá a aktivní platforma pro všechny otázky týkající se architektury a *Baukultur* (viz kapitola 4.2.3). Během zasedání EFAP, které se konalo v dubnu 2007 vydala spolková vláda v Hamburku třetí publikaci s názvem *Baukultur! - Plánování a výstavba v Německu*. V listopadu 2014 vydala nadace první dvouletou zprávu *Baukultur (2014-15)*, přičemž každé dva roky tuto zprávu o stavu opakuje a upozorňuje na různé tematické oblasti *Baukultur* (Město a vesnice, Veřejná prostranství, Kultura přeměny, dále: infrastruktura), z nichž poslední byla vydána v roce 2022.

Na zemské úrovni existuje také široká škála iniciativ *Baukultur*, které vedou jednotlivé zemské vlády, jako je udělování cen, podpora kulturních nadací a nevládních organizací, podpora kultury soutěží v oblasti navrhování, poskytování dotací pro poradní sbory pro navrhování atd. V tomto rámci německá spolková vláda v roce 2019 oznámila svůj záměr vypracovat národní politiku *Baukultur*, která bude předložena k veřejné konzultaci a bude vycházet z Davoské deklarace. Nedávno, v roce 2022, zřídilo německé spolkové ministerstvo pro bydlení, rozvoj měst a výstavbu pracovní skupinu a poradní sbor pro vypracování prvních "Spolkových směrnic pro stavební kulturu v Německu", jejichž přijetí se očekává v roce 2024.

Ačkoli zatím neexistuje žádná oficiální politika, spolková vláda nadále podporuje několik iniciativ souvisejících s touto oblastí politiky, například *Mezinárodní stavební výstavy (IBA)*⁸⁵. Kromě toho spolkové ministerstvo provádí prostřednictvím Spolkového ústavu pro výzkum stavebnictví, urbanismu a územního rozvoje výzkum v otázkách *Baukultur*, tj. zavedení *Baukultur* do reformy stavebnictví a zavedení principů *Baukultur* do spolkového stavebního práva a zemského stavebního práva. Dalším tématem je posílení šíření znalostí veřejnosti o dobrém návrhu a vystavěném prostředí v rámci veřejného dialogu a vzdělávání.

Řecko

Řecké ministerstvo kultury v současné době plánuje vypracovat společnou politiku architektury s ministerstvem životního prostředí a sdružením architektů, která by doplnila vnitrostátní právní předpisy týkající se kulturního dědictví, stavebnictví a územního plánování.

Itálie

V roce 2008 schválila italská Rada ministrů na základě legislativního přístupu návrh zákona o kvalitě architektury (*Legge-Quadro Sulla Qualità Architettonica*). Návrh zákona byl zaslán italskému Senátu, ale nebyl schválen⁸⁶. V roce 2018, v návaznosti na další iniciativy, schválil kongres Národní rady architektů manifest požadující zákon o architektuře, podobně jako ve Francii a Katalánsku. Následovalo občanské hnutí vedené Národním muzeem umění 21. století MAXXI, které prosazovalo vytvoření italského zákona o architektuře⁸⁷. Nedávno, v prosinci 2020, schválila Vyšší rada pro veřejné práce (CSLP) návrh Pokynů pro kvalitu architektury (*Linee guida per la qualità dell'Architettura*), který připravilo Ministerstvo pro kulturní dědictví. Očekává se, že Směrnice budou brzy formálně přijaty.

Malta

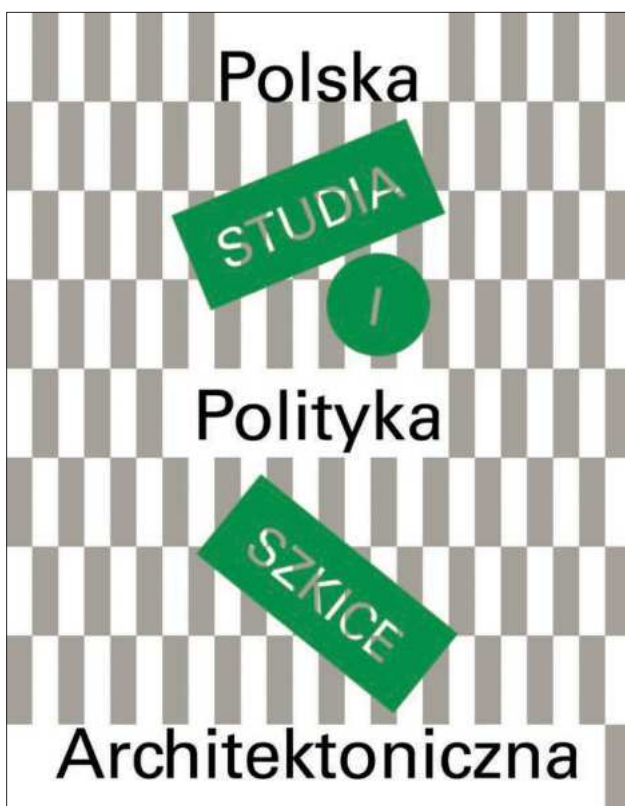
Nedávno zveřejněná Národní kulturní politika 2021 (NKP2021) určuje dvě priority (z osmi): "Rozvoj kulturní infrastruktury" a "Ochrana a zachování kulturního dědictví". Hlavními identifikovanými výstupy vyplývajícími z těchto priorit jsou (I) přijetí konceptu *Baukultur*, jak je identifikován v Davoské deklaraci (2018), jako zásad politiky v oblasti kulturní infrastruktury a pro všechny záležitosti týkající se role kultury ve vystavěném prostředí; a (II) vypracování samostatné politiky kulturního dědictví. NKP 2021 dále vyzývá ke zřízení stálého výboru složeného z odborníků na kulturní dědictví, nevládních organizací zabývajících se kulturním dědictvím a zástupců stavebního průmyslu, který by podporoval dialog o výzvách k dosažení udržitelnějšího a kvalitnějšího vystavěného prostředí. V současné době se připravují akční plány pro realizaci výše uvedených opatření (včetně časových harmonogramů a rozpočtů).

Rumunsko

V červnu 2019, během konference "Future Shapers ECAP", která se konala v Bukurešti, podepsaly Rumunský řád architektů (OAR) a Ministerstvo pro regionální rozvoj a veřejnou správu (MDRAP) společné prohlášení o vytvoření národní politiky architektury, jejímž cílem je vytvořit rámec pro otevřený rozhodovací proces založený na zásadách kvality a poskytnout nástroje, které pomohou zvýšit kvalitu vystavěného prostředí v Rumunsku. Pro roky 2024-2025 existuje záměr OAR vypracovat oficiální politiku ve spolupráci s ministerstvem rozvoje v korelaci s novou legislativou (územní plánování, urbanismus a stavební zákon).

Polsko

Přestože Komora architektů v roce 2009 předložila vládě návrh národní politiky architektury, k žádnému vývoji v této oblasti nedošlo. V roce 2016 polská vláda zřídila *Národní institut architektury a urbanismu* (NAU), jehož cílem je šířit a popularizovat znalosti o architektuře a urbanismu v celé zemi. NAU působí jako státní kulturní instituce a podporuje kampaně, výstavy, vzdělávací a ediční činnost s cílem zvýšit povědomí a propagovat kulturu kvalitního projektování. V roce 2020 NAU vydala manifest o významu politiky architektury, v němž shromáždila několik kritických analýz a příspěvků k definici a realizaci národní politiky architektury v Polsku (Chwaliboga, 2020).

5.26 - Obálka manifestu Národního institutu architektury a urbanismu (NAU) o politice architektury (2020)

84. Další informace: <http://www.bundesstiftung-baukultur.de/>

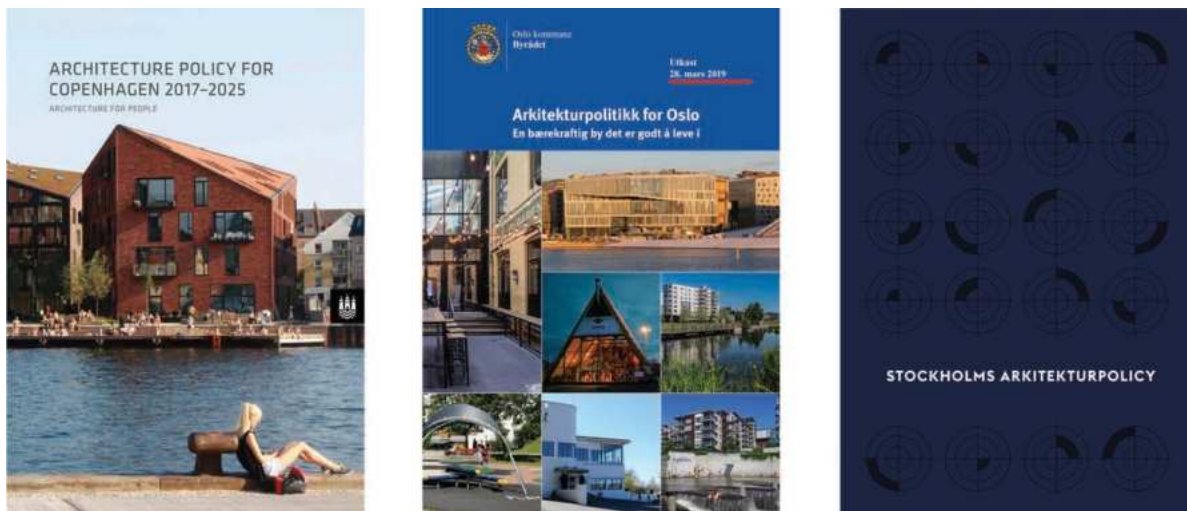
85. Další informace: <https://urbanmaestro.org/example/international-building-exhibition-iba/>

86. Italský zákon o architektuře z roku 2008 zavedl nástroje na podporu architektonické kvality, jako jsou soutěže, ceny pro mladé odborníky, povinnost vlády vyčlenit 2 % výdajů na nové budovy na doplnění uměleckých děl, tříletý plán architektonické kvality veřejných budov atd.

87. Další informace: <http://www.versounaleggeperlarchitettura.it/>

5.3 Komunální politiky architektury

Ačkoli se tento průzkum netýkal místní správy, je třeba zdůraznit, že stále více evropských místních správ již přijalo komunální politiky architektury podporující vysoce kvalitní navržené obytné prostředí. Podobně jako národní politiky je komunální politika architektury výhledovým a komplexním dokumentem, který vyjadřuje dlouhodobé cíle a strategii obce s pokyny a cíli pro architekturu a vystavěné prostředí v obci (Nilsson, 2019).

5.27 - Politika architektury v Kodani (2017), Oslu (2020) a Stockholmu (2021).

V tomto rámci komunální politiky architektury stanovují vysoké nároky na architekturu a vystavěné prostředí a podporují spolupráci mezi různými veřejnými a soukromými subjekty na místní úrovni. Vzhledem ke strategické (neregulační) povaze fungují komunální politiky architektury v ideálním případě jako neformální nástroj, který usměrňuje/koordinuje politická rozhodnutí týkající se architektury a rozvoje měst. Fungují také jako nástroj podporující propojení mezi mnoha odbory městského úřadu s kompetencemi v oblasti stavebnictví a územního plánování, čímž pomáhají prosazovat soudržnost a identitu - ať už jde o kvalitu budov, renovaci městských prostor, strategie přizpůsobení se klimatu, ochranu kulturního dědictví nebo projektování komunikací (Arkitektforeningen, 2020).

Jako příklad lze uvést, že v roce 2013 vypracovala vídeňská radnice pod záštitou odboru architektury a urbanismu v rámci širokého procesu politiku *Baukultur*, jejímž cílem je dále zvýšit kvalitu plánování a realizace městských projektů. Místní směrnice *Baukultur* mají sloužit jako podklad pro plánování a stavební projekty, podporovat vysokou kvalitu územního plánování a další rozšiřování komplexní stavební kultury. Kromě toho by měly informovat a usměrňovat městskou radu při její vlastní stavební činnosti, kde by měla být vnímána jako vzor vůči soukromým investorům. Tvrdí se, že státní a městské stavební projekty Vídně by měly sledovat základní principy kvality života, využitelnosti, udržitelnosti a participace (Vídeň, 2013).

V této souvislosti by se pro město Vídeň měly uplatnit následující zásady *Baukultur*:

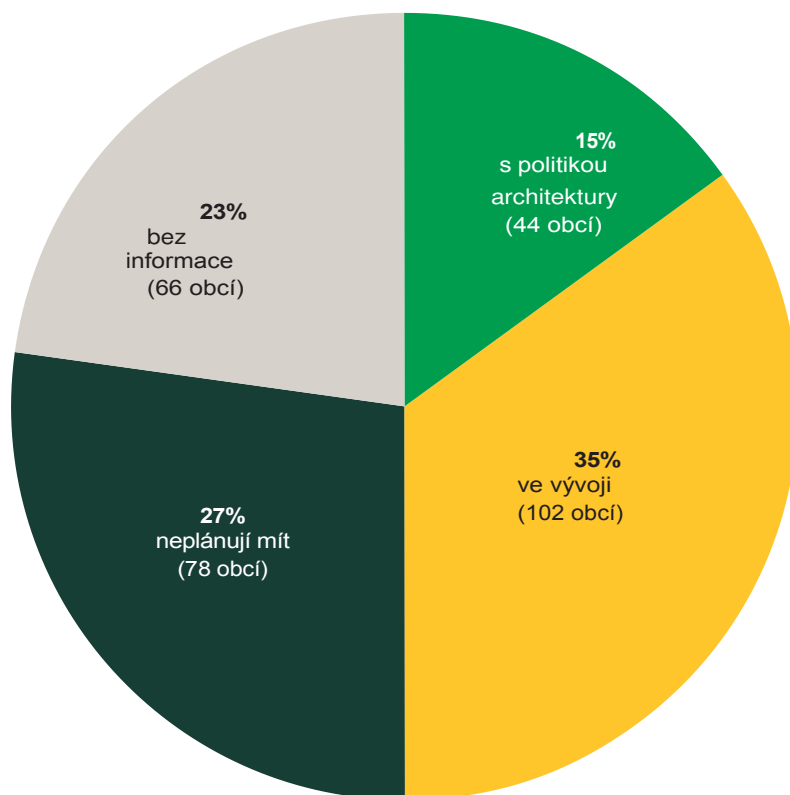
1. Zajistit pro obyvatele Vídně kvalitní vystavěné prostředí, které nabízí vysokou kvalitu života, a to jak v nových, tak ve stávajících budovách;
2. Přijímat rozhodnutí týkající se *baukultur* tak, aby se město bylo sociálně spravedlivější;
3. Další rozvoj živého města prostřednictvím ochrany klimatu a udržitelných stavebních metod a využití;
4. Plánování, výstavba a rekonstrukce všech budov a otevřených prostranství probíhají podle transparentních procesů zaměřených na kvalitu, včetně účasti občanů;
5. Zapojení spolupracujících partnerů města do procesů *Baukultur* zaměřených na kvalitu;
6. Vytvořit podmínky a procesy orientované na kvalitu pro všechny budovy a volné prostory, které se ve Vídni staví, renovují nebo využívají;
7. Podporovat živou, kritickou, rozmanitou a inovativní scénu zprostředkování *baukultur*;
8. Zvýšit povědomí veřejnosti o významu *baukultur* a vlastní odpovědnosti;
9. Podporovat veřejný diskurz o *baukultur* v její rozmanitosti za pomoci *baukultur*. Zásadní význam pro to mají informace a transparentnost v záležitostech týkajících se vystavěného prostředí a vizualizace přínosů *Baukultur*;
10. Podporovat inovace v *baukultur* prostřednictvím vzdělávání, výzkumu a vývoje, veřejných zakázek zaměřených na inovace a "kultury učení" (hodnocení procesů, pravidel a výsledků) (tamtéž).

5.28 - Quarter Two je kancelářská a obytná čtvrť ve Vídni, která byla postavena v letech 2007-2010. Po procesu plánovací spolupráce vedeném městskou radou byl projekt rozšíření realizován s využitím několika architektonických a urbanistických soutěží (zdroj: João Bento).

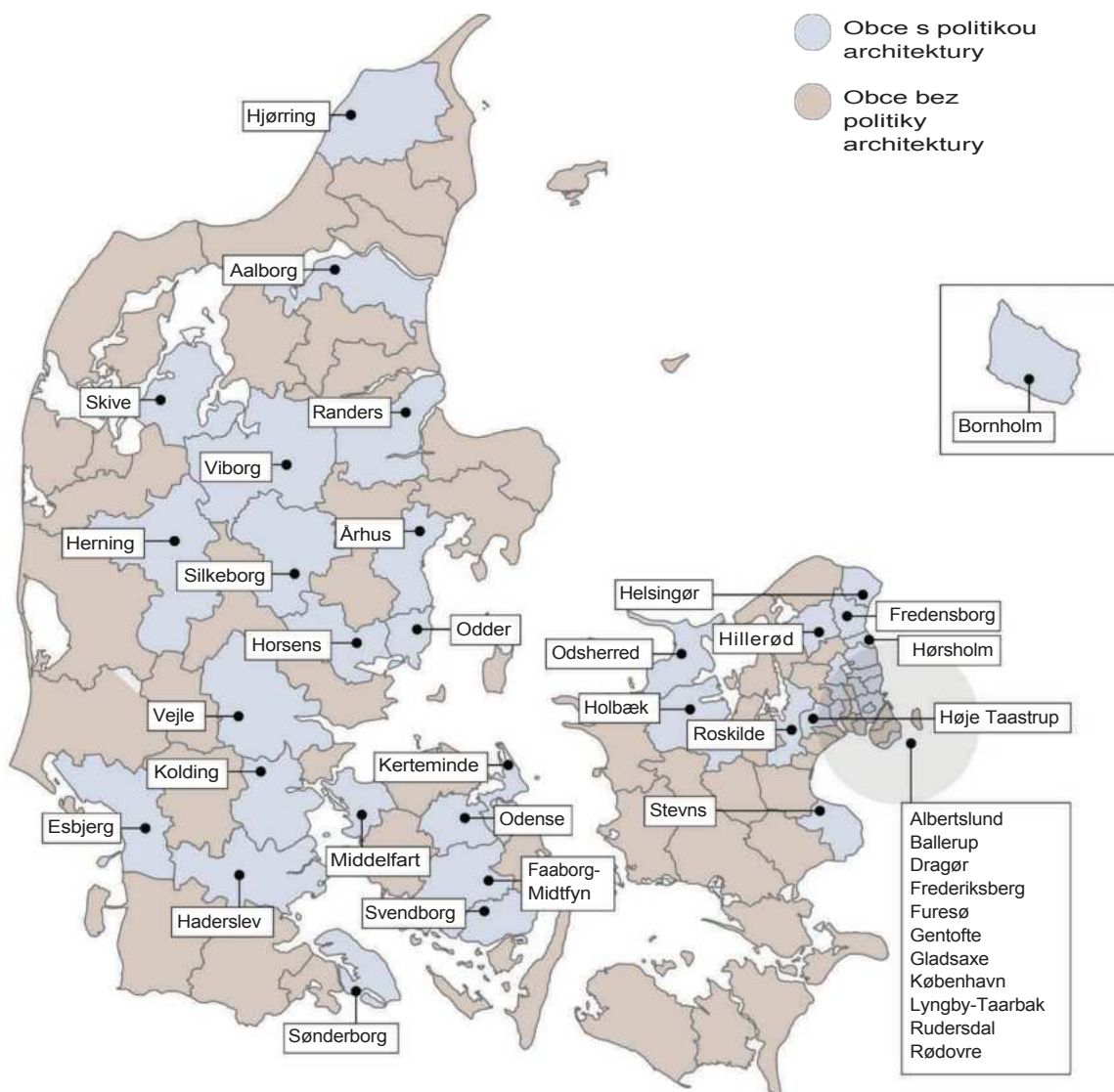
V severoevropských zemích počet obcí s komunální politikou architektury exponenciálně roste, k čemuž přispívá dobře zavedený decentralizovaný systém správy (OECD, 2017). Pro představu uvedme několik čísel: v Dánsku přijalo komunální politikou architektury 41 obcí, tedy téměř polovina země, a několik dalších svou první politiku připravuje⁸⁸ (viz 5.28). Ve Švédsku téměř polovina obcí politiku má nebo ji připravuje (v roce 2022 ji mělo již 44 obcí a 102 obcí začalo připravovat svou první politiku)⁸⁹. Ve Finsku ji přijalo 13 obcí, spolu s 5 regiony (Finsko, 2022). V Norsku ji mají alespoň města Oslo, Trondheim a Bergen.

Rozsah komunálních politik architektury se může pohybovat od komplexnějšího přístupu, který stanoví dlouhodobou vizi a zásady kvality návrhu vystavěného prostředí, ke konkrétnějšímu přístupu, který stanoví akční program s přesnými opatřeními a v některých případech kritéria nebo ukazatele návrhu, které je třeba zohlednit v procesech územního plánování (Arkitektforeningen, 2020). Navzdory rozdílům mají všechny tyto přístupy společný neformální charakter, který nevnucuje nový regulační rámec, ale definuje zásady a cíle v oblasti navrhování pro rozvoj měst, a to především jako nástroj vyjednávání a přesvědčování ze strany orgánů veřejné správy při různých setkáních s osobami s rozhodovacími pravomocemi a zájmovými stranami, který má usměrnit, podpořit a umožnit lepší navrhování.

5.29 - Švédské obce, které mají komunální politiku architektury (44) nebo ji připravují (102). To znamená, že v roce 2022 polovina z 290 švédských obcí pracovala s politikou architektury v nějaké formě; dokončené, rozpracované nebo plánované (zdroj: Sveriges Arkitekter, 2022).

Aby se zajistila účinnost politiky a prosadily se její cíle, několik obcí jmenovalo městské architekty, kteří se ujali vedení v oblasti navrhování a poskytovali strategické poradenství místním samosprávám, aby zlepšili navrhování veřejných staveb, podpořili kvalitu prostoru a podpořili kulturu tvorby míst. Ačkoli se konkrétní úkoly městských architektů mohou v jednotlivých obcích lišit, mezi hlavní úkoly bude vždy patřit poskytování poradenství v otázkách navrhování politikům a vedení obcí. Kromě prosazování realizace politiky se od nich stejně jako od státního architekta očekává, že budou umožňovat, usnadňovat a poskytovat poradenství v oblasti navrhování a prosazovat kvalitu návrhů napříč místní správou (Bento, 2022).

5.30 - Obce s politikou architektury v Dánsku, situace v roce 2023 (zdroj: převzato z Arkitektforeningen / Danish Association of Architects)

88. <https://arkitektforeningen.dk/vi-arbejder-for/arkitekturpolitik/kommuner-med-arkitekturpolitik/>

89. <https://www.arkitekt.se/nyhet/ny-kartlaggning-av-kommunerna/>

6 NÁSTROJE A INICIATIVY

Poslední dvě skupiny otázek průzkumu ACE byly věnovány shromažďování informací o konkrétních iniciativách a opatřeních, které přijaly státní nebo regionální správní orgány na podporu své vládní politiky a/nebo cílů:

- *Usnesení Rady o kvalitě architektury v městském a venkovském prostředí* (2001/C 73/04);
- *Závěry Rady o architektuře: Příspěvek kultury k udržitelnému rozvoji* (2008/C 319/05)

Bohužel pouze malý počet z 37 dotázaných správních orgánů poskytl informace o těchto iniciativách/opatřeních, a ty, které je poskytly, byly příliš stručné na to, aby umožnily větší interpretaci a vysvětlení různých realizovaných iniciativ/opatření. Nedostatek poskytnutých informací lze nicméně odůvodnit metodikou použitou ke sběru informací - dotazník s otevřenými otázkami -, kdy nedostatek času, dostatečné znalosti o iniciativách jiných resortů korespondentů může snadno vést k několika prázdným odpovědím.

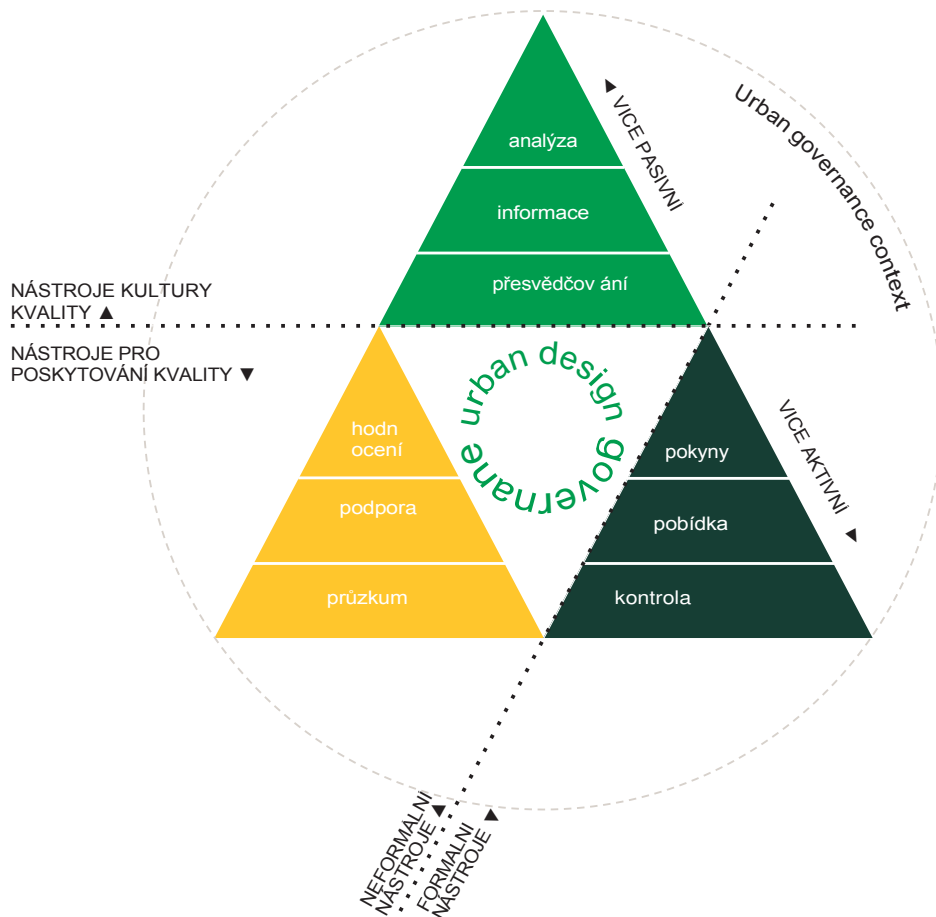
V důsledku toho není možné předpokládat, že tyto správní orgány nemají vypracované žádné iniciativy nebo opatření jen proto, že jejich korespondenti neposlali žádné informace. Omezení času a zdrojů rovněž znemožňují přímý sběr tohoto typu informací, aby bylo možné vypracovat komplexní přehled všech iniciativ realizovaných v celé Evropě. V důsledku toho bohužel nemůžeme přesně změřit počet vyvinutých iniciativ/akcí ve srovnávací perspektivě, abychom mohli vypracovat evropské hodnocení.

Nicméně pro ilustraci rozmanitosti iniciativ, které správní orgány podnikly na podporu svých vládních politik a/nebo cílů usnesení a závěrů Rady, jsou v této části popsány informace o iniciativách a opatřeních s příklady získanými z odpovědí na dotazník, které byly doplněny prostřednictvím desk research a předchozí výzkumné práce (viz 3.4). Pro usnadnění analýzy iniciativ/akcí byly informace strukturovány s využitím *evropské typologie nástrojů pro urban design governance* Urban Maestro (2021) (Carmona, 2021).

Evropský projekt Urban Maestro (UM), který probíhal v letech 2019-2021, mapoval a identifikoval inovativní neformální nástroje urban design governance v Evropě i mimo ni. Projekt UM využíval různé výzkumné a vzdělávací přístupy k zachycení informací o různých přístupech k urban design governance v Evropě (viz část 1) a navrhl evropskou typologii nástrojů urban design governance.

První charakteristikou této typologie je, že rozlišuje nástroje podle toho, zda jsou "*formální*" nebo "*neformální*" povahy. *Formální nástroje* jsou právně definovány jako "povinné" role, využívající tvrdé pravomoci státu, jako jsou normy a regulace stavebních a plánovacích činností, které tvoří základ pro rozhodování orgánů veřejné moci. *Neformální nástroje* jsou "neregulační" a diskreční, tedy nepovinné, a využívají měkkých pravomocí státu zaměřených na zvyšování kapacit, kompetencí a znalostí aktérů rozvoje - včetně například pokynů, školení, soutěží o návrh, mechanismů vzájemného hodnocení, poradních sborů pro návrhy atd.

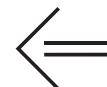
Druhým aspektem je, že typologie rozlišuje mezi nástroji *kultury kvality* a nástroji pro *poskytování kvality*. První z nich se zaměřují především na ovlivňování široké kultury, v níž je kvalita navrhování upřednostňována, zatímco druhé se soustředí na utváření konkrétních projektů a míst. Jinými slovy, nástroje kultury se snaží vytvořit pozitivní rozhodovací prostředí, které by upřednostňovalo kvalitu návrhu, zatímco *nástroje realizace* "řídí tyto rozhodovací procesy cíleněji a direktivněji a pomáhají zajistit, aby od intervence k intervenci byla kvalita návrhu zajištěna" (Ibidem) (viz 6.1).

6.1 - Evropská typologie nástrojů urban design governance (zdroj: upraveno podle Matthew Carmona, 2023)

V návaznosti na tuto klasifikaci byly v typologii UM vymezeny tři kategorie nástrojů: i) *neformální nástroje kultury kvality*, ii) *neformální nástroje poskytování kvality* a iii) *formální nástroje poskytování kvality*. Lze předpokládat další čtvrtou kategorií - *formální nástroje kultury kvality* - zahrnující např. povinné předměty o vystavěném prostředí ve vzdělávacích programech pro děti. Nicméně tato oblast byla z typologie vynechána, protože formální vzdělávací politika není považována za součást rozhodovací sféry tvůrců politiky v oblasti vystavěného prostředí. Je třeba také poznamenat, že stejně jako u všech typologií by se kategorizace nástrojů neměla používat rigidně - jedná se totiž o zjednodušení komplexních nástrojů řízení a většina nástrojů politiky může mít kombinaci formálních a neformálních složek, jakož i kulturních a realizačních efektů (tamtéž).

Pokud se podíváme na konkrétní doporučení výše zmíněných politik EU v oblasti architektury (2001 a 2008) z hlediska typologie UM, můžeme konstatovat, že většina doporučení politiky EU spadá do kategorie neformálních nástrojů, nebo jinými slovy, do měkkých pravomocí státu zaměřených na zvyšování kapacit, kompetencí a znalostí aktérů rozvoje, podporu kultury kvalitního návrhu a zvyšování povědomí veřejných orgánů a široké veřejnosti o architektuře, městské a krajinné kultuře (6.2).

POLITIKY ARCHITEKTURY EVROPSKÉ UNIE

Neformální nástroje						Formální nástroje		
Analyza	Informace	Přesvědčování	Hodnocení	Podpora	Průzkum	Poradenství	Motivace	Kontrola

Usnesení o architektonické kvalitě v městském a venkovském prostředí (2001)

Tímto vyzývá členské státy, aby:

• zintenzivnit své úsilí o zlepšení znalostí a propagaci architektonického a urbanistického návrhu a o to, aby zadavatelé a široká veřejnost lépe znali a oceňovali architektonickou, urbanistickou a krajinnou kulturu;	•	•	•		•			
• zohlednit specifickou povahu architektonické služby v rozhodnutích a opatřeních, která ji vyžadují;						•		
• podporovat architektonickou kvalitu prostřednictvím příkladné veřejné stavební politiky;			•	•	•	•	•	
• podporovat výměnu informací a zkušeností v oblasti architektury.		•	•					

Závěry o architektuře: Příspěvek kultury k udržitelnému rozvoji (2008)

vyzývá členské státy a Komisi (...), aby:

• zohlednit architekturu a její specifika, zejména kulturní aspekty, ve všech příslušných politikách, zejména v oblasti výzkumu, hospodářské a sociální soudržnosti, udržitelného rozvoje a vzdělávání;	•	•						
• navrhnout pro architekturu kromě technických norem také přístup zahrnující celkové ekonomické, sociální, kulturní a environmentální cíle;					•			
• podporovat inovace a experimenty v oblasti udržitelného rozvoje v architektuře, urbanismu a krajinářství, zejména v rámci evropských politik nebo programů a při zadávání veřejných zakázek;				•	•	•		
• zlepšit znalosti o architektonickém sektoru a jeho přínosu k udržitelnému rozvoji, zejména pokud jde o statistiky;	•							
• zvyšovat povědomí veřejnosti o úloze architektury a urbanismu při vytváření kvalitního životního prostředí a podporovat zapojení veřejnosti do udržitelného rozvoje měst;		•	•					
• ve spolupráci s odborníky a na základě zkušeností z řady členských států zvážit možnost každoroční "akce" v oblasti evropské architektury.			•					

vyzývá členské státy, aby:

• usilovat o to, aby architektura hrála integrující a inovativní roli v procesu udržitelného rozvoje, počínaje fází návrhu architektonických, urbanistických, krajinářských a rekultivačních projektů;					•			
• přispět k rozvoji hospodářského růstu a potenciálu zaměstnanosti v architektuře jako kreativním a kulturním odvětví;							•	
• podporovat vzdělávání v oblasti architektury a kulturního dědictví a v oblasti životního prostředí, zejména prostřednictvím uměleckého a kulturního vzdělávání;		•	•					
• podporovat počáteční a další vzdělávání architektů, urbanistů a krajinářů v oblasti udržitelného rozvoje;		•						
• vyzdvihnout architekturu při provádění Evropského roku tvořivosti a inovací (2009);			•					
• v případě potřeby použít otevřenou metodu koordinace pro kulturu.	-							

Tabulka 8 - Doporučení pro politiky EU v oblasti architektury a jejich prováděcí nástroje podle evropské typologie nástrojů urban design governance UM.

Pro účely této zprávy bude v této kapitole použita evropská typologie UM jako užitečný model pro zkoumání typů nástrojů a iniciativ, které se zabývají oběma cíli politik EU, tj. podporou kvality místa a zvyšováním povědomí (úplnou zprávu naleznete v dokumentu "Urban Design Governance. Soft Power and the European experience", 2023, k dispozici v UCL Press⁹⁰). Kapitola je rozdělena do tří částí: první a druhá část se zaměřuje na neformální nástroje a třetí část na formální nástroje.

6.1 Neformální nástroje kultury kvality

Neformální nástroje kultury kvality se zaměřují na budování kultury kvality navrhování napříč různými zúčastněnými stranami a společnostmi jako takovou. Tyto typy nástrojů se snaží vytvořit pozitivní rozhodovací prostředí, které upřednostňuje a oceňuje kvalitu návrhu, a nepřímo tak ovlivňuje a formuje rozhodovací procesy v oblasti navrhování vystavěného prostředí. Většina evropských správních orgánů a jejich politik architektury využívá nástroje kultury kvality na podporu kvality navrhování a pěstování kultury kvality prostředí s cílem podpořit společenskou kulturní změnu a zvýšit standardy navrhování a dosáhnout vysoké kvality prostředí (Carmona, et al., 2023).

V rámci nástrojů kultury kvality byly identifikovány tři formy nástrojů:

- **Analytické nástroje** - odkazují na výzkumné nebo kontrolní kapacity veřejného sektoru nebo jiných subjektů, které poskytují nová fakta o tom, jak je vystavěné prostředí navrhováno, řízeno a přetvářeno, prostřednictvím jakých procesů a s jakými výsledky.
- **Informační nástroje** - týkají se všech typů informačních a znalostních iniciativ o povaze architektury, projektových postupů a vystavěného prostředí, včetně tvorby příruček osvědčených postupů, knihoven případových studií nebo iniciativ v oblasti vzdělávání a odborné přípravy.
- **Přesvědčovací nástroje** - týkají se proaktivních iniciativ na zvyšování povědomí, jako jsou ocenění za návrh nebo kampaně, které podporují konkrétní užití navrhování, a cíleného vlivu prostřednictvím propagace nebo partnerství (Ibidem).

6.1.1 Nástroje pro analýzu

Analýza je prvním typem neformálních nástrojů kvality kultury. Tyto nástroje nám poskytují fakta, které nám umožňují lépe pochopit, jak je vystavěné prostředí utvářeno, prostřednictvím jakých procesů a s jakými důsledky. Obecně nástroje analýzy usilují o získání nových poznatků o procesech navrhování a vystavěném prostředí zahrnujících "tvůrčí a systematickou práci" (OECD, 2015). Většina veřejných institucí v Evropě provádí nebo zadává výzkum témat souvisejících s navrhováním prostřednictvím ústředních nebo místních správních orgánů nebo jiných externích agentur (např. fakult nebo výzkumných ústavů). Často se tento výzkum zaměřuje na pochopení účinnosti politických nástrojů nebo stavu daného území (Bento & Carmona, 2020).

Na základě evropských zkušeností byly v rámci projektu UM identifikovány tři hlavní typy analýz:

- **Výzkum** se zaměřuje na porozumění procesům navrhování nebo problémům založeným na navrhování. Výzkum slouží k vytváření důkazní základny, která zaměřuje pozornost na tyto postupy, pomáhá navrhovat řešení včetně nových politických reakcí a obhájí tyto přístupy.
- **Monitorování** iniciativ, nástrojů a politických cílů, zejména měření dopadů jednotlivých nástrojů urban design governance, a to jak před zásahy, tak po nich, aby bylo možné vyhodnotit jejich dopad a zdokonalit přístupy.
- **Audity** stavu vystavěného prostředí s cílem porozumět kvalitě navrženého vystavěného prostředí a problémům, které představuje. Tyto audity se liší, od komplexního hodnocení celých území přes měření konkrétních místních oblastí / čtvrtí až po národní audity jednotlivých typologií staveb, např. bydlení, škol, infrastruktury a podobně (Carmona, Bento a kol., 2023, s. 116).

Výzkum

První typ analytických nástrojů tvoří výzkumné projekty nebo činnosti zaměřené na pochopení aspektů procesu navrhování nebo konkrétních problémů souvisejících s navrhováním. Prostřednictvím sběru, uspořádání a analýzy informací o různých aspektech navrhování a procesu navrhování vytvářejí výzkumné nástroje soubor znalostí, které mohou pomoci zlepšit praxi městského navrhování v různých oblastech (městské plánování, ochrana památek, městská mobilita atd.). Obvykle jsou výsledkem získaných fakt publikace, které informují aktéry rozvoje a širší veřejnost o oblastech nebo tématech souvisejících s navrhováním a vystavěným prostředím. Tyto výzkumné práce mohou být prováděny interně samotným ministerstvem nebo zadány externě, přímo nebo na základě veřejné výzvy, poradenské společnosti, výzkumnému středisku nebo univerzitě (Ibidem).

Většina zemí má programy financování výzkumných projektů, které zahrnují otázky architektury a designu; poskytují stipendia pro postgraduální studenty, podporují výzkumná centra, vědecké publikace, konference atd. Přestože velkou část architektonického výzkumu provádějí univerzity a výzkumné ústavy, je běžné, že státní úřady podporují nebo se podílejí na výzkumných projektech, které mohou zahrnovat architektonická a plánovací témata.

Některé správní orgány zahrnují výzkum v oblasti architektury a designu do svých plánů provádění politiky architektury. Například nová irská politika architektury (2022) definuje potřebu zřídit národní službu pro výzkum architektury a vystavěného prostředí, která by poskytovala podklady pro tvorbu politik. Navrhuje se, aby se jednalo o "stálý, strukturovaný a síťově propojený výzkumný subjekt pro identifikaci, sběr, analýzu, inovaci a prognózu údajů a potřeb v oblasti navrhování, realizace a fungování architektury a vystavěného prostředí, který bude podporovat vládní politiky a umožní měřit pokrok na základě příslušných ukazatelů" (Irsko, 2022, s. 68).

Dalším příkladem může být Švédsko, jehož politika architektury financuje národní centrum architektury (ArkDes) její výzkumnou funkci v oblasti navrhování obytného prostředí. V tomto rámci vytvořilo ArkDes v roce 2018 výzkumný program nazvaný ArkDes Fellowship, což je každoroční výzva nabízející příležitosti k provádění mezioborového výzkumu v oblasti architektury a designu⁹¹. Nedávno spustil ArkDes Think Tank, kreativní centrum pro výzkum, spolupráci a strategické analýzy, které se zaměřuje především na výzkumné otázky řešící vládní politiku architektury a designu (Bento, 2022). Jako další příklad je tento nástroj prezentován také v nizozemském akčním programu prostorového navrhování (2021-2024), který poskytuje finanční prostředky na výzkum skrze jeho specializovaný fond Creative Industries Fund NL, jehož cílem je podpořit využití síly návrhu při práci na komplexních prostorových zadáních.

V nevládním sektoru je dobrým příkladem organizace Place Alliance v Anglii, která provádí výzkumné projekty věnující se různým aspektům navrhování vystavěného prostředí. Tyto analytické iniciativy se obecně týkají druhů podkladových výzkumů a shromažďování fakt (ve spolupráci s partnery), které mohou být využity k usnadnění diskuse založené na faktech a v konečném důsledku ovlivnit informovanější politiku a praxi. Tyto výstupy a výsledky jsou přístupným způsobem prezentovány zainteresovaným stranám, včetně tvůrců národních politik, místních orgánů a odborníků, jakož i laické veřejnosti.

Místní orgány se někdy zapojují i do výzkumných aktivit, z nichž některé jsou spojeny s národními nebo mezinárodními výzkumnými projekty nebo jsou v jejich rámci rozvíjeny. Řada obcí se například účastní programu EU URBACT, programu evropské územní spolupráce, jehož cílem je podpořit udržitelný integrovaný rozvoj měst v celé Evropě a usnadnit vytváření sítí mezi městy za účelem sdílení znalostí o nástrojích a postupech s cílem zlepšit politiky rozvoje měst⁹².

62 - Dva příklady výstupů výzkumu Place Alliance: "Design Skills in English Local Authorities", 2017 (vlevo); "A Housing Design Audit for England", 2020 (vpravo).

Monitorování

Analytické nástroje druhého typu se zaměřují na poskytování fakt pro probíhající proces tvorby politik, na sledování pokroku při dosahování konkrétních politických cílů nebo na měření výsledků a výstupů nástrojů urban design governance. V některých případech se analýza provádí a priori jako rámcová studie pro přípravu politiky navrhování nebo konkrétní legislativy a poskytuje údaje, které podporují vládní rozhodnutí o změně právního rámce nebo o přípravě nové strategie navrhování měst. Shromažďování fakt se také hojně využívá k hodnocení dopadu a monitorování implementace legislativy nebo sektorových politik souvisejících s navrhováním kvalitního zastavěného i nezastavěného prostoru (Carmona, et al., 2023).

Tento typ analýzy většinou vypracovávají vládní úřady, aby pochopily dopad politiky nebo legislativy na procesy navrhování a vystavěné prostředí nebo aby sledovaly míru implementace národní nebo místní politiky. Měřením výsledků a výstupů je možné získat přehled o pokroku dosaženém při plnění konkrétních politických cílů a zamýšlené změny, což může zúčastněným stranám pomoci lépe koordinovat a plnit společné cíle - nebo v případě potřeby upravit akční plány politiky. Několik správních orgánů vypracovává monitorovací a hodnotící zprávy o pokroku v provádění své politiky architektury a vystavěného prostředí a také monitoruje dopad některých právních předpisů na vystavěné prostředí. Například české ministerstvo pro místní rozvoj vypracovává pravidelné zprávy k posouzení pokroku v provádění své politiky architektury, k měření úrovně provádění svých politických iniciativ a jejich vnímaných dopadů, aby poskytlo podklady pro revizi politiky.

91. V roce 2018 proběhlo první výběrové řízení na stipendisty ArkDes, do kterého se přihlásilo více než 200 uchazečů a v němž mezinárodní porota vybrala tři stipendisty. Poslední ročník se konal v roce 2020 a byl věnován tématu Naše životní prostředí.
 92. Posláním URBACT je umožnit městům spolupracovat a vyvíjet integrovaná řešení společných městských výzev prostřednictvím vytváření sítí, vzájemného učení se ze zkušeností, vyvozování poučení a určování osvědčených postupů pro zlepšení městských politik. Více informací o programu Urbact naleznete na adrese: <https://urbact.eu/>.

Dalším příkladem je tým *vlámského vládního architekta* (FGA), který obvykle shromažďuje údaje s cílem informovat veřejnost o nových právních předpisech nebo politických iniciativách. V případě potřeby může FGA zadat výzkum na základě naléhavých otázek vyplývajících z politické agendy, konkrétně za účelem zkoumání negativního vlivu legislativy nesouvisející s urbanistickým projektováním na kvalitu míst nebo pro posouzení nové regulace, která má vliv na vystavěné prostředí. Kromě toho tým FGA obvykle vypracovává desk-based výzkumy s cílem představit inovativní příklady urbanistických řešení nebo shromáždit informace o dané problematice pro vypracování pokynů pro navrhování (např. o školské infrastruktuře)⁹³.

Audity

Třetí typ analytických nástrojů zahrnuje audity stavu vystavěného prostředí, jejichž cílem je vyhodnotit dopad různých typů zástavby nebo kvalitu vystavěného prostředí. Tyto audity mohou od komplexního místního měření budov nebo míst až po celostátní audity designu bydlení, škol, infrastruktury atd. (Carmona et al., 2016, s. 149). Většina vládních institucí vypracovává "Zprávy o stavu území", které se provádějí pravidelně a zahrnují jak zastavěné, tak nezastavěné části území. Stejně jako výzkumné projekty mohou být audity prováděny jak interně v rámci vládních organizací nebo zadané externě poradenské nebo specializované instituci (Carmona, et al., 2023).

V některých zemích je tato zpráva o stavu zastavěného území povinná a zpravidla předchází přípravě strategií územního plánování. Například rumunská vláda v roce 2017 v rámci přípravy národní strategie územního rozvoje vypracovala "Zprávu o stavu území", v níž zkoumala územní trendy a změny a zjišťovala územní dopady politik a programů financování, zejména těch s národním financováním⁹⁴. Jako další příklad lze uvést Portugalsko, kde vláda každé dva roky předkládá národnímu shromáždění "Zprávu o stavu územního plánování", poslední z roku 2022, vypracovanou ve spolupráci s řadou subjektů a s příspěvkem z procesu veřejné diskuse.

Dalším příkladem jsou německy mluvící země, které pravidelně vypracovávají národní audity s větším důrazem na kvalitu vystavěného prostředí. Odkazované dvouleté zprávy *Baukultur, které byly* zahájeny v roce 2014 a které jsou projednávány v parlamentu (viz rámeček 5), se obvykle zaměřují na určitou problematiku spojenou s vystavěným prostředím (např. veřejný prostor)⁹⁵. I když s jiným časovým rámcem, zprávy *Baukultur* jsou vypracovávány také v Rakousku.

Jako příklad města, které se zpracovává každé čtyři roky, lze uvést "Zprávu o stavu území" Záhřebu, která podává ucelený obraz o stavu území a možných směrech rozvoje⁹⁶. Zpráva rovněž poskytuje analýzu současné situace, nastiňuje problémy a alternativy územního rozvoje, jejichž výsledkem jsou návrhy a doporučení k opatřením.

93. Další informace naleznete na adrese: www.vlaamsbouwmeester.be/

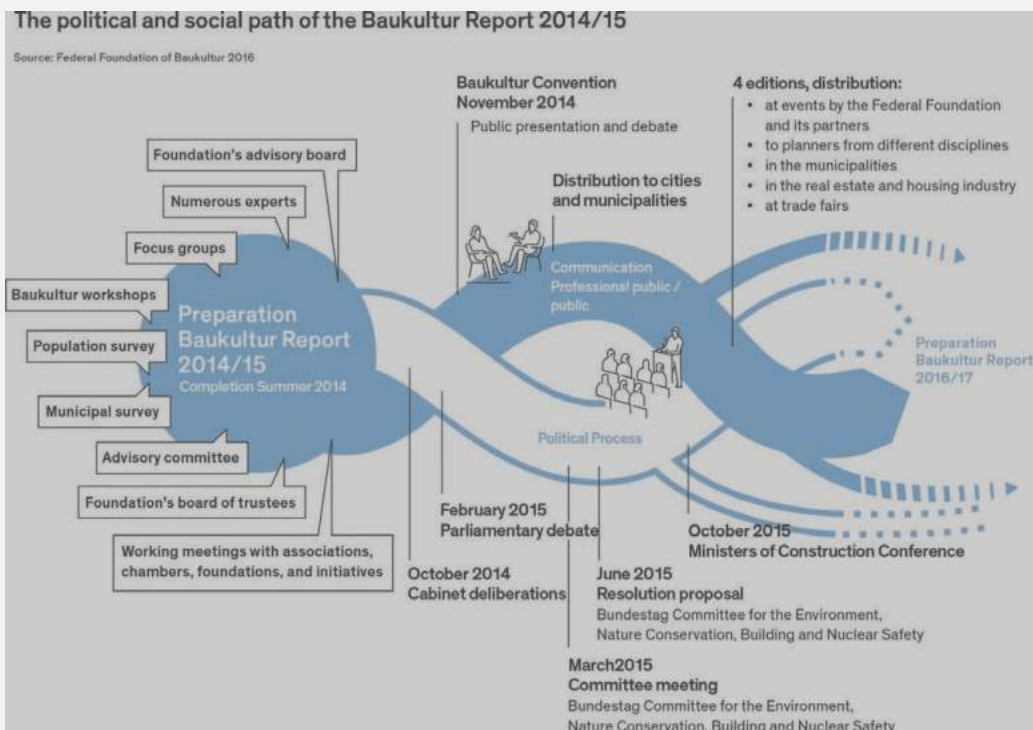
94. Další informace: www.mdrap.ro/dezvoltare-teritoriala/-6997

95. Další informace: www.bundesstiftung-baukultur.de/

96. Další informace: <https://urbanmaestro.org/example/state-of-the-territory-report/>

Box 5 - Dvouleté zprávy *Baukultur* (Německo)

Zprávy *Baukultur*, které se vydávají každé dva roky, koordinuje Spolková nadace *Baukultur* z pověření německé spolkové vlády⁹⁷. Dvouletá zpráva je nejdůležitějším médiem Nadace *Baukultur* a jako oficiální zpráva o stavu plánování a výstavby v Německu také politickým nástrojem. Zpráva propojuje stanoviska Nadace *Baukultur* s příklady projektů z workshopů *Baukultur* a argumenty z odborných diskusí. Součástí zprávy jsou také statistické údaje a výsledky průzkumu obcí o plánovací praxi a průzkumu obyvatelstva o bydlení a obytném prostředí. Spolu s výsledky výzkumu Spolkového ústavu pro výzkum stavebnictví, urbanismu a územního rozvoje vedou shromážděné poznatky ke konkrétním doporučením pro činnost všech aktérů zapojených do plánování a výstavby.

63 - Celkový proces přípravy zprávy *Baukultur* 2014/15 (zdroj: Spolková nadace *Baukultur* 2016)

Spolková nadace *Baukultur* je jednou z mála institucí v Německu, která je oprávněna předkládat zprávu spolkové vládě a spolkovému parlamentu. Díky tomuto právu předkládat zprávy se zprávami *Baukultur* zabývá Spolkový kabinet a postupuje je Spolkovému sněmu a Spolkové radě. Na tvorbě Zprávy *Baukultur* se podílí řada odborníků, expertů, sdružení, poradní skupina a vlastní odborné orgány nadace. Podkladem pro zprávu je vlastní průzkum obyvatelstva a anketa mezi obcemi, které nadace provedla, a spolu s ním i doporučení k opatřením.

97. Další informace: www.bundesstiftung-baukultur.de/

6.1.2 Informační nástroje

Druhým typem neformálních "nástrojů kvality kultury" jsou informace, které slouží k šíření znalostí o povaze dobrých (nebo špatných) postupů a procesů navrhování, jakož i o souvisejících příkladech rozvoje, a proč jsou důležité. Pomáhají zvyšovat povědomí o navrhování a pochopení osvědčených postupů a procesů mezi zúčastněnými stranami. Patří mezi ně řada nástrojů a iniciativ, od oddělených a pasivních vzdělávacích nástrojů až po praktičtější a aktivnější školící nástroje zahrnující přímé zapojení účastníků (Ibidem).

V rámci projektu UM byly identifikovány dva hlavní typy informačních nástrojů:

- **Nástroje pro sdílení znalostí**, které zahrnují všechny typy praktických příruček a manuálů, případových studií a online zdrojů různého druhu.
- **Aktivní učení** zahrnuje přímé zapojení účastníků do strukturovaného učení. Jedná se o základní a/nebo specializované školení týkající se aspektů navrhování vystavěného prostředí.

Sdílení znalostí

První typ informačních nástrojů je zaměřen na sdílení znalostí se zúčastněnými stranami, včetně oddělených a pasivních vzdělávacích nástrojů, jako jsou publikace a praktické příručky (např. jak provádět soutěž o návrh) a sestavování knihoven případových studií osvědčených postupů.

Praktické příručky a manuály jsou obvykle vytvářeny za účelem šíření nashromážděné znalosti určitých skupin nebo poznatků získaných z výzkumu a mohou být zaměřeny na vyplnění mezer ve znalostech, vzdělávání klíčových aktérů, poskytování konkrétních technických informací, šíření zkušeností nebo někdy prostě na stanovení konkrétního návrhu politiky. Rady jsou často spíše obecné než specifické pro konkrétní místo nebo projekt, zahrnují velmi širokou škálu témat obsahujících všechny aspekty architektury, urbanismu, kulturního dědictví, krajiny a udržitelnosti, jakož i řadu otázek týkajících se procesu navrhování, například jak uspořádat soutěž o návrh. Formát a obsah praktických příruček a manuálů je přizpůsoben cílové skupině, od úředníků, developerů, projektantů, klientů až po širokou veřejnost, často mají podobu poutavých publikací, které jsou pak aktivně šířeny a distribuovány jako součást kampaní a akcí (Carmona et al., 2016, s. 160).

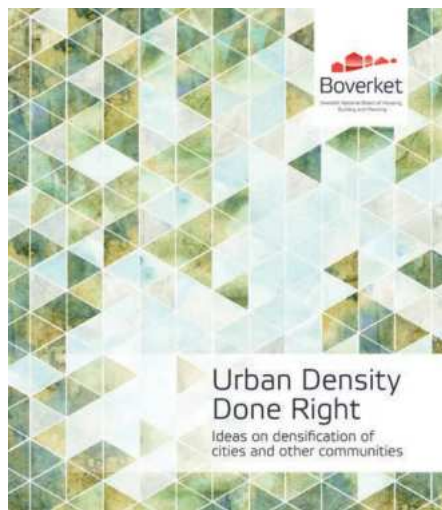
Součástí většiny politik architektury je tvorba široké škály publikací, příruček a průvodců. Ty mohou být vypracovány přímo vládními úřady nebo zadány jiným poloveřejným či soukromým institucím, které budou tyto typy nástrojů vytvářet. Například švédská Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování (Boverket) vypracovává širokou škálu příruček pro obce v zemi. Mimo jiné byl vytvořen průvodce architektonickými strategiemi (známý také jako obecní politika architektury), dále pokyny pro školní prostředí, zdravotnické prostředí a podporu kvality designu při zadávání veřejných zakázek. Byly také vypracovány pokyny k propojení mezi zákonem o územním plánování a stavebním zákonem a navrženým obytným prostředím⁹⁸.

Neziskové organizace, které se věnují propagaci architektury, obvykle vydávají celou řadu praktických příruček a dalších publikací, aby šířily informace o dobrém designu a/nebo kvůli své činnosti. Jako zajímavý příklad lze uvést organizaci *Architecture and Design Scotland (A&DS)*, která vytvořila publikaci "Inspiring Learning Spaces Toolkit", jejímž cílem je vytvořit praktickou sadu nástrojů, jak více využívat prostory pro učení. Soubor nástrojů zaměřuje diskusi na zaměření klíčových otázek, které zlepšují zážitky žáků prostřednictvím prostorových změn a postupného řízení, to vše za podpory vedení celé školní komunity⁹⁹.

Dalším příkladem je Velšská vláda (Spojené království), která zadala Komisi pro design ve Walesu (DCfW) vypracování komplexního praktického návodu pro tvorbu míst, který se opírá o postupy správného navrhování, a to v návaznosti na celostátní "partnerství pro tvorbu míst", které tvoří angažované organizace a jednotlivci přispívající do společenství praxe napříč odvětvími a místními orgány, jakož i dalšími subjekty a praxemi soukromého sektoru¹⁰⁰.

64 - Praktické pokyny "Placemaking Guide", 2020 (zdroj: Design Commission for Wales)

65 - Publikace "Urban Density Done Right" s příklady dobré praxe, 2017 (zdroj: Boverket - Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování, Švédsko)¹⁰²

Na místní úrovni obce také pravidelně vydávají příručky a manuály. Příkladem může být "Manuál tvorby veřejných prostranství" od Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy, který je jedním z nástrojů pro naplňování strategie města při navrhování a správě kvalitních veřejných prostranství¹⁰¹. Souhrnně jsou informační nástroje pravděpodobně nejpoužívanější z neformálních nástrojů a jsou stále častěji poskytovány sofistikovanějšími online a interaktivními prostředky.

Případové studie úspěšných příkladů architektury, urbanismu, krajiny apod. lze využít k informování a inspiraci aktérů rozvoje a dokonce i široké veřejnosti, a to buď jejich shromažďováním do knihovny vzorových případů, nebo zveřejněním příkladů osvědčených postupů. Případové studie jsou sice stále pasivní, ale direktivnější v tom smyslu, že identifikují konkrétní "osvědčené postupy", a proto jsou o stupeň dál než příklady obsažené v praktických příručkách. Podle projektu UM přibližně polovina vládních úřadů zveřejňuje případové studie úspěšných příkladů, aby inspirovala, motivovala a povzbudila rozhodovací orgány.

Většina politik architektury zahrnuje také tvorbu těchto typů publikací, které obvykle vydává vládní oddělení. Jako příklad lze uvést oddělení architektury (Cellule architecture) belgické Valonsko-bruselské federace, které také aktivně publikuje, a to prostřednictvím několika sbírek propagujících dobrý návrh a příkladné projekty ve Valonsku a Bruselu, jako je sbírka "Inventories" (Ročenka francouzské architektury Belgie), sbírka "Vision, architecture publique" (Vizionářská veřejná architektura) nebo sbírka "Průvodce moderní a současnou architekturou"¹⁰³.

Arms-length organizace také pravidelně vydávají celou řadu příkladů osvědčených postupů a dalších publikací s cílem šířit informace o dobrém designu. A&DS má například digitální knihovnu případových studií, která poskytuje příklady vysoce kvalitního vývoje v celé řadě typů developmentu a poskytuje přístup k různým zdrojům, včetně obrázků, případových studií a videí. Například "Případové studie typologie bydlení" ukazují, kde architekti a urbanisté sladili funkce jednotlivých domů, které jsou nedílnou součástí umístování v sedmi různých typologiích (např. bydlení tvořené kolem dvorů, do skupin nebo jinak komponované jako skupiny).

98. Další informace naleznete na adrese: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/>

99. Soubor nástrojů je navržen tak, aby umožnil realizaci projektů z vlastní iniciativy na úrovni učeben a výukových prostor v rámci stávajících škol i napříč školami. Je také navržen tak, aby podporoval společnou diskusi o výsledcích a prioritách pro informování o projektech nové výstavby, rekonstrukce a velkých změn ve fázi informování. Další informace: www.ads.org.uk/inspiring-learning-spaces-toolkit/

100. Další informace: <https://dcfw.org/placemaking/>

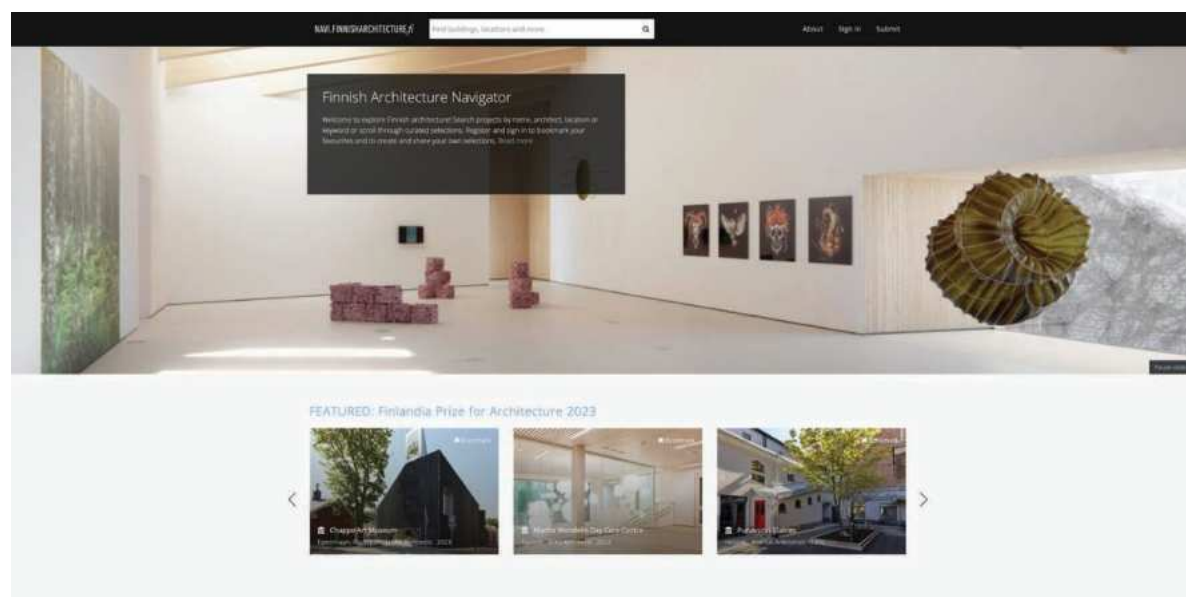
101. <https://urbanmaestro.org/example/prague-public-space-design-manual/>

102. Další informace: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2017/urban-density-done-right.pdf>

103. Úplný katalog naleznete online: <https://cellule.archi/diffusion-promotion/publications>

Po celé Evropě se objevují specializované webové portály, které zveřejňují informace o architektuře, urbanismu, kulturním dědictví atd. V některých zemích vznikly online databáze architektury a urbanismu, které slouží k šíření informací o kvalitních projektech a k jejich propagaci na národní a dokonce i mezinárodní úrovni. Ačkoli se formát a struktura těchto databází liší, obvykle mají různé možnosti vyhledávání (např. podle témat, lokality, roku nebo autorství), aby uživatelé mohli najít konkrétní projekty a získat o nich podrobné informace.

Jako příklad lze uvést Finnish Architecture Navigator, což je kurátorská databáze finské architektury, kterou spravuje *Archinfo Finland*, národní centrum pro architekturu. Tato databáze je neustále doplňována o nové architektky a projekty s cílem, aby služba zahrnovala všechna klíčová díla a architektky finské architektury v průběhu doby až do současnosti. Kurátorovaná témata představují různé pohledy na sociální, typologické či jiné aktuální aspekty finské architektury¹⁰⁴ (6.7).

66 - Domovská stránka databáze "Finnish Architecture Navigator" (přístup: leden 2023)

Aktivní učení

Informační nástroje zahrnují také aktivní školicí nástroje, jako jsou vzdělávací aktivity nabízející základní a/nebo specializované školení o aspektech navrhování vystavěného prostředí a jeho významu pro projektanty, zadavatele, regulační orgány a další.

- **základní školení** zahrnuje vzdělávací programy zaměřené na laiky nebo mladé lidi, aby se mohli stát aktivními občany a podílet se na rozhodovacích procesech ve městě.
- **specializované školicí nástroje** se zaměřují na zlepšení schopností profesionálních účastníků při navrhování lépe navržených budov a prostor, od technického školení (např. navrhování cyklistických zařízení) přes procesní otázky (např. práce se systémem plánování) až po trendy zaměřené na budoucnost, jako je například způsob, jak dosáhnout ekologičtějšího designu (Carmona, et al., 2023).

Základní školení zahrnuje vzdělávací programy zaměřené na laiky nebo mladé lidi, které jsou obvykle krátké a úvodní. Tento typ iniciativy zahrnuje přípravu a poskytování výukových materiálů a organizaci akcí. Ty mohou být poskytovány přímo odpovědnými institucemi, nebo nepřímo, kdy jsou zdroje poskytnuty k využití ostatním, například vzdělávací materiály pro žáky škol, které se zaměřují na problematiku zastavěného území, jako jsou památky, tvorba místa, občanství, design a výstavba, bydlení a další.

Většina politik architektury zahrnuje iniciativy zaměřené na vzdělávací programy. Zdá se, že rostoucí oblastí je oslovování škol s cílem přimět děti, aby se zabývaly zastavěným prostředím, jeho vlivem a kvalitou. Zajímavé je, že většina vlád má tendenci pověřovat tímto typem nástrojů kulturní instituce nebo nevládní subjekty. Například každý rok se tisíce žáků a učitelů účastní aktivit pro školy ve švédském Národním centru pro architekturu a design (ArkDes), které připravuje komplexní školní programy pokrývající celou řadu témat, které žákům umožňují účastnit se témat od bydlení po barvy a tvary v architektuře.

Dalším příkladem je finská Škola architektury pro děti a mládež (Arkki), která nabízí mladým lidem různé architektonické kurzy. Realizuje projekty společně s muzei a architektonickými kluby a úzce spolupracuje s národní radou pro vzdělávání na tvorbě vzdělávacích programů pro školy. Byla založena záměrně, aby podporovala vzdělávací aktivity pro toto publikum několik let před zveřejněním národní politiky architektury. Výsledkem činnosti Arkki je řada nových architektonických zdrojů a vzdělávacích materiálů (Fröbe, 2020). V rámci finské politiky architektury byla založena společnost *Archinfo*, která tuto činnost rozšířila o institucionální financování (viz oddíl 5.1.2).

67 - Základní vzdělávací aktivita "Být jako architekt", 2022 Národní institut architektury a urbanismu (NIAU), Polsko (zdroj: NIAU)

Několik profesních organizací také vyvíjí vzdělávací aktivity související s architekturou a vystavěným prostředím. Například v roce 2009 byl zahájen *projekt SPP (Freethinking Education Project)* Lotyšské asociace architektů, jehož cílem je seznámit děti a školní mládež s uměním vystavěného prostředí a zvýšit povědomí budoucích dospělých o architektuře a městském prostředí¹⁰⁵.

Specializovaná školení se zaměřují na zlepšení schopností profesionálních zúčastněných stran poskytovat lepší návrhy a často jsou technického nebo procesního charakteru. Nejběžnějším způsobem poskytování nástrojů specializovaného školení jsou programy dalšího profesního rozvoje (CPD) v oborech architektury a urbanismu, které se pohybují na různých úrovních od úvodní po prohlubující a pokročilou. Tyto programy mohou být poskytovány přímo dodavateli školení s využitím interních zaměstnanců, případně přizvanými odborníky a obvykle jsou pro účastníky zpoplatněny. Často se jedná o jednorázové poplatky vztahující se ke konkrétnímu školení, ale občas se vybírá individuální nebo firemní předplatné na program akcí, což je model používaný organizací Urban Design London (Ibidem).

68 - Jedno ze školení UDL (zdroj: Urban Design London)

Programy CPD a související nástroje bývají politikami architektury méně využívány, protože téměř všechny profesní organizace nabízejí pro své členy různé typy vzdělávacích aktivit, jako jsou např. akademie německé komory architektů. Nicméně běžné jsou také ad hoc akce, jako jsou konference, symposia nebo kongresy na určitá témata, které pořádají například vládní organizace s cílem šířit nové politické iniciativy nebo legislativní rámce, stejně jako profesní organizace a sítě, aby usnadnily učení, networking a výměnu znalostí mezi členy. Například jedna z pravidelných iniciativ několika správních orgánů, jako je portugalská národní organizace Architecture and Landscape Policy, je pořádání každoročních konferencí o architektuře, městské a krajinné politice.

Rámeček 6 - Vzdělávací zdroj Shaping Space (Irsko)

Shaping Space je vzdělávací materiál, který má učitelům základních a středních škol pomoci přimět mladé lidi, aby se zabývali širokou škálou sociálních, environmentálních, technických a estetických otázek souvisejících s architekturou a vystavěným prostředím.

Projekt Shaping Space vypracoval Královský institut architektů Irska (RIAI) s podporou Ministerstva kultury, kulturního dědictví a Gaeltachtu¹⁰⁶.

69 - Prostředí školní třídy s využitím zdroje Shaping Space (zdroj: RIAI)

Shaping Space je vzdělávací materiál o vystavěném prostředí, který obsahuje téměř 300 stran plánů lekcí, pracovních listů, projektů a domácích úkolů, které jsou rozděleny do tří modulů: Můj domov, Sousedství, vesnice, město a město a Budovy v historii. Shaping Space byl navržen tak, aby učitel bez předchozích znalostí o projektování mohl snadno používat jeho jednotlivé moduly pouhým stažením požadovaných pracovních listů nebo projektů podle daného účelu.

Program Shaping Space lze přizpůsobit potřebám jednotlivých škol a studentů a jeho formát zaručuje, že každá škola může v rámci školního roku zařadit jeden modul nebo celoroční kurz. Program Shaping Space je určen pro patnáctileté až šestnáctileté studenty, ale lze jej využít i pro mladší děti nebo pro starší studenty. Podporuje také spolupráci učitelů různých oborů, například učitelů dějepisu, zeměpisu, výtvarné výchovy nebo stavebnictví, matematiky, přírodních věd, jazyků a literatury, sociální oblasti, životního prostředí atd.

106. Další informace: <https://www.riai.ie/careers-in-architecture/resources-for-teachers/shaping-space>

6.1.3 Nástroje přesvědčování

Přesvědčování je třetím typem neformálních nástrojů *kvality kultury*. Přesvědčovací nástroje aktivně a proaktivně prosazují konkrétní reakce na návrh. Místo aby tyto nástroje čekaly, až si organizace a jednotlivci sami vyhledají znalosti (například ve výzkumu nebo v poradenství), přenášejí znalosti k nim fyzicky nebo prostřednictvím médií; snaží se zabalit klíčová sdělení tak, aby upoutala pozornost a přesvědčila (Carmona a kol., 2023).

Ačkoli se přístupy na jednotlivých kontinentech liší, většina vládních institucí a pseudo/nevládních organizací často používá přesvědčovací nástroje k propagaci dobrého návrhu a budování kulturního klimatu, které oceňuje kvalitu návrhu. Tyto nástroje se zaměřují na propagaci navrhování prostřednictvím řady iniciativ zaměřených na zvyšování povědomí konkrétního publika a přímou advokacii s cílem ovlivnit legislativu a politiku.

V rámci projektu UM byly identifikovány dva hlavní typy přesvědčovacích nástrojů:

- **Nástroje propagace** (nebo zvyšování povědomí), jako jsou systémy ocenění za návrh nebo strukturované kampaně zaměřené na zvyšování povědomí a změnu vnímání a praxe.
- **Nástroje pro ovlivňování** mají za cíl oslovit klíčové osoby s rozhodovacími pravomocemi tím, že jim sdělí, že na kvalitě návrhu záleží a že si zaslouží politickou pozornost, investice a upřednostnění v rámci veřejných a soukromých organizací, včetně developerů (Ibidem).

Propagační nástroje (nebo nástroje pro zvyšování povědomí)

První typ přesvědčovacích nástrojů se zaměřuje na zvyšování povědomí a změnu vnímání a praxe v klíčových směrech a lze je rozdělit do tří kategorií:

- *ocenění za architekturu a design* s cílem podpořit povědomí a kulturu osvědčených postupů v architektuře a urbanismu.
- *strukturované kampaně* zaměřené na změnu vnímání a praxe v oblasti přínosů kvality návrhu pro dosažení vyšší kvality života.
- *události a slavnosti* na oslavu již existující kultury (tamtéž).

Ceny za architekturu a design jsou v Evropě různé, od významných mezinárodních cen až po místní ocenění. Zaměřují se na ocenění vynikajících výsledků v procesech navrhování a/nebo vývoje spojených s dokončenými projekty, čímž zvyšují prestiž kvality navrhování a stanovují nová měřítka pro praxi a zároveň zvyšují prestiž organizací, které je udělují (tamtéž). Většina politik architektury podporuje využívání ocenění za návrh jako způsobu zvyšování povědomí specifických cílových skupin (např. veřejných zadavatelů) a široké veřejnosti (viz rámeček 7).

V celé Evropě existuje velké množství různých ocenění za návrh, která udělují státní, regionální a místní samosprávy, nezávislé i nevládní instituce (např. profesní organizace, architektonická centra, nezisková sdružení atd.) a dokonce i soukromé firmy. Jejich zaměření se pohybuje od specifické typologie, jako je bydlení nebo komerční projekty, přes ocenění za profesní úspěchy (pro jednotlivce nebo firmy), specifická témata (např. udržitelná výstavba) nebo přístupy (např. použití cihel, dřeva nebo jiného materiálu), až po ocenění pro určité skupiny, jako jsou mladí projektanti, a za dobré projektové postupy včetně postupů zadávání zakázek (tamtéž).

Rámeček 7 - Ocenění v oblasti veřejných zakázek | Prix MOP (Valonsko-Bruselská federace, Belgie)

Cena Valonsko-bruselské federace za veřejné zakázky (fr. *Prix de la Maîtrise d'Ouvrage Publique* - Prix MOP) je státní cena, která se uděluje každé dva roky za vynikající výsledky v zadávání prací v oblasti architektury, urbanismu, krajinářské architektury a infrastruktury. Záměrem této ceny je posílit osvědčené postupy při zadávání veřejných zakázek na projekty, a to prostřednictvím příkladně prováděného procesu a/nebo důslednosti přístupu veřejného zadavatele. Toto ocenění za nejlepší veřejné zakázky ve Valonsko-bruselské federaci, které se uděluje každé dva roky, bylo iniciováno v roce 2011 a nyní se koná jeho pátý ročník.

Cenu MOP podporuje oddělení architektury Valonsko-bruselské federace za podpory Řádu architektů (francouzsky a německy mluvící rada), belgického architektonického časopisu A+, Svazu měst a obcí Valonska, Sdružení měst a obcí regionu hlavního města Bruselu a Sdružení regionálních ředitelů a městských inženýrů.

6.10 - Folklorní muzeum v Mouscronu se stalo vítězem ceny Wallonia-Brussels' Public Project Procurement Award 2020, projekt V+Architecture, Valonsko (zdroj: Dedry Maxence)

V rámci dvouleté výzvy je možné podávat žádosti, které podává buď vlastník projektu, nebo projektant, pokud s tím souhlasí zadavatel. Porota pak nominuje laureáty za procesy, které jasně vynikají nad ostatními v souladu se stanovenými kritérii kvality. Cena zahrnuje několik kategorií rozlišujících různé typy architektonických projektů, s nimiž se obvykle setkáváme při zadávání veřejných zakázek. Nicméně jedna kategorie může mít několik vítězů, zatímco v jiných může být vybrán jen jeden vítěz.

Cena MOP je státní ocenění, které oceňuje osvědčené postupy v oblasti zadávání veřejných zakázek, upozorňuje na roli veřejných zadavatelů a důležitost jít příkladem, přičemž cílem je, aby toto ocenění motivovalo tvůrce politik a úředníky napříč veřejnou správou. V této souvislosti se ocenění snaží vyzdvihnout a podpořit osvědčené postupy a propagovat je mezi ostatními zadavateli, a tím rozvíjet kulturu odvážného zadávání veřejných zakázek a podporovat kulturu kvality projektování v regionu¹⁰⁷.

107. Další informace: <https://cellule.archi/fr/marches/prix-de-la-maitrise-douvrage-publique/>

611 - Vnitřní bazén v lázních Paracelsus, vítěz Státní ceny za architekturu a udržitelnost, v rakouském Salcburku, projekt Berger+Parkkinen, 2021 (zdroj: BMK/Kurt Hoerbst)

Většina cen za architekturu a design, které se udělují pravidelně, často jednou ročně nebo jednou za dva roky, je výslovně propagována jako součást širších osvětových kampaní, jejichž cílem je ocenit nejlepší postupy a inovace, ale především zviditelnit design a podnítit lepší praxi v tomto odvětví (Biddulph et al., 2006).

Například španělské ministerstvo veřejných prací uděluje od roku 1930 "Národní cenu za architekturu", jejímž cílem je ocenit přínos fyzické nebo právnické osoby k obohacení sociálních, technologických a udržitelných aspektů architektury nebo urbanismu. Podobným způsobem uděluje francouzské ministerstvo kultury dvě národní ceny za architekturu:

- pro mladé profesionály do 35 let, cena AJAP (pro "Albums des jeunes architectes et paysagistes"), jejímž cílem je identifikovat talenty zítřka; je organizována každé dva roky ministerstvem kultury a oceňuje přibližně dvacet obzvláště talentovaných architektů a krajinářských architektů do 35 let. Vítězové, které vybírá porota, jíž předsedají dvě osobnosti ze světa architektury a krajinářské architektury, vynikají kvalitou svých projektů, aktuálností svých architektonických, urbanistických a krajinářských návrhů i profesionálním přístupem. Těží z propagační kampaně ve Francii i v zahraničí a z představení veřejným i soukromým developerům, kteří podporují mladé profesionály (od roku 2002 zvítězilo v soutěži AJAP téměř 170 mladých ateliérů);
- pro uznávané profesionály, le "Grand prix national de l'architecture (GPNA)", udělovaná ministerstvem kultury každé dva roky, GPNA oceňuje architekta nebo tým architektů za jejich celoživotní dílo. Toto ocenění je příležitostí k uznání a propagaci příkladné architektonické praxe. Ministerstvo tak potvrzuje místo architektury v kulturním a designérském průmyslu a vyzdvihuje činnost podniknutou ve prospěch architektů, designu i architektonického a urbanistického výzkumu (proces navrhování a projekty každé Grand Prix jsou vystaveny v Cité de l'Architecture et du Patrimoine);

V některých zemích udělují architektonické ceny profesní organizace s finanční podporou vlády. Například Lotyšská cena za architekturu (LAA) je národní cena, která vyzdvihuje vynikající úspěchy v lotyšské architektuře a podporuje povědomí veřejnosti o architektuře. LAA organizuje a uděluje Lotyšská asociace architektů a financuje ji ministerstvo kultury. Díla prezentovaná na LAA reflektují současné lotyšské architektonické prostředí, hlavní trendy a procesy.

Cílem kampaní je zvýšit povědomí o aspektech kvality návrhu u osob, které se podílejí na zadávání a realizaci budov a staveb, jakož i u koncových uživatelů a široké veřejnosti. Záměrem je změnit způsoby rozhodování a zvýšit poptávku po lepším projektování pomocí iniciativ, které zahrnují tři typy kampaní: obecné, ale často vysoce prestižní kampaně zaměřené na obecné zvyšování standardů; specifické kampaně se zaměřením na jasně definované typy zástavby nebo problémy; a kampaně související s konkrétními vládními politikami nebo programy.

Ačkoli kampaně většinou využívají organizace, které jsou nezávislé nebo nevládní, využívají je také státní architekti, aby podpořili myšlení v oblasti navrhování a pomohli tak řešit společenské výzvy (např. bydlení) nebo zvýšit povědomí veřejnosti. Například probíhající program "Nová stavební kultura" nizozemské Rady vládních poradců (CRa), jehož cílem je stimulovat výstavbu založenou na biologických materiálech a zahrnující přírodu v Nizozemsku podporuje několik ministerstev, Ústřední vládní agentura pro nemovitosti a Státní lesnická agentura¹⁰⁸.

Akce a festivaly oslavují již existující kulturu navrhování, ať už založenou na kulturním dědictví nebo současném designu, a jejich cílem je ovlivnit zúčastněné strany a širokou veřejnost, aby věnovaly pozornost architektuře a urbanismu nebo změnilы své vnímání určitého tématu souvisejícího s vystavěným prostředím. Tyto aktivity mohou být podporovány současně, postupně nebo v oběma přístupy a může se na nich podílet široká škála zúčastněných stran, od vládních, nevládních organizací přes profesní subjekty, kulturní instituce až po soukromé společnosti.

612 - 11. ročník Bienále mladých řeckých architektů, Soluň (Řecko), 2023 (zdroj: EIA / Katedra architektonického inženýrství AUTH)¹⁰⁹

108. Podpořeno ministerstvy vnitra, zemědělství, přírody a kvality potravin, školství, kultury a vědy, Ústřední vládní agenturou pro nemovitosti: <https://www.collegevanrijksadviseurs.nl/projecten/nieuwe-bouwcultuur>.

109. Další informace: <https://eia.gr/biennale/>

V celé Evropě se koná celá řada akcí a festivalů, které jsou propagovány na mezinárodní, národní i místní úrovni. Některé z těchto iniciativ zahrnují složitou organizační strukturu s velkým počtem partnerů a množstvím zdrojů, jako jsou akce národního nebo mezinárodního typu (např. bienále / trienále architektury atd.). Tyto významné akce obvykle využívají kombinaci nástrojů kulturní kvality, programování a pořádání výstav, publikací a akcí, které představují nejlepší příklady architektonických a urbanistických projektů. Nicméně, jak bude dále diskutováno, vládní oddělení obvykle navazují partnerství s dalšími subjekty, aby mohla provádět tento typ přesvědčovacích aktivit.

Jako příklad lze uvést italskou vládu, která v roce 2019 zahájila "Festival architektury", kulturní iniciativu italského ministra kultury, jejímž cílem je podpořit povědomí široké veřejnosti o roli a významu současné architektury pro kvalitu života občanů a dosažení udržitelnější společnosti¹¹⁰. Ve svém druhém ročníku je italský festival koordinován a financován vládou, ale je realizován několika partnery, včetně veřejných a soukromých institucí, kulturních institucí a nadací s širokou škálou iniciativ v celé zemi. Tento model provádění odráží rostoucí tendenci obracet se k partnerským dohodám mezi veřejnými, poloveřejnými organizacemi a organizacemi občanské společnosti za účelem dosažení klíčových politických cílů.

6.13 - Banner veřejného oznámení druhého ročníku italského festivalu architektury v roce 2023 (zdroj: Direzione Generale Creatività Contemporanea)

Dalším příkladem jsou francouzské "Národní dny architektury", celostátní akce, jejímž cílem je zvýšit povědomí a podnítit znalosti o architektuře a urbanismu mezi odborníky i širokou veřejností¹¹¹. Tato národní akce, která se koná již poosmé, trvá tři dny a zahrnuje rozmanitý program s více než 1 000 bezplatných akcí po celé zemi, jako jsou setkání a debaty, návštěvy architektonických kanceláří, prohlídky budov a míst, procházky po městech, výstavy, filmy, vzdělávací workshopy atd. Dalším příkladem je rakouský bienální festival "Architekturtag", který od roku 2002 nabízí širokou škálu programů *Baukultur* po celé zemi.

Některé úřady a města také pořádají architektonické akce, které trvají jeden nebo více dní, jako je Den otevřených dveří nebo podobné akce¹¹². Například ve Španělsku se koná 26 "týdnů architektury", přičemž Barcelona a Madrid vynikají velkým rozdílem v množství a kvalitě. V posledním ročníku v Barceloně se uskutečnilo 221 akcí, v Madridu 152. Pokud jde o Den otevřených dveří, v Barceloně se ho zúčastnilo 76 300 lidí a v Madridu 50 000 lidí (viz rámeček 8).

110. Další informace: /

111. Journées Nationales de l'Architecture. Více informací: <http://journéesarchitecture.culture.gouv.fr/>

112. Open House je každoroční městský festival, který se nyní šíří po celém světě. Viz: <https://www.openhouseworldwide.org/>

Rámeček 8 - Zapojení komunity: Týdny architektury (Španělsko)

Týden architektury je každoroční akce, kterou ve Španělsku podporují profesní organizace architektů a řada veřejných i soukromých partnerů a která je věnována propagaci architektury a urbanismu a zahrnuje celou řadu kulturních iniciativ a aktivit, jako jsou debaty, výstavy, architektonické a urbanistické trasy, přednášky a další otevřené akce.

6.14 - Na každoročním madridském týdnu architektury se podílí celá řada organizací a partnerů, kteří zajišťují široký program aktivit a akcí, mezi něž patří např. Caixa kulturní centrum Forum od Herzog & de Meuron, Madrid (Španělsko)
(zdroj: Rubén P. Bescós)

Geografický rozsah každého týdne architektury je různorodý a obvykle se řídí územní působností pořádajícího subjektu. Ve většině případů se Týdny architektury pořádají v měřítku španělského autonomního společenství, ale podobné akce se konají i na úrovni provincií. Akce iniciovaná v roce 1996 zahrnovala v ročníku 2022 celkem 26 území (Navarro, 2022).

Týdny architektury se obvykle konají v prvním říjnovém týdnu, který se shoduje se Světovým dnem architektury UIA, a zahrnují rozmanitý program akcí a aktivit v různých institucích, včetně výstav, konferencí, seminářů a školení. Jedním z vrcholů akce, která má každý rok nové trasy, je otevření budov s uznávanou architektonickou kvalitou, které zahrnuje komentované prohlídky pro mladé i starší lidi.

Týden architektury zahrnuje paralelní aktivity, jako je udělování cen za design, které oceňují kvalitu nedávné architektury, dobré profesionální postupy a příkladné iniciativy, které přispěly k šíření architektury; neodborné vzdělávací kurzy a podpora dětských aktivit o architektuře a kulturním dědictví v různých obytných oblastech s pomocí místních sousedských sdružení. Barcelonský a madridský týden architektury se vyznačují plným a komplexním programem aktivit (Ibidem)¹¹³.

Týdny architektury jsou vynikajícím reprezentativním příkladem ucelené akce zaměřené na podporu kvality navrhování. Podobně jako jiné architektonické a kulturní akce v celé Evropě si Architecture Weeks kladou za cíl zvýšit povědomí o významu vysoce kvalitního architektonického prostředí. Její síla spočívá v řadě nástrojů a kulturních iniciativ, které využívá, od akcí přes udělování cen až po vzdělávací iniciativy zaměřené na různorodé publikum od odborníků až po děti. Tím přibližuje architekturu široké veřejnosti.

113. Další informace: <https://www.semanaarquitecturamadrid.com/>

Nástroje pro ovlivňování

Cílem nástrojů ovlivňování je oslovit klíčové osoby s rozhodovacími pravomocemi tím, že jim sdělí, že na kvalitě návrhu záleží a že si zaslouží politickou pozornost, investice a upřednostnění v rámci veřejných i soukromých organizací, včetně developerů. Mezi tyto nástroje patří např.:

- Přímá advokacie, od cíleného lobbování až po větší setkání a akce;
- vytváření aliancí prostřednictvím podpory partnerství mezi klíčovými skupinami aktérů nebo vládními odděleními s cílem prosazovat společné postupy, které vhodně upřednostňují a usnadňují kvalitu návrhu (tamtéž).

Pozoruhodným rysem je proaktivní mezivládní nebo mezikrajová propagace a partnerská spolupráce při zajišťování kvality navrhování, kdy některé vlády zřídily specializované instituce nebo jmenovaly státního architekta či podobný orgán, který působí jako zastávce navrhování ve veřejném sektoru. Obvykle se jedná o pseudovládní instituce neziskového charakteru s nezávislým statutem. V souladu se svým statutárním posláním, ačkoli se velikost, struktura a dostupné zdroje těchto organizací v Evropě liší, uplatňují několik nástrojů, přičemž prosazování dobrého návrhu je obvykle jedním z jejich hlavních úkolů při formování politik a programů nebo jen šíření osvědčených postupů (viz 4.2).

Například v roce 2019 švédská vláda jmenovala národního architekta, jehož úkolem je vést a koordinovat práci v oblasti navrhovaného obytného prostředí na národní úrovni i uvnitř země. Švédský národní architekt má důležitou roli při realizaci a budování znalostí kolem navrženého obytného prostředí, má propojovat aktéry a zadání na národní úrovni, vidět synergie a vytvářet základ pro spolupráci (viz rámeček 9). Jako podobný příklad lze uvést vlámskou vládu, která v roce 1999 jmenovala vládního architekta, aby poskytoval podporu a prosazoval kvalitu navrhování napříč veřejným sektorem a také zlepšil reflexi a rozšířil její dopad ve spolupráci s různými zúčastněnými stranami (viz 4.1.2).

V jiných zemích vlády zřídily specializované komise/agentury (nezávislé organizace) na podporu kvality návrhu ve veřejné správě a na prosazování kvality návrhu ve vystavěném prostředí. Stejně jako státní architekti jsou komise pro navrhování pověřeny úkolem poskytovat podporu ostatním orgánům veřejné správy, prosazovat zájmy napříč zainteresovanými stranami a vést kampaně za kvalitní architektonický, urbanistický návrh včetně veřejných prostranství. V závislosti na kontextu se může lišit struktura, typ kompetencí a úroveň zdrojů - ale navzdory rozdílům komise pro navrhování aktivně nabízejí své podpůrné služby napříč veřejnou správou a využívají nástroje, které jsou z velké části neformální a nestatutární (viz 4.1.3).

Mnoho měst a větších obcí také jmenovalo městského architekta (nebo podobnou funkci), který se vedle jiných činností aktivně podílí na budování kultury vytváření prostředí prostřednictvím přednášek a rozhovorů, propagace akcí a pořádání cen. Například městský architekt v Rize má výslovně za úkol zajišťovat vedení v oblasti navrhování, prosazování zájmů napříč zúčastněnými stranami a kultivovat podmínky, za nichž je tvorba prostředí prioritní. Vedle dalších úkolů kancelář udržuje mezioborovou angažovanost v oblasti myšlenek a projektů, které jsou významné pro komunitu, a zároveň popularizuje nejlepší úspěchy lotyšské architektury. Některá města také zřídila vlastní informační centra pro architekturu a urbanismus, která velmi aktivně prosazují rozmanitou agendu propagace a informování.

Box 9 - Švédský národní architekt

Úkolem národního architekta je vést a koordinovat provádění švédské politiky architektury na národní úrovni, a to jak v rámci Národní rady pro bydlení, tak i pro ostatní orgány veřejné správy v celé zemi. Národní architekt mimo jiné poskytuje podporu při navrhování místním a regionálním orgánům, aby podpořil kvalitu územního plánování a přispěl k dlouhodobému rozvoji udržitelných měst ve Švédsku. První švédský národní architekt pracuje ve Švédské národní radě pro bydlení, výstavbu a plánování od roku 2018¹¹⁴.

615 - Konference Heleny Bjarnegardové, současné švédské státní architektky, o její roli a významu politiky architektury pro společnost, Kodaň 2023 (zdroj: João Bento)

Švédská Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování (Boverket) je zodpovědná za provádění národní "Politiky architektury a navrženého obytného prostředí". V rámci této politiky se Boverket rozhodl jmenovat národního státního architekta, který by zajišťoval vedení v oblasti navrhování a zdůrazňoval roli architektury ve společnosti s cílem podpořit kvalitu návrhu v celé zemi. Státní architekt je podřízen generálnímu řediteli společnosti Boverket. Přestože se jedná o nově vytvořenou pozici, měl by Národní architekt mimo jiné koordinovat a poskytovat podporu veřejným činitelům na národní, regionální a místní úrovni v otázkách architektury, designu a udržitelnosti při jejich plánovací činnosti.

Od roku 2019, kdy byla tato role poprvé vytvořena, shromažďuje Národní architekt připomínky a žádosti státních orgánů, které jsou v politice architektury výslovně určeny, aby mohl poskytovat podporu prostřednictvím pokynů, nástrojů, příkladů dobrých projektů, inspirace a argumentů pro kvalitní architekturu. Národní architekt rovněž předsedá Radě pro udržitelná města, která byla zřízena v roce 2017 a která pracuje na realizaci vládní politiky udržitelného rozvoje měst a přispívá k dlouhodobému rozvoji udržitelných měst ve Švédsku.

Jmenování národního architekta je pro národní vlády praktickým způsobem, jak zajistit vedení v oblasti navrhování a strategické poradenství napříč všemi různými sektory a správními úrovněmi a jak přispět k prosazování politiky a podpory navrhování. Jeho držitel je pověřen prováděním veřejné politiky architektury a designu a udržováním jakékoli formy národní dynamiky zaměřené na zlepšování kvality vystavěného prostředí.

114. Další informace: <https://www.boverket.se/en/start/>

6.2 Neformální nástroje pro poskytování kvality

Neformální nástroje pro zajištění kvality řídí rozhodovací procesy cílenějším způsobem a pomáhají zajistit, aby byla kvalita návrhu zajištěna při konkrétních zásazích do vystavěného prostředí. To znamená, že "nástroje aplikace" se posouvají nad rámec předchozích "nástrojů kultury", protože jsou v procesu navrhování intervenčnější: místo aby se zaměřovaly na širší kulturu, v jejímž rámci se rozhoduje o navrhování, zaměřují se na konkrétní projekty, místa nebo procesy s potenciálem vytvářet skutečné výsledky (Carmona, et al., 2023).

V rámci nástrojů pro poskytování kvality identifikovala UM tři formy nástrojů:

- **Nástroje pro hodnocení** - umožňují systematické a strukturované posuzování kvality návrhu, obvykle stranami, jako jsou odborníci nebo komunitní skupiny, které jsou externí, a tedy nezávislé na konkrétním hodnoceném procesu navrhování.
- **Podpůrné nástroje** - jsou více direktivní v rámci samotného procesu navrhování, protože zahrnují přímou pomoc nebo podporu týmu projektantů/vývojářů při konkrétních projektech nebo při zadávání projektů či přípravě pokynů pro navrhování a dalších nástrojů. Potenciálně zahrnují celou řadu finančních prostředků, které lze využít k podpoře lepších výsledků v oblasti navrhování poskytováním finanční podpory klíčovým iniciativám nebo realizačním organizacím nebo prostřednictvím získávání či převodu finančních prostředků zaměřených na dosažení lepšího navrhování.
- **Průzkumné nástroje** - zapojení přímo do procesu navrhování prostřednictvím mechanismů, které zkoumají, testují a zapojují komunitu do konkrétních přístupů k navrhování. Mají praktický, ale průzkumný charakter, buď využívají dočasné zásahy, nebo přispívají k rozsáhlejšímu projektům či procesům utváření prostředí (Ibidem).

6.2.1 Nástroje pro hodnocení

Nástroje pro hodnocení jsou prvním z nástrojů pro poskytování kvality. Tyto nástroje umožňují systematické a strukturované posuzování kvality návrhu, a to obvykle stranami (např. jinými odborníky nebo komunitními skupinami), které jsou mimo konkrétní hodnocený proces návrhu, a tedy na něm nezávislé (Carmona et al., 2017, s. 199). Patří sem nástroje *formativního* hodnocení, jako jsou indikátory nebo neformální proces přezkoumávání návrhů, který hodnotí projekty; a nástroje *sumativního* hodnocení, jako jsou certifikační systémy nebo soutěže návrhů, které umožňují hodnocení návrhů před jejich vypracováním. Zatímco v některých zemích (např. ve Velké Británii) mají indikátory a neformální procesy přezkoumání návrhů spíše "tradiční" využití, v jiných zemích se používají výjimečně. V několika správních orgánech (např. v Belgii, Francii a Švýcarsku) se opakovaně používají soutěže o návrh na podporu kvality veřejných budov.

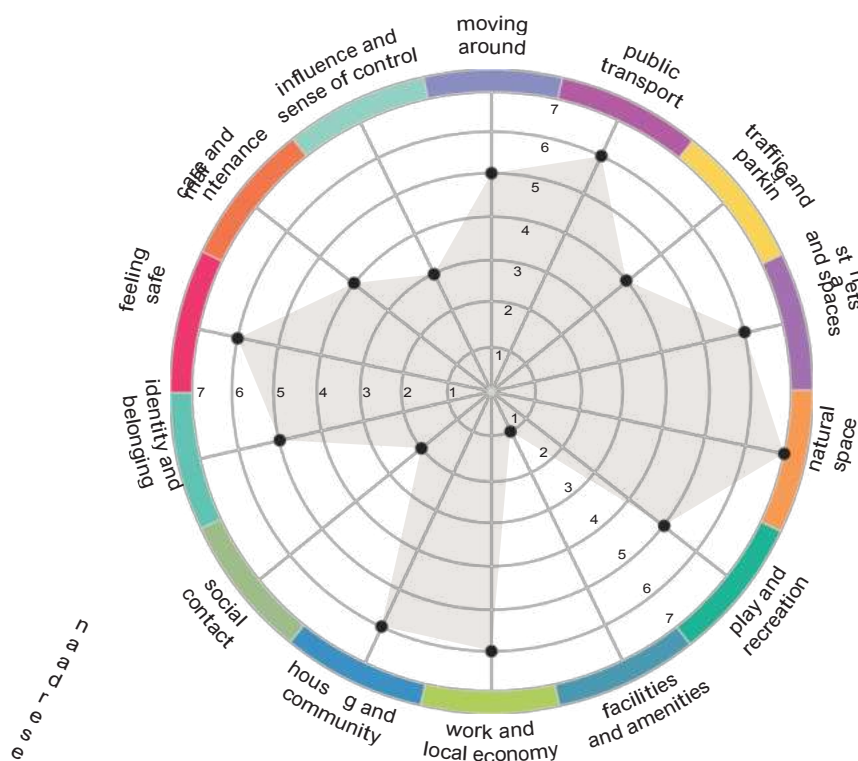
Jedním z hlavních cílů politiky architektury je jít příkladem (také označováno jako "dávat příklad"), a to podporou vysoce kvalitních veřejných budov a staveb (viz 5.1.1). V rámci tohoto poslání většina politik schvaluje a podporuje využívání architektonických soutěží ke zvýšení standardů a dosažení nejlepšího řešení definované úlohy. Soutěže o návrh jsou jedním z významných nástrojů nových zákonů o architektuře, proto je lze považovat i za formální nástroj kvality, pokud jsou stanoveny jako povinné pro veřejné stavby, nad určitou hranici (např. Francie) nebo pro stavby veřejného zájmu (např. Litva).

Formativní hodnocení

Prvním typem hodnotících nástrojů jsou nástroje formativního hodnocení. Tento typ zahrnuje *indikátorové (měřicí) nástroje a neformální hodnocení návrhů* (neprováděné v rámci formálního regulačního procesu), jejichž výsledky mohou být přímo využity při tvorbě a zdokonalování projektových řešení návrhů developmentu (Carmona, Bento a kol., 2023).

Nástroje indikátorů se snaží měřit a reprezentovat aspekty výkonnosti - v tomto případě kvality návrhu - způsobem, který lze snadno sdílet a pochopit. Příklady, jako je "indikátor kvality návrhu" (vyvinutý Radou stavebního průmyslu ve Velké Británii), vytvářejí strukturu, podle níž lze provádět hodnocení kvality návrhu, přičemž hodnocení podle jednotlivých kritérií provádějí buď odborníci nebo prostřednictvím strukturovaných rozhovorů zúčastněné strany (<https://www.dqi.org.uk>). Jedná se tedy o rozvojové nástroje, které jsou určeny k identifikaci kvalit, posouzení a podpoře spolupráce.

V rámci *formativního hodnocení* lze uvést například nástroj Scottish Place Standard, což je jednoduchý rámec vyvinutý před několika lety pro strukturování rozhovorů o místě a o jeho fyzických prvcích i sociálních aspektech. Standard místa je nepřímým výstupem skotského architektonického hodnocení a politiky prostředí. Obsahuje 14 otázek týkajících se fyzických aspektů místa (budovy, volná prostranství, doprava) a sociálních aspektů (například zda mají lidé pocit, že mají možnost podílet se na rozhodování); každá otázka je pak hodnocena na stupnici od 1 do 7. Standard místa byl spuštěn v roce 2015 a v současné době se uplatňuje v několika evropských zemích.

6.16 - Příklad závěrečného síťového diagramu Place Standard. Nástroj byl vyvinut společností Architecture and Design Scotland (A&DS) společně s NHS Health Scotland a oddělením plánování a architektury skotské vlády (zdroj: www.placestandard.scot).

Nicméně podle průzkumu UM se zdá, že tento typ indikátorů nebo certifikačních nástrojů není v Evropě v měřítku urban design široce používán, ačkoli malý počet příkladů, které průzkum UM odhalil, je dobře propracován. Mají potenciál poskytnout systematické a objektivní hodnocení kvality budov nebo míst, i když také hrozí, že příliš zjednoduší složité soubory kvalit. Mnohem rozšířenější a rostoucí je využívání odborných panelů pro posuzování návrhů nebo poradních sborů pro návrhy v různých formách (tamtéž).

Přezkum návrhu je proces vzájemného hodnocení kvality navrhovaných projektů. Pod různými názvy - kontrola kvality, kontrola prostředí, návrhové kolokvium, estetická kontrola, poradní sbory pro navrhování, komise pro navrhování, stavební výbory, projektové schůze, komory kvality a týmy pro kvalitu prostředí - je spojuje hodnocení nezávislou skupinou odborníků, kteří nemají vztah k posuzovaným projektům (ibid.).

V tomto rámci je bezprostřední funkcí přezkoumání návrhu zlepšit kvalitu návrhu jednotlivých plánů developemntu tím, že se projektové týmy konfrontují a nabídnou jim konstruktivní rady, které vycházejí z rozsahu a hloubky zkušeností, jež nemusí být projektovému týmu nebo obci k dispozici, včetně specializovanějších oblastí, jako je inkluze, památky nebo udržitelnost. Přezkum návrhu by měl chápat jako nástroj zlepšování, který se zaměřuje na přidanou hodnotu vývoje tím, že pomáhá rozšiřovat diskuse o projektech, v neposlední řadě o širším kontextu, v němž se vývoj odehrává. Přezkoumávání návrhů je také jedním z nástrojů, které používají státní architekti a hlavní architekti měst k podpoře kvality návrhů (Eisinger & Reuther, 2007, s. 254).

Zdá se, že přezkum návrhu je v Evropě rychle se rozvíjející praxí. Například v německy mluvících zemích působí nyní poradní sbory pro navrhování jako prostředníci mezi zájmy vlastníků a široké veřejnosti v mnoha větších městech, včetně Innsbrucku, kde poradní sbor pro navrhování posuzuje kvalitu předložených projektů podle stanovených kritérií a nabízí rady městské radě, kterými se může a nemusí řídit. Obvykle jsou komise jmenovány obcemi a skládají se z nezávislých odborníků na projektování a související činnosti, kteří svou práci vykonávají pro veřejný sektor a bez nároku na honorář pro posuzované osoby.

V Anglii poskytují služby přezkumu návrhů (vedle panelů veřejného sektoru) také komerční a neziskové organizace, které soutěží na otevřeném trhu na národní i místní úrovni o vedení panelů pro místní orgány a o provádění zpoplatněných přezkumů. Poplatek obvykle platí developeři buď poskytovateli služby přezkumu, nebo přímo místnímu orgánu, který si přezkum vyžádal. Tato komercializace správy urbanistických návrhů je v Evropě ojedinělá a oproti původním očekáváním vedla k většímu rozšíření přezkumu návrhů v celé Anglii (Carmona 2018).

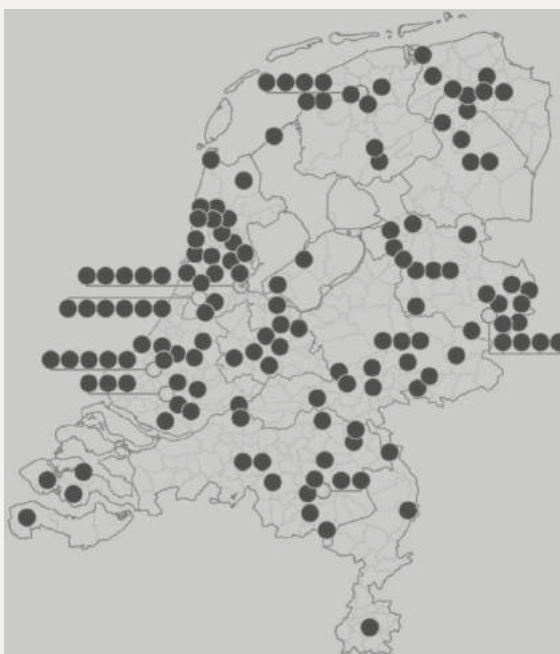

617 - Příklad zasedání poradního sboru pro navrhování (*baukollegium*) stavebního odboru berlínského senátu, Německo (zdroj: Lidia Tirri)

Rámeček 10 - Nizozemské týmy pro kvalitu prostředí (Nizozemsko)

Týmy kvality prostředí (Q-teams) poskytují poradenství v oblasti zvyšování kvality prostředí budov, ulic, čtvrtí, měst, krajiny a regionů. Q-týmy neprojektují projekty, ale spíše využívají různé nástroje řízení navrhování k podněcování a zachování kvality prostředí. Týmy kvality prostředí jsou zřizovány místními, provinčními nebo národními orgány.

618 - Mapa q-týmů v Nizozemsku (zdroj: Van Assen a Van Campen 2014)

Q-týmy jsou multidisciplinární týmy odborníků, které poskytují nezávislé poradenství v oblasti územního rozvoje a územní politiky. Assen et al (2020) definovali dva typy Q-týmů: specifické a obecné. Specifický Q-tým působí v rámci konkrétní plánovací nebo rozvojové oblasti, v rámci fyzických hranic územního zadání, např. zóny městského rozvoje nebo rozvoje infrastruktury či krajiny. V rámci této oblasti tým řídí a hodnotí jednotlivé projekty z hlediska jejich přínosu ke kvalitě celku a může trvat pouze po dobu trvání zadání. Generický Q-tým působí v rámci daných administrativních hranic (obec, provincie nebo dokonce region) a nemá definované datum ukončení. V tomto rámci má Q-tým aktivnější roli, neboť může nastolovat témata k diskusi a podněcovat, zkoumat, dohlížet, posuzovat a hodnotit. To znamená, že obecné Q-týmy jsou proaktivnější, mají dlouhodobější trvání a plní poradní roli mezi územní vizí stanovenou pro danou oblast a různými plánovanými i spontánními iniciativami soukromých a veřejných subjektů (Assen & Campen, 2020).

Týmy kvality prostředí poskytují místním, provinčním nebo regionálním orgánům znalosti a projektové kapacity prostřednictvím formálních a neformálních poradenských postupů, které vyvíjejí multidisciplinární týmy odborníků, zasahujících do raných fází plánovacích a projektových procesů. Ačkoli se některé z týmů kvality zaměřují na funkci přezkoumávání návrhů konkrétních plánů rozvoje měst, několik týmů kvality je pověřeno proaktivnější úlohou, která podporuje a umožňuje kvalitu prostředí v rámci vymezené jurisdikce.

Souhrnné hodnocení

Sumativní nástroje hodnocení jsou druhým typem hodnotících nástrojů a zahrnují architektonické soutěže a certifikační systémy, které obvykle hodnotí pokročilejší systémy a (v případě certifikace) možná i dokončené (Carmona, et al., 2023).

Ústředním cílem architektonických soutěží (AS) je podpořit lepší řešení určených urbanistických problémů, včetně podpory inovací v oblasti navrhování, a to prostřednictvím soutěžení návrhových/developerských týmů. AS jsou všeobecně uznávány jako úspěšný nástroj pro stimulaci kreativity architektů a urbanistů a pro výběr nejvhodnějšího řešení a/nebo nejvhodnějšího týmu pro vedení náročných procesů transformace měst. Pořádání architektonické soutěže může mít také řadu nepřímých přínosů, jako je vytváření povědomí o určité lokalitě nebo problému, zvyšování reputace města nebo zadavatele, podněcování soudržnosti a společného vlastnictví komunity, podpora vzniku mladých talentů nebo aktivizace politické debaty o architektuře a urbanismu (Carmona a kol., 2023).

AS mají mnoho podob (otevřené, omezené, vyzvané) a velikostí (místní, národní, mezinárodní) a dva základní typy: ideové (pouze myšlenky) a projektové (týkající se konkrétního stavebního projektu) (Lehrer 2011). Bez ohledu na typ přístupu se soutěže zaměřují na zvyšování standardů projektování prostřednictvím konkurence, která přispívá ke zlepšení stavu městského bytového fondu, a jsou důležitým nástrojem pro podporu procesů regenerace městských periferií a nevyužívaných oblastí (Katsakou, 2013). Obvykle je součástí AS porota, která nezávisle posuzuje návrhy.

Mnohé soutěže jsou jednorázové, například nizozemská soutěž "Panorama Lokaal" z roku 2019, dvoufázové ideové soutěže se zaměřují na obytné čtvrti na okrajích měst mají přilákat multidisciplinární týmy se zájmem o spolupráci s místními koalicemi obcí, bytových družstev a dalších relevantních stran.

6.19 - Jedna ze schůzek "Panorama Local" s místními koalicemi
(zdroj: College van Rijksadviseurs - CRa)

Z nástrojů *sumativního* hodnocení se v Evropě na úrovni států i místních samospráv hojně, ale s přestávkami, používají architektonické soutěže. Bez ohledu na typ přístupu se soutěže zaměřují na zvyšování standardů návrhu prostřednictvím soutěžního procesu, který je zřídka povinný, i když i v tomto ohledu existují výjimky. Dlouhodobá francouzská národní legislativa například nařizuje architektonickou soutěž pro veřejné budovy nad stanovenou hodnotu zakázky (v roce 2020 144 000 EUR pro státní zakázky a 221,00 EUR pro místní orgány), zatímco litevský zákon o architektuře z roku 2017 klade povinnost orgánů veřejné správy pořádat architektonické soutěže na stavby, které jsou významné z hlediska státního a veřejného zájmu nebo z hlediska jejich architektonického či urbanistického vlivu (viz 5.1.1).

620 - Projekt obnovy veřejného prostranství a knihovny "The Krook" byl vybrán v architektonické soutěži vyhlášené vlámskou vládou Architect, Open Call 18 project 01, dokončen v roce 2017, navrhli Coussee & Goris architecten, RCR Aranda Pigem Vilalta arquitectes (zdroj: Tim Van De Velde).

Zajímavým příkladem architektonické soutěže týkající se hmotných stavebních projektů je otevřená výzva vlámského vládního architekta (Belgie). Otevřená výzva byla vytvořena v roce 2000, funguje již téměř 20 let a tento postup využilo více než 700 projektů (Liefoghe & van den Driessche, 2019). Otevřená výzva je bezplatná pro všechny veřejné a poloveřejné organizace, včetně regionálních veřejných služeb, městských a obecních úřadů, jakož i bytových agentur, neziskových organizací atd.¹¹⁵.

V Německu a Rakousku využívá několik měst koncepční výběrová řízení, což je alternativní způsob, jak mohou obce prodat (nebo spíše dlouhodobě pronajmout) pozemky, které jsou v jejich přímé sféře vlivu (obvykle veřejné pozemky). Místo toho, aby se používalo buď přímé zadání, při němž musí být splněny podmínky dohodnuté s kupujícím, nebo nabídkové řízení, kde je rozhodujícím faktorem cena, koncepční výběrové řízení vyzdvihuje kvality a aspekty designu/místa tím, že je činí klíčovým rozhodovacím faktorem, který je stejný nebo dokonce důležitější než cena (Temel, 2019)¹¹⁶.

115. Úplný seznam projektů naleznete na adrese: <https://www.vlaamsbouwmeester.be/en/instruments/open-call>.

116. Další informace naleznete na adrese: <https://urbanmaestro.org/example/konzeptvergabe/>

Certifikační systémy vyznačují u projektů, že dosáhly určitého prahu kvality. Jako takové jsou dalším krokem směrem k formalizaci, protože kombinují hodnocení s "oficiálním" schvalovacím razítkem, ačkoli neposkytují žádný formální závěr nebo záruku. Místo toho jsou ověřeným měřítkem nebo standardem kvality, například v oblasti energetické účinnosti. Mezi mezinárodně známé systémy patří BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) nebo LEED (Leadership in Energy and Environmental Design), každý s vlastními kritérii, hodnotícími rámci, hodnotícími panely a certifikačními procesy. Tyto procesy jsou často prováděny po dokončení projektů, ale může se uskutečnit i na základě předložených výkresů. Certifikace se stále více využívá v celé Evropě, například v Lotyšsku a Slovinsku, kde jsou běžné systémy LEED a BREEAM, a v severovýchodních zemích, kde se prosazuje ekoznačka "Nordic Swan", a to i pro výrobky pro vystavěné prostředí. V Německu je Německá rada pro udržitelné budovy (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen - DGNB), která celosvětově certifikuje budovy.

622 Podpůrné nástroje

Druhým typem neformálních "nástrojů pro zajištění kvality" je podpora, což je přístup, který je více direktivní v rámci samotného procesu navrhování, neboť zahrnuje přímou nebo nepřímou pomoc projektovým/developerským týmům a/nebo aktérům veřejného sektoru při konkrétních projektech nebo procesech řízení návrhu. Umožňují veřejnému sektoru utvářet rozhodovací prostředí organizací, které mají v kompetenci přímo ovlivňovat nebo skutečně vytvářet návrhy, a ovlivňovat zásadní rozhodnutí o rozvoji v rané fázi developerského procesu. Vlády tak mohou rozšířit svůj dosah na strategické realizační partnery a místní aktéry způsobem, který by jinak nebyl možný. Mohou působit přímo, poskytovat praktickou pomoc, nebo nepřímo, například poskytováním finančních prostředků, ale v konečném důsledku se snaží ovlivnit procesy a výsledky navrhování k lepšímu. Činí tak prostřednictvím vyplňování mezer v dovednostech, kapacitách a financování, aby přispěly k širším cílům urban design governance pomáhající organizace (Carmona, et al., 2023).

Na základě tohoto rozlišení byly identifikovány dva hlavní typy podpůrných nástrojů:

- *Financování* klíčových realizačních organizací (např. nezávislých agentur nebo projektových středisek) nebo programové granty vázané na plnění stanovených cílů v oblasti kvality/kultury kvality;
- *Podporující nástroje* zahrnují poskytování praktického odborného poradenství.

Financování

Financování má podobu přímé finanční podpory realizačním organizacím, může však zahrnovat i podporu fyzickou, například prostřednictvím vyslání pracovníků nebo dočasného zapůjčení kapacit organizacím. Tento druh podpory může být použit buď na financování základních nákladů realizačních organizací, jako jsou nezávislé agentury nebo architektonická centra, aby mohly organizovat a provádět program urban design governance, nebo na pokrytí účelově vázaných nákladů na realizaci konkrétních definovaných iniciativ spojených s definovanými cíli kvality. Tyto formy podpory jsou nepřímé, protože financující subjekt nerealizuje financovaný program, ale finančně jej podporuje, a tím přenáší odpovědnost za jeho realizaci na jiné subjekty.

Většina politik architektury, přinejmenším ty s příslušným ročním rozpočtem, poskytuje přímou finanční podporu organizacím, které se věnují realizaci projektů, jako jsou komise pro navrhování, centra architektury a muzea. Tato finanční podpora je nezbytná pro jejich provoz, který následně zajišťuje činnost veřejné služby rozvíjející program iniciativ a akcí podporujících kulturu kvality navrhování (viz 4.2). Nicméně v několika zemích může tato finanční podpora existovat i v případě, že není přímo spojena s rámcem pro provádění politiky architektury (viz 5.12). V obou případech stát výslovně podporuje šíření informací a osvětové iniciativy na podporu prostředí pro place-making a kulturu navrhování.

Byly identifikovány dva typy financování: *strategické granty* a *programové granty* (Ibidem).

Strategické granty (grantová podpora) jsou poskytovány široké škále organizací, které nabízejí různé služby v oblasti urban design governance. Rostoucí uznání významu kvality měst v celé Evropě vedlo například k tomu, že vlády zřizují a/nebo podporují nezávislé agentury a centra, která mají za úkol zvyšovat kompetence v oblasti navrhování na celostátní, regionální nebo městské úrovni. Příkladem může být německá Spolková nadace *Baukultur* nebo pařížské Centrum pro architekturu a urbanismus, které financuje město. Finanční podpora je sama o sobě nástrojem - tím co Hood (1983) označil jako aplikaci státního "pokladu" na problém, v tomto případě na zajištění lepšího design governance -, který těmto subjektům umožňuje fungovat a následně rozvíjet vlastní soubory nástrojů k ovlivňování kvality navrhování.

Příkladem může být *Vlámský institut architektury (VAi)*, který se věnuje propagaci architektury a je zodpovědný za kulturní rozměr vlámské politiky architektury prostřednictvím výstav a dalších aktivit, jejichž cílem je seznámit širokou veřejnost s architekturou a urbanismem¹¹⁷. VAI je financována vlámskou vládou a byla pověřena řízením Vlámské archívu architektury, o který se staraly regionální a provinční úřady v celém Flandersku. Od roku 2002 je VAI zodpovědný také za vydávání architektonických ročenek, jejichž záměrem je představit úspěchy architektury a informovat o ní širší veřejnost (5.21)¹¹⁸.

621 - Flanderský institut architektury (VAI), Belgie (zdroj: VAI)

Některé země uzavřely dohody o partnerství veřejného a soukromého sektoru s cílem financovat specializované kulturní organizace, které mají realizovat část jejich programů politiky architektury. Například Dánské centrum architektury je nezisková komerční nadace, jejíž finanční základ tvoří partnerství mezi dobročinnou nadací Realdania a státem zastoupeným ministerstvem průmyslu, obchodu a financí, ministerstvem kultury a ministerstvem sociálních věcí, bydlení a seniorů. Partnerství poskytuje každoročně veřejnou dotaci v celkové výši 2,5 milionu eur, která je využívána na širokou škálu veřejně prospěšných činností, k čemuž se přidává 7,5 milionu eur od Realdanie. K tomuto základu dánské centrum architektury generuje další příjmy ve výši něco přes 6 milionů eur ročně prostřednictvím uživatelských poplatků, fundraisingu, prodeje a konkrétních projektů spolupráce s podnikatelskými a veřejnými subjekty, jakož i výtěžků z konferencí, kavárny a design shopu¹¹⁹.

117. Vlámská vláda zřídila v roce 2001 mezinárodní umělecké centrum "deSingel" při Vlámském institutu architektury.

118. Další informace naleznete na <https://www.vai.be/en/>

119. Informace z: <https://dac.dk/press/danmarks-stoerste-public-service-partnerskab/> (konzultováno 2023/10)

Zdroj:	milionů EUR / ročně
Realdania	7,4
Ministerstvo kultury	0,75
Ministerstvo průmyslu, obchodu a financí	1
Ministerstvo sociálních věcí, bydlení a seniorů	0,5
Balíčky veřejné podpory (COVID-19)	1,2
CELKEM	10,85

Tabulka 9 - Roční příspěvek na granty (v milionech EUR) na operace DAC na konci roku 2021. DAC uzavřel novou čtyřletou rámcovou dohodu (2022-2025), která zajišťuje DAC pevné granty od partnerství tvořeného Ministerstvem průmyslu, obchodu a finančních záležitostí, Ministerstvem kultury, Ministerstvem sociálních věcí, bydlení a seniorů a sdružením Realdania (zdroj: výroční zpráva DAC 2021).

Dalším zajímavým příkladem finanční podpory prostřednictvím partnerství jsou Domy architektury v Rakousku, kde každá spolková země vytvořila vlastní centrum architektury, které získává finanční prostředky od spolkové, zemské a místní správy¹²⁰. Na počátku 90. let 20. století zavedla rakouská spolková vláda systém financování architektury a designu, který má zajistit kontinuitu Domů architektury tím, že hradí část jejich provozních nákladů. V závislosti na spolkové zemi, zbývající finanční prostředky jsou doplněny finanční podporou spolkových zemí a/nebo obcí, členskými příspěvky a soukromými sponzory¹²¹.

622 - Vídeňské centrum architektury (Architekturzentrum Wien - AzW) sídlí ve vídeňské čtvrti Museumsquartier (MQ) a věnuje se prezentaci a zkoumání toho, jak architektura a urbanismus ovlivňují každodenní život rakouských občanů. AzW bylo založeno v roce 1993 státem a městem Vídeň (zdroj: João Bento).

120. Přestože Rakouská společnost pro architekturu byla založena v šedesátých letech, první Dům architektury vznikl v roce 1988 ve Štýrském Hradci a v roce 1993 následovalo Centrum architektury Vídeň (Az W - Architekturzentrum Wien).

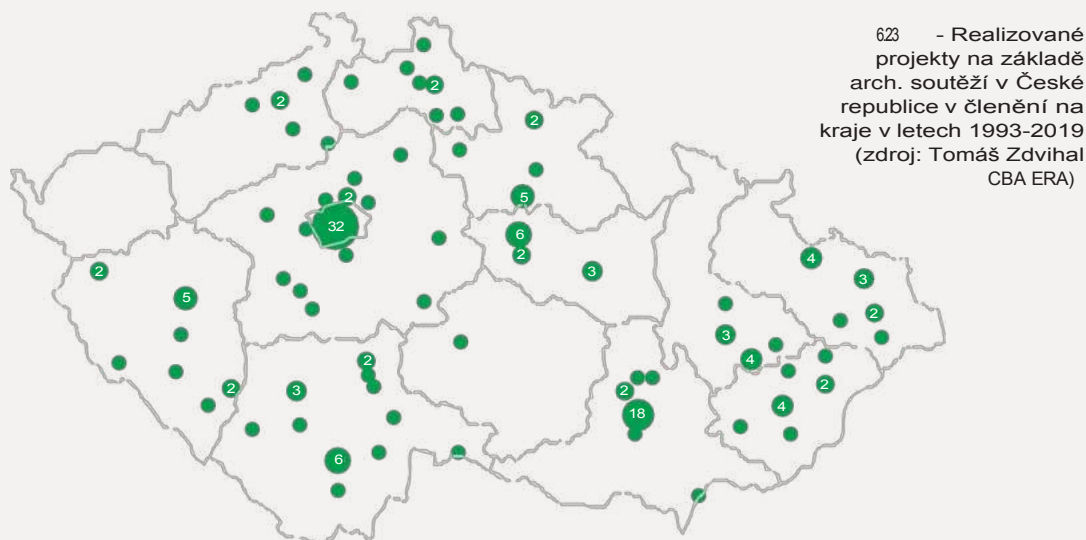
121. V roce 1996 založilo devět domů architektury spolu s Rakouskou společností pro architekturu zastřešující organizaci, Rakouskou architektonickou nadací, která je společnou veřejnou platformou pro rakouské architektonické iniciativy. Spolu se statutárními profesními sdruženími, vzdělávacími fakultami a nezávislými architektonickými iniciativami představuje důležitý třetí pilíř pro udržování rakouské baukultur.

Rámeček 11 - Dotace na architektonické a urbanistické soutěže (Česká republika)

Český národní dotační program na podporu architektonických a urbanistických soutěží na lokální zakázky na projekty veřejných budov, veřejných prostranství a územně plánovací dokumentace dotuje polovinu nákladů spojených s cenami v soutěžích (až do výše 15 000 EUR na soutěž). Cílem tohoto programu je podpořit častější využívání architektonických soutěží ze strany obcí, což by následně podpořilo vyšší kvalitu architektonických a urbanistických děl.

Tuto dotaci koordinuje Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Cílem dotačního programu je podpořit využívání architektonických soutěží místními orgány v Česku při výběru zpracovatelů velkých projektů. Dotováním části nákladů spojených se soutěžními cenami a odměnami, které tvoří většinu nákladů na architektonické a urbanistické soutěže, by vedlo k častějšímu využívání soutěží, jejichž předmětem mohou být návrhy veřejných budov, veřejných prostranství nebo územně plánovací dokumentace. V pětiletém období (2018-2023) ministerstvo plánovalo vyhlašovat soutěže každoročně. Na základě analýzy soutěží uskutečněných v předchozích letech, konkrétně počtu a typů soutěží, částek vyplacených na ceny a odměny, jakož i struktury pořadatelů a počtu účastníků soutěže, byly nově definovány podmínky programu tak, aby vynaložené prostředky nebyly soustředěny na několik vybraných obcí, ale na celé území republiky. To znamená, že výběrové řízení zvyhodňuje obce, které dosud program nevyužily. Současně také zvyhodňuje menší obce a oblasti s významnými historickými hodnotami, kde je třeba brát ohled zejména na kvalitu nově začleněné architektury.

Přestože jsou architektonické soutěže považovány za jeden z nejlepších nástrojů pro zlepšení kvality návrhů, ve většině evropských zemí se využívají jen zřídka. Tento český dotační program pro architektonické soutěže podporuje využívání architektonických soutěží místními orgány prostřednictvím finanční podpory, což bude mít následně přímý dopad na kvalitu veřejných projektů¹²².

122. Více informací: <https://mmr.gov.cz/cs/narodni-dotace/podpora-uzemniho-planovani-a-architektonickyh-u/architektonicke-a-urbanisticke-souteze>

Programové granty (a granty na veřejné zakázky) představují finanční prostředky, které jsou vyčleněny a časově omezeny pro úzce vymezené účely, obvykle jako prostředek k zaměření úsilí realizačních organizací na konkrétní vymezené politické cíle nebo iniciativy. Například oddělení architektury v rámci programu Federace Valonsko-Brusel spravuje zvláštní rozpočet, z něhož poskytuje dotace ostatním na pořádání výstav, publikací, seminářů, konferencí, debat, dokumentárních filmů atd., které zvyšují prestiž kvality architektury. Dalším zajímavým příkladem jsou české dotace na architektonické soutěže, které podporují architektonické a urbanistické soutěže o místní zakázky na projektové služby veřejných budov, veřejných prostranství a územně plánovacích dokumentů, a to prostřednictvím dotování poloviny nákladů spojených s cenami v soutěžích (viz rámeček 10).

Umožňující nástroje

Umožnění znamená poskytování praktické odborné pomoci nebo poradenství projekčním/ developerským týmům při konkrétních projektech nebo při zadávání projektů či přípravě pokynů pro urban design guidance, politiky nebo jiných nástrojů, jako jsou architektonické soutěže. Tento typ nástrojů je praktický a přímý, protože zahrnuje přímou spolupráci s aktéry rozvoje, kteří se podílejí na realizaci konkrétních rozvojových projektů nebo strategií tvorby prostředí. Široká škála organizací poskytuje veřejným i soukromým klientům podporu, která se liší v závislosti na působnosti a zdrojích těchto organizací. Může zahrnovat pomoc při všech strategických, řídicích, provozních a technických aspektech rozvoje, od finančních opatření, přes nabídkové procesy, nábor zaměstnanců, vypracovávání zadání a prezentace až po mentoring a monitorování projektové práce a místní činnosti v oblasti urban design governance (Carmona, et al., 2023).

Jak je uvedeno v předchozí části, v Evropě některé státy jmenovaly "státního architekta", který poskytuje podporu veřejným subjektům (viz předchozí část). Na nižší úrovni mají tyto přístupy odezvu v obcích, které jmenovaly městského architekta (a jeho tým), jehož úkolem je proaktivní propagace a přímé umožnění dobrého návrhu, jako jsou příklady Budapešti, Kodaně nebo Varšavy.

Tuto roli hrají také nevládní subjekty, jako jsou francouzské Rady pro architekturu, urbanismus a životní prostředí (CAUE), které kromě jiných nástrojů poskytují bezplatně poradenství a podporu v oblasti projektování místním radám a občanům (viz předchozí část).

6.2.3 Průzkumné nástroje

Průzkum je posledním typem neformálního nástroje pro poskytování kvality. Tyto přístupy se přímo zapojují do procesu navrhování prostřednictvím mechanismů, které zkoumají, testují a zapojují komunitu do konkrétních přístupů k navrhování. Jsou praktické, ale mají průzkumnou povahu a využívají buď dočasné zásahy, nebo vstupují do větších projektů či procesů utváření místa. Vzhledem k tomu, že mají průzkumnou povahu, jsou také flexibilní a často inovativní v metodikách, které používají. Aktivním zapojením třetích stran do procesu navrhování, usilují o rozšíření a obohacení procesu navrhování/rozvoje a ovlivňují klíčová rozhodnutí týkající se projektů a míst, často v dostatečném předstihu před regulačními procesy nebo zájmem o rozvoj (Carmona, et al., 2023).

Podle zjištění UM lze průzkumné nástroje rozdělit na dva hlavní typy podle toho, zda je jejich zaměření veřejné nebo odborné:

- **Proaktivní nástroje zapojení**, jako je účast komunity vedená projektem nebo dohody o společné správě;
- **profesionální nástroje pro výzkum**, jako je výzkum prostřednictvím návrhu a testování a experimentování na místě.

Proaktivní nástroje pro zapojení

Nástroje proaktivního zapojení zapojují zúčastněné strany a komunitu do konkrétních projektů nebo míst a obvykle se snaží získat jejich podněty, a to buď před zahájením rozvoje, nebo s cílem podpořit zapojení občanů do dlouhodobé správy městského majetku. Proaktivní nástroje zapojení lze rozdělit na dva typy: Zapojení komunity vedené projektem a dohody o společné správě (Ibidem).

Participace komunity založená na projektování zahrnuje různorodé nástroje, jejichž cílem je zapojit komunitu přímo do rozhodování o budoucnosti vystavěného prostředí. Aktivním zapojením komunit se očekává jejich posílení a zároveň dosažení lepších výsledků (více odpovídajících místním potřebám), podpora pozitivní komunikace mezi zúčastněnými stranami a předcházení negativním reakcím na následné návrhy rozvoje. Na celém kontinentu jsou tyto procesy běžné, ale zdaleka ne univerzální, a zahrnují různé formy zapojení od skutečného společného navrhování projektů až po různé formy akčního plánování nebo návrhových workshopů / charret (tamtéž).

V celé Evropě několik místních orgánů podporuje různé formy participativních procesů pro společné navrhování využití městských oblastí a veřejných prostranství s místními komunitami, a to prostřednictvím návrhářských workshopů, návrhářských charrettes, debat atd. Například místní rozvojová společnost SAMOA¹²³, která je zodpovědná za řízení a realizaci strategie obnovy města na ostrově Nantes (Francie), podporuje několik aktivit vedených komunitním navrhováním jako způsob, jak zahrnout zájmy budoucích obyvatel do svých rozvojových a bytových plánů.

Mezinárodní stavební výstavy v Německu se již dlouho rozvíjejí jako živé laboratoře pro plánování a architekturu. V poslední době se tento model rozšířil do dalších zemí, včetně Rakouska, Nizozemska a Švýcarska (viz rámeček 12).

123. Société d'Aménagement de la Métropole Ouest Atlantique.

Box 12 - Mezinárodní stavební výstavy IBA (Německo, Nizozemsko, Rakousko, Švýcarsko)

Mezinárodní stavební výstavy (IBA) byly původně koncipovány jako způsob prezentace architektonických úspěchů. Tento formát, který je dnes již více než 100 let starý, se však rozšířil i mimo zemi svého původu (Německo). Jeho základní charakter se postupem času změnil, architektonická a urbanistická výstava se posunula směrem k propagaci integrovaných přístupů k rozvoji měst. Výstavy IBA jsou časově omezené programy zaměřené na konkrétní oblast, které se obvykle konají 7 až 10 let. Často se zabývají několika tématy, která zdůrazňují experimentální projekty a přístupy k architektuře a rozvoji měst, zatímco iniciativa sahá od prototypů bydlení a zásahů do veřejného prostoru až po modely zapojení, alternativní vzdělávací iniciativy a další programy, které je třeba naplánovat a realizovat.

IBA zřizují městské rady a státy (země).

625 - Projekt B³
Gadamerplatz, IBA
Heidelberg, Německo
(zdroj: Thilo Ross)

IBA se snaží poskytnout vizi budoucího rozvoje měst. Musí proto nabídnout více než jen formát stavebních výstav. Návštěvníci se mohou zapojit do procesu zkoumání a vývoje urbanistických koncepcí a podobně jako "městská laboratoř" se IBA zaměřují na celou oblast města v dané lhůtě. To znamená, že dnešní stavební výstavy se stávají "workshopy" trvajícími několik let, které se zaměřují na sociální, ekonomické a kulturní otázky. Každá výstava IBA obsahuje několik významných a perspektivních ekologických koncepcí, jejichž cílem je inspirovat ostatní a prokázat inovace. Představují příležitost prozkoumat modely nových přístupů k městům a postupně optimalizovat představené projekty, které musí projít schvalovacím procesem. Jednou z hlavních výhod IBA je jejich schopnost překonat institucionální bariéry a navázat praktickou spolupráci na konkrétních projektech s celou řadou různých subjektů.

IBA jsou založeny na neformálním procesu, jehož cílem je posílit horizontální a vertikální spolupráci prostřednictvím společné práce na projektech. Využití formátu IBA může posílit perspektivy plánování a pomoci překonat systémové překážky ve formálních procesech plánování. Mezi IBA patřily ambiciózní projekty, které se uskutečnily v Berlíně (1979-1987) a Emscher Parku (1989-1999), a novější v Hamburku (2006-2013), Basileji (2010-2020), Parkstadu (2013-2021), Heidelberg (2012-2022), Vídeň (2016-2022) a Thuringen (2012-2023), vedle aktuálně probíhajícího procesu ve Stuttgartu do roku 2027¹²⁴. Plánuje se IBA na Ukrajině.

124. Další informace: <https://www.internationale-bauausstellungen.de/>

626 - Jeden z příkladů hlasování občanů Nantes, Francie (zdroj: Régis Routier, Ville de Nantes)

Dohody o společné správě mezi místními úřady a občany, které se týkají zlepšení jejich okolí nebo správy prázdných a nedostatečně využívaných prostor a budov, jsou stále častěji využívány a přivádějí komunity k tomu, aby se podílely na tom, jak jsou místa skutečně utvářena. Ačkoli je často základem těchto ujednání formální dohoda (pakt), existují také rozšířené neformální procesy spolupráce například mezi místními radami, bytovými sdruženími a obyvateli, kteří si rozdělují odpovědnost za správu (tamtéž). Zajímavým příkladem je program BIP/ZP v Lisabonu (Portugalsko) (viz rámeček 13).

Profesionální investigace

Profesionální investigační nástroje zkoumají konkrétní problémy navrhování s cílem identifikovat a případně otestovat inovativní řešení. Byly identifikovány dva typy profesionálních nástrojů investigace.

Researche by design se používá ke zkoumání alternativních návrhů klíčových projektů, míst nebo problémů. Tento nástroj zahrnuje kritické zkoumání prostřednictvím návrhu, které může zahrnovat spekulativní návrh, sběr a užití dat, vizi možných realit a alternativ a dokonce i fyzickou výstavbu vzorových projektů. Takové přístupy využívají sílu návrhu k tomu, aby pomohly zúčastněným stranám pochopit možnosti, a tím podnítily informovanější diskuse o potenciálu místa. V celé Evropě je výzkum prostřednictvím designu využíván veřejným sektorem, zejména městskými architekty, k prozkoumání alternativních návrhů ve složitých městských oblastech a u velkých rozvojových projektů předtím, než developři přijdou s vlastními návrhy (Carmona, et al., 2023).

Experimentování na místě se v posledních desetiletích stává stále populárnějším a často zahrnuje formy dočasného (taktického) urbanismu, kdy se zásahy provádějí jako prostředek k vyzkoušení nových uspořádání, k podpoře angažovanosti nebo prostě k experimentování s nápady v průběhu dnů, týdnů nebo někdy i let. Může také zahrnovat výstavbu vzorových projektů, a to jak pro experimentální účely, tak pro stanovení standardů pro ostatní. A konečně, ve větším měřítku "městské laboratoře" sdružují širokou škálu aktérů rozvoje, aby experimentovali s novými formami rozvoje / správy s využitím různých nástrojů, včetně workshopů, veřejných debat, uměleckých instalací, zapojení sociálních médií apod (Bulkeley et al 2019).

Pokud jde o experimentování na místě, zajímavým příkladem byl projekt Grand Voizins, který zahrnuje dočasné obsazení bývalé nemocnice v Paříži a je považován za jeden z neúspěšnějších příkladů dočasného obsazení v celé Evropě¹²⁵.

125. Další informace naleznete na adrese: <https://urbanmaestro.org/example/les-grands-voisins/>

Rámeček 13 - Lisabonský program BIP/ZIP (Portugalsko)

Program BIP/ZIP podporuje malé, komunitně řízené projekty v chudých lisabonských čtvrtích, které umožňují experimentování zdola nahoru v podobě modelů společné správy, návrhových řešení a kulturních iniciativ (<http://bipzip.cm-lisboa.pt/>). Program řídí lisabonská radnice.

Od roku 2011 se program zaměřuje na provádění malých místních intervencí, které podporují blaho celé komunity. Tyto programy se často zaměřují na prioritní intervenční zóny města, přičemž jejich cílem je řešit definované sociální a městské problémy (4.30) a sahají od fyzických zásahů přes nové využití veřejného prostoru až po programy, jejichž cílem je oživit místní občany a zapojit je do dění v jejich okolí.

627 - Příklad programu BIP/ZIP v citlivých městských oblastech (zdroj: Nelson D'Aires)

Program je flexibilní, pokud jde o partnerství a témata, a jeho hlavními cíli jsou podpora občanství, dovedností a podnikání, začlenění, rehabilitace a zlepšení života ve čtvrtích. Jeho filozofie je založena na vytváření místních partnerství společně s farností a místními sdruženími, komunitami a nevládními organizacemi, což přispívá k posílení sociální a územní soudržnosti ve městě.

BIP/ZIP má silný participativní rozměr, včetně participativního rozpočtování. Každoročně je vyhlašována veřejná soutěž, přičemž maximální výše podpory na jeden projekt je 50 000 EUR a všechny projekty hodnotí nezávislá porota. Projekty jsou záměrně malé a rychle realizovatelné, přičemž na každý projekt je vyhrazena doba jednoho roku, aby obyvatelé viděli hmatatelné výsledky, aniž by zabředli do složité byrokracie nebo rozhodování.

6.3 Formální nástroje pro poskytování kvality

V rámci typologie nástrojů urban designu governance "formální nástroje pro zajištění kvality" řídí tyto rozhodovací procesy cíleněji a pomáhají zajistit, aby byla kvalita návrhu zajištěna při konkrétních zásazích do vystavěného prostředí. Ačkoli neexistuje pevné a pevné rozdělení mezi formálními a neformálními nástroji urban design governance, formální nástroje obvykle zahrnují řadu konvenčnějších nástrojů. Patří mezi ně rozvojové/územní plány, standardy pro navrhování, státní dotace a investice, stavební povolení, souhlasy s výstavbou, developerské poplatky atd. (Carmona, et al., 2023). Carmona (2017) rozdělil formální nástroje do tří typů:

Poradenské nástroje zahrnují širokou škálu nástrojů, které různými způsoby formálně stanovují provozní parametry návrhu, jimiž se řídí vývoj návrhu. Některé z nich jsou obecné a týkají se velkých území, jako jsou celé obce, jiné jsou zaměřené na konkrétní území nebo lokalitu a často se vážou ke konkrétním projektům nebo programům. Některé z nich jsou vysoce normativní, jako jsou standardy pro navrhování, normy nebo předpisy parametrů, zatímco jiné jsou založeny na rozsahu, a proto podléhají značné míře interpretace, zejména politika navrhování nebo flexibilní návrhové/rozvojové rámce. Carmona (2017, s. 7) nicméně zdůrazňuje, že pokyny pro navrhování nezahrnují pevné právně závazné požadavky na navrhování, jako jsou požadavky v územním plánování, protože by to znamenalo vlastnost vynutitelnosti, kterou pokyny nemají.

Pokyny bývají ve velké míře využívány v kontextech diskreční plánovací tradice. Například Anglie nedávno přijala *Národní průvodce designem* (2020), který stanoví charakteristiky dobře navržených míst a ukazuje, co dobrý návrh znamená v praxi, a *Národní modelový kodex designu* (2021), který má podpořit používání kodexů navrhování v systému plánování.

Motivační nástroje mohou být více či méně intervenční, podle toho, zda stát přímo vkládá veřejné zdroje na podporu lepších výsledků, například prostřednictvím dotací nebo přímých investic do infrastruktury, nebo zda jsou nepřímé a zaměřují se na odměňování definovaného "dobrého chování" pomocí zvýšených developerských práv. Patří mezi ně bonusy za rozvoj, zejména povolení k vyšší nebo hustší výstavbě, nebo formy řízení procesů, které mohou souviset se zjednodušenou cestou v režimu povolování, pokud jsou dodržována určitá pravidla. Některé formy pobídek se zaměřují na podporu konkrétních výsledků, jiné jsou orientovány na proces a jejich cílem je řídit rozvojové procesy řízené návrhem. Vzhledem k tomu, že tyto nástroje zahrnují finance - ať už jejich poskytování státem, nebo jejich získávání a opětovné investování do veřejné sféry -, jsou obvykle regulovány, a proto patří do formální stránky souboru nástrojů urban design governance.

Do této kategorie je možné zařadit veřejné akce zahrnující veřejné investice na makroúrovni do poskytování veřejných a kolektivních statků prostřednictvím přímého poskytování (Tiesdell & Adams, 2011, s. 18). Investice státu do veřejných statků (např. výstavba nového mostu nebo nové dopravní infrastruktury) má potenciál podpořit rozvoj, který zvýší hodnotu přilehlých pozemků a nemovitostí, které se nacházejí v blízkosti investice. Může jít také o kvalitní investice do veřejných prostor pro regeneraci městských oblastí. V této souvislosti může mít z finančního hlediska poskytování investic katalyzující účinek na špatně propojené nebo deprimované oblasti. To může zahrnovat i různé finanční mechanismy používané při rozvoji (Carmona, et al., 2023).

Kontrolní nástroje jsou alternativně založeny na pevných právních rámcích s nezpochybnitelným správním rozhodováním nebo na volném výkladu politiky. Zahrnují jak regulaci související s rozvojem a výstavbou, tak rozhodování před a po výstavbě (včetně rozhodování souvisejícího s vymáháním). Lze je rozlišovat podle toho, komu primárně plyne prospěch z rozhodnutí, například zda příspěvek od developera státu (veřejnost dostane něco, jako např. příspěvek developera na infrastrukturu), nebo oprávnění udělené žadateli státem (žadatel něco dostane, typicky souhlas s výstavbou nebo záruku, že práce dosáhly určitého standardu).

V průběhu minulého století se návrh a uspořádání vystavěného prostředí, stejně jako většiny produktů moderního života, stále více reguluje (Ben-Joseph & Szold, 2005). Jak poznamenávají Imrie & Street (Imrie a Street 2011b, s. 4): "neexistuje žádná část navrhování a rozvoje vystavěného prostředí, která by nebyla nedotčena množstvím předpisů, nařízení, norem a řídicích postupů týkajících se formy a vlastností budov"¹²⁶. V tomto smyslu má veřejný sektor prostřednictvím "řady překrývajících se regulačních režimů" (Carmona, 2011, s. 58) silný vliv na navrhování vystavěného prostředí a jeho různých složek, od měřítka budov až po urbanistickou formu. Ty mohou sahat od obecných kontrol rozvoje (např. systémy plánování, památková péče, ochrana životního prostředí) až po specifické kontroly návrhu zástavby (např. zásady navrhování, přezkoumávání návrhů, stavební předpisy) (Tiesdell & Adams, 2011).

Pokud však formální nástroje urban design governance dobře fungují při prevenci nejhorších forem rozvoje, jsou často méně úspěšné při stimulaci těch nejlepších (Ben-Joseph, 2005). Problém může částečně spočívat v tom, že druhy nástrojů, které se převážně používají k usměrňování návrhu rozvoje, mají často omezený rozsah a technický charakter. Často nevycházejí z žádné vize založené na místě, která byla navržena pro konkrétní lokalitu nebo projekt. V důsledku toho kvalita návrhu v holistickém smyslu a způsob jejího vymezení nemusí být zcela jasně formulovány (Carmona, et al., 2023).

Účinný právní stavební a plánovací rámec je nicméně nezbytný pro strukturování a správu fyzického prostředí jako základu pro ochranu veřejného zájmu a kulturního dědictví (Komise a Generální ředitelství pro vzdělávání, sport a kulturu, 2021). Ačkoli právní předpisy a nařízení poskytují obecné pokyny a minimální standardy pro projektanty a aktéry rozvoje, aby bylo zajištěno, že vývoj splňuje minimální požadavky na kvalitu, musí být dostatečně flexibilní aby umožnili inovace a přispěli k rozvoji udržitelných a kvalitních míst (Ben-Joseph, 2005).

Většina politik architektury jsou strategické dokumenty s celostátní nebo regionální působností, které stanovují vysoké požadavky na vystavěné prostředí a nejsou právně závazné. V rámci přehledu urban design governance je jejich soubor nástrojů v zásadě neformální a zaměřuje se na zvyšování kapacit, kompetencí a znalostí aktérů rozvoje, podporu kultury kvalitního navrhování a posilování povědomí veřejných orgánů a široké veřejnosti o architektuře a urbanismu. Těmito nástroji se zabývaly dvě předchozí kapitoly.

Nedávné zákony o architektuře (Katalánsko, Litva, Kampánie a Španělsko) jsou novinkou od poslední studie, protože donedávna byl tento typ přístupu omezen pouze na Francii a Švédsko, jejichž specifické charakteristiky byly popsány v kapitole 5. Všem je společné, že kvalitu architektury prohlašují za věc veřejného zájmu a za zásadní prvek udržitelného rozvoje měst. Nicméně neposkytují nové regulační rámce (např. stavební zákon). Místo toho vyjadřují aspirace na vystavěné prostředí a zdůrazňují přínosy a dlouhodobou hodnotu -z hlediska ekonomického, kulturního, sociálního a zdravotního - navrhování kvalitního prostředí. Přijetí formální politiky o hodnotě kvality návrhu ve formě legislativy představuje silné politické prohlášení a zvyšuje odpovědnost veřejného sektoru jako vzoru a poskytovatele služeb obecného zájmu.

Nové zákony o architektuře rovněž definují soubor zásad kvality na vysoké úrovni, které by měly být zohledněny při zadávání veřejných zakázek, v nichž se jako jediné kritérium pro zadání veřejné zakázky používá nejnižší cena. Kultura nízké kvality při zadávání veřejných zakázek je totiž jednou z oblastí, kterou politiky architektury řeší obtížněji. Přestože každý kontext má svůj vlastní systém řízení, lze zásady kvality zavést do veřejných zakázek, aniž by se příliš omezila schopnost navrhování inovací. To lze zajistit i v odvětvových právních předpisech, jako je nový francouzský zákon o klimatu a odolnosti (viz rámeček 14).

Nové zákony o architektuře mají také za cíl rozšířit používání architektonických soutěží jako účinného nástroje pro dosažení vysoké kvality míst a nově definovat pravidla a postupy, které mají veřejní zadavatelé dodržovat (viz 6.2.1). Vzhledem k tomu, že stát je jedním z hlavních klientů stavebního průmyslu a jedním z největších vlastníků nemovitostí, metody a kritéria používané veřejnými orgány obvykle přebírá jako vzor soukromý sektor. Stát jako takový, ať už ústřední vláda nebo místní orgány, by měl jít příkladem tím, že bude jako vlastník, developer a uživatel veřejných budov prosazovat správnou praxi. Nicméně s výjimkou Francie a Litvy není využívání architektonických soutěží pro veřejné budovy v nových zákonech povinné.

Na základě zákona o architektuře z roku 1977 francouzská národní legislativa od 80. let 20. století nařizuje architektonickou soutěž u veřejných budov nad stanovenou hodnotu zakázky (v roce 2020 144 000 eur pro státní zakázky a 221,00 eur pro místní orgány - Biau et al. 2020). Nový litevský zákon o architektuře (2017) rovněž ukládá orgánům veřejné správy povinnost pořádat architektonické soutěže na stavby, které jsou důležité z hlediska státního a veřejného zájmu nebo z hlediska jejich architektonického či urbanistického dopadu. Za tímto účelem musí být každým místním orgánem definován seznam toho, co je považováno za veřejný zájem, nebo jinými slovy, každý místní orgán musí přijmout konkrétní díla a stavby kde se musí použít architektonická soutěže.

Mezi novinky, jak je uvedeno v kapitole 4, patří také zřízení nových poradních sborů /rad pro kvalitu architektury, koordinaci politiky, doporučení a návrhy státním a obecním institucím, jakož i hodnocení kvality veřejných projektů. Dva z nich, Kampánie a španělský zákon, rovněž zřizují nové specializované kulturní organizace na podporu architektury a stavební kultury zaměřené na zvyšování povědomí veřejnosti a šíření znalostí o navrhování a procesech vystavěného prostředí.

126. V roce 2000 bylo množství prostorových předpisů takové, že někteří autoři navrhovali, že projektanti již nemusí nic navrhovat, protože to za ně dělají pravidla, předpisy a normy týkající se formy a výkonu budov a vystavěného prostředí (Imrie & Street, 2011, s. 4).

Rámeček 14 - Zákon o klimatu a odolnosti (Francie)

Hlavním cílem francouzského zákona o klimatu a odolnosti z 22. srpna 2021 je urychlit ekologickou transformaci francouzské společnosti. Obsahuje řadu opatření týkajících se životního prostředí. Týkají se bydlení a boje proti umělému znehodnocování půdy postupnou eliminací nejhorších budov, zavedením finanční podpory na renovační práce a snížením míry betonové zástavby do roku 2030 na polovinu¹²⁷.

628 - Banner z prezentace francouzského návrhu zákona o klimatu a odolnosti v Radě ministrů, 2021 (zdroj: tisková sada, David Grandmougin)

Klíčové opatření v textu do roku 2026 ukončí používání ceny jako jediného kritéria pro výběr kupujícího při zadávání veřejné zakázky. Pro určení ekonomicky nejvýhodnější nabídky budou muset veřejní zadavatelé napříště vycházet z ceny:

- buď na základě jediného kritéria nákladů stanoveného podle celkového přístupu, který může být založen na nákladech životního cyklu a který zohledňuje environmentální charakteristiky nabídky;
- nebo na základě několika kritérií, včetně ceny nebo nákladů, nebo alespoň jednoho z nich s přihlédnutím k environmentálním charakteristikám nabídky, které mohou zahrnovat i kvalitativní nebo sociální aspekty.

Cena služby proto již nemůže být jediným kritériem pro zadávání veřejných zakázek. Bez ohledu na povahu veřejné zakázky, včetně architektonických služeb, bude muset být rozhodnutí o zadání zakázky založeno na souboru ekonomických, technických a především environmentálních kritérií. Toto inovativní legislativní opatření umožní veřejným zadavatelům, kteří si to budou přát, upřednostnit kritéria kvality před cenou. Tento zákon rovněž stanoví environmentální opatření ke snížení uhlíkové stopy ve stavebnictví, mj:

- povinnost instalovat fotovoltaické panely nebo zelené střechy při výstavbě, přístavbě nebo větší rekonstrukci všech obchodních, průmyslových nebo řemeslných budov o rozloze větší než 500 m²;
- zákaz pronajímání energeticky chudých bytů (průkazy energetické náročnosti F a G) do roku 2028 (od roku 2025 pro štítky G) a následně do roku 2034 pro byty s energetickým štítkem E;
- zákaz pronajímatelům zvyšovat od roku 2023 nájemné v bytech, které jsou považovány za energetické slumy, tj. v bytech třídy F a G.

127. Francouzský zákon o klimatu a odolnosti: <https://www.ecologie.gouv.fr/loi-climat-resilience>.

7 DOPAD POLITIK ARCHITEKTURY

Tato kapitola se zabývá dopadem evropských a vnitrostátních politik architektury. V první části bude analyzován vliv politik EU na rozvoj politik architektury členských států a jejich konkrétní přínos k probíhajícím procesům evropeizace. Druhá část se bude zabývat dopady politik architektury na procesy urban design governance. Třetí a závěrečná část se bude zabývat hlavními omezeními politik architektury, odhalí červené linie a dlouhodobý dopad většiny jejich nástrojů.

Nejprve úvodní poznámka: až doposud neexistoval žádný systematický pokus o hodnocení dopadu politik architektury v evropském měřítku - s výjimkou několika evropských průzkumů, mezi něž patří i tento. Přestože několik správních orgánů vypracovalo hodnotící zprávy o pokroku při provádění politiky (např. Chorvatsko, Česká republika, Portugalsko, Nizozemsko, Irsko, Švédsko), tyto zprávy se zaměřují na národní úroveň a nezohledňují širší evropské měřítko. Vzhledem ke složitosti tohoto úkolu a také k velké rozmanitosti správních a řídicích systémů v Evropě by proto tato kapitola měla být považována za první pokus o nahlédnutí napříč různými politikami a postupy s cílem získat poznatky o dopadu politik architektury na procesy urban design governance.

7.1 Dopad politik EU v oblasti architektury

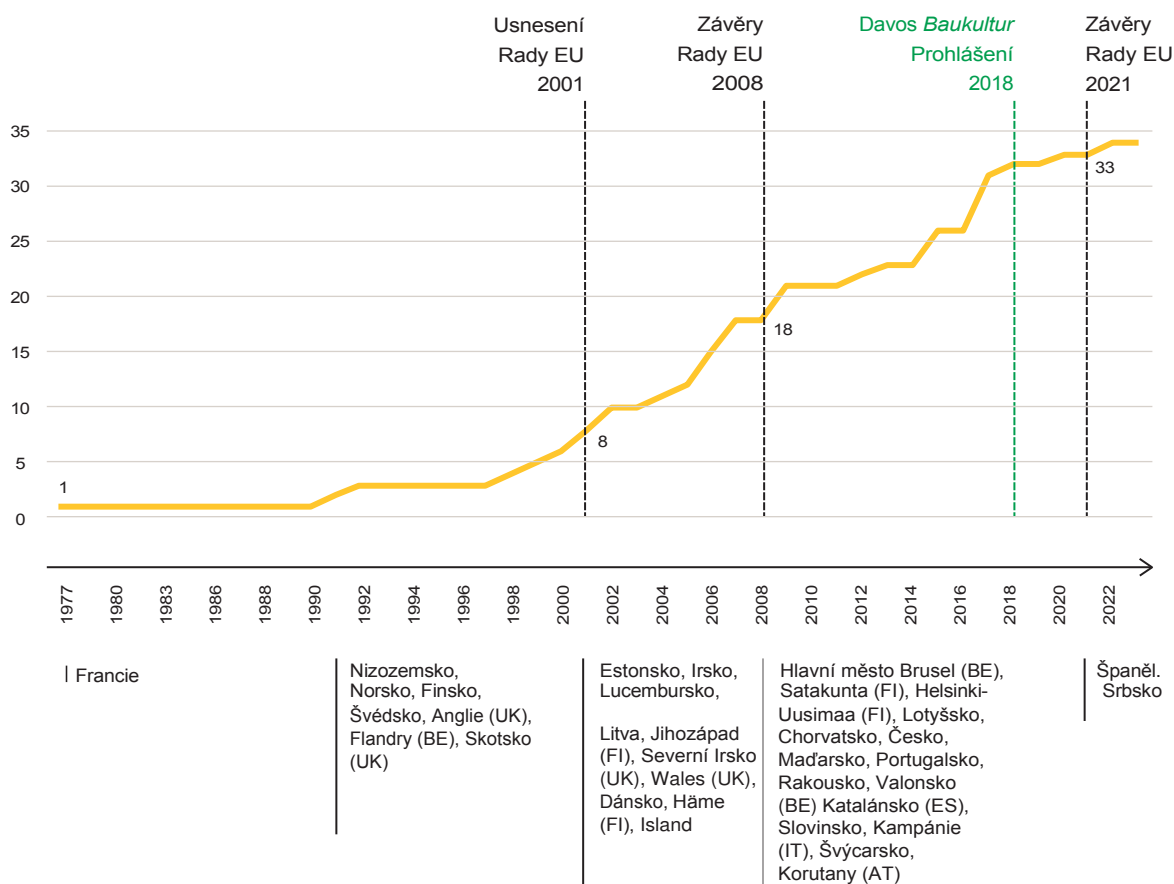
Jedním z hlavních cílů předchozího průzkumu bylo posoudit dopad usnesení Rady EU (2001) a závěrů Rady o architektuře (2008) na rozvoj politik architektury jednotlivých členských států. V době konání průzkumu již bylo dosaženo značného pokroku, pokud jde o přijímání politik architektury na celém kontinentu. V této souvislosti došel Průzkum (2012:86) k závěru, že obě politiky EU v oblasti architektury "mají pozitivní dopad na povzbuzení členských států, aby podporovaly architektonickou kvalitu jako podmínku zlepšení kvality života evropských občanů". Dále bylo konstatováno (tamtéž), že obě politiky EU jsou "důležité pro legitimizaci již zveřejněných politik architektury a především pro stimulaci těch, které se v současné době připravují".

Od roku 2012 došlo k několika změnám v mezinárodní politice (viz oddíl 2) - především k přijetí nových celoevropských politik, konkrétně Davoské deklarace (2018) a třetí politiky EU v oblasti architektury (2021), "*Závěrů Rady o kultuře, vysoce kvalitní architektuře a vystavěném prostředí jako klíčových prvcích iniciativy New European Bauhaus*". Stejně jako předchozí dvě evropské politiky nejsou pro členské státy závazné a v rámci evropských procesů tvorby politik jsou považovány za "měkké politiky". Kromě těchto politik EK zintenzivňuje své úsilí o podporu kvality architektury, a to jak prostřednictvím Ceny EU za současnou architekturu, tak realizací mezinárodních soutěží o návrh vlastních budov a infrastruktury (viz 7.2).

V současné době panuje celoevropská shoda na tom, že kvalita návrhu přispívá ke společnému dobru a že kvalita veřejného prostoru a vystavěného prostředí přispívá k sociálnímu začlenění, hospodářské prosperitě a udržitelnost životního prostředí (Ibelings, 2015). V této souvislosti EK pod záštitou pracovní skupiny odborníků členských států OMK pro kvalitní architekturu a vystavěné prostředí zahájila iniciativu NEB, transdisciplinární projekt, jehož cílem je inspirovat hnutí k usnadnění a řízení transformace evropské společnosti a propojit veřejné a soukromé subjekty na základě decentralizovaného přístupu.

Ačkoli rozsah dopadu této rozsáhlé evropské iniciativy na místní úrovni se teprve ukáže, při pohledu na pokrok v provádění politiky architektury v Evropě je třeba zdůraznit, že za posledních 30 let došlo k pozoruhodnému nárůstu počtu zemí, které přijaly formální politiku v oblasti architektury. Tento počet se od počátku 90. let 20. století zvyšuje a očekává se, že v následujících letech bude dále růst, což potvrzuje tendenci šíření pozorovanou v předchozí studii a vede k rozvoji široké škály nástrojů a iniciativ podporujících kvalitu navrhování na celém kontinentu (oddíl 6).

Před přijetím usnesení Rady EU (2001) přijalo formální politiku architektury pouze 8 evropských správních orgánů. Po usnesení Rady (2001) a do přijetí závěrů o architektuře (2008) přijalo oficiální politiku dalších 10 správních orgánů, čímž se počet států zdvojnásobil. Po přijetí Závěrů Rady (2008) až do posledních Závěrů Rady (2021) dalších 15 správních orgánů přijalo oficiální dokument politiky architektury. Od té doby se ke skupině připojilo také Španělsko a Srbsko, takže celkový počet správních orgánů s oficiální politikou architektury na národní/regionální úrovni dosáhl 35.

7.1 - Počet správních orgánů s politikou architektury; níže jsou uvedeny správní orgány, které přijaly politiku architektury po zavedení politik EU (2001, 2008 a 2021) (zdroj: João Bento).

Stejně jako jiné veřejné politiky, i evropské politiky architektury přispívají k probíhajícímu procesu evropeizace architektury a *Baukultur* jako předmětu veřejné politiky a pozitivně jej ovlivňují. To je patrné z přijímání politik architektury na různých úrovních státní správy. Kromě národní úrovně jsou tyto politiky přijímány i na *úrovni regionální* - přinejmenším ve čtyřech finských regionech, Katalánsku (Španělsko), Kampánii (Itálie), Korutanech (AT) a, i když se sektorovým přístupem, v belgických regionech za úsilí vládních architektů a v případě Valonsko-bruselské federace i specializovaného oddělení. K tomu se přidává několik nizozemských provincií a německých spolkových zemí, které rovněž realizují nejrůznější iniciativy v oblasti *Baukultur*; a na *místní úrovni*, i když pouze v některých částech Evropy, lze rovněž pozorovat vysoký počet měst, která přijímají komunální politiky architektury (viz 5.3).

72 - Vítězný projekt mezinárodní soutěže o návrh areálu Společného výzkumného střediska EK, který má být první budovou EK založenou od počátku na koncepčním rámci NEB, v Seville, Španělsko, 2022, navržený architektury BIG (zdroj renderu: Play-Time).

V této souvislosti byly evropské politiky důležitým faktorem ovlivňujícím vývoj několika politik, což vedlo k začlenění cílů a zájmů kvality návrhu do rámce domácího diskurzu, politických struktur a veřejných politik (Radaelli 2003, s. 30). Důkazem o tomto vlivu byl výslovný odkaz na politiky EU v politikách několika členských států. Například zákon o Katalánsku (2017) uvádí, že "jeho cíle mají základní základ v postoji vyjádřeném v usnesení Rady EU (2001)". Nový španělský zákon (2022) o kvalitě architektury rovněž přímo odkazuje na Davoskou deklaraci, politiky EU a pracovní skupinu EK pro architekturu (2019- 2021). V tomto rámci jsou celoevropské politiky v oblasti architektury (tři politiky Rady EU a Davoská deklarace) důležitými mezníky, které posilují význam politiky v oblasti architektury pro členské státy, galvanizují a podporují rozvoj jejich jednotlivých národních politik.

V celé Evropě je kvalita vystavěného prostředí stále více upřednostňována, což vede k rozvoji široké škály nástrojů a iniciativ podporujících kulturu navrhování a zvyšujících kvalitu navrhování ve veřejném i soukromém sektoru. Počet a rozsah konkrétních iniciativ je pozoruhodný, jak je stručně popsáno v předchozí kapitole. Ačkoli není možné plně přezkoumat a kvantitativně zhodnotit dopad politik EU na rozvoj konkrétních iniciativ, poskytují evropské politiky politický základ i pobídky pro takový vývoj v členských státech.

Všechny tyto iniciativy usilují o dosažení cílů evropské politiky architektury, zejména o zlepšení znalostí a propagaci architektury / urbanismu mezi širokou veřejností a také o podporu výměny informací a zkušeností v oblasti architektury. V některých správních orgánech se rozvíjejí některé vynikající iniciativy na podporu kultury navrhování, jako jsou národní dny architektury a podobné festivaly a akce - všechny by mohly být více rozšířeny v členských státech.

V celé Evropě existují také vynikající programy zaměřené na cíle evropských politik, jejichž cílem je podpořit kapacitu a dovednosti zadavatelů, jako jsou podpůrné služby pro veřejné zadavatele ze strany komisí pro navrhování a/nebo státních architektů (např. pořádání architektonických soutěží). Za zmínku stojí také specifické financování klíčových realizačních organizací podporujících iniciativy zaměřené na aktéry rozvoje a širokou veřejnost (např. lokální agentury a kulturní centra). Pro ty správní orgány, které jsou v počátečních fázích přípravy akčních plánů a iniciativ na podporu svých politik architektury, by mohly být všechny tyto inovativní nástroje a iniciativy, které jsou již realizovány jinde, cenným zdrojem informací na místní úrovni.

Cílem evropských politik v oblasti architektury je zvýšit povědomí veřejného sektoru a podpořit větší uznání architektury v politikách ES a členských států, zejména při podpoře politického závazku podporovat dobrou architektonickou kvalitu a kvalitu prostředí. Vzhledem k tomu a při pohledu na pokrok politik a iniciativ v oblasti architektury je možné konstatovat, že politiky a iniciativy EU v oblasti architektury mají pozitivní dopad na to, aby se kvalitní architektura a vystavěné prostředí staly cílem veřejných politik a katalyzovaly změnu praxe na evropské, národní, regionální a místní úrovni.

Je třeba si uvědomit, že ve většině členských států chybí na podporu provádění těchto politik účelové finanční prostředky, které by však mohly být doplněny zvláštním financováním EU na podporu kvalitní architektury a vystavěného prostředí - například prostřednictvím rámce iniciativy NEB. Tímto způsobem by kromě otevřené metody koordinace navržené EK mohlo být stanovení agendy politiky EU v oblasti architektury plněji začleněno do politik národních/regionálních vlád - pokud by bylo řádně financováno a posíleno specifickým financováním, což by podpořilo její účinnou realizaci členskými státy směrem k udržitelnějším, inkluzivnějším a odolnějším městům a komunitám.

73 – První festival "Nový evropský Bauhaus" se konal v červnu 2022 v Bruselu (zdroj: Politecnico di Milano)

7.2 Vliv národní/regionální politiky architektury

Ačkoli předchozí dvě kapitoly nabízejí pestrou paletu politik architektury a nástrojů v Evropě, z hlediska implementace a dopadů existují mezi jednotlivými zeměmi /regiony značné rozdíly. To vyplývá především z úrovně podpory a dostupných zdrojů (časových, personálních, finančních, organizačních) v jednotlivých kontextech, což vede k různým stupňům realizace mezi jednotlivými správními orgány. Tato omezení budou mít nevyhnutelně přímý dopad na výsledky na místě a na účinnost politiky při dosahování jejich cílů. Proces implementace lze definovat jako "proces přípravy organizace na organizační změnu a vlastní implementaci a zakotvení této změny" (Rooimans, Theye & Koop, 2003). Z tohoto pohledu je třeba na implementaci nahlížet jako na postupný proces, který není hodnocen pouze podle viditelných výstupů, ale také podle probíhajícího procesu (sociální/kulturní) změny, který je třeba vzít v úvahu před vyvozením jakýchkoli závěrů o účinnosti politik.

Hodnocení dopadu politik navíc ztěžuje mnohočetnost příčin problému, který mají politiky řešit, tj. kvality prostředí, kterou lze vzhledem k její komplexní povaze považovat za "začarovaný" problém. Proto jsou některé výstupy politiky, například počet existujících nástrojů a iniciativ před a po politice, hmatatelnější a je možné je měřit, zatímco jiné, například míra změny myšlení různých aktérů rozvoje, jsou nehmotnější a hůře sledovatelné. Ačkoli úplné vyhodnocení dopadu politik by vyžadovalo hloubkovou analýzu toho, jak politiky ovlivňují složitý systém pravidel, norem a postupů a jakým způsobem ovlivňují rozhodnutí aktérů rozvoje v procesech navrhování vystavěného prostředí, nebyl by tento výzkum úplný bez diskuse o vlivu politik architektury na procesy urban design governance.

Jak bylo uvedeno v úvodu, urban design governance lze definovat jako praxi "státních zásahů do prostředků a procesů navrhování a správy vystavěného prostředí s cílem utvářet procesy i výsledky v definovaném veřejném zájmu" (Carmona, 2021). V tomto kontextu funguje urban design governance prostřednictvím nástrojů a různých mechanismů, které ovlivňují rozhodování aktérů rozvoje (ať už veřejných, soukromých nebo komunitních) tak, aby jejich rozhodnutí získala jasný rozměr kvality ve vztahu k prostředí. Budou se pohybovat napříč formálními (tvrdými) a neformálními (měkkými) pravomocemi státu - jinými slovy těmi, které jsou právně závazné a sankcionované; a ty, které jsou ne-donucovací, diskreční a nepovinné (ibidem). Nicméně povahu a obsah politik nelze oddělit od ústavního, správního a politického rámce, v němž byla politika vytvořena.

Politiky architektury jsou jedním z mnoha nástrojů státních zásahů do procesů design governance a měly by být vnímány a posuzovány v širším kontextu, a to v rámci širšího systému urban design governance v každé jurisdikci - ať už jde o zemi, region nebo město (Carmona, Bento a kol., 2023). Zkoumání dopadu politik architektury na pozadí tohoto širšího pohledu na státní zásahy a kontinuální akce zahrnuje nejen veřejné aktéry, ale také širokou škálu zúčastněných stran, které se podílejí na procesech rozvoje měst.

V této souvislosti je možné při pohledu na různé politiky architektury v Evropě identifikovat několik rozměrů dopadu, z nichž některé jsou hmatatelnější než jiné a které budou níže stručně přezkoumány na základě odpovědí z průzkumu a předchozího výzkumu¹²⁸.

128. Vzhledem ke komplexnosti tématu je tato část také založena na doktorandském výzkumu (Bento, 2017), který se zaměřil na roli národních politik architektury tří případových studií (Nizozemsko, Skotsko a Irsko), aby poskytl empirická data (např. rozhovory), která by nebylo možné shromáždit pouze pomocí celoevropského průzkumu (dotazníku).

7.4 - Mezinárodní konference o politice architektury, kterou podpořil Chorvatský institut pro územní rozvoj Ministerstva územního plánování, výstavby a státního majetku, na níž byl představen návrh nové chorvatské politiky architektury, Záhřeb, prosinec 2023 (zdroj: João Bento)

Stanovení agendy a politických priorit

Jedním z pozitivních dopadů politik architektury je jejich schopnost zařadit cíle kvality navrhování do politické agendy na národní/regionální úrovni. K tomu dochází na přípravných schůzkách a veřejných konzultačních slyšeních, které vedou k politickým rozhodnutím, ale také na několika setkáních a akcích po celou dobu trvání politiky. Po schválení politiky architektury se stanoví priority politiky pro opatření státu, přičemž veřejné útvary budou pověřeny koordinací realizace akčního programu zaměřeného na cíle kvality návrhu, včetně využití zdrojů pro jeho efektivní realizaci. Všechny hmatatelné výstupy politiky, včetně různých setkání a iniciativ vypracovaných zúčastněnými institucionálními aktéry, rovněž přispějí k ovlivnění různých zúčastněných stran a stanoví vysoké aspirace pro vystavěné prostředí jako strategický zájem. Při následných revizích se díky formulaci politiky a rozhodovacímu procesu dostane kvalita architektury také do politické agendy, což podpoří dialog a kompromis s hlavními zúčastněnými stranami ohledně cílů kvality.

Politická odpovědnost

Přijetí formální politiky v této oblasti vede k jasnějšímu vymezení odpovědnosti za politiku architektury a vystavěného prostředí v rámci celé veřejné správy. Před vytvořením této politiky nebyla kvalita architektury obvykle považována za cíl veřejné politiky jako takové, což vedlo k rozptýlení odpovědnosti mezi řadu veřejných útvarů s odvětvovou působností, které spadají do různých "systémů" urban design governance (viz Carmona et al., 2023). Jak poznamenala švédská odpověď (2022) o úspěších své politiky: "*Jasná struktura odpovědnosti, kdy Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování (Boverket) je pověřena vedením a koordinací práce pro navržené obytné prostředí v zemi.*" To znamená, že ve většině případů vlády pověřily koordinací a realizací politiky jeden nebo několik veřejných úřadů. V některých případech jsou pro realizaci politiky zřízeny také nové institucionální subjekty, jako jsou komise pro navrhování nebo státní architekti (viz níže). Tím, že se vláda zabývá architekturou a vystavěným prostředím jako cílem veřejné politiky, stanovuje vysoké nároky na kvalitu vystavěného prostředí tak, aby byla jasně vyjádřena odpovědnost všech orgánů veřejné správy (a dalších subjektů).

Noví institucionální aktéři

Viditelným rozměrem dopadu politik architektury je vznik nových institucionálních aktérů, kteří mají na starosti ochranu architektury a vystavěného prostředí. V celé Evropě existuje mnoho úspěšných příkladů, od tradičního veřejného resortu až po nezávislou agenturu (např. komisi pro navrhování) nebo částečně nezávislou instituci, jak koordinovat, monitorovat a vést implementační akční plány vázané na jejich politiky architektury. Aby bylo možné přejít od politických aspirací k akci, některé úřady jmenovaly tým státních architektů, kteří mají za úkol podporovat vynikající návrh ve veřejném sektoru a podporovat kulturu tvorby prostředí. Týmy státních architektů nebo podobné útvary hrají důležitou roli při přesvědčování ostatních veřejných institucí, aby dodržovaly cíle v oblasti navrhování a zvyšovaly kvalitu svých projektů. Státní architekti tak zajišťují důležitou roli vedení a koordinace, přičemž jejich úkolem je sledovat plnění politiky architektury různými zúčastněnými stranami, budovat partnerství a šířit network.

Podle Sawyerse a Forda (2003) je jedním z nejviditelnějších výsledků politiky architektury kromě vládních aktérů také zakládání kulturních organizací v oblasti architektury po celé Evropě. Přestože některá muzea architektury vznikla již v první polovině 20. století¹²⁹, ministerstva kultury uplatňují značný a významný vliv prostřednictvím přímého patronátu nad subjekty a institucemi - jako jsou muzea architektury, centra, nadace, sdružení a mnoho dalších podobných organizací existujících na celém kontinentu. Patří mezi ně organizace, které jsou plně financovány veřejným sektorem a které mohou být začleněny do aparátu veřejné správy (např. muzeum nebo centrum) nebo mohou mít určitý nezávislý status (viz 4.2).

Navzdory rozdílům v právních a správních systémech dosáhlo několik správních orgánů významného pokroku tím, že zřídily nové specializované instituce, které zajišťují kontinuitu činností, podporují kulturu navrhování a rozvíjejí kulturu vytváření prostředí, čímž maximalizují dopady na procesy design governance a v dlouhodobém horizontu i na kvalitu prostředí.

7.5 - Instalace vitrín "Architektura staví mosty" (2020) v centru města Tournai (Valonsko), kterou propaguje nový Kulturní institut architektury Valonsko-Brusel (ICA), založený Valonsko-bruselskou federací a několika partnery v roce 2019 (zdroj: Mara De Sario).

7.6 - Příklad soutěže o návrh vyhlášené vlámským vládním architektem, Základní škola svaté Uršuly - Projekt FGA Open Call 04 08, dokončený v roce 2009, navržený architekty Tomem Thysem a Adindou Van Geystelen, v Lakenu, Belgie (zdroj: Jan Kempnaers)

Lepší veřejné budovy

Ačkoli nejsou k dispozici informace v celoevropském měřítku, v některých správních orgánech je jedním z pozitivních dopadů politik architektury zlepšení stavu veřejných budov. Například v Nizozemsku podle hodnotící zprávy o prvních dvaceti letech nizozemské politiky architektury došlo k pozitivnímu ovlivnění celkové kvality veřejných budov a stavebních prací. Úloha nizozemského vládního architekta a jeho týmu při ovlivňování byla zdůrazněna snaha různých oddělení o zvýšení jejich standardů. Kromě toho architektonická kulturní infrastruktura zavedená touto politikou zlepšila "podmínky pro přemýšlení a diskusi o realizaci prostorové kvality"; dodal, že umožnila "větší zájem veřejnosti se zvýšenou podporou veřejného mínění a rozhodovacího procesu" (tamtéž). Stejný pozitivní pohled na výsledky prvních 20 let nizozemské politiky architektury sdílejí i akademici (Cousins, 2009; Dings, 2009; Figueiredo, 2010; Stegmeijer et al., 2012).

Hans Ibelings (2009, s. 17) zase tvrdí, že současná politika prováděná ve Flandrech (Belgie) je úspěšná a začíná přinášet konkrétní výsledky. Jedním z nich jsou vysoce kvalitní veřejné budovy, které získaly podporu komise vlámského vládního architekta (FGA). Podle informací na jejich internetových stránkách zahájila FGA od svého založení 46 otevřených výzev, z nichž poslední proběhne v červenci 2023, a které celkem zahrnují více než 731 projektů. Z tohoto počtu bylo nebo je realizováno více než 300 projektů, přibližně 200 projektů bylo zrušeno a zbývající jsou stále ve fázi přípravy, a to od malých škol přes středně velké veřejné úřady až po urbanistické rámce.

129. Jedním z prvních muzeí v Evropě, které se věnovalo výhradně ochraně a vystavování sbírek architektury a designu, bylo v roce 1954 Muzeum finské architektury. Více informací: <http://www.mfa.fi/>

Podle Liefoogheho (rozhovor, 2020) měl úkol podpory FGA také nepřímý pozitivní dopad na způsob, jakým veřejní zadavatelé realizují veřejné zakázky. Otevřená výzva totiž představuje také aktivitu zaměřenou na budování kapacit pro všechny účastníky, především pro ty, kteří zastupují veřejné zadavatele. Jednotlivé fáze otevřeného výběrového řízení fungují jako intenzivní semináře pro zadavatele, které zvyšují jejich dovednosti, kompetence a znalosti. Dalším nepřímým dopadem je obrovský vliv na vlámskou stavební kulturu a povědomí veřejnosti o odpovědnosti vlády za zlepšování kvality vystavěného prostředí. Částečně to byl výsledek pokračujících přesvědčovacích aktivit FGA, jako je udělování cen, rozhovory, přednášky a debaty po celém Vlámku.

Ačkoli tyto dopady mohou být v průběhu času rozptýlené, politiky architektury také umožňují a poskytují legitimitu veřejným institucím přesvědčit ostatní zúčastněné strany v různých sektorech a na různých úrovních správy o důležitosti upřednostňování kvality návrhu a dosažení vyšších standardů. Například irský státní architekt (2015: rozhovor) zmínil, že existence politiky architektury mu pomohla na několika mezivládních jednáních přesvědčit ostatní úřady, aby zvýšily kvalitu návrhu svých projektů. Podle irského státního architekta mu politika architektury poskytuje posílenou autoritu vyžadovat lepší stavby od ostatních resortů, které by jinak necítily povinnost přijímat rady od někoho mimo svou organizaci.

7.7 - Novou budovu ministerstva financí koordinovalo OPW Architektonické služby, vedené irským státním architektem, v Dublinu, Irsko (2009); Design: Grafton Architects / OPW Architectural Services; (zdroj: DG - Denis Gilber)

Zlepšení koordinace mezi odděleními

Dalším pozitivním dopadem národních politik architektury, který z průzkumu vyplývá, je zlepšení meziresortní/resortní koordinace a komunikace v oblasti kvality designu a politiky vystavěného prostředí, nebo jinými slovy, podpora organizací "jednat komplexně a pracovat společně" s ostatními, aby dosáhli kvalitního prostředí, a ne aby přemýšleli a jednali izolovaně podle svých vlastních profesních zájmů" (Adams & Tiesdell, 2013). V důsledku politiky architektury, jak bylo uvedeno výše, vyvinulo několik správních orgánů mechanismy průřezové spolupráce mezi různými státní úřady s cílem stanovit kvalitu návrhů jako cíl společnosti, sdílet informace, koordinovat odpovědné politiky atd. Za tímto účelem zřídilo několik zemí meziresortní politickou platformu nebo pracovní skupinu, která pomáhá při koordinaci iniciativ a realizaci opatření mezi orgány odpovědnými za vystavěné prostředí. Tyto platformy se pravidelně scházejí a diskutují o pokroku v politice architektury a sledují akční plány. Nedávné zákony o architektuře rovněž zřídily podobné rady s širokou působností, které mají monitorovat provádění politiky architektury a zlepšovat koordinaci mezi různými vládními odděleními a agenturami (viz 4.5).

Kromě toho většina politik architektury pověřila konkrétní oddělení prováděním akčních plánů. Jak uvádí švédská odpověď (2022): "Politika vypíchlá čtyři orgány, které jsou mimořádně důležité pro práci s celou šíří oblasti politiky. (...) Probíhající spolupráce přispívá ke zvyšování znalostí a pochopení toho, že architektura, forma, design, umění a kulturní prostředí musí být řízeny společně a při navrhování našeho společného životního prostředí se vzájemně posilují a obohacují. Úřady společně provádějí různé aktivity s cílem zvýšit znalosti o navrhovaném obytném prostředí."

Nové sítě a partnerství

Politiky architektury rovněž usnadnily rozvoj sítí a spolupráce mezi zúčastněnými stranami na základě předpokladu, že stát dosáhne lepších výsledků přesvědčováním ostatních a vytvářením pobídek, místo aby vydával příkazy "autoritářským způsobem". Vzhledem ke složitému systému aktérů zapojených do navrhování vystavěného prostředí poskytl vývoj těchto politik příležitosti ke sladění různých zájmů v oblasti navrhování a k vytvoření kompromisů mezi zúčastněnými stranami s cílem dosáhnout lepšího prostředí. Většina správních orgánů navíc nemá zdroje a finanční kapacitu na to, aby sama realizovala akční plány svých politik architektury, což znamená, že musí vytvářet partnerství a sdílet kompetence s dalšími aktéry - například zřizováním nových specializovaných kulturních institucí (např. Dánské centrum architektury) nebo vývojem specifických nástrojů (např. skotský standard pro prostředí).

Jak již bylo zmíněno, některé správní orgány zřídily platformy pro architektonickou politiku, které zahrnují veřejné úřady a nevládní subjekty, jako je rakouský *poradní výbor Baukultur* nebo portugalský *Výbor pro politiku architektury a krajiny*, které usnadňují dialog a dohodu mezi různými zúčastněnými stranami a společné iniciativy a projekty. Podle odpovědí z průzkumu jsou meziodvětvová setkání důležitá pro vytváření mostů a podněcování vazeb mezi různými vládními resorty, které mají v kompetenci otázky vystavěného prostředí (např. plánování, památková péče, veřejné práce a vzdělávání).

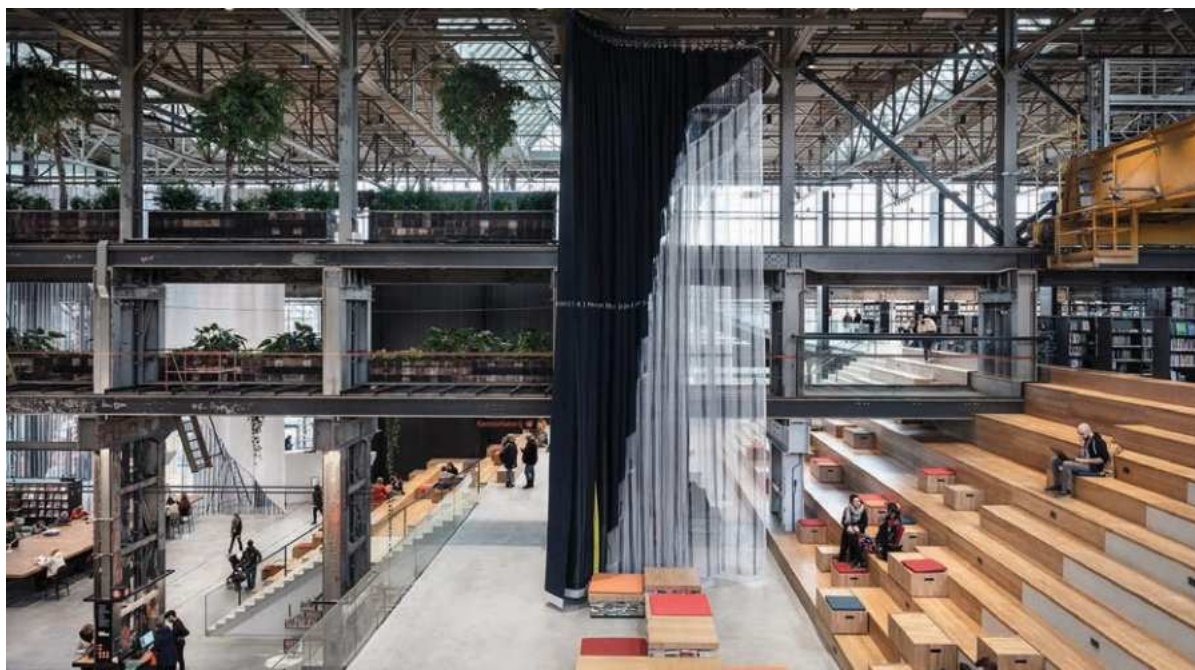
Aktivnější správní orgány podporují tematické sítě pro sdílení znalostí a spolupráci. Například švédský *Boverket* od roku 2020 provozuje akademickou síť kolem Designed Living Environment, která zahrnuje dvanáct švédských univerzit a vysokých škol s vazbou na architekturu, ochranu kultury a umění. Dvakrát ročně také *Boverket* pořádá dialogové setkání mezi národním architektem, krajskými architekty v zemi, krajskými památkáři a městskými architekty s cílem upozornit na důležité výzvy a vyměnit si zkušenosti s prací s navrženým obytným prostředím.

Dalším rozměrem dopadu politik architektury jsou širší procesy spolupráce vedoucí k přijetí a provádění samotných politik. Od počátku 90. let 20. století dochází ke koncepčnímu posunu od "vlády ke správě", kdy cílů veřejné politiky již nelze dosáhnout bez spolupráce široké sítě veřejných a soukromých subjektů (Pierre & Peters, 2000). V tomto kontextu formulaci politik architektury obvykle předchází proces účasti a vyjednávání mezi aktéry politiky, včetně veřejných a soukromých zainteresovaných stran (např. období veřejných konzultací), oživený kulatými stoly a debatami s cílem zlepšit formulaci politiky a integrovat co nejvíce různých názorů.

Vyšší počet nástrojů a iniciativ

Jedním z hlavních přínosů politiky architektury je rozvoj nové škály neformálních nástrojů urban design governance, které v některých zemích dříve neexistovaly. Jak již bylo zmíněno, některé správní orgány zřídily specializovaná veřejná oddělení nebo nezávislé organizace, které jsou zodpovědné za realizaci iniciativ/akcí podporujících kvalitu návrhu ve veřejném sektoru i mimo něj. Patří sem neformální kulturní nástroje kvality, jako jsou nové osvětové a vzdělávací iniciativy, návody a materiály s osvědčenými postupy, nové specializované portály, ocenění, festivaly a akce atd.; stejně jako větší využívání neformálních nástrojů realizace, jako jsou komise pro posuzování návrhů, architektonické soutěže, finanční podpora institucí a programů, průzkumné nástroje atd. Ty byly shrnuty v předchozí kapitole.

V celé Evropě také roste počet architektonických kulturních organizací, které realizují cíle politiky architektury a jsou zcela nebo částečně podporovány z veřejných grantů. Kulturní instituce působící na různých úrovních mají velmi pozitivní vliv na dynamizaci kultury kvalitního navrhování, a to jak pro profesionály v oblasti navrhování, tak pro širší publikum včetně mladé generace, přičemž využívají neformální nástroje kultury kvality, jako jsou výzkum, publikace, vzdělávací aktivity, zvyšování povědomí, akce a festivaly, ocenění atd., a občasné využívání nástrojů kvality dodávek.

7.8 - LocHal Tilburg, přestavba průmyslového objektu na knihovnu a kulturní instituci v nizozemském Tilburgu, projekt Civic Architects (zdroj: Stijn Bollaert)

Vliv neformálních nástrojů kvality na vnímání hodnoty kvality návrhu různými aktéry rozvoje není snadné posoudit, protože jde o procesy kulturní změny a je třeba je považovat za dlouhodobý cíl. Neformální nástroje jsou nicméně důležité pro budování kultury kvality navrhování a posilování kapacit zúčastněných stran a doplňují formální nástroje kvality, které mohou stanovit minimální standardy pro vystavěné prostředí, ale nemají potenciál zvýšit ambice vedoucí ke kvalitnímu prostředí. Intenzita dopadu se liší v závislosti na množství dostupných zdrojů a rozmanitosti iniciativ na místě v každém konkrétním případě. Jak je vidět v části 5.1.2, několik správců bylo schopno vyčlenit roční rozpočet na plány politických opatření, což umožňuje větší využití nástrojů a iniciativ. Přidělování zdrojů však bylo v některých zemích velkým problémem, jak bude uvedeno níže.

7.3 Omezení politik architektury

Navzdory pokroku dosaženému v posledních desetiletích jsou možnosti politiky architektury ovlivňovat do určité míry omezené, a to kvůli problémům, které jsou vlastní systému urban design governance v každém domácím kontextu. Přestože politiky architektury usilují o kvalitní prostředí pro všechny, kvalita urbanismu by měla být považována za komplexní sociální problém; protože závisí na široké škále aktérů, kteří se podílejí na výrobě, údržbě a obnově prostředí měst. To znamená, že usílí po kvalitním prostředí je dlouhodobým cílem, který kromě přijetí politiky architektury, potřebuje účinné provádění politiky, trvalé vedení, spolupráci různých zúčastněných stran a společenské povědomí o hodnotě návrhu. Na tomto pozadí se tato část bude zabývat některými omezeními a překážkami politik architektury.

Provádění vyžaduje minimální úroveň zdrojů

Jedním z hlavních omezení politik architektury je nedostatek implementace iniciativ a opatření ve více správních orgánech. Po přijetí politiky architektury je nutné převést cíle a záměry do operačního programu, přidělit administrativní a finanční zdroje, vymezit postupy atd (Howlett et al., 2009, s. 160), nebo jinak řečeno: "převádění politiky na činy" (Anderson 2000). Přestože několik evropských správních orgánů vyvíjí velmi významné úsilí při realizaci takových akčních programů, nebylo to možné v dalších správních orgánech, a to z důvodu vnitřních omezení, jako je nedostatečná politická podpora nebo přidělování zdrojů. Politiky architektury mohou mít pozitivní dopad pouze tehdy, pokud jsou účinně prováděny a řádně financovány, jinak zůstanou pouhými dobře míněnými aspiracemi a nebudou schopny hrát roli při navrhování správy, pokud nebude zajištěna stabilní koordinace a účinné provádění.

Jak bylo uvedeno v předchozí části, akční programy politiky architektury zahrnují řadu neformálních nástrojů kvality, jako jsou analýzy, informace, přesvědčovací aktivity, architektonické soutěže, atd. Zavedení podobných nástrojů a iniciativ zahrnuje minimální úroveň finančních a lidských zdrojů, které budou přínosem pro procesy urban design governance. Nicméně při pohledu na nedávné zkušenosti lze konstatovat, že existují relativně levné iniciativy, které lze realizovat, aniž by představovaly zátěž pro veřejné výdaje (např. informační materiály, školicí nebo vzdělávací programy, ocenění nejlepších postupů atd.)

Veřejné zakázky versus cíle kvality

Veřejný sektor je složitá a víceúrovňová organizace a je nesmírně obtížné mobilizovat a přesvědčit širokou škálu oddělení a veřejných agentur, aby zvýšily své standardy návrhu proti kultuře nejnižší ceny. Tato situace se ještě zhoršuje v dobách recese nebo finanční krize, které se v západoevropském kontextu pravidelně vracejí a během nichž cíle kvality návrhu ztrácejí na významu oproti vyšším prioritám a politickým programům. Jak se uvádí ve zprávě z veřejné konzultace: "Existuje naprostý a cynický rozpor mezi politickou rétorikou o hodnotě navrhování a tvorbě prostředí a realitou veřejných zakázek. (Paul Stallan, Stallan-Brand Architects, 2013)

Citace odhaluje paradox mezi politickými prohlášeními na vysoké úrovni o hodnotě kvality navrhování a praxí zadávání veřejných zakázek většiny veřejných orgánů a agentur. Přestože ministerstva kultury mají důležité kompetence v oblasti prosazování kvality architektury, ochraňují architektonického dědictví a podpoře umění a kreativity, a to prostřednictvím přímého zaštiťování subjektů a institucí, uvádějí určitá omezení, pokud jde o jejich schopnost ovlivňovat politiku ostatních příslušných resortů; jako je územní plánování, veřejné práce nebo doprava. Jak uvádí O'Doherty (2005): "byl zaznamenán omezený vliv mnoha ministrů kultury, pokud jde o zajištění toho, aby byla zohledněna kvalita architektury a specifická povaha architektonických služeb jako kulturní činnosti (...) a aby si zadavatelé více uvědomovali a byli lépe vyškoleni v oceňování architektonické, městské a krajinné kultury".

To je důležité zejména v případech, kdy jsou za politiku architektury a *Baukultur* odpovědné kulturní odbory. Jejich sféra vlivu v oblasti zadávání veřejných zakázek ostatních resortů tak může být omezená nebo dokonce žádná, zejména pokud ještě nefungují nebo nejsou plně rozvinuty meziodvětvové komunikační mechanismy (ibidem). V případě územního plánování platí rovněž stejné obtíže, neboť jejich operacionalizace probíhá většinou na místní úrovni, v rámci místních orgánů.

7.9 - Nová střední škola Frederiksberg v dánském Aarhusu, návrh Henning Larsen Architects, 2016 (zdroj: Hufton + Crow)

Přestože každý kontext má svůj vlastní systém řízení, existují určitá kritéria kvality, která lze zavést do veřejných zakázek, aniž by byla příliš omezena schopnost navrhnout inovace (viz např. nový katalánský a španělský zákon v oddíle 5). Například nový francouzský zákon o klimatu a odolnosti (rámeček 14) zavedl klíčové opatření, které má ukončit používání ceny jako jediného kritéria výběru zadavatele pro zadání veřejné zakázky. Po skončení adaptačního období, tedy do roku 2026, již nebude možné ve Francii použít cenu služby jako jediné kritérium pro zadání veřejné zakázky.

Meziodvětvové překážky a potřeba lepší koordinace

Jednou z hlavních překážek, kterým musí politiky architektury čelit, pokud jde o jejich prováděcí strategie, je způsob, jak ovlivnit různé státní úřady a zlepšit koordinaci široké škály politik, které ovlivňují vystavěné prostředí. S tím, jak se rozsah politiky zvětšoval do vyšších územních měřítek (např. územní plánování, infrastruktura a krajinná architektura), se počet podpůrných resortů které je třeba zapojit, také zvýšil. Politika architektury navíc hlásá, že stát by se měl prezentovat jako příkladný klient, který dbá na kvalitu v každém aspektu stavebních zakázek a rozvoji nemovitostí. Veřejná správa je však složitá a víceúrovňová organizace. Aby politika architektury dosáhla svých cílů, musí být schopna přesvědčit společenství veřejných manažerů a zadavatelů, kteří mají své vlastní programy a priority, aby upřednostnili kvalitu návrhu, a nikoli nejnižší cenu.

Z odpovědi na dotazník vyplývá, že jedním ze způsobů řešení této situace bylo vytvoření meziresortní platformy a zřízení pozice státního architekta. Jak jsme viděli dříve, vytvoření meziresortní pracovní skupiny může zapojit různé státní subjekty do tvorby politiky, sledovat její průběh a zlepšit meziresortní koordinaci. Jako doplněk se týmy státních architektů ujímají rolí se zvýšeným vlivem a poskytují podpůrné služby v oblasti navrhování ostatním veřejným útvarům a klientům, aby zajistily, že kvalita návrhu je prioritou a není považována za volitelný doplněk. Dlouhodobý cíl: potřeba vytvořit příznivý cyklus výroby

Mezi politickými cíli a stavební a plánovací realitou existuje trvalé napětí, protože v tržních podmínkách je kvalita návrhu nejčastěji považována za "povrchní" a není považována za bezpečnou investici. Stavební průmysl, real estate a developeri se většinou řídí komerčními zájmy a tržními hledisky, která nemají dlouhodobější perspektivu. Problém je složitý, protože většinu rozhodnutí týkajících se vystavěného prostředí provádějí aktéři rozvoje "vzdálení od jejich dopadu v terénu" (Carmona et al. 2003). Jak je uvedeno ve zprávě ze semináře: "Jak dosáhnout toho, aby se politika vztahovala k lidem v terénu (...) průměrný stavitel domů / developer se doporučeními politiky nebude řídit. Nedostatek zákonných pravomocí snižuje její účinnost". (Workshop BEFS, 2013)

Výše uvedený citát poukazuje na obtížnost politických nástrojů při zavádění pozitivních změn v procesu rozvoje v krátkodobém horizontu. Z tohoto důvodu bude mít nabádání k veřejným přínosům dobrého návrhu omezený dopad v prostředí, v němž jsou finanční hodnota a návratnost hlavními hnacími silami investic soukromého sektoru (Ibidem).

Nicméně pouze formální nástroje (regulace a kontrola) nestačí k tomu, aby ovlivnily proces rozvoje a dosáhly lepšího prostředí. Je také nutné zvyšovat povědomí a motivovat výrobce (investory, developery, projektanty), stejně jako podporovat informovanou a vzdělanou poptávku (klienty a spotřebitele), aby bylo možné vytvořit příznivý cyklus výroby. Toho lze dosáhnout finančními pobídkami, jako jsou bonusy za rozvoj výměnou za využití architektonických soutěží nebo vyšší investice do udržitelných řešení (viz (Carmona, Gabrieli a kol., 2023). Pokud tedy mají mít politiky architektury pozitivní dopad na procesy developmentu, je otázka efektivity v rámci trhu a procesu developmentu jednou z klíčových otázek, které musí politiky architektury v budoucnu řešit a lépe koncipovat.

7.10 - Malmö Live - nové kulturní centrum v Malmö s vysoce kvalitní budovou a veřejným prostorem navržené ateliérem Schmidt Hammer Lassen Architects, Universitetsholmen v Malmö, 2015 (zdroj: Adam Mörk)

Přeorientování politiky v období úsporných opatření

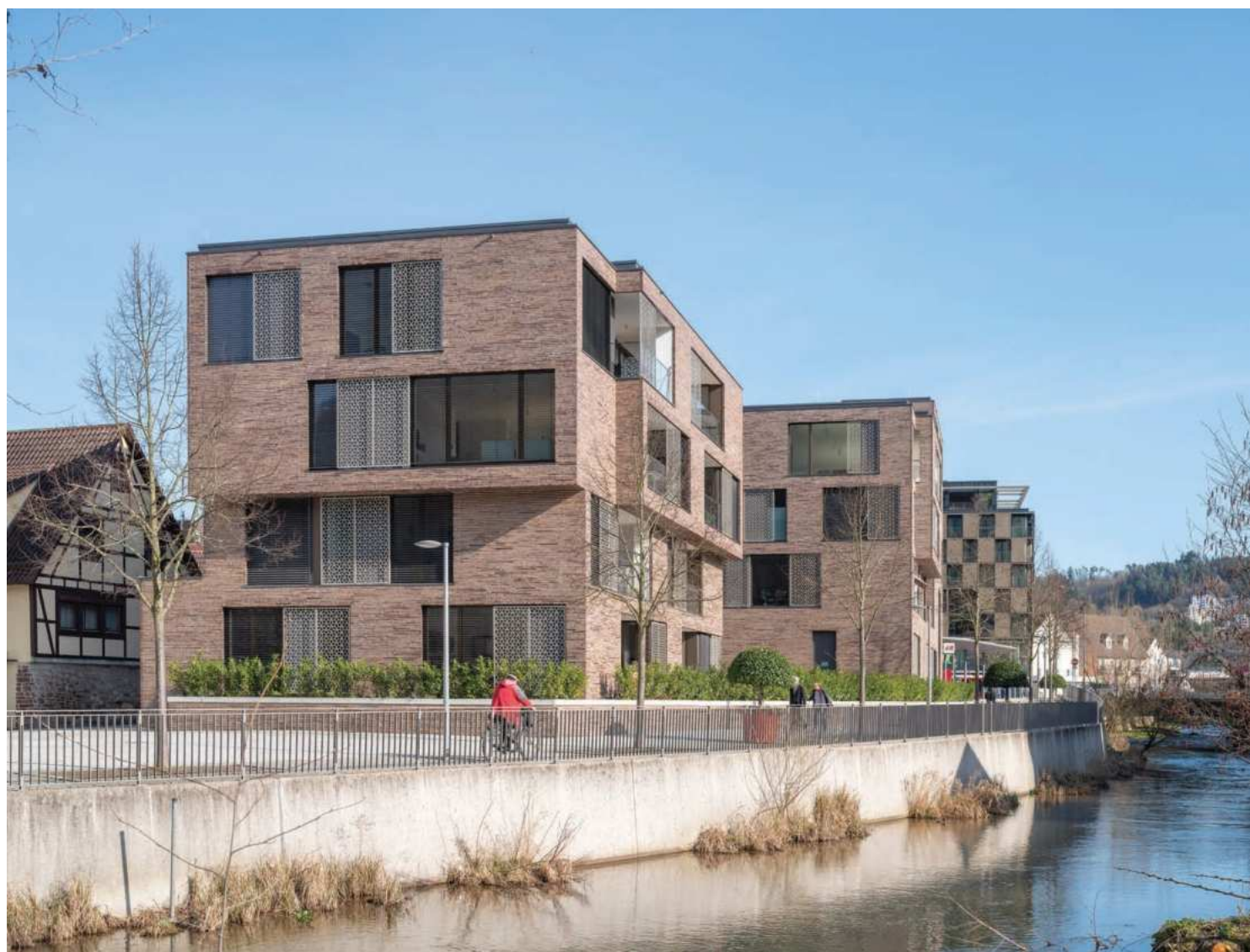
Doba prosperity 90. let, která byla živnou půdou pro zrod první generace politik architektury, je pryč. Kromě ekonomického obratu se změnil i sociální a politický kontext. Vzhledem k novému scénáři čelí politika architektury velkým výzvám. Jeden z důsledků poslední finanční krize bylo výrazné snížení rozpočtu politik architektury, což vedlo k rekalibraci jejich nástrojů. Například nizozemský rozpočet na kulturu byl snížen o 25 %, což vedlo k restrukturalizaci nástrojů politiky architektury a k novému diskurzu ekonomické hodnoty návrhu s větším důrazem na kulturní průmysl, inovace produktů a internacionalizaci. To znamená, že v době krize a úsporných opatření musí politika architektury znovu vynalézt samy sebe, jinak jim hrozí, že ztratí svou pozici politiky. Na pořad dne se dostaly otázky jako nedostatek bydlení, zmenšující se města a neobsazenost a politika architektury by měly využít myšlení navrhování k tomu, aby navrhly nové způsoby, jak s menšími prostředky komplexně zlepšit sociální podmínky.

Propojení s místními orgány

V několika správních orgánech je patrný trend nedostatku projektantů v místních úřadech, které ztrácejí své projektantské schopnosti nebo jsou příliš malé na to, aby měly in-house projektanty. Jak je uvedeno v odpovědi Švédska (2022): "zejména menším obcím často chybí důležité dovednosti v této oblasti, jako jsou projektanti, architekti, krajinářští architekti a památkáři. Obce potřebují mimo jiné znalostní podporu a přístup k místům pro dialog a výměnu zkušeností".

Přestože některé politiky architektury obsahovaly výslovnou zmínku o tomto jevu, centrální stát nebyl schopen tento trend zvrátit. Některé politiky zavedly přání jmenovat v každém kraji městské a krajské architekty, kteří by působili jako design champions. Cílem bylo posílit procesy navrhování na úrovni místních orgánů, aby se lépe koordinovaly procesy navrhování a plánování a aby se zaručily schopnosti navrhování ve všech fázích plánovacího procesu jako způsob podpory dobré kvality návrhu. Většina obcí však není schopna tyto pozice finančně podporovat z důvodu rozpočtových škrťů, což znamená, že deficit v oblasti projektování je i nadále aktuální výzvou ve většině středních a malých obcí.

7.11 - Obytný a komerční dům "Living together" v centru německého Nagoldu, který navrhli Schwille Architects ve spolupráci s Bonasera Architects, 2020 (zdroj: Dirk Wilhelmy)

8 ZÁVĚRY

Tento výzkum se zabývá veřejnými politikami a iniciativami zaměřenými na podporu kvalitní architektury a vystavěného prostředí. Konkrétně zkoumá vztahy mezi evropskými a národními politikami, hlavní institucionální aktéry, politické nástroje a iniciativy na zvýšení povědomí veřejnosti a podporu kultury kvality navrhování. Závěr je nakonec takový, že za posledních třicet let se politiky architektury z nově vznikajícího trendu vyvinuly v široce uznávanou veřejnou politiku, která pomalu proniká do různých systémů urban design governance v Evropě a katalyzuje změnu postupů na evropské, národní, regionální a místní úrovni.

Cílem této závěrečné kapitoly je poskytnout celkové závěry o úloze, pokroku a dopadu politik architektury v Evropě. Tato kapitola je rozdělena v souladu s empirickými údaji analyzovanými prostřednictvím této zprávy. První část se zabývá příspěvkem politik EU k probíhající europeizaci politiky architektury. Druhá část zkoumá pokrok národních/regionálních politik architektury v Evropě a hlavní zjištěné přístupy. Třetí část se zabývá hlavními institucionálními aktéry zapojenými do realizace politiky. Čtvrtá část se zaměřuje na hodnotu neformálních nástrojů urban design governance při prosazování lepších míst. Pátá část se zabývá dopadem evropských politik napříč kontinentem a vlivem národních politik architektury na procesy urban design governance. Nakonec poslední část identifikuje některé poznatky pro další výzkum.

Evropeizace politiky architektury

V posledních 30 letech se stále více uznává význam kvality architektury pro sociální a kulturní rozvoj, tvorbu bohatství a hospodářský blahobyt. Na podporu těchto cílů rozvíjí stále více evropských zemí a regionů politiky v oblasti architektury a *Baukultur*, které kladou vysoké nároky na kvalitu návrhu architektury a vystavěného prostředí. Některé členské státy přijaly komplexní politiky a zavedly celou řadu iniciativ, zatímco jiné schválily vnitrostátní právní předpisy týkající se klientů a zúčastněných stran nebo vypracovaly politiky v rámci odvětvové politiky. Některé země v rámci svých politik zavedly nové přístupy k design governance. Některé z nich zřídily specializované útvary, které monitorují provádění politiky a umožňují realizaci iniciativ/akcí, nebo vytvořily nové kulturní organizace pro šíření a podporu kultury kvality návrhů. Navzdory rozdílům je všem přístupům společná vůle podporovat dobře navržené životní prostředí a kvalitní místa.

Evropské instituce sdílejí tyto obavy a vyvíjejí politiky a iniciativy, které podporují členské státy, aby podporovaly vysoce kvalitní vystavěné prostředí. To bylo posíleno celoevropskou Davoskou deklarací v roce 2018 a jejími následnými iniciativami, jakož i zahájením projektu New European Bauhaus (NEB) v roce 2020, transdisciplinárního kulturního projektu vedeného Evropskou komisí, který mezi svými hlavními zásadami vyhláší architektonickou kvalitu a designové myšlení. Oba trendy byly oživeny řadou evropských konferencí a setkání odborníků na politiku architektury a *Baukultur*, které odhalují vysoké odhodlání evropských institucí i členských států postavit kvalitu návrhu jako politický cíl do centra tvorby evropské politiky.

Při pohledu na vývoj národních/regionálních politik architektury v EU je možné konstatovat, že probíhá proces evropeizace, kdy se země učí jedna od druhé a umožňují sbližování politik. Rozdíly v přístupech vyplývají z toho, že členské státy se stále liší v mnoha aspektech: historický vývoj, politické/právní systémy, kulturní a sociální zázemí. Přesto je možné identifikovat rostoucí tendenci k rozvoji formálních politik architektury, přičemž národní, regionální a místní vlády přebírají roli katalyzátoru.

Politiky na evropské úrovni přispívají k rozvoji politik architektury v celé Evropě jako hnací síla ovlivňující domácí politické programy a podněcující začlenění cílů kvality navrhování do národních politických priorit. Děje se tak na úrovni politického diskurzu a poskytováním design leadership, konkrétně prostřednictvím široké škály iniciativ a síťových aktivit NEB (ocenění, akce, projekty, finanční podpora atd.). Evropská politika v oblasti architektury má tedy pozitivní dopad na podporu členských států při prosazování kvality návrhu jako faktoru přispívajícího ke zlepšení kvality života evropských občanů. Kromě toho jsou evropské politiky a iniciativy důležité pro legitimizaci již zveřejněných politik architektury a především stimulace těch, které se v současné době připravují. Nicméně povahu a obsah politik nelze oddělit od ústavního, správního a politického rámce, v němž byly vypracovány.

Národní / regionální politiky architektury

Od počátku 90. let 20. století stále více evropských zemí rozvíjí národní a regionální politiky architektury, které si kladou za politický cíl kvalitu místa a podporují dobře navržené životní prostředí. Obecně se tyto politiky zaměřují na kvalitu vystavěného prostředí a v některých případech zahrnují také přírodní prostředí a krajinu. Odrazem rozmanitosti kultur v Evropě jsou názvy politik architektury, které se mění podle domácích preferencí. V poslední době se na celém kontinentu více prosadil zejména termín *Baukultur*, k čemuž přispěla Davoská deklarace a následné iniciativy.

V současné době má 35 evropských správních orgánů oficiální politiku architektury na národní nebo regionální úrovni. V posledních třech desetiletích se tento počet zvyšoval a očekává se, že v následujících letech bude dále růst, což znamená, že Evropa bude brzy z velké části pokryta národními/regionálními politikami architektury. Kromě toho, zejména v severovýchodních zemích, rostoucí počet samospráv začal přijímat komunální politiky architektury, které se řídí stejnými zásadami a snahou o dosažení kvalitního životního prostředí.

Většina národních/regionálních politik vychází ze "strategické komplexní politiky", v níž je návrh vystavěného prostředí považován za průřezový problém, který může přinést mnohostranné výhody a hodnoty v různých oblastech. Komplexní politika architektury s globálním přístupem ke kvalitě vystavěného prostředí definuje zásady, cíle a záměry pro dosažení vysoce kvalitního životního prostředí, jakož i soubor iniciativ a opatření, které mají být realizovány veřejnými institucemi a velkým počtem zúčastněných stran. Tím, že se architekturou a vystavěným prostředím zabývají holistickým přístupem mohou vlády stanovit vysoké nároky na kvalitu zastavěného prostředí tak, aby byla jasně vyjádřena odpovědnost všech orgánů veřejné správy (a dalších) (Carmona, et. al, 2023).

Několik evropských zemí/regionů přijalo zákon o architektuře, který formalizuje zásadu veřejného zájmu architektury. Některé z nich zahrnují normy upravující profesi architekta, povinnost, aby stavební projekty byly podepsány architekty, zavedení zásad kvality návrhu, požadavky na povinné architektonické soutěže pro veřejné stavby, zavedení ocenění, atd. Zákony související s architekturou mohou také zřizovat nové instituce: i) poradní sbory/rady pro architekturu, které mají poskytovat poradenství ústřední/regionální správě, zlepšovat koordinaci a navrhnout iniciativy podporující kvalitu návrhu, a také ii) architektonické kulturní organizace, které mají poskytovat širokou škálu iniciativ na podporu kvality návrhu a rozvíjet kulturu placemaking.

Některé z národních/regionálních politik architektury mají přidělený rozpočet na podporu projektů a iniciativ na podporu kultury navrhování a zvyšování povědomí veřejnosti o významu kvalitního vystavěného prostředí. To prozrazuje silný politický závazek k podpoře kvality prostředí, který zajišťuje kontinuitu a realizaci jejích akčních plánů.

Institucionální aktéři

Některé evropské země zřídily v rámci veřejné správy specializované útvary, které monitorují provádění politiky architektury a umožňují realizaci iniciativ/akcí. Některé z nich jmenovaly tým státních nebo městských architektů, kteří sledují cíle politiky architektury a akční plány, nebo zřídily komise pro navrhování, které prosazují kvalitu navrhování ve veřejné správě i mimo ni. Kromě toho v Evropě roste počet kulturních institucí, které hrají důležitou roli při šíření a sdělování hodnoty kvality návrhu širšímu publiku, zvyšování povědomí a podpoře kultury placemaking. Souběžně se na realizaci politiky podílejí profesní organizace a další nevládní organizace, které podporují širokou škálu iniciativ a přímo i nepřímo přispívají k cílům a aspiracím politiky architektury.

Za účelem zlepšení koordinace meziodvětvových politik zřídilo několik vnitrostátních a regionálních správních orgánů meziresortní politické platformy nebo pracovní skupiny, které pomáhají koordinovat iniciativy a realizovat opatření mezi orgány zabývajícími se vystavěným prostředím a pomáhají jim řešit širokou škálu politik, které ovlivňují kvalitu vystavěného prostředí. Tyto meziresortní politické platformy mohou fungovat na různých úrovních v závislosti na konkrétním národním/regionálním systému řízení, na základě zásad subsidiarity a spolupráce s obcemi.

Nástroje a iniciativy

Několik evropských zemí zavedlo v rámci svých politik architektury nové nástroje a přístupy k urban design governance. Projekt European Urban Maestro (UM) odhalil, že stále více správních orgánů vyvíjí stále rozmanitější a sofistikovanější soubor přístupů, které mají v této oblasti nabídnout jasné vedení. Projekt rovněž odhalil, že vedle tradičních regulačních přístupů se v Evropě aktivně a ve velké míře využívají neformální nástroje urban design governance, které rozvíjejí pozitivní kulturu, v jejímž rámci může probíhat rozhodování o navrhování, a také pomáhají realizaci kvalitnějších projektů a prostředí.

Některé nástroje jsou široce používány a přijaty téměř všemi správními orgány v Evropě (např. ocenění), zatímco jiné jsou mnohem sporadičtější (např. indikátory návrhu). Většinou se jedná o měkké nástroje, jejichž cílem je formovat preference zúčastněných stran a ovlivňovat jejich volby a rozhodnutí spíše pomocí přesvědčování než nátlaku. Neformální nástroje by nicméně měly být považovány za důležité prostředky, které doplňují formální stránku designu governance a výrazně rozšiřují prostředky, které mají státní aktéři k dispozici pro ovlivňování toho, jak se utváří vystavěné prostředí. Jedním z klíčových poznatků UM bylo, že nástroje urban design governance fungují efektivněji, pokud se používají společně (Carmona, et al., 2023).

Dopady politik architektury

Ačkoli jsou kontexty design governance na celém kontinentu velmi různorodé, zdá se, že evropské politiky v oblasti architektury mají pozitivní dopad na podporu členských států při prosazování kvality návrhu jako politického cíle, konkrétně na širokou škálu iniciativ NEB, které jsou realizovány společně s velkým počtem partnerů s cílem inspirovat transformaci evropských měst. Do jaké míry tyto iniciativy ovlivní různé postupy na národní, regionální a místní úrovni, se teprve ukáže. Nicméně probíhající iniciativy ukazují, že se stále více usiluje o to, aby se vynikající návrh stal středobodem evropské správy měst.

Pokud se podíváme na pokrok v provádění politik na státní/regionální úrovni, zjistíme, že navzdory rozdílům mezi nimi mají politiky architektury zásadní dopad na procesy design governance: zlepšují koordinaci politik, usnadňují meziodvětvovou spolupráci napříč veřejnou správou i mimo ni a umožňují vznik rozmanitých iniciativ, které podporují osvědčené postupy a podporují kulturu placemaking. Není překvapivé, že intenzita se liší podle dostupných zdrojů a rozmanitosti iniciativ na místě, které jsou konkrétním případem k dispozici.

Jedním z hlavních přínosů politiky architektury je rozvoj nové škály neformálních nástrojů urban design governance, které v některých zemích dříve neexistovaly, jako jsou nové osvětové a vzdělávací iniciativy, stejně jako větší využívání ocenění, komisí pro posuzování návrhů, architektonických soutěží atd. Některé správní orgány zřídily specializovaná oddělení nebo nové podpůrné organizace, které jsou odpovědné za realizaci iniciativ/akcí podporujících kvalitu návrhu. To znamená, že politiky architektury mohou mít pozitivní dopad pouze tehdy, jsou-li účinně prováděny a řádně financovány. V opačném případě, při absenci stabilní koordinace a zdrojů na realizaci, zůstanou jen dobře míněnými aspiracemi a pravděpodobně nebudou schopny hrát roli v design governance.

Další výzkum

Přestože jsme se díky průzkumu ACE dozvěděli o potenciálu politik architektury a pozitivních vedlejších účincích, v akademické literatuře existuje jen málo důkazů o úloze a dopadu politik architektury v různých evropských kontextech. Znalostní mezera je tedy značná. Budoucí výzkumný program by měl zohlednit omezení zjištěná v rámci tohoto výzkumu a klást svůj budoucí důraz na lepší pochopení mechanismů specifických pro dané místo a na to, do jaké míry sociokulturní kontextové faktory ovlivňují provádění politiky architektury a různé typy používaných politických nástrojů a iniciativ. Více poznatků o dynamice urban design governance a jeho mnoha zúčastněných stran umožní a poskytne informace pro tvorbu politik, jejichž cílem je jeho řízení, a to na celostátní, regionální a místní úrovni.

BIBLIOGRAFIE

- ACE. (2023). *Sektorová studie Architektonická profese v Evropě 2022*. Architects' Council of Europe (ACE), Mirza & Nacey Research.
- Adams, D., & Tiesdell, S. (2013). *Shaping Places*. Routledge.
- Anderson, J. E. (2000). *Tvorba veřejných politik: úvod*. Houghton Mifflin Company.
- Arkitektforeningen. (2020). *Arkitektur Politik i Praksis Hvordan?* Arkitektforeningen. https://arkitektforeningen.dk/wp-content/uploads/2020/09/Arkitekturpolitik_HVORDAN.pdf
- Assen, S. van, & Campen, J. van. (2020). *Vyvažování q-týmů. Repertoár nástrojů nizozemské poradenské praxe v oblasti prostorové kvality*. Urbanistický maestro.
- Rakousko. (2017). *Spolkové směrnice o stavební kultuře*. Spolkové kancléřství Rakouské republiky, Úřad poradního sboru pro stavební kulturu.
- Rakousko. (2021). *Vierter Baukulturreport (Čtvrtá zpráva o stavební kultuře)*.
- Beirak, N. (2019, 7. ledna). *Arquitecturas con censura previa. El Confidencial*. https://blogs.elconfidencial.com/cultura/tribuna/2019-01-07/arquitectura-ley-cataluna-censura_1737986/
- Ben-Joseph, E. (2005). *Kód městských norem a skrytý jazyk tvorby místa*. MIT Press. Ben-Joseph, E., & Szold, T. S. (2005). *Regulování místa: T.: The Place: Standards and the Shaping of Urban America (Normy a utváření městské Ameriky)*. Routledge.
- Bento, J. (2012). *Přehled politik architektury v Evropě*. EFAP, Brusel.
- Bento, J. (2017). *Architektura jako veřejná politika. Úloha a účinnost národních politik architektury v Evropské unii: Případy Irska, Skotska a Nizozemska*. University College London.
- Bento, J. (2022). *Státní a městští architekti. Úloha vedení projektování při podpoře prostorové kvality a kultury tvorby místa*. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR Ústav územního rozvoje. Praha, Česká republika.
- Bento, J., & Carmona, M. (2020). *Neformální nástroje správy městského designu. The European picture*. https://urbanmaestro.org/wp-content/uploads/2021/04/um_survey-report.pdf.
- Biau, V. (2002). *The Attribution of Public Contracts to Project Consultants in Europe* (řijnové vydání). Ministerstvo kultury a komunikací, odbor architektury a památkové péče, Mise pro kvalitu ve veřejné výstavbě.
- Brandão, P. (2004). *Ética e Profissões, no Design Urbano Convicção, Responsabilidade e Interdisciplinaridade Traços da Identidade Profissional no Desenho da Cidade*. Departamento de Escultura, Universidade de Barcelona.
- Capania. (2019). *Legge per la promozione della qualità dell'Architettura*. Bollettino ufficiale della Regione Campania n. 68 del 11 novembre 2019.
- Carmona, M. (2011). Design Coding: M.: Mediating the Tyrannies of Practice (Zprostředkování tyranie praxe). In S. Tiesdell & D. Adams (Eds.), *Urban Design in the Real Estate Development Process* (s. 54-73). Wiley-Blackwell.
- Carmona, M. (2017). Formální a neformální nástroje řízení designu. *Journal of Urban Design*, 22(1), 1-36. <https://doi.org/10.1080/13574809.2016.1234338>
- Carmona, M. (2021). *Směrem k evropské typologii nástrojů pro správu městského designu*. Projekt Urban Maestro. https://urbanmaestro.org/wp-content/uploads/2020/03/um_typology-of-tools.pdf
- Carmona, M., Bento, J., & Gabrieli, T. (2023). *Řízení městského designu. Měkké síly a evropské zkušenosti*. UCL Press.

- Carmona, M., de Magalhães, C., & Natarajan, L. (2017). *Řízení designu: The CABE Experiment: The CABE Experiment*. Routledge.
- Carmona, M., Gabrieli, T., & Bento, J. (2023). Bridging the design / finance divide: adding 'design strings' to the finance of urban development (Překlenutí propasti mezi designem a financemi: přidání "designových strun" do financování rozvoje měst). *Journal of Urban Design*, 1-26.
<https://doi.org/10.1080/13574809.2023.2206549>
- Castelo Branco, C. (2021). *Políticas de Arquitectura na Europa. Contributos para uma cultura de arquitetura em Portugal*. Publicações da Fundação Serra Henriques.
- Katalánsko. (2017). *LEY 12/2017, de 6 de julio, de la arquitectura*. Generalidad de Cataluña.
- Chwaliboga, K. (2020). *Polska Polityka Architektoniczna. Studia i szkice*. Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki.
- Komise, E., & Generální ředitelství pro vzdělávání, sport a kulturu, Y. (2021). *Směrem ke sdílené kultuře architektury: investice do kvalitního životního prostředí pro všechny: zpráva skupiny odborníků členských států EU pro otevřenou metodu koordinace (OMC), 2021*. Úřad pro publikace. <https://doi.org/doi/10.2766/579515>
- Cousins, M. (2009). *Kvalita designu v novém bydlení. Poučení z Nizozemska*. Taylor & Francis.
- Chorvatsko. (2013). *Politika architektury Chorvatské republiky 2013-2020, Apolitika, Národní směrnice pro vynikající úroveň stavebnictví a stavební kultury*. Ministerstvo výstavby a územního plánování.
- Dánsko. (2007). *Nation of Architecture Denmark, Settings for Life and Growth, Dánská politika architektury 2007*. Dánská vláda, Ministerstvo kultury.
- Dings, M. (2009). Historická perspektiva. In H. Ovink & E. Wierenga (Eds.), *Design and politics, Volume 1* (pp. 9-176). 010 Nakladatelství.
- EFAP. (2005). *Evropský průzkum*. Evropské fórum pro politiky architektury.
- EFAP. (2013). *Závěry o architektuře: Vyjádření k architektuře za rok 2013. Předběžná zpráva o provádění závěrů Rady o architektuře: Příspěvek kultury k udržitelnému rozvoji 2008/C 319/05*.
- Eisinger, A., & Reuther, I. (2007). *Zürich baut - Konzeptioneller Städtebau / Stavební Curych: Konceptuální urbanismus (Stad Zurich)*. Birkhäuser.
- Anglie. (1994). *Kvalita ve městě a na venkově*. Ministerstvo životního prostředí.
- EU. (2008). *Závěry Rady o architektuře: příspěvek kultury k udržitelnému rozvoji: 2008/C 319*. Evropská unie.
- EU. (2020). *Nová Lipská charta. Transformační síla měst pro společné dobro*. Evropská unie.
- EU. (2021). *Závěry Rady o kultuře, vysoce kvalitní architektuře a vystavěném prostředí jako klíčových prvcích iniciativy Nový evropský Bauhaus (2021/C 501 I/03)*. Úřední věstník Evropské unie.
- EU. (2022). Usnesení Rady o pracovním plánu EU v oblasti kultury na období 2023-2026. In 15381/22. Rada Evropské unie.
- Evropská komise. (2021a). *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Nový evropský Bauhaus. Krásný, udržitelný, společně*. Evropská komise.
- Evropská komise. (2021b). *Na cestě ke sdílené kultuře architektury. Investice do kvalitního životního prostředí pro všechny; Evropská komise, Generální ředitelství pro vzdělávání, mládež, sport a kulturu, Zpráva skupiny expertů členských států Evropské unie (EU) pro otevřenou metodu koordinace (OMC)*.

- Evropská komise. (2023). *Nová evropská zpráva o pokroku Bauhausu*.
- Figueiredo, S. M. (2010). Going Dutch - NAI a hledání kvalitní architektury v Nizozemsku. *Podmínky. Independent Scandinavian Magazine on Architecture and Urbanism*, 5/6, 30-35.
- Finsko. (1998). *Finská architektonická politika, Vládní program architektonické politiky*. Finská rada pro umění a ministerstvo školství.
- Finsko. (2022). *Na cestě k udržitelné architektuře - finský program architektonické politiky na období 2022-2035*. Ministerstvo školství a kultury, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo hospodářství a zaměstnanosti Finska.
- Francie. (1985). *Maitrise d'Ouvrage Public Act*. Francouzský parlament.
- Francie. (2015). *Stratégie nationale pour l'architecture*. Ministerstvo kultury a komunikace.
- Howlett, M., Ramesh, M., & Perl, A. (2009). *Studium veřejné politiky: Policy Cycles & Policy Subsystems*. Oxford University Press.
- Ibelings, H. (2015). Middle Ground. In *Europe City: Poučení z Evropské ceny za městský veřejný prostor*. Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, Lars Müller Publishers.
- Imrie, R., & Street, E. (2011). *Architektonický design a regulace*. Wiley-Blackwell.
- Irsko. (1996). *Rozvoj vládní politiky v oblasti architektury*. Ministerstvo umění, kultury a Gaeltachtu.
- Irsko. (2022). *Místa pro lidi - národní politika v oblasti architektury*. Department of Housing, Local Government & Heritage (Ministerstvo bydlení, místní správy a kulturního dědictví). <https://www.gov.ie/en/publication/f9879-places-for-people-national-policy-on-architecture/>
- Jakonen, O., Niiniahio, A. K., Särelä, K. O., & Sokka, S. (2021). *Mahdollisesti kulttuurista? Valtion kulttuurirahoitus Suomessa vuonna 2019*. Cuporen työpapereita.
- Katsakou, A. (2013). Konkurenční generace. Mladí profesionálové vznikající na architektonické scéně Švýcarska prostřednictvím procesního rámce soutěží na bydlení - případová studie. In *Architektonické soutěže - historie a praxe*. Královský technologický institut a Rio Kulturkooperativ.
- Leverly, S. (2008). Nevládní organizace, OSN a APA. *Americká psychologická asociace (APA)*.
- Liefooghe, M., & van den Driessche, M. (2019). *Otevřená výzva. 20 let veřejné architektury (přůvodce pro návštěvníky)*. Atelier Bouwmeester.
- Zákon o architektuře Litevské republiky ze dne 8. června 2017 č. XIII-425, (2017).
- Macmillan, S. (2004). *Navrhování lepších budov. Quality and Value in the Built Environment (Kvalita a hodnota ve vystavěném prostředí)*. Taylor & Francis.
- MCC. (2002). *Rezoluce pro kvalitu architektury v Evropě (Karnety v)*. Ministère de la Culture et de la Communication, Direction de L'Architecture et du Patrimoine.
- Meijer, F., & Visscher, H. (2005). *Právní postavení architektů v Evropské unii*. OTB Research Institute for Housing, Urban and Mobility Studies.
- Navarro, R. (2022). *Las Semanas de la Arquitectura en España*.
- Nizozemsko. (1991). *Prostor pro architekturu, Memorandum o politice architektury 1992-1996*. Ministerstvo školství, kultury a vědy.

- Nizozemsko. (1996). *Architektura prostoru, Memorandum o architektonické politice 1997-2000*. Ministerstvo školství, kultury a vědy.
- Nizozemsko. (2006). *Hlavní vládní architekt a politika architektury*. atelier Rijksbouwmeester.
- Nilsson, H. (2019). *Kommunernas arkitekturpolicyer - en uppföljande kartläggning 2021*. Sveriges Arkitekter.
- OECD. (2017). Švédsko. In *Systémy územního plánování v OECD. Country Fact Sheets (s. 197-202)*. OECD Publishing. <https://doi.org/https://doi.org/10.1787/9789264268579-en>
- Pierre, J., & Peters, B. G. (2000). *Governance, politika a stát*. Macmillan Press.
- Punter, J. (1986). A History of Aesthetic Control . 1. 1909-1953 - kontrola vnějšího vzhledu zástavby v Anglii a Walesu. *Town Planning Review*, 57(4), 351-381. ISI:A1986G952500002
- Punter, J. (1999). Zlepšení nástrojů, procesů a produktů estetické kontroly v Evropě. *Urban Design International*, 4(1 & 2), 79-99.
- Ramos, A., & Blasi, I. (2020). *Cena EU Mies Award. Cena EU za současnou architekturu*.
- Sawyers, B., & Ford, H. (2003). *International Architecture Centres* (B. Sawyers & H. Ford, Eds.). Academy Press.
- Schreurs, J. (2000). Pohled na vlámskou architektonickou politiku, Vznikající inspektorát? *Archis*, 5, 61-65.
- Španělsko. (2022). *Ley 9/2022, de 14 de junio, de Calidad de la Arquitectura*. Národní parlament.
- Stegmeijer, E., Kloosterman, R., & Lupi, T. (2012). *Bouwen op een sterk fundament. Een tussenevaluatie van het architectuurbeleid (Stavět na pevných základech. Průběžné hodnocení architektonické politiky)*.
- Švédsko. (1998). *Formy pro budoucnost - Akční program pro architekturu a design, (1997/98:117)*. Ministerstvo kultury.
- Švédsko. (2018). *Politika pro navržené životní prostředí (návrh zákona 2017/18:110)*. Ministerstvo kultury.
- Švýcarská konfederace. (2023). *Davos Baukultur Alliance - Kontextový dokument*.
- Švýcarský federální úřad pro kulturu. (2021). *Systém kvality Davos Baukultur. Osm kritérií pro kvalitní Baukultur - celý příběh*. Švýcarský federální úřad pro kulturu.
- Švýcarský federální úřad pro kulturu. (2023). *Davos Baukultur Alliance - Kontextový dokument*.
- Temel, R. (2019). *Baukultur für das Quartier. Prozesskultur durch Konzeptvergabe*. Spolkový ústav pro stavební, urbanistický a prostorový výzkum (BBSR).
- Tiesdell, S., & Adams, D. (2011). Realitní rozvoj, urbanistický design a přístup nástrojů k veřejné politice. In S. Tiesdell & D. Adams (Eds.), *Urbanistický design v procesu rozvoje nemovitostí (1. vydání, s. 1-33)*. Wiley-Blackwell.
- Ulzen, P. van. (2007). *Představte si metropoli: Vycházejte z toho, že Rotterdam je metropolí: kreativní třída v letech 1970-2000*. Nakladatelství 010.
- UTF. (1999). *Na cestě k městské renesanci*. Urban Task Force; E. & F. N. Spon.
- Willets, P. (2009). Nevládní organizace. In G. M. Cutting (Ed.), *Conventions, Treaties and Other Responses To Global Issues: II*. Nakladatelství EOLSS / UNESCO.

PŘÍLOHY

Seznam odpovědí na dotazník

Vládní útvary	
Rakousko	Spolkové ministerstvo pro umění, kulturu, státní službu a sport
Belgie - Brusel	Vládní architekt Regionu hlavního města Bruselu (<i>Bouwmeester Maitre Architecte</i>)
Belgie - Valonsko	Ministerstvo Valonsko-Bruselské federace Útvar architektury (<i>Cellule architecture</i>)
Kypr	Ministr vnitra Odbor územního plánování a bytové výstavby
Chorvatsko	Ministerstvo územního plánování, stavebnictví a státního majetku
Česká republika	Ministerstvo pro místní rozvoj Odbor územního plánování
Dánsko	Agentura pro kulturu a paláce Odbor kulturního dědictví
Finsko	Ministerstvo školství a kultury
Francie	Ministerstvo kultury Generální ředitelství pro památky a architekturu
Německo	Spolkové ministerstvo pro bydlení, rozvoj měst a stavebnictví
Řecko	Ministerstvo kultury a sportu
Irsko	Odbor bydlení, místní správy a kulturního dědictví
Itálie	Ministerstvo kultury Generální ředitelství pro současnou tvorbu
Lotyšsko	Ministerstvo kultury Odbor kulturní politiky
Litva	Ministerstvo životního prostředí Odbor výstavby a územního plánování
Lucembursko	Ministerstvo kultury Département de la création et de la promotion artistiques
Malta	Ministerstvo pro národní dědictví, umění a místní samosprávu Ředitelství pro restaurování
Nizozemsko	Ministerstvo školství, kultury a vědy / <i>College van Rijksadviseurs</i>
Polsko	Národní institut architektury a urbanismu
Portugalsko	Ministerstvo územní soudržnosti Generální ředitelství pro území
Slovensko	Ministerstvo kultury
Slovinsko	Ministerstvo kultury Ředitelství pro kulturní dědictví
Španělsko	Ministerstvo dopravy, mobility a městské agendy Generální ředitelství pro městskou agendu a architekturu
Švédsko	Švédská národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování (Boverket)
Norsko	Ministerstvo pro místní samosprávu a rozvoj venkova
Švýcarsko	Švýcarský federální úřad pro kulturu (FOC) Sekce Baukultur
Skotsko (UK)	Ředitelství pro místní správu a bydlení Odbor plánování, architektury a regenerace
Severní Irsko (UK)	Poradní skupina ministra pro architekturu a stavební prostředí (MAG)
Wales (UK)	Změna klimatu a záležitosti venkova Ředitelství pro plánování

Profesní organizace

Belgie - Vlámsko	Řád architektů - Vlámská rada
Kypr	Kyperská asociace architektů
Chorvatsko	Chorvatská komora architektů
Česká republika	Česká komora architektů
Dánsko	Dánská asociace architektů / Dánská asociace architektonických kanceláří
Estonsko	Estonská asociace architektů
Finsko	Asociace architektonických kanceláří ve
Francie	Finsku Conseil National de l'Ordre des Architectes
Německo	Spolková komora německých architektů
Litva	Svaz architektů Litvy
Malta	Komora architektů a stavebních inženýrů - Kamra tal-Periti
Portugalsko	Portugalský řád architektů
Rumunsko	Rumunský řád architektů
Španělsko	Consejo Superior de los Colegios de Arquitectos de España
Švédsko	Švédská asociace architektů
Švýcarsko	Švýcarská společnost inženýrů a architektů / Švýcarská konference architektů
Anglie (UK)	Královský institut britských architektů

Seznam obrázků bez popisku

OBÁLKA

Budoucí areál Společného výzkumného centra EK v Seville ve Španělsku, navržený architektonickou kanceláří BIG, 2022 (zdroj renderu: Play-Time).

p. 2 / 3

Axel Towers, nominovaná na cenu EU Mies Award, v Kodani, Dánsko, navržená společností Lundgaard & Tranberg, 2017 (zdroj: Joakim Nádell na Unsplash).

p. 4

Centrum ledového fjordu Ilulissat v Grónsku, Dánsko, projekt Dorte Mandrup, 2021 (zdroj: Adam Mørk).

p. 6 / 7

Les Vernelles, 100 sociálních bytů v Le Havre ve Francii, projekt Atelier BETTINGER DESPLANQUES Architects, 2021 (zdroj: Paul Kozlowski).

p. 8 / 9

FHNW-Campus MuttENZ ve švýcarském MuttENZu, navržený společností pool Architekten, Curych, 2020 (zdroj: Andrea Helbling).

p. 13 / 14

Dům mezi stromy NOWY STRZESZYN, Róžański, Polsko, navržený společností INSOMIA, 2019 (zdroj: Przemysław Turlej).

p. 16 / 17

Matefská škola ve Sludernu, Itálie, navržená ateliérem Roland Baldi Architects, 2019 (zdroj: Oskar Da Riz).

p. 22 / 23

Budova Evropa, v níž sídlí Evropská rada a Rada EU, v Bruselu (Belgie), projekt Samyn and Partners, 2016 (zdroj: Quentin Olbrechts).

p. 34 / 35

Terasový dům v Berlíně, Německo, navržený týmem Brandlhuber+, 2019 (Foto: Erica Overmeer).

p. 40 / 41

Lávka pro pěši v Litomyšli, Česko, navržená Lukášem Ehlem a Tomášem Koumarem ze společnosti EHL & KOUMAR ARCHITEKTI ve spolupráci s Ladislavem Dvořákem a Ladislavem Šaškem, 2022 (zdroj: Tomáš Souček).

p. 62

"Nádvoří budoucnosti" je součástí plánu adaptace na změnu klimatu v dánské Kodani, navrhla společnost BLOG, 2021 (Zdroj: Camilla van Deurs).

p. 108 / 109

Pamětní kruh, Mezinárodní památník Notre-Dame-de-Lorette v Ablain-Saint-Nazaire, Francie, navržený AAPP | Agence d'Architecture Philippe Prost, 2014 (zdroj: Aitor Ortiz).

p. 149

POP ACTE, participativní sociální bydlení v Le Havre, Francie, Atelier BETTINGER DESPLANQUES Architects, 2021 (zdroj: Paul Kozlowski).

p. 152 / 153

Park se hřbitovem v Praze-Suchbole, Česká republika, projekt Studio OBJEKTOR, 2022 (zdroj: PKučera Photography).

p. 170 / 171

Památník tří odbojářů v Lošanech, Česká republika, návrh studia IXA, 2022 (zdroj: Benedikt Merkel).

p. 176 / 177

Obytný dům The Haut v nizozemském Amsterdamu, navrhl Team V Architecture, 2022 (zdroj: Jannes Linders).

p. 182 / 183

Městský projekt Wave ve Vejle, Dánsko, navržený architekt. kanceláří Henning Larsen Architects, 2018 (zdroj: Jacob Due).

p. 187

Sociální bydlení v Cornellá, Španělsko, CSCAE Architecture Award 2021, navrhli Marta Peris Eugenio & José Manuel Toral Fernández, 2021 (zdroj: José Hevia).

ZADNÍ STRANA OBÁLKY

Mapa Dots Europe navržená společností Freepik.

FACULDADE DE ARQUITETURA
LISBON SCHOOL OF ARCHITECTURE
UNIVERSIDADE DE LISBOA

U LISBOA

UNIVERSIDADE
DE LISBOA

CIAUD
Centro de Investigação
em Arquitetura,
Urbanismo e Design

fct

Fundação
para a Ciência
e a Tecnologia

Funded by
the European Union

aiCe

Architects' Council of Europe
Conseil des Architectes d'Europe